

תורת המשפחה

מאורות השובבי"ם

גליון ד'

הלכות והליכות

במדור זה נבאר הדינים השכיחים ונוגעים למעשה לכל זוג שיש לו שאלה בנושא מניעת הריון ואמצעי מניעה

בירורים וביאורים

במדור זה ריכזו הנידונים המרכזיים מספרי גדולי הפוסקים, כן נאספו פסקים ותשובות מספרי השו"ת בשאלות ותשובות שנתעוררו ונתחדשו בזמנינו, עם נימוקי הדברים וביאורים רפואיים

אוצר השו"ת

במדור זה לקטנו כל התשובות מספרי השו"ת הקדמונים והאחרונים על הנושאים המרכזיים ברפואה והלכה במשפחה

נערך ע"י

הרב יצחק אברהם מלבר שליט"א

ראש המכון, רב ומו"ץ בבית הוראה

לעניני רפואה והלכה בירושלים

עימוד ועיצוב
0548-484702

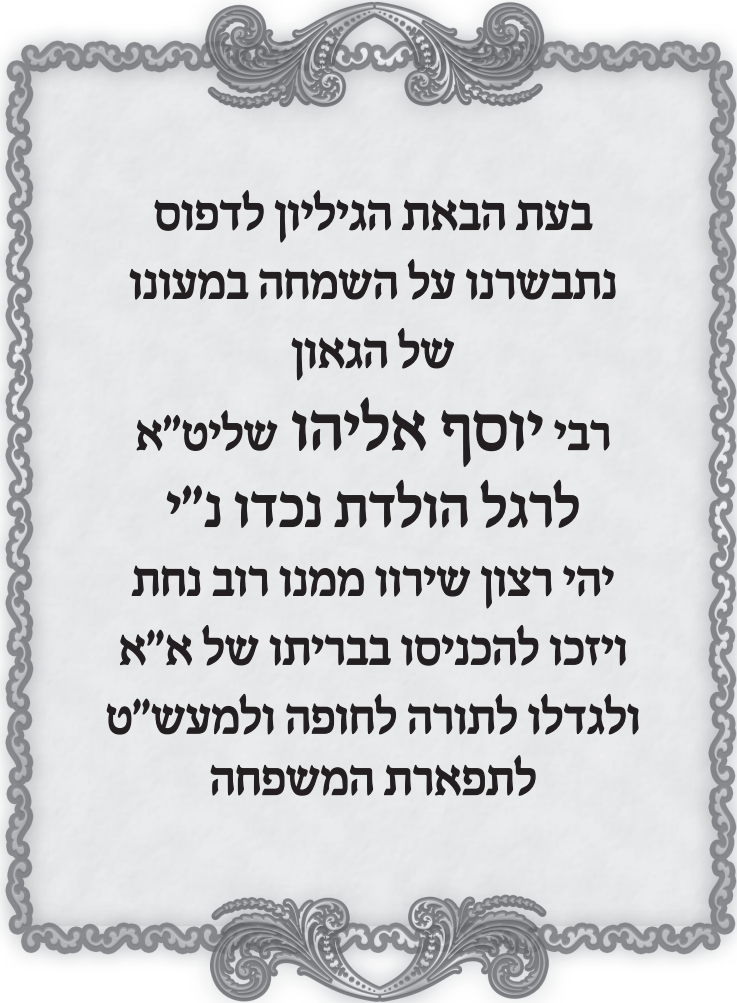
מכון תורת המשפחה
להעמקת ידע מקצועי
ברפואה והלכה במשפחה

ת.ד. 45329
ירושלים 91454
טלפון 02-571-1231
פקס 1532-571-1231
בדוא"ל
torathamishpacha
@gmail.com

במסגרת מבצע מאורות השובבי"ם המכון
יוציא מידי שבוע קובץ תורני בנושא רפואה
והלכה במשפחה
מאמרים ומערכות, הערות והארות על
הנושאים שנידונים בקובץ יתקבלו ברצון
וידפסו בקובצים הבאים

תוכן הענינים

ו	הקדמה
י	מאמר של רבינו הרב מרדכי אליהו זצוק"ל
טו	מבוא
כא	פתח דבר
	סקירת תהליכים רפואיים, כל האמצעים, כל המצבים,
	כל השאלות ההלכתיות השייכים לכל סוג אמצעי מניעה.
לה	מדור הלכות והליכות
נג	מדור בירורים וביאורים
פה	מדור אוצר השו"ת
רכט	אנציקלופדיה תלמודית

בעת הבאת הגליון לדפוס
נתבשרנו על השמחה במעונו
של הגאון
רבי יוסף אליהו שליט"א
לרגל הולדת נכדו נ"י
יהי רצון שירוו ממנו רוב נחת
ויזכו להכניסו בבריתו של א"א
ולגדלו לתורה לחופה ולמעש"ט
לתפארת המשפחה

וזאת הברכה

פותחין בכבוד האכסניא, בלב מלא הכרת הטוב להנהלת מוסדות
התורה "דרכי הוראה לרבנים" בעיה"ק ירושלים תובב"א

ולעומד בראש בית המדרש מורי ורבי

הגאון **רבי יוסף אליהו** שליט"א
מיסודו של אדמו"ר מרן הראשון לציון
הגאון רבי מרדכי אליהו זצוק"ל

ולעוזרו בקודש

מנכ"ל המוסדות

הרב **חיים סויסה** שליט"א

אשר בצל בית המדרש דרכי הוראה לרבנים ישבתי לאסוקי
שמעתתא אליבא דהלכתא
ובין כותליו נכתב חלק ארי מהספר שלפניכם
אשריכם שזכיתם להקים מוסדות אשר מגדלים בה מורי הוראות
תלמידי חכמים בישראל להנחות צאן קדושים בארץ ובחו"ל
זכות התורה הקדושה ואלפי לומדיה אשר יהגו בגליון זו
תגן בעדם ובעד כל משפחתם, שיזכו לאריכות ימים ושנים טובות,
ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות,
ואך טוב וחסד ירדפם כל ימי חייהם
יהי ה' אלוקינו עמהם ויתנם למעלה למעלה.

המברך מקרב לב בהערכה ובהערצה

הרב **יצחק מלבר**

ראש מכון תורת המשפחה

הקדמה

מכון תורת המשפחה להעמקת ידע מקצועי ברפואה והלכה במשפחה, הוקם בעצתם ובעידודם של גדולי ומאורי הדור שליט"א ובהכוונה צמודה של ועדת הרבנים העומדים בראש המכון,

המטרה של המכון הוא לספק ידע מקצועי ברפואה והלכה במשפחה,

הורתו ולידתו של חיבור זה בשיעורים שנמסרו על ידינו במקומות שונים, לפני עשרות רבות של רבני קהילות ומוצי"ם היושבים על מדין, מכל המגזרים, בארה"ק ובתפוצות,

ספר זה יוצא במסגרת מבצע 'מאורות השובבי' ס' בו יצא כל שבוע חוברת על נושאי רפואה והלכה במשפחה

ספר זה המוגש לפניכם עוסק בהלכות והליכות מניעת הריון ואמצעי מניעה.

הנושא של מניעת הריון ואמצעי מניעה מתחלק לשתי סוגיות, א אם יש היתר להזוג למנוע את עצמם מהריון, ולכמה זמן. ב גם לאחר שניתן היתר לעשות מניעה - באיזה סוג אמצעי מניעה מותר, ואיך כדאי ומומלץ.

הספר הזה נוגע לשאלות השכיחות ביותר, כי אף לאנשים שלא נתקלו בשום מחלות בחייהם מגיעים פעמים רבות למצבים מיוחדים הדורשים טיפול באמצעי מניעה.

המציאות העגומה היום היא, שגם בני תורה רבים טועים לחשוב שהנושא הוא נושא רפואי בלבד ולכן אינם מרגישים צורך לפנות ליעוץ הלכתי לפני שהולכים ליעוץ רפואי, וזה מחובת הרבנים בכל אתר ואתר לעזור הציבור בכלל וציבור האברכים בפרט שנושא זה הוא סוגיא חמורה ומורכבת ביותר הנוגעת לשאלות דאורייתא, ואפשר בנקל לעבור על איסורי דאורייתא החמורים.

אכשרא דרא ובעקבות ההתקדמות של עולם הרפואה בכלל ובנושא של אמצעי מניעה בפרט, אשר כמעט אין היום בנמצא דברים שהשתמשו לפני דור, כי כל האמצעים השתדרגו והתווספו עוד הרבה סוגי אמצעי מניעה וכן נעלמו דברים הישנים. והשתנו הדברים לטובה, וברוך השם שלא צריכים היום להשתמש עם אמצעי מניעה בעייתיים בהלכה, ואפשר וצריך להשתמש עם

האמצעים שהם מותרים על פי הלכה בלי להזדקק להיתרים דחוקים שלא נאמרו אלא בשעתו ובמקומו, בשעת סכנה או בספק סכנה.

דוגמא לזה הוא האמצעי הדיאפרגמה אשר הרבה דיו נשפך לדון בספרי כל גדולי הפוסקים האם זה דומה להמוך של הסוגיא ביבמות אשר נחלקו בזה הראשונים וגדולי האחרונים אם מותר להשתמש בשעת סכנה או בספק סכנה, או שזה עדיף ומותר גם שלא בשעת סכנה אלא לצורך גדול מאוד, ולהרבה דיעות לא הותרה השימוש בזה אלא בשעת סכנה או ספק סכנה, כי זה דומה למוך שלפי הרבה דיעות זה דבר הגובל באיסור החמור של השחתת זרע. אחרי שיש לנו היום אמצעי מניעה טובים שיעילים במאה אחוז ואין להם שום שאלה של השחתת זרע הרי שבדאי שאין צורך לסמוך על היתרים דחוקים ואסור בהחלט להשתמש עם האמצעי הזה אלא אם כן זה מצב שאין מתאים לה שום אמצעי אחר כמו אשה מבוגרת שיש לה מחלות שונות כאשר יתבאר בפנים הספר.

עוד דוגמא פשוטה לזה הוא הספוגית המשווק באיצטלא דהיתרא, ואנשים משתמשים עמו בטעות כאשר הם חושבים שאין בזה שאלה של השחתת זרע, כי התהליך של המניעה הוא בעיקר מסתמך על הקוטלי זרע שנמצאים בפנים, בו בזמן שדנו הפוסקים אם איסורו מדאורייתא או דרבנן, כי יש כאן כמה סברות לגרענותא כמו שיתבאר בפנים.

וכן ישנו חשיבות יתירה להרבנים להתמצא בנושא כי כשהרב נותן היתר, הרי הרב צריך לדעת מה לייעץ כדי לא יהיה מצב שבו הזוג ילך וישאל את הרופא ויקבל אמצעי מניעה שאסור ע"פ הלכה, וכן יכול להיות שיקחו אמצעי מניעה הגורמים שאהשה לא תהי' טהורה לבעלה, על ידי תופעות לוואי של דימומים כבדים, שברוב המקרים הרופאים לא מודעים לזה, ולכן אין כאן האפשרות לסמוך על הרופאים (ובנוסף לזה, הרופאים שמוסמכים לרשום את האמצעים הם רופאים שאין להם שום התמחות בתחום זה, ועובדה שרוב רופאי ילדים ורופאי משפחה גם רושמים ולא רק רופאי נשים).

חוסר מודעות בנושא, יכול לגרום חלילה שאלות שהם בגדר פיקוח נפש, וכן לא פעם שאנשים שנמצאים בשעת סכנה לקחו מניעה שאינה מתאימה או שבכלל לא לקחו מניעה, כי היה אצלם פשוט שהדבר אסור בתכלית, והגיע לידי סכנה, או לכריתת רחם, ולכן צריכים הגדולים להזהיר על הציבור למען ידע את המעשה אשר יעשה.

במכון תורת המשפחה מתקבלות כל יום שאלות מרבנים ומוצי"ם הרוצים לברר על סוגי אמצעי מניעה מתאימים לנשים במצבים שונים, הסיבה שהתחום הזה הוא נטוש ואין הרבה שידועים לפסוק ולייעץ לאנשים הוא בגלל ההתקדמות של הרפואה, וידוע שבנושא זה של אמצעי מניעה יש חידושים ועדכונים כמעט בכל חודש, ואינו דומה הדברים שעמדו לרשותינו לפני שנתיים ועל אחת כמה וכמה שאינו דומה לדברים שהיו לפני חמש עשרה ועשרים שנה, גם האמצעיים הישנים השתנו במציאות ולכן ההלכה השתנתה, וגם נתוסף הרבה דברים חדשים, ולכן גם ההלכה אינו מפורסם כל כך, וגם המציאות הרפואית לא החלטי, וכאשר אנחנו מדברים על שומרי תורה ומצוות שצריכים גם שהאמצעי לא יגרום לתופעות לואי של דימומים וכתמים, הרי שהעבודה למצוא אמצעי מתאים הוא דבר קשה ביותר.

הדינים וההוראות בנושא מניעת הריון הוא מורכב ביותר, מצד אחד יש שיקולים על האמצעים שקיימים ומצד שני יש שיקולים על המצב של האשה, ומה שאצל אשה אחת נחשבת איסור דאורייתא בגלל האמצעי הבעייתי, לא כן לאשה אחרת בגלל המצב הגופני או הנפשי, והיינו שאין כאן פסקים פשוטים על האמצעים בלבד, אלא יש כאן שיקול מכמה היבטים ולכן פשוט לכל בר בי רב שדינים אלו מסורים אך ורק למרנן ורבנן היושבים על מדין, ויש להם את הכח לדון בדיני נפשות, ואיש בלעדיהם לא יפסק בהלכות אלו.

וכן כתב בשו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן סד: ולמעשה כשמזדמן שאלה כזו אני חוקר ודורש הרבה אם יש להאשה סכנה בזה ורק אם הבעל והאשה הם יראי ה' וצנועים במעשיהם שלא יקילו הם עצמם יותר מהראוי וגם שלא ידעו אחרים ממה שהקלתי להם כדי שלא יבואו אחרים להקל בעצמם שלא כדין. וגם רק על זמן קצר וכשיעבור הזמן אם אומרים שעדין היא בסכנה להתעבר אני חוקר ודורש עוד הפעם ואני מזהירם עוד הפעם מחומר האיסור ושלא יבואו להקל יותר מהראוי ולא יפרסמו וג"כ רק על זמן קצר וכן בכל פעם אם עדין הם צריכים להיתר. ולכן מעטים מאד הם אלו שהתרתם להם. וכן יש לכל רב מובהק להתנהג בזה. וסתם רבנים ח"ו להם להורות בענין חמור זה.

החוברת שלפניכם - אין מטרתה לפסוק בענינים חמורים אלו, אלא להביא בפני הקורא סקירה קצרה על הנעשה בתחום מבחינה רפואית, ולתת שיעורים, מראי מקומות ותקציר מתשובות הפוסקים.

הבנת העניין והכרת הצדדים ההלכתיים, יהוו התחלה ובסיס לדיון הלכתי מעשי, ואף להדרכת הציבור מה הם השאלות והנידונים בענינים אלו, בבחינת "שאלת חכם חצי תשובה".

החוברת המוגשת לפניכם בשלב זה היא נסיונית, ונשמח לקבל מהקוראים והלומדים בה הערות, תיקונים, ומראי מקומות ומאמרים על ענינים אלו, אנו נשתדל לפרסם אותם בגליון הבא שיופיע בשבוע הקרוב בע"ה.

הערות והארות יתקבלו בפקס 1532-571-1231

או בת.ד. 45329 מיקוד 91451 ירושלים

או בדוא"ל torathamishpacha@gmail.com

שוחרי ההלכה מוזמנים להצטרף למעגל התומכים במכון תורת המשפחה, ויתקבלו בברכה הקדשות ותרומות למחלקת הוצאת הספרים של המכון, לפרטים: הרב שמואל כהן. טלפון 02-571-1231 או לפנות בדוא"ל torathamishpacha@gmail.com

שלש הספרים הראשונים עסקו בתחום הפוריות, בספרים הבאים נעסוק בתחום מניעת הריון ואמצעי מניעה בכל המצבים.

בספר חלק ד נעסוק בעיקר בנושא של סוגי האמצעי מניעה, כל הסוגים הקיימים, מה מותר ומה אסור, ומתי אפשר להתיר הדברים האסורים בגלל צורך פיקוח נפש, וכל הסוגיות הקשורים לדינים אלו, א' הפלה ב' פו"ר ג' לשבת לערב ד' דימומים ה' סירוס ו' השחתת זרע.

בספר חלק ה' נעסוק בעיקר בנושא של מניעת הריון, מתי מותר, מתי אסור, ומתי תלוי לשיקול דעת הרופא, לשיקול דעת הרב, סקירה של כל המצבים, אחרי ניתוח קיסרי, אחרי הפלה, לידות תכופות, אחרי גיל מ', במחלות שונות.

אנו מקווים להמשיך בעזרת השם במלאכת הקודש ובתפילה לעתיד שלא תצא תקלה תחת ידינו.

בברכת יגדיל תורה ויאדיר

מערכת תורת המשפחה

תשובה של מורינו הראשון לציון
הגר"מ אליהו זצוק"ל
מתפרסמת כאן באדיבות
מכון דרכי הוראה הוצאת לאור
השמדת ביציות ודילול עוברים

תוכן:

- א. השמדת ביציות מופרות
1. השאלה
2. התשובה
ב. דילול עוברים
1. השאלה
2. התשובה

נספח: מסקנות רפואיות מאת: פרופ' ר"צ גראזי

א. השמדת ביציות מופרות

השאלה:

כמעט בכל מעבדה רפואית בארה"ב העוסקת בהפרייה, נהוג לאסוף מהאם מספר ביציות בבת אחת, ולערבב אותן במבחנה עם תאי זרע של האב. לאחר כמה ימים בודקים את הביציות שהופרו, ואז מחליטים אלו מהן להחזיר לרחם של האם.

שאלותי הן:

מהו המעמד ההלכתי של הביציות שהופרו בזמן שהן עדיין במבחנה?

האם יש להם דין עובר שמחללין עליהם את השבת?

האם מותר לזרוק את הביציות שלא נבחרו להשתלה?

האם יש נפקא מינה אם בדובר ביהודים או בגויים?

התשובה:

כפי שציינת, הנכם מוציאים ביציות מרחם האשה, מפריס אותם עם זרע הבעל, ואח"כ שותלים אותם שוב ברחם האשה.

כל הביציות המופרות, האמורות להיות מושתלות ברחם האם – אין להשמידן, כיון שעתיד לצאת מהן עובר חי. אבל הביציות, שלא נבחרו להשתלה, מותר לזרוקם, ואין בזה נפ"מ בין יהודים לגויים.

לגבי חילול שבת – הדין הוא שמותר לחלל שבת משום פיקוח נפש רק להצלת מי שכבר נולד. אך אין זה שייך לגבי עובר מסוג זה שהזכרת.

וצריכים להזהר מאד, שלא להפרות ביצית של אשה עם זרע שאינו של בעלה, או לערב בין הביציות או הזרע.

ב. דילול עוברים

השאלה:

לפעמים נשים סובלות מאי פוריות, משום שהביציות אינן יורדות מהשחלה. לפעמים גורמות התרופות לכך שהרבה ביציות יוצאות מהשחלה, ונמצא שהאשה בהריון עם הרבה (לפעמים עד שמונה או תשעה!) עוברים.

למרות שמן הסתם כל עובר בפני עצמו הוא בריא, בכל זאת, אם ימשיך ההריון, כמעט בטוח מבחינה סטטיסטית שכולם יולדו בתקופה מוקדמת של ההריון (לפני 26 שבועות) כפגים, ואם כן יהיו חלשים מאוד, עם פגמים פיזיים או מוחיים חמורים.

רובם המוחלט של פגים כאלה, או שימותו בתוך כמה שבועות שאחרי הלידה, או שיסבלו מאד כל ימי חייהם.

מצב הפג נהיה קשה יותר ככל שמועד הלידה מוקדם יותר, ומועד הלידה מושפע ממספר העוברים. יש לציין שיש סכנה גם לאם, להיות בהריון עם כל כך הרבה עוברים.

הפרוצדורה הנהוגה לגבי "דילול עוברים" היא כדלהלן:

בשליש הראשון של ההריון מכניסים מחט לתוך הרחם, כדי להרוג כמה מהעוברים; אין זה חשוב איזה מהם הורגים, העיקר הוא שיישארו בחיים אחד או שניים, והם מסתמא יולדו ויגדלו בריאים ושלמים. מבחינה סטטיסטית אין סכנה יתירה באחד או בשני עוברים, אך יש סכנה כשיש ארבעה או יותר עוברים (לגבי שלשה עוברים אין מספיק סטטיסטיקה).

שאלותי הן:

האם מותר לבצע טיפול זה?

עד איזה זמן בהריון יכולים לבצע פרוצדורה כזו?

איך מחליטים כמה עוברים להפחית?

האם יש נפקא מינה בין יהודים לבין גויים?

התשובה:

לגבי שאלת "דילול עוברים" עיין במס' סנהדרין עב ע"ב ובדף נט ע"א בתוס' ד"ה "ליכא", ובשו"ע חו"מ תכה ס"ב.

וז"ל הגמרא (שם): "אמר רב הונא: קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו. קסבר רודף אינו צריך התראה, לא שנא גדול ולא שנא קטן. איתיביה רב חסדא לרב הונא, יצא ראשו - אין נוגעין בו, לפי שאין דוחין נפש מפני נפש. ואמאי, רודף הוא - שאני התם, דמשמיא קא רדפי לה".

ובתוספות (שם נט ע"א ד"ה ליכא) כותבים שבאופן שיש סכנה לאם, מצווה להרוג את העובר ואף הישראל מצווה בכך, וז"ל: "מיהו קשה דאמרין בפרק בן סורר ומורה (לקמן דף עב): יצא ראשו אין נוגעין בו דאין דוחין נפש מפני נפש אבל קודם שיצא ראשו החי' פושטת ידה וחתכתו לאברים ומוציאה כדי להציל את אמו וכה"ג בעובד כוכבים אסור כיון שהזהירו על העוברים - וי"ל דהא נמי בישראל מצווה כדי להציל ואפשר דאפילו בעובד כוכבים שרי" עכ"ל.

וז"ל מרן: "(ס"א) הרודף את חבירו להרגו וכו', אפילו היה הרודף קטן, הרי כל ישראל מצווים להצילו באבר מאברי הרודף, ואם אינם יכולים לכיוון ולא להצילו אלא א"כ יהרגו לרודף, הרי אלו הורגים אותו אף על פי שעדיין לא הרג.

(ס"ב) לפיכך העוברת שהיא מקשה לילד, מותר לחתוך העובר במעיה, בין בסם בין ביד, מפני שהוא כרודף אחריה להרגה. ואם הוציא ראשו, אין נוגעים בו, שאין דוחים נפש מפני נפש וזהו טבעו של עולם".

מכל הנ"ל נראה, שכל עוד העובר במעי אמו, יש לו דין רודף לגבי שאר העוברים. אך אם כבר יצא ראשו, אין נוגעים בו, כיון שכך הוא דרכו של עולם.

לכן, כאשר יש מספר רב של עוברים במעי האשה, ואם ישארו כך, כולם ימותו; ודרך הרפואה היא להזריק זריקה לאשה, וחלק מהם אינו מתפתח ואינו נשאר בחיים - א"כ מותר להזריק לה זריקה שתהרוג כמה מהם, כיון שכל אחד מהם הוא רודף את חבירו, ואז ישארו אחד או שניים, ויוכלו לחיות, אחרת כולם ימותו, ובזה אין כל הבדל בין יהודים לגויים.

אך במקום שיש ספק לרופא בנחיצות "הדילול", לא יבצע את "הדילול" רופא גוי. ובענין השאלה כמה לדלל וכו' - זה נתון לשיקול דעתו של הרופא.

בכל שלב משלבי ההריון אפשר לבצע את הדילול, אך עדיף לעשותו לפני שיעברו 40 יום מתחילת ההריון.

נספח

מסקנות רפואיות מאת:

פרופ' ריצ'רד חיים גראזי

הרב פסק לעיל, שכאשר צריך, יש לבצע את דילול העוברים בזמן המוקדם ביותר האפשרי.

נראה לי על כן, שמבחינה רפואית יש להעדיף TransvaginaI Sac Aspiration, כיוון שפעולה זאת ניתנת לביצוע בשלב מוקדם יותר מאשר Intracardiac Kcl Administration.

ראה על כך:

Via The Transabdominal Route – M. Erlik Branddes Y, Im Transvaginal“
– Itskovitz J, Boldes R Thaler, I Bronstein, Sacs for Selective Abortion in
Multiple Guided, Aspiration of Gestational Ultrasonography, Pregnancy Am J
“Obstet Gynecol, 160, 215, 1989

מבוא

נושא זה של מניעת הריון הוא סוגיא שכל רב ומורה הוראה בישראל מזדקק לענות עליהם תשובות בכל יום, כך העיד הגאון הגדול ר' יעקב מאיר שטרן שליט"א חבר בד"ץ דבית הוראה של הגר"ש ואזנר שליט"א בעל השבט הלוי. ופסיקה בהלכות אלו מצריכה ידע הלכתי רחב מאוד אשר מתחיל בהלכות נדה וממשיך בהלכות סירוס, בהלכות השחתת זרע, בהלכות מצות פריה ורביה, מצות לשבת, לערב. וכן בהלכות הפלה, ובהלכות שבת ועוד ועוד. אבל לא פחות זה מצריך גם ידע רפואי רחב להבין איזה מצב נחשב לשעת סכנה ואיזה לספק סכנה ואיזה לשעת הצורך גדול מאוד, וכן זה מצריך ידע מעודכן על האמצעים הקיימים, כאשר המצב בתחום זה מתקדם ומשתנה לטוב ולמוטב בכל יום ויום.

הפסק של הרב בנושא של מניעת הריון כולל ג' חלקים הראשון האם יש בכלל היתר למנוע הריון במצב הקיים, שנית לכמה זמן יש להתיר לעשות מניעה ושלישית על ידי מה לעשות את המניעה.

רבים וטובים ראו וכן תמהו על הצורך של הרב להתערב בתחום הזה, הרי לכאורה זה נושא רפואי נטו, ומה לרב בבית מרקחת, וטעות בידם, תמיהתם מחוסר ידיעה הלכתי ומחוסר ידיעה רפואי, כי דבר זה אם יש היתר לעשות מניעה או לא נוגע לשאלות דאורייתא, כגון מצות עשה של פריה ורביה, וכן השאלה איזה אמצעי להשתמש נוגע לאיסורי דאורייתא כגון איסור השחתת זרע, ואיסור סירוס, ובקל יוכל האדם להגיע למצבים של איסורי דאורייתא ממש, ולכן פשוט מאוד שחייבים להתיעץ עם רב מורה הוראה מובהק בענינים אלו שיורה לו הדרך מה לעשות, ולצערינו המצב הוא שהרופאים מציעים לכל אשה אחרי לידה בביקור הראשון אחרי ששה שבועות לעשות מניעה לשנתיים, והרבה אנשים שלא יודעים שצריך להתיעץ עם מורה הוראה עושים בתמימות ככל העולה על רוח הרופא, ולכן על הרב להזהיר את האנשים שלא לעשות שום דבר בענין זה בלי להתיעץ עם רבם.

גם בתחום הפרקטי יש כאן צורך בעצה של הרב, כי כידוע עדיין לא יצא שום דבר המונע הריון ביעילות של מאה אחוזים שאין להם תופעות לוואי, וכל הסוגים השונים של אמצעים למניעת הריון יש להם תופעות לוואי והגבלות מסויימים, וכגון התופעות לוואי של דימומים וכתמים, אשר אשה שומרת תורה ומצוות

לא יכולה להסתפק עם אמצעי מניעה שאוסרת אותה לבעלה, ולכן הרי יש כאן צורך בידע פרקטי בתחום זה, ולא רק לדעת מה המציאות של הרפואה אלא לדעת לאיזה מצבים מתאים אמצעים אלו ולאיזה מצבים מתאים יותר אמצעים אחרים כדי שבנות ישראל יוכלו להטהר לבעליהן, וכן לדעת עצות כדת מה לעשות במצב שאשה מקבלת כתמים. וכל זה רק מראה באצבע את המורכבות של תחום זה ואשר על כן אין צורך להרחיב בנחיצות וחיוב שיש לכל אחד ואחד שצריך לעשות מניעה, שילך לרב מורה הוראה מובהק בענינים אלו ויקבל היתר מפורט, וכן זמן מדויק שיש לו היתר, וכן עצה לאמצעי שלא תיאסר אשתו עליו מצד אחד ויהיה יעיל מצד שני.

כל גדולי ישראל כבר יצאו מגדריהם להאריך בנושא זה שאין שום היתר לאף אדם להורות דין לעצמו, וכן אין היתר לדמות מילתא למילתא, ומצב למצב, כי כל אשה יש לה צירוף מקרים ופרטים שונים אשר משנים את הדין לגמרי, ולפעמים מה שנראה לאדם כספק סכנה הוא בעצם רק שעת הדחק גדול, וכן להיפך מה שנראה לאנשים כצורך בלבד הוא בעצם ספק סכנה ממש, וזה משפיע ישירות על הזמן של המניעה ועל האמצעי המניעה שמתאים במצב הזה.

וכאן המקום להדגיש שאין שייך בשום פנים ואופן לתת הוראות כלליות לאנשים או לרבנים או לרופאים מה אשה צריכה לקחת, אלא הזוג צריך להתיעץ עם רב מובהק שמתמקצע בענינים אלו והוא יתחקר את הרקע של המצב הבריאות של האשה, וכן ישאול על קיום מצות פריה ורביה, על גיל של האשה, על ההיסטוריה הבריאותית של האשה, גם מצב הגופני, וגם מצב הנפשי, ואם האשה הוא מניקה ובאיזה חודש של הלידה היא נמצאת, ואם כבר קיבלה מחזור, ומה הסיבה שהזוג מבקש לעשות מניעת הריון, כי לא דומה מצב שהזוג מבקש אמצעי מניעה מטעם חשש פיקוח נפש למצב שזוג מבקש אמצעי מניעה מטעם קושי וצורך גדול ככל שיהיה, גם מצד היעילות, שבמקום ספק פיקוח נפש חייבים לתת רק דברים שהם יעילים ביותר, וגם מצד ההלכה, שיש יותר מקום להקל על אמצעים שהם שנויים במחלוקת בין הפוסקים. ולדוגמא אשה מבוגרת שהיא נמצאת במצב סכנה אם תיכנס להריון, שהגם שבדרך כלל אין היתר לשימוש בקשירת חצוצרות, אבל במקום סכנה כבר כתבו הפוסקים שיש אופנים שמתירים, ובודאי היום שיש אמצעי של סתימת חצוצרות על ידי 'אשור' שהוא רק גרמא שמקילים במקום סכנה לדעת כמה פוסקים. ויבואר באריכות בהמשך המחלוקת הפוסקים בזה. ולפי שכלול הנתונים הוא יכול להתאים

הדברים המתאימים ביותר במצב הקיים, וגם אז לא כדאי לעשות החלטה סופית אלא לתת להזוג את האפשרויות הקיימות במצב כזה, ולהדגיש להם את היתרונות והחסרונות של השיטות הרלוונטיות, ושהם יחליטו עם הרופא שהוא ימליץ להם לפי המצב הבריאות של האשה, אם במשפחה שלה קיימת סיכון לקרישות דם צריכין להדגיש את זה לרופא ולרב. כי יש דברים שלא נותנים במצב כזה וכמו שיבואר בהמשך.

רקע של ההיבט הרפואי על אמצעי מניעה

בכל ההיסטוריה היה המושג של מניעת הריון אלא שהסוגים והאמצעים השתנו מדור לדור, ולכן בתחילה היה מוכר כמה סוגי אמצעי מניעה מרכזיים, א' דחיית הטבילה, ב' התקן תוך רחמי, ג' משמש במוך, ד' רחיצה אחר תשמיש, לפני מאה שנה היה מוכר בעיקר האמצעי שנקרא 'דאיפרגמה' שהוא כיסוי על הצואר הרחם, ב' הקונדום שהוא כיסוי על האבר של הבעל, ומלפני חמישים שנה יצאו עוד כמה דברים, א' הגלולות שהם עדיין גם היום שולטים בשוק, והם בעצם החליפו רוב הדברים שהיה לפני התקופה ההוא. ב' יצאו עוד דברים חדשים כמו ההתקן התוך רחמי שהם גם כן שינו צורה וקיבלו צורה חדשה, והם היום הדברים הכי נפוצים שיש היום. ג' כמו כן יש היום סליל שנקרא אשור שהוא במקום הקשירת החצוצרות, ד' יש היום המדבקה וכן הטבעת נובורינג שהם באותו רעיון של הגלולות ה' יש היום הקוטלי זרע למיניהם שהם גם כן מצויים.

רקע והיסטוריה על השאלות בהלכה

והנה בשעתו לפני מאה שנה דנו האחרונים, ורעק"א והחת"ס אסרו ורוב הפוסקים ובראשם הצמח צדק ואחריו התורת חסד התירו ועל הדיאפרגמה כתב המהרש"ם שאף לדעת רעק"א יש לחלק בין זה למוך, וכן דעת הגרש"ז, ושאר האחרונים אסרו, ואח"כ לפני ארבעים שנה היה הנידון בין הפוסקים על הגלולות ובזה נחלקו גם כן הגאון ר' משה פיינשטיין שאסר, והגרש"ז התיר, וכן רוב האחרונים, וכן נחלקו הגאון בעל שבט הלוי שהתיר במקום סכנה קשירת חצוצרות, והגאון הגר"ש אלישיב אסר גם במקום סכנה, ואח"כ יצא הקוטלי

זרע ונחלקו הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך שאסר, וכל האחרונים התירו וכן יצא ההתקן תוך רחמי ורובם ככולם התירו.

ולפני כעשרים שלשים שנה יצא הסיכום של האחרונים והפוסקים בכל מיני ספרים וקובצים שסיכמו דעת הגרש"ז ועוד שסוברים שיש דירוג בין הסוגים ולדוגמא לפי רוב הספרים הדירוג של הגרש"ז הוא א' גלולות ב' התקן ג' דיאפרגמה ד' קוטלי זרע ה' קשירת חצוצרות

ולמעשה מאז יצא הטבעת הנובוריג, וכן המדבקה, וכן סוג שונה של קשירת חצוצרות וכן ספוגיות וקוטלי זרע למיניהם והגלולות בעצמם השתנו בכמה פרטים וכדומה,

רקע והיסטוריה על תופעות לואי

ובפועל, כיון שהיה לפני ארבעים שנה הרבה תופעות לואי בגלולות שזה היה בעצם המוצא הגדול, לכן הרבה רופאים ורבנים לא המליצו על זה, וכן היום עד לפני כמה שנים היה עדיין דעה רווחת אצל הרופאים שזה לא טוב, וכן להתקן היה עד לפני כמה שנים כמה תופעות לואי, ובעיקר דימום, ולכן נמנעו רבים וטובים מכל הטיפולים האלה, ובמקום הצורך העדיפו לדחות הטבילה וכדומה, לאחר הביזין, וכן יש היום עדיין הרבה שעושים כך.

וכיון שהמציאות השתנה בהרבה דברים, והרבה רבנים ואנשים לא מעודכנים בזה לכן ראינו מן הצורך לכתוב המצב הקיים ברפואה כדי לעזור לרבנים לייעץ לאנשים

באופן שגם החלק הרפואי השתנה וגם החלק ההלכתי, ובעיקר צריך לציין שגם לפי הגרש"ז שיש דירוג של עדיפות בהלכה, אבל גם הוא כותב שזה רק עד שיש חילוק ברפואה והיינו שאם אשה לא יכולה לקחת סוג אחד הוא מתיר את הסוג השני, וכיון שכן, הרי צריך לדעת שיש חילוקים גדולים ורבים וזה משנה מאוד, כמו דוגמא אחת, שאשה בהנקה לא יכולה לקחת הגלולות הרגילות שהם גלולות משולבות והגלולות שאינם משולבות הם בעייתיים מצד הדימום, ולכן יש עצה לעבור למשהו אחר או לחפש פתרונות כמו להכפיל למשך שבוע או שבועיים עד ג' פעמים, וזה רק דוגמא אחת.

סיבות שבדרך כלל הם סיבה למניעה.

א' במקום סכנה, כמו אחרי ניתוח קיסרי, ויש ויכוח בין הרופאים אם צריך שנה או חצי שנה, בעקבות המחלוקת הרופאים, יש מחלוקת בין הרבנים.

ב' אחרי הפלה, גם בזה יש מחלוקת בין הרופאים אם צריך הפסקה של שלשה חדשים, ודעת רוב הרופאים שמספיק חודש, וכן כנראה דעת רוב הרבנים שמספיק אחר שהיה פעם אחת מחזור רגיל.

ג' משפחה שיש מחלות וילדים לא בריאים, שנחלקו בזה הפוסקים, וכנראה שדעת רוב הפוסקים שיש להתיר למנוע הריון, מה גם שהיום הם יכולים לקיים מצות פו"ר על ידי פי ג' די, פירושו הפריית מבחנה מתקדמת ובשיטה מסוימת.

ד' אחרי לידה, לעשות רווח בין לידה ללידה, והנה מצד הרפואה לא ברור שצריך בכלל הפסק, ושאלתי פעם ד"ר אלחנן בר און והשיב לי שלפי מיטב ידיעתו אין בספרי הרפואה שום ידיעה בעניין, ויש הבדלים בין אשה שקיימה מצות פו"ר לאשה שלא קיימה פו"ר, וכן גם אם לא קיימה יש הבדל בין אשה שכבר ילדה כמה ילדים או תאומים לבין אשה שילדה רק ילד אחד.

ה' בגיל ארבעים, יש יותר סיכונים ללדת ילד עם תסמונת דאון. והיום יש הרבה מודעות לעניין, ונחלקו הפוסקים אם מותר רק למנוע בשב ואל תעשה כמו דעת שבט הלוי, או שמותר לפעול בקום ועשה כדעת הגרש"ז אויערבאך והגר"ש אלישיב. וכן יש מצבים שהם סכנת נפשות להאם, או לפעמים סכנת אבר, ובזה יש נידון בין הפוסקים אם מותר משום פיקוח נפש להתיר קשירת חצוצרות שהוא סירוס האשה, או לפחות מותר בשיטה אחד שאינו סירוס ממש כיון שאפשר להחזירו על ידי ניתוח פשוט, וכן יש נידון אם מותר סליל 'אשור'. לפחות במקום שהוא קרוב לספק פיקוח נפש.

כמה זמן מונעים

הזמן והרווח בין לידות משתנה וזה תלוי בשני גורמים הא' סיבת ההחלטה למניעת הריון ב' מה הוא המסורה ודעת הרב. והיינו כי במקום של סכנה כמו אחרי ניתוח קיסרי כמובן שיש היתר של הזמן של הסכנה, ולכן זה תלוי מה דעת הרב כאיזה רופא לנקוט חצי שנה או שנה, וכן בכל אשה אחרי לידה

יש מחלוקת בין הרבנים כי לדעת החזון איש יש שלידות התכופות הוא בגדר סכנה וצריך לפחות שנה, וכן כתב בעל הקה"י באגרת לעשות הפסק של שנה, ויש שכתבו בשם הגרש"ז רק חצי שנה. וכן זה תלוי במצב הבריאותי והנפשי של האשה בפרט אם כבר קיימו מצות פו"ר. ואם לא קיימו מצות פו"ר יש מחלוקת בין הפוסקים שדעת הגרש"ז להתיר אחרי כמה ילדים, ודעת המנחת יצחק לאסור, ולדעת החזו"א הסתפק הגרש"ז אם מותר גם אחרי לידה הראשונה. וכן אחרי הפלה, יש שמתירים רק לכמה חדשים בודדים ויש שלא מתירים כלל, ויש שמתירים חצי שנה. וכן אחרי גיל הארבעים, אם מותר למנוע או לא, שיש שמתירים לעשות בפועל בקום ועשה מניעה, ויש שאסורים בצורה כזה ומתירים רק בשב ואל תעשה. וכן בזה תלוי אם זה מקום סכנה או לא.

פתח דבר

בדיני מניעת הריון ואמצעי מניעה נכתבו כבר מאות רבות של תשובות בהלכה, והמאמר הזה לא בא לדון בענייני הלכה, אלא לתת רקע רפואי לרבנים העוסקים בתחום, כדי שהרבנים יוכלו לדון ולייעץ בצורה הטובה ביותר לזוגות שהתירו להם למנוע הריון, כמו כן אין המאמר הזה עוסק בעצם השאלה אם מותר למנוע הריון או לא, כי זה שאלה שאין עליה תשובה בספר ולא שייך לכתוב על זה כללים, אלא חייבים לשאול רב מובהק העוסק בתחום, ואין שום היתר לפסוק לעצמם, גם מבחינה הלכתית, וגם מבחינה השקפתית, ובעיקר מבחינה רפואית.

הנה מאמר זה שעוסק בעיקר ברקע הרפואי של הסוגיא דמניעת הריון וסוגי אמצעי מניעה, הגם שהוא סוגיא רפואית, וכמובן שאין כאן שום כוונה להחליף תפקיד של רב לתפקיד רופא, ואין רב שהוא תחליף לרופא, גם מבחינה חוקית וגם מבחינה רפואית, כי הרי יש דברים שמומלץ לאשה אחת שהוא מסוכן לאשה אחרת, כמו נשים שיש להם במשפחה קרישת דם שהגלולות הם סכנה אצלם וכדומה, וכן יש דברים שאינם בגדר סכנה אבל זה יכול לגרום לבעיות, כמו גלולות משולבות בזמן הנקה שבדרך כלל מפחית את איכות החלב ולכן בודאי שצריך מרשם של רופא, אבל יש כאן כוונה שהרב יוכל לייעץ להזוג איזה סוג להעדיף, ומה לבקש מהרופא, כי בדרך כלל הרופאים אין להם שום התנגדות לסוג כזה או אחרת, והבחירה היא בסופו של דבר בידי הזוג, וכאן התפקיד של הרב לקחת המידע הרפואי והמידע האישי וההיסטורי של האשה, ולשכלל כל היתרונות מול החסרונות ולפסוק להלכה למעשה ולהתאים להם הדרך הכי טובה שבראש וראשון יתאים לפי ההלכה, והרפואה ולנוחיות האשה.

חשוב מאוד להדגיש, שנכון להיום, עדיין לא יצא שום סוג של אמצעי מניעה שהוא אידיאלי, לכל הנשים, אלא יש המון סוגים של סוגי מניעה, ובכל סוג יש עשרות חברות, ובכל חברה תת סוגים, ולכן גם אם אשה לא מסתדרת עם סוג אחד של גלולות אפשר להתאים לה סוג אחר של גלולות, וכן אם היא לא מסתדרת עם התקן מסוג אחד אפשר להתאים מסוג אחר, וכמו כן זה הסיבה שצריך לדעת את מצב האשה, האם היא בזמן הנקה, או בגיל מבוגר, או אחרי ניתוח קיסרי, כי כל פרט משנה גם מבחינה רפואית מצד התופעות לוואי, ומצד האפיקטיביות שלהם, וגם מצד הבעיות ההלכתיות שיכולות להיות על ידי

דימומים, והכל כמו שיפורט בהמשך באריכות בטוב טעם.

ומעתה נבוא לדון בפרטי האמצעים הקיימים,

סקירה רפואית

ישנם המון סוגי אמצעי מניעה, נפרט כאן כמה מהם, ונתחיל לפי סדר שהם בדרך כלל בשימוש אצל ציבור יהודים שומרי תורה ומצוות¹. א' מכשירים הורמונליים והיינו דברים שמוסיפים הורמונים לגוף ועל ידי זה מונעים הריון, ובכלל זה יש גלולות, מדבקת אוורה, טבעת נובורנג. ב' התקן תוך רחמי שהם בלי הורמונים² ג' קוטלי זרע. ד' דיאפרגמה ה' קשירת חצוצרות או סתימה על ידי סליל שנקרא אשור. ו' דרך הטבעית של ימים בטוחים והיינו שמאחרת טבילתה עד אחרי הביזן. ז' דברים האסורים כמו קונדום וכדומה. כמובן שבתוך כל השלשה המשפחות האלו יש הרבה סוגים כאשר נפרטם כאן.

בתוך החלוקה של מכשירים הורמונליים נכללים כמה דברים א' גלולות, הגלולות הם הדבר הכי מצוי בארץ ישראל, ורוב הנשים במשך חמישים שנים האחרונות היו לוקחות למניעת הריון את הגלולות, גם משום הצד הרפואי שהיה ממליץ על זה בגלל היעילות הרבה שלו וגם מצד ההלכה שזה בעדיפות עליונה כמו שיבואר לקמן.

צורת השימוש של הגלולה הוא לקחת כל יום גלולה אחת באותו זמן, וזה אחד מהדברים המורכבים שבו, כי אם שכחה לקחת יום אחת הוא כבר לא יעיל כל כך, ומצד התופעות לוואי, יש להרבה נשים הרבה תופעות לוואי מדימומים וכתמים עד שינויים במצב רוח ונפיחות הגוף ועוד. ובדרך כלל הגלולות לוקחים אותה כל יום למשך שלשה שבועות ואח"כ מפסיקים ומגיע המחזור.

גם בתוך הגלולות יש המון סוגים אבל בעיקר צריך לדעת כמה כללים והוא א' שיש ב' סוגי גלולות, גלולות משולבות והיינו שמכילות גם הורמון פגסטרון, וגם הורמון אסטרון. וגלולות שמכילות רק הורמון פגסטרון בלי הורמון אסטרון. נשים בהנקה לא יכולות לקבל ההורמון אסטרון ולכן הן מקבלות

1 בהמשך יבואר גם הסוגים שהם בעייתיים קצת ומוותרים בזמן של ספק סכנה, ועיקר המאמר שדן באריכות על כל סוג וסוג אמצעי מניעה דרגתו בהלכה הוא במאמר אחר ועיי"ש.

2 ויש סוג אחד של התקן תוך רחמי שיש לזה הורמונים, אבל זה לא מצוי כל כך אצל ציבור שומרי תורה כיון שזה גורם לדימומים לכמעט ארבעים אחוז של נשים למשך של חדשים ארוכים עד שזה מתחיל לפעול בלי תופעות לוואי ולכן רק במקרים מיוחדים ממליצים על זה.

אמצעי מניעה של גלולות שמכילות רק פגסטרון שיש לזה השלכות א' שזה כבר לא מאה אחוז מניעה כמו הגלולות הרגילות ב' שזה גורם הרבה פעמים לדימומים ולכתמים רבים³. כלל שני שחשוב לדעת הוא שיש הבדל מהותי ועיקרי בין הגלולות במינון שלהם, והיינו שהגלולות הישנות היה להם הרבה הורמונים כמו שלשים ושלשים וחמש לכל גלולה והיום רוב הגלולות הם לא יותר מעשרים עד עשרים וחמש לגלולה ויש הבדל משמעותי בזה כלפי התופעות לואי. והיום יש כבר מחמש עשרה לגלולה אבל לרוב הם לא כל כך יעילים⁴. ועוד נקודה שנדגיש כאן הוא שההורמונים שיש בתוך הגלולות הם מתחלקות לכמה סוגי הורמונים והיינו שאותו הורמון שקוראים לזה פגסטרון יש כמה סוגים ממה זה מיוצר ויש הבדל ביעילות שלו וכן כלפי התופעות לואי.

ומהסוג של מכשירים הורמונליים יש גם המדבקות אוורה שהיא פועל בצורה של גלולות משולבות. והיינו שיש לה ב' ההורמונים ומדביקים המדבקה בכל מקום בגוף שאין שער, והמדבקה משחרר ההורמון כל יום, ועיקר היתרון שלה שלא צריך לקחת כל יום, וזה גם כן בצורה של שימוש שלשה שבועות ואח"כ מורידים אותה, והמחזור מגיע.

וכן יש בחלוקה הזו עוד דבר שהוא חדש וקיים רק כמה שנים, וזה טבעת בנרתיק שנקרא נובורנג, שפועל בצורה של גלולות משולבת, והיינו שיש לה שתי ההורמונים ומשחרר אותם כל יום. צורת השימוש של הטבעת הוא שהאשה מכניסה אותה לאותו מקום עמוק, ומשאירים את זה למשך שלשה שבועות, ואח"כ מוציאים והמחזור מגיע.

הסוג השני של אמצעי מניעה הוא התקן תוך רחמי, I.U.D. והיינו שרופא מכניס לתוך הרחם התקן, וזה מונע הריון, בדרך כלל זה בשימוש כשרוצים למנוע לתקופה ארוכה כמו שנה או שנתיים ולא כשרוצים למנוע רק כמה חדשים או חצי שנה. ויש כמה סוגי התקנים כמה סוגים, א' התקן תוך רחמי של נחושת הרגילה בצורה של טי או עגול, ב' התקן תוך רחמי בשם ג'ניפקס. שהוא בצורה ישירה עד למעלה, ג' התקן שכולל גם הורמונים, ויש היום הרבה שממליצים על

3 ועיין בהמשך שיבואר היטב החילוקים שיש כאן, ועד כמה זמן בהנקה צריך לחוש לזה, וכן יש עצה של לקחת שתיים למשך שבוע או שבועיים עד שלש פעמים וכמו שיבואר שם ועיי"ש.

4 זה נקודה שצריך לעקוב אחר עדכונים רפואיים כי זה מתעדכן כל הזמן, ויש היום המון חברות בכל העולם שמנסים לייצר גלולות עם הורמונים נמוכים מאוד וכנראה שעם הזמן זה ירד אפילו יותר ויהיה יעיל.

הגניפקס בגלל שזה גורם פחות דימומים ויתבאר בהמשך. צריך לדעת שבכללות ההתקן גורם הרבה פעמים לדימומים למשך חודש עד שלשה חדשים, וזה תלוי בכל אשה, וכן תלוי בצורת התנוחה של ההתקן תוך הרחם, ולפעמים אם לא מסתדרת צריכה להחליף להתקן אחר או ללכת לרופא מקצועי בתחום הזה כדי שיכניס את זה בצורה טובה שלא יהיה דיומים ממושכת, אבל בדרך כלל אשה שלא מסתדרת עם זה צריכה להחליף לאמצעי אחרת וכמו שיבואר לקמן.

וכן קיים סוג של מניעה שהוא קוטלי זרע, ונכללים בזה הרבה סוגים, כמו פתילות שמכניסות עשר דקות לפני המעשה ועוד בערך ששה סוגי דברים שפועל באותה צורה.

כמו כן קיימים דברים שהם פחות בשימוש מכמה סיבות לפעמים רפואיות, ולפעמים הלכתיים, כמו הדיאפרגמה. וכן קשירת חצוצרות, וכן סתימת חצוצרות על ידי סליל שנקרא אשור.

וכן יש אופנים למנוע על ידי ימים הבטוחים, וגם זה אינו יעיל כל כך כי זה פחות משמונים אחוז יעיל ולכן אין זה מומלץ כשצריך מניעה, ויתבאר יותר בהמשך.

פרטים על אמצעי מניעה מבחינה רפואית

לטובת הענין נציין כאן המושגי יסוד בסוגיא של אמצעי מניעה, האמצעים הקיימים, האחוזי הצלחה, התהליך איך הוא מונע, ויתרונות וחסרונות והתופעות לואי שהוא גורם, ולאיזה אשה באיזה מצב הוא מיועד ומומלץ מבחינה רפואית.

המידע הרפואי מיוסד על המאמר של פרופ' זיידמן בספר מילדות גניקולוגיה ופוריות, מערכת המכון מודה לו מקרב הלב על העזרה התמידית שהוא נותן בכל שאלה ובעיה של הרבנים.

אין לסמוך על המידע בלי יעוץ רופא לכל מקרה.

שם אמצעי	אחוזי הצלחה	תהליך	יתרונות ותופעות לוואי	מיועד לאשה במצב
ימים בטוחים	40%	חישוב מתי יום הביוץ, על ידי מקלות ביוץ או בדיקת דם.	יתרון: טבעי, בלי תופעות לוואי. החסרון: לא יעיל	שמותר לה ליכנס להריון
דיאפרגמה	90%	מונע כניסה של הזרע לתוך הרחם. האשה מלבישה על צוואר הרחם, מגיע ביחד עם קוטלי זרע.	יתרון: בלי תופעות לוואי. החסרון: לא יעיל במאה אחוז	שאינן לה דרכים אחרים ולא במצב סכנה אם תיכנת להריון
ספוגית	90%	גם מונע כניסה של הזרע, וגם יש לו קוטלי זרע, לפעמים כמה סוגי קוטלי זרע. האשה מכניסה את זה לתוך הנרתיק.	יתרון: בלי תופעות לוואי. החסרון: לא יעיל במאה אחוז	לאשה שמותר לה ליכנס להריון.
קוטלי זרע	75%	קוטל הזרע ומנטרל את הכח של הזרע.	יתרון: בלי תופעות לוואי. החסרון: לא יעיל בכלל	לנשים בהנקה תוך ג"ח הראשונים או לאשה שמותר לה ליכנס להריון, יעיל עד שלא מקבלת מחזור.
גלולות משולבות	99%	משולב הורמונים אסטרואגן ופרוגסטרוגן, והוא מונע ביוץ	יתרון: יעילות. חסרון: תופעות לוואי שונים	לנשים שאסור להם ליכנס להריון ואינם בהנקה
גלולות לא משולבות	99%	מכיל רק הורמון פרוגסטרוגן	יתרון: יעילות. חסרון: תופעות לוואי שונים, בעיקר דימומים.	לנשים בהנקה

שם אמצעי	אחוזי הצלחה	תהליך	יתרונות ותופעות לוואי	מיועד לאשה במצב
מדבקה	99%	משולב שתי ההורמונים, ומשחרר לדם כמו הגלולות. מדביקים בכל מקום בגוף שאין שערות.	יתרון: אין צורך בלקיחה כל יום. פחות תופעות לוואי מהגלולות	לנשים שאינם בהנקה
טבעת NuvaRing	99%	הטבעת הנובורינג האשה מכניסה לתוך הנרתיק, ומשחררת שתי ההורמונים כמו הגלולות.	יתרון: כמעט אין שום דימומים, וגם אין תופעות לוואי. פעם בחודש.	לנשים שאינם בהנקה, או אחרי ג"ח בהנקה בארה"ב
הזרקה	99%	ההורמונים בגוף מונעים הביוץ	יתרון: פעם בכמה חדשים. חסרון: יש דימומים ואי אפשר להוציא ההורמונים	לא מומלץ לנשים שומרי טהרה
התקן תוך רחמי IUD Copper T	99%	הרופא מחדירו לרחם והנחושת שעל ההתקן מונע הפרייה (ולא רק השרשה)	יתרון: יעילות עד חמש שנים. חסרון: דימומים אצל הרבה נשים	לנשים שחייבים מניעה לתקופה ארוכה
התקן תוך רחמי GyneFix	99%	הרופא מחדירו לרחם והוא מונע הפריה	יתרון: פחות דימומים חסרון: נופל החוצה	לנשים שחייבים מניעה לתקופה ארוכה
התקן תוך רחמי Mirena	99%	הרופא מחדירו לרחם, הפרוגסטרון משוחרר מונע דימום כבד	יתרון: יש פחות דימום בזמן המחזור. חסרון: חצי שנה הראשונה דימום רצוף.	לנשים שחייבים מניעה לתקופה של חמש שנים ויותר

שם אמצעי	אחוזי הצלחה	תהליך	יתרונות ותופעות לוואי	מיועד לאשה במצב
קשירת חצוצרות	99%	קושרים וחותכים את החצוצרות, מונע מפגש מעבר של הזרע לביצית	יתרון: מניעה לצמיחות חסרון: זה בלתי הפיך	לנשים שמסוכנות ליכנס להריון לכל החיים
אשור סליל - Essure	99%	סליל מוחדרת לתוך החצוצרה וגורמת לצמיחה של רקמת החצוצרה וחוסם המעבר	יתרון: אין צורך בניחוח לפרסקופיה. חסרון: זה בלתי הפיך	לנשים שמסוכנות ליכנס להריון לכל החיים
קונדום	95%	כיס גומי על האיש, מונע כניסת הזרע לגוף האשה	יתרון: למנוע העברות מחלות.	למצב נדיר במיוחד של סכנה של העברת מחלה

ומכאן למושגים בהלכה בסוגיא של אמצעי מניעה.

הקדמה הלכתית קצרה.

מצד הלכה, יש ג' נושאים שנידונים כאן, א' הלכות השחתת זרע, ב' סירוס, ג' מצות פו"ר, ולשבת ולערב.

ועצם ענין למנוע הוא שאלה של ביטול מצות פו"ר, ובזה ידוע דעת החזו"א שסובר שגם לפני קיום מצות פו"ר מותר למנוע למשך שנה, כי לדעתו לידות תכופות הם בגדר סכנה לגוף, והגם שהגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך הסתפק אם החזו"א התכוין גם אחרי לידה הראשונה אבל כך סתימת לשונו, וכן משמע מהסבר הדברים, והגרש"ז בעצמו התיר בשופי עכ"פ אחרי כמה לידות, גם לפני קיום מצות פו"ר. וידוע דעתו של הגרש"ז שלא ליתן היתר רק למשך חצי שנה, ואח"כ אפשר להמשיך עוד חצי שנה, (עד שנתיים וכן הוא לפי הרפואה יותר בריא שלא לעבור שנתיים) ויש פוסקים שסוברים שאם לא קיימו עדיין פו"ר אין היתר למנוע הריון חוץ אם יש סכנה כמו אחרי לידה קיסרית, וגם לדעתם יש נידון אם מותר למנוע בשב ואל

תעשה והיינו בצורה של לאחר הטבילה, (ועי' בזה בתשובות, ובתשובה משיב נכוחים, בדעת הרמב"ם לפי החיד"א).

סוגי המניעה

כלפי השאלה על הסוג המניעה שזה שאלה של השחתת זרע וכן שאלה של סירוס. לפי רוב הפוסקים קוטלי זרע הם בעדיפות העליונה, ואח"כ גלולות, וכן מדבקת אוורה, ואח"כ טבעת נובורינג, ואח"כ התקן תוך רחמי. והסיבה הוא כי קוטלי זרע אינם עושים שום סירוס אלא מנטרלים כח הזרע, וכיון שאינו יותר משבעים וחמש אחוז הצלחה למניעה הרי אינו ודאי ולכן הוא הכי קל. וגלולות הוא רק סירוס זמני ורק גרמא, והתקן תוך רחמי הוא גם כן רק בתוך הרחם, והכל בדרך אישות רגילה, ואינו כמו שימוש במוך המוזכר בגמרא או אפילו דיאפרגמה שהוא בתוך הנרתיק ואינו נותן להזרע לעבור להרחם, משא"כ בהתקן שאינו חוסם שום דבר והוא רק נמצא בתוך הרחם, אלא שיש שדנים מצד הפלה כי פעם לא היה ברור להרופאים אם זה מונע השרשה או מונע עצם ההפריה כמו שידוע היום.

ולמעשה כל הג' האופנים הותרו לפי רוב הפוסקים, אלא שהסדר הוא עדיפות לכתחילה, כל זמן שאין עדיפות ברפואה, ולכן אם יש עדיפות ברפואה או סיבה אחרת מותר להתחיל מיד עם האפשרויות האחרות. ועיין בחלק התשובות והביאורים שהארכנו בבירור כל הסוגים האחרים של המניעה ולא הארכנו כי בדרך כלל אינו נוגע למעשה.

הנה יש סוגים שהם בגדר מותר לכתחילה, ויש סוגים שהם מותרים רק בשעת ספק סכנה, ויש סוגים שמותרים רק במקום סכנה ממש. ואלו הם, גלולות, טבעת נובורינג, מדבקת אוורה, התקן תוך רחמי, קוטלי זרע, ימים בטוחים, הם דברים שמותרים לכתחילה, והגם שיש גם בזה סדר עדיפות שלפי חלק מהפוסקים קוטלי זרע הם בעדיפות עליונה ולחלק מהפוסקים קוטלי זרע הוא בעדיפות האחרונה וגלולות הוא בעדיפות העליונה, אבל בגלל שזה תלוי גם במצב של האשה כי גלולות הם ביעילות של קרוב למאה אחוז והקוטלי זרע הם רק ביעילות של שבעים שמונים אחוז, לכן זה יהיה תלוי גם במצב של האשה והסיבה שהיא צריכה את המניעה, כי אם זה בשביל סכנה הרי צריך לתת מניעה של יעילות מלאה וגם להשיטות שיש עדיפות לדברים אחרים אבל מודים שבמצב כזה צריך ללכת על זה. וכמו שיבואר בפנים באריכות, והכלל העולה

שבדרך כלל אין שאלה הלכתית לפי רוב הפוסקים ואפשר לבחור בין הגלולות להחתן תוך רחמי להקוטלי זרע.

ויש דברים שמוותרים רק במקום סכנה ממש כמו קשירת חצוצרות, וכריתת הרחם וכמו שיבואר בפנים. ויש דברים שמוותרים במקום ספק סכנה כמו דיאפרגמה לדעת הרבה פוסקים, ולדעת כמה פוסקים זה מותר גם כן לכתחילה, וכן סתימת חצוצרות על ידי 'אשור' שהוא רק במקום ספק סכנה ובלי זה אין היתר. וגם בזה יש כמה שיטות שאוסרים וכמו שיבואר בהמשך.

והשאלות ההלכתיות בעצם השימוש בכל הדברים הלא הם מבוארים בפרק אחר באריכות נועם ועיי"ש, והשאלות הצדדיים שמתעוררים משימוש בכל אמצעי יבואר בפנים.

וכאן המקום להדגיש שיש פוסקים שסוברים שכל הענין של שימוש באמצעי מניעה הוא רק במצבים של ספק סכנה ולא במצבים אחרים, ולכן לפי שיטה זו לפעמים העצה שהם מיעצים הוא רק לאחר טבילתה וכדומה כי לדעתם זה רק בשב ואל תעשה שהוא נחות דרגא.

סוגיהאמצעי מניעה אשר נמצא בשימוש אצל ציבור השומרי תורה מתחלקת לכמה קבוצות בדירוג ההלכתי דרגא א' לשימוש בעת הצורך שאינו ספק סכנה ב' לשימוש בעת הצורך שהוא ספק סכנה ג' לשימוש בעת הצורך של מקום סכנה ודאית. בדרגא הא' נכללים האמצעים שאין בהם שאלה הלכתית גדולה ומוסכם לדעת רוב הפוסקים שהם מותרים לכתחילה, וביניהם הגלולות, המדבקה 'אוורה' וטבעת נובורנג, קוטלי זרע, והתקנים תוך רחמיים. בדרגא הב' נכללים אמצעים שיש בהם שאלה הלכתית ושנוי במחלוקת גדולי הפוסקים בדור שלפנינו, כמו דיאפרגמה. בדרגא הג' נכללים אמצעים שיש בהם שאלות קשות בהלכה וביניהם נמצאים קשירת חצוצרות, סתימת חצוצרות, סלי 'אשור' וכריתת הרחם והחצוצרות.

דרגא א

שם הסוג	הדירוג ההלכתי - דרגא א'	מידע הרפואי	שאלות בהלכה
גלולות משולבות	דרגא א'	הוא שילוב של הורמון אסטרון ופגסטרון ולכן לא מתאים לכל הנשים ותלוי במצב הבריאותי שלם – גם לא מתאים לנשים בהנקה, לפחות בשלשה חדשים הראשונים. לא נותנים לנשים מעל גיל ארבעים. לא מתאים אם יש במשפחה סיכון לקרישות דם או סיכון לסרטן השד גם תופעות לוואי על המצב רוח של האשה ונפיחות הגוף הוא לא מצב נדיר.	גורם לפעמים לכתמים בחודש הראשון.
גלולות לא משולבות	דרגא א'	מיכל רק הורמון פגסטרון לשימוש של נשים מניקות. התופעות הלוואי המרכזי שגורם להרבה דימומים ולכן לוקחים שתי גלולות למשך שבוע שבועיים אחרי יעוץ עם הרופא מתאים גם לנשים מבוגרות מעל גיל ארבעים, או לנשים שיש להם סיכונים אחרים שלא מתאים להם גלולות משולבות.	יש הרבה שאלות בכתמים עד שלש ארבעה חדשים

טבעת נובורינג	דרגא א'	הוא שילוב של הורמון אסטרוגון ופגסטרוגן ויש לזה קצת פחות תופעות לואי מהגלולות ראה ערך גלולות	לרוב הדיעות חייבים להוציאה בהפסק טהרה ובכל הבדיקות של ז' נקיים. וכן במקוה, בדיעבד אם כבר בבית יש מקילים.
מדבקת אוורה	דרגא א'	הוא שילוב של הב' הורמונים וראה ערך גלולות משולבות	שאלות בהלכות חציצה. וכן שאלות בהל' שבת להדביק ולהסיר בשבת
התקנים תוך רחמיים	דרגא א'	הת"ר גורם להרבה דימומים של חודשים, אם לא מפסיק צריך להחליף. הת"ר ג'ינפקס גורם לפחות דימומים, אבל הוא נופל החוצה לפעמים. הת"ר מירנה משחרר פרוגסטרוגן, גורם לחצי שנה דימומים.	שאלות בהכנסה א' מצד פתיחת הקבר, בגלל שהוא כל כך דק אין בזה שאלה לרוב המכריע של הפוסקים. ב' מצד הדימומים, לרוב הפוסקים הגם שיש מידע רפואי שהוא מצד מכה יש להחמיר.
קוטלי זרע	דרגא א' (לר' שלמה זלמן דרגא ב' או ג')	יעילות הכי נמוכה בערך רק שמונים אחוז, ובלי שום תופעות לואי.	אין שאלות הלכתית בזה

דרגא ב

שם הסוג	הדירוג ההלכתי - דרגא ב	מידע הרפואי	שאלות בהלכה
דיאפרגמה			

דרגא ג

שם הסוג	הדירוג ההלכתי - דרגא ג	מידע הרפואי	שאלות בהלכה
קשירת חצוצרות	דרגא ג	מהלך זה הוא לצמיתות	שאלה של סירוס נשים ולכן רק במקום סכנה כדעת רוב הפוסקים, ולדעת הרב אלישיב גם בזה יש להחמיר.
סליל 'אשור'	דרגא ג'	מהלך זה נחשב גם כן שהוא לצמיתות הגם שיש אחוזים קטנים שמצליחים לשחרר על ידי ניתוח	שאלה של גרמא לסירוס נשים ולכן רק במקום חשש סכנה.
שימוש בקנדום לגבר	דרגא ג'		לכל הפוסקים חוץ מיחידים זה רק במקום סכנה ממש וצריך לשאול שאלת רב מובהק

יעוץ הלכתי רפואי בשימוש אמצעי מניעה

אשה אחרי לידה רגילה בלי פו"ר	לתקופה של שנה, ואחרי שנה אם יש עדיין צורך גדול להתיר עוד חצי שנה או שנה. אפשר לתת גם דברים שהם יעילים רק שמונים אחוז	אם כבר שני ילדים או שלש, וכן אחרי א' בלידה או הריון קשה מאוד, אמצעים של דרגא א'
אשה אחרי לידה קיסרית	לתקופה של שנה לדעת רוב הרופאים והרבנים. ומנימום של חצי שנה לכל הדיעות. צריך לתת דברים שהם ביעילות של קרוב למאה אחוז	גם דרגא הב' – לא מספיק קוטלי זרע רק בחצי שנה ראשונה בתנאי שהיא מניקה מלאה ועוד לא קיבלה המחזור.
אשה אחרי לידה רגילה אחרי קיום מצות פו"ר	לרוב הפוסקים יש להתיר שנה, ויש שמתירים גם שנתיים	דרגא הא'.
אשה אחרי גיל ארבעים באופן שאין ספק סכנה	לחלק פוסקים מותר למנוע לתמיד גם בשימוש באמצעי מניעה	דרגא הא' מותר לרוב הפוסקים דרגא הב' מותר לכמה פוסקים
אשה שהיא ספק סכנה	תלוי לפי מידע הרפואי	מותר גם דרגא ב'

<p>יש פוסקים שמקילים בדרגא ג' ורק בתנאי של יעוץ עם רב פוסק מובהק כי זה שאלות חמורות ביותר</p>	<p>בדרך כלל לתמיד</p>	<p>אשה שיש חשש סכנה ממש</p>
<p>דרגא הא'</p>	<p>אין אפשרות של גלולות משולבות וכן אין אפשרות של טבעת נובורינג ומדבקת אוורה שהם כוללים גם הורמון אסטרדון – אפשרות בין התקנים לבין קוטלי זרע שיעיל רק שמונים אחוז ובצירוף הנקה מלאה כשלא ראתה עדיין מחזור ובתוך ששה חדשים הוא בערך תשעים אחוז.</p>	<p>אשה רגילה בזמן הנקה</p>
	<p>אפשרות בין גלולות, טבעת נובורינג, מדבקת אוורה, התקנים תוך רחמיים, קוטלי זרע</p>	<p>אשה רגילה שלא בזמן הנקה</p>
<p>דרגא הא' אבל באמצעים שיעילים קרוב למאה אחוז.</p>	<p>לדעת חלק מהרופאים והרבנים מספיק למנוע רק עד שמגיע מחזור אחד, ולדעת חלק מהרופאים והרבנים מומלץ להמתין ג' חדשים. ואם היא תשושה מאוד או בטרומה אפשר לשנה</p>	<p>אשה שהפילה</p>

מדור הלכות והליכות

הלכות ודיני מניעת הריון
ואמצעי מניעה

מבוא לדיני אמצעי מניעה למניעת הריון

דיני מניעת הריון מורכבים מאוד כי אין כאן שאלה של סוגיא אחת אלא הדבר מורכב מכמה סוגיות וכמה שאלות, ואחרי שדנים על עצם השאלה אם יש היתר לאשה דן לעשות מניעת הריון שהוא שאלה המרכזית שדינה תלוי בהלכות פריה ורביה, וכן במצות לשבת יצרה ולערב אל תנח ידך, הרי שצריכים לדון באיזה אמצעי מותרת לעשות המניעה וזה כמובן תלוי בסיבת המניעה כי אם הסיבה הוא שעת סכנה, שהמצב הוא פיקוח נפש אם תיכנס להריון הרי שנוכל להתיר לה גם דברים ואמצעים שלא נתיר באשה שלא נמצאת במצב סכנה.

הסוגיא של איסור השחתת זרע

הסוגיות והשאלות שעולות על שולחן מלכים כאשר רוצים לעסוק בהכשר או באיסור אמצעי מניעה הם כדלהלן, א' הסוגיא הארוכה והערוכה הוא דיני איסור הוצאת זרע לבטלה והשחתת זרע, השאלה הוא אם תשמיש בשעת שיש אמצעי מניעה בגוף האשה נחשבת למוציא זרע לבטלה, וכן אם רחיצה אחרי תשמיש או מניעה אחרת אחרי תשמיש נחשבת להשחתת זרע.

ומקור הסוגיא הזה הוא בגמרא במסכת יבמות דף י"ב ע"ב הגמרא מביא המחלוקת התנאים בברייתא תני רב ביבי קמיה דרב נחמן שלש נשים משמשות במוך קטנה מעוברת ומניקה קטנה שמא תתעבר ושמא תמות מעוברת שמא תעשה עוברה סנדל מניקה שמא תגמול בנה וימות וכו' דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו משום שנאמר שומר פתאים ה'. והראשונים האריכו למעניתם בביאור סוגיא זו וכן באו אחריהם כל גדולי הפוסקים בספרי התשובות כמו שיבואר בהמשך במדור בירורים וביאורים בדיני שימוש באמצעי מניעה של מוך ודיאפרגמה, והנפק"מ להלכה הוא אם יש היתר להשתמש באמצעי מניעה של מוך שהאשה מניחה בנרתיק, ומצד אחד ידוע דעת הרעק"א והחתם סופר שאסרו גם בשעת סכנה, וכמו הפשטות של הברייתא דחכמים אסרו גם בשעת סכנה, ומצד שני דעת הצמח צדק והתורת חסד ואתם עמם רוב גדולי האחרונים שהתירו השימוש במוך בשעת סכנה, וכדעת רוב הראשונים דהמחלוקת בין חכמים לר' מאיר הוא בחייב ולא חייב, אבל לא באסור ומותר, דלכו"ע מותרת

אלא שלפי דעת חכמים אינה חייבת. ודלא כדעת רש"י דהמחלוקת הוא אם מותר או אסור, וגם לדעת רש"י יש פוסקים שכתבו לחלק שרק בשלש נשים אלו שבדרך הטבע ברוב המקרים האשה לא יכולה ליכנס בהריון כשהיא מעוברת או בשעת הנקה משא"כ כשיש חשש סכנה דלכו"ע אסורה לשמש בלא מוך. ודעת כמה מגדולי הפוסקים כמו ר' משה פיינשטיין זצ"ל ועוד שגם הרעק"א מודה שבמקום סכנה מותר שימוש עם מוך.

וכן נפק"מ כלפי שימוש עם אמצעי מניעה של דיאפרגמה שהוא כיס שהאשה מלבישה על צואר הרחם וחוסמת את הזרע ליכנס, אלא שכאן יש עוד סברא להתיר וזהו סברת המהרש"ם ועוד גדולי האחרונים שכיון שהוא עמוק כל כך יש לומר שהוא תשמיש כדרך כל הארץ ואינו כמטיל זרעו על עצים ואבנים, ולפי זה כתב הגאון פוסק הדור הגר"ש וואזנר בשבט הלוי שמותר גם בשעת הדחק גדול ולא רק בשעת סכנה ממש.

וגם בשימוש עם קוטלי זרע יש דיון בפוסקים אם זה דומה להך דמוך כי הרי בשעת שהזרע נכנס לגוף האשה הוא יורד על הקוטלי זרע ונפגם, ודעת רוב האחרונים לחלק שכיון שהוא תשמיש כדרך כל הארץ והזרע יוצא מגוף לגוף אינו נחשב כמטיל זרעו על עצים ואבנים.

וה"ה שהשימוש באמצעי מניעה של הספוגיות החדשות שהם מכילים קוטלי זרע אבל הם גם חוסמים, תלויה בסוגיא זו, ובפשטות לפי רוב הפוסקים אין היתר אלא בשעת סכנה, וכיון שהמציאות היא שהם לא מונעים יותר מתשעים אחוז הרי שבשעת סכנה אסורים לסמוך על זה, וכשאינו מצב של סכנה הרי שלכאורה אין היתר להשתמש עם זה כי הוא דומה למוך שלפי כמה ראשונים נאסרה השימוש בהם שלא בשעת סכנה.

אמצעי מניעה אחרת שקשורה להך סוגיא הוא האפשרות של רחיצה אחרי תשמיש שדעת הרעק"א הוא לדייק מהך סוגיא לאיסור, ודעת הרבה פוסקים להתיר, וכמו שיתבאר בתוך התשובות בהמשך.

השאלה של סירוס ועקרות

בכל האמצעי מניעה צריכים לדון גם אם יש בזה איסור של סירוס ועקרות, כי יש סוגי אמצעי מניעה שהם גורמים להאשה סירוס, ויש בזה חילוקים אם הוא סירוס זמני או סירוס קבוע וכן אם הוא סירוס בידיים או סירוס בגרמא.

ומקור דין איסור סירוס הוא במסכת שבת דף ק"י ע"ב שמבואר בגמרא שאסור לאדם לשתות כוס של עקרין, ונחלקו הראשונים בדין איסור סירוס באשה, אם יש בזה איסור דאורייתא או איסור דרבנן, ובשו"ע אהע"ז סימן ה' סעיף ה נפסק כדעת רוב הראשונים שאיסור סירוס אשה הוא רק איסור דרבנן, ודעת הגר"א שם להחמיר כדעת הראשונים שהוא איסור דאורייתא, ועיין שם באריכות בכל הנושאי כלים שהאריכו לברר דעת המחבר כי בסעיף ד' כתב לאסור לאשה לסרס ובסעיף ה' התיר לאשה לשתות כוס של עקרין, ויבואר באריכות בפנים הספר ועיי"ש.

האמצעי מניעה שנוגע לסוגיא של סירוס הוא הגלולות למניעת הריון, שהרי הם דומים מאוד לסירוס, אמנם כבר כתבו כל הפוסקים להתיר סירוס כזה על פי הגמרא במסכת יבמות דף ס"ה ע"ב יהודית דביתהו דר' חייא הוה לה צער לידה שנאי מנא ואתיא לקמיה דר' חייא אמרה איתתא מפקדא אפריה ורביה אמר לה לא אזלא אשתאי סמא דעקרתא לסוף איגלאי מילתא אמר לה איכו ילדת לי חדא כרסא אחריתא דאמר מר יהודה וחזקיה אחי פזי וטוי אחוותא ולא מיפקדא. וברש"י איכו ילדת לי חדא כרסא ומי יתן שלא שתית ותלדי לי עוד כרס אחד שני בנים. אחי תאומים. אחוותא תאומות ובנותיו היו. ע"כ. והיינו שמבואר בגמרא כאן שמוותרת לאשה לעשות סירוס על ידי שתיית סם.

ונחלקו הפוסקים בביאור הך סוגיא אם יסוד ההיתר הוא משום שסירוס זמני אינו באיסור סירוס אשה, וכן נחלקו אם זה גם לפני קיום מצות פו"ר, או רק אחרי פו"ר, וכן נחלקו אם זה רק במקום צער גדול, או גם שלא במקום צער גדול וכמו שיבואר בפנים הספר כל האריכות של הפוסקים בסוגיא דידן. ודעת רוב הפוסקים שהסם של הסוגיא איירי בסם שגורם לסירוס קבוע, וגם זה הותרה אצל האשה היות שאינה סירוס בידיה אלא סירוס בגרמא, אבל בגלולות למניעת הריון שאינו סירוס קבוע אלא סירוס זמני בזה פשוט שאין שייך כלל איסור סירוס ומוותרת אם יש היתר על עצם המניעה.

וכן האמצעי מניעה הפחות שכיח שהוא האפשרות של קשירת חצוצרות תלוי בהך סוגיא שהרי זה סירוס, ותלוי במחלוקת הנ"ל, ודעת הגאון פוסק הדור הגר"ש אלישיב שליט"א להחמיר כדעת הגר"א, וגם במקום סכנה סובר שאין להתיר, אלא שאם האשה תיכנס להריון כמובן שיהיה היתר לעשות הפלה, שהרי אז תהיה במצב סכנת נפשות ויש היתר להפיל העובר מדין של רודף,

ועוד היתרים, ובפרט לפני ארבעים יום שהוא לרוב הראשונים רק איסור דרבנן. ודעת הגאון פוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א בספרו שבט הלוי להתיר במקום סכנה ממש את האמצעי של קשירת חצוצרות כיון שסירוס אשה הוא רק דרבנן ובמקום צערא לא גזרו רבנן ובפרט במקום סכנה.

וגם האמצעי מניעה החדש שנקרא סליל או אשור בלע"ז הרי הוא שייך לסוגיא של סירוס, שהרי המניעה הוא על ידי שנחסם החצוצרות, אמנם דעת הגאון פוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א שבזה אין שאלה של סירוס ממש היות שהוא רק גרמא, כיון שאינו עושה מעשה של חסימה אלא גורם שיגדל בשר שיחסום את החצוצרה וכמו שיבואר בהמשך באריכות, ולכן יש לדון להתיר בזה גם כשאינו במצב סכנה ממש אלא גם במקום ספק סכנה.

השאלה של איסור הפלה

עוד שאלה שצריכים לדון באמצעי מניעה הוא אם זה בגדר של הפלה, וזה כמובן תלוי בתהליך של המניעה איך הוא פועל, והשאלה העיקרית בזה הוא על אמצעי מניעה של התקן תוך רחמי IUD שהם טבעת בתוך הרחם שדנו האחרונים אם זה נחשב להפלה או לא, והשאלה היא בתרתי ראשית מהו המציאות, והיינו מהו תהליך של המניעה ואיך ההתקן פועל שיהיה מניעת הריון, ויבואר בפנים הספר, שבדור הקודם סברו הרופאים שהתהליך המניעה נעשית בשלב מאוחר והיינו שמתחיל בתוך החצוצרה ההפרייה והזרע נכנסת להביצית ונוצרת עובר, אלא שאחר כך בשלב שהעובר מגיע לרחם שם ההתקן פועל שאחרי ההשרשה הוא נופל, או שמעכב השרשה ברחם, וכן כתב הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל שכך העידו הרופאים שזהו המהלך, וכן כתב הסטייפלר זצ"ל במכתבים שכך כתב לו הרופא, ואחרי הנחה הזאת במציאות הדברים נחלקו גדולי הפוסקים בדיני הפלה, ודעת הסטייפלר ודעימיה שזהו הפלה ממש ואסור משום איסור רציחה, ודעת הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל ודעת הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל שהיות שמתחילה לא היתה כאן עובר הראויה לילד אין כאן שם של עיבור ולכן אין זה הפלת עובר ומוותר להשתמש בהתקן תוך רחמי.

אמנם אחרי שנים רבות נתברר המציאות היטב, וכבר יותר מעשור שהעידו כל הרופאים שהמציאות הרפואית היא שההתקן תוך רחמי יש לו תהליך אחרת לגמרי, והיינו שהמניעה היא כבר בשלב הראשון דאין כאן בכלל הפרייה, והגם שנכון הדבר שאם יכניסו את ההתקן גם אחרי תשמיש זה יפעול ואז בע"כ

שזה יהיה בצורה הנ"ל, אבל בדרך כלל שההתקן הוא לפני תשמיש בתוך הרחם, זה יפעול למניעת ההפרייה, וממילא אין כאן נושא של הפלה בכלל, ולפי"ז שפיר מותר ההתקן תוך רחמי לכתחילה ובאותו דרגא של הגלולות, וכן הוא דעת רוב גדולי הפוסקים היום שאין איסור בשימוש של התקן תוך רחמי.

השאלה של איסור נדה

ידוע לכל הלומד בתשובות אגרות משה, שדעת הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל היה לחשוש על טיפות דם שאוסרים את האשה שיוצאים על ידי אמצעי מניעה של הורמונים כמו הגלולות, ולכן כתב שאין לאשה להשתמש עם גלולות אלא באופן שהיא עושה בדיקת מוך דחוק לחודש הראשון במשך כל החודש, ולמעשה המציאות השתנה והיום יש שתי סוגי גלולות, א' גלולות משולבות שהם מכילים גם הורמון אסטרוגן וגם הורמון פרוגסטרון, וב' גלולות לא משולבות שמכילים רק הורמון פרוגסטרון, וברוב המקרים בגלולות המשולבות הנשים אין להם דימום כלל, ובגלולות הלא משולבות הרבה נשים יש להם דימום במשך כמה חדשים הראשונים, אבל הדימום הזה אי אפשר להסתיר ואין זה טיפת דם שלא יוצאת אלא הוא דם ממש בצורה של כתמים, ור' משה לא אסר בכה"ג אלא משום שחשש שיש טיפת דם שיוצאת לנרתיק ולא יוצא מחוץ לגוף ולא נראה לאשה ואי אפשר לדעת רק על ידי מוך דחוק, וגם הסתייפלר כתב במכתבים שחשש למה שכתב ר' משה זצ"ל ולכן נמנע להתיר את הגלולות, והיום גדולי ההוראה מתירים את הגלולות וזה משום שהמציאות הוא כנ"ל שאין חשש לטיפת דם, וה"ה בכל הדברים האחרים של אמצעי מניעה שפועלים כמו הגלולות, והם המדבקות אוורה או הטבעת הנובורינג, שמוותרים היות שאין בזה חשש של טיפת דם, אלא שכתבו הפוסקים שבחודש הראשון תעשה כמה פעמים בדיקות לפני תשמיש כדי לוודא באמת שאין לה כתמים ואין לה דימום.

לסיכום

האמצעי מניעה בדור שלנו השתנו והתקדמו ולכן מקובל אצל גדולי ההוראה בדורנו פסקים אחרים ממה שהיה מקובל בדור הקודם, ובדור הקודם היו גדולי הפוסקים שאסרו שימוש באמצעי מניעה של התקן תוך רחמי, וגלולות, ובעיקר התיירו את הדיאפרגמה או משום שעת סכנה כדעת ר' משה פיינשטיין זצ"ל או גם בשעת הדחק גדול וכדעת הגאון הגרי"ש וואזנר שליט"א בשבט הלוי, ולפי"ז אולי ה"ה בספוגית, אבל היום גדולי ההוראה מתירים את הגלולות,

וכן מתירים את ההתקן, ולאידך גיסא כמעט שלא משתמשים בדיאפרגמה גם משום המציאות כי הוא לא כל כך יעיל, וגם כי בהלכה אין צורך להתיר דבר כזה אחרי שיש דברים פשוטים שאין בהם שום שאלה, ורק במקרה שאין אפשרות אחרת מתירים את זה, וכן הספוגיות לכאורה אסורה בשימוש היות שאין זה בשימוש של שעת סכנה כי הרי אינו יעיל אלא תשעים אחוז, וכמו שיבואר באריכות נועם בפנים ועיי"ש.

א) גלולות למניעת הריון, כתבו הפוסקים שאין זה באיסור של סירוס אשה כיון שהוא רק סירוס זמני ולא קבוע⁵. השאלות בהלכה במהות השימוש

5 מקור ההיתר בזה הוא הסוגיא ביבמות דף ס"ה ע"ב "דביתהו דר' חייא הוה לה צער לידה שנאי מנא ואתא לקמיה דר' חייא. אמה, אתתא מפקדא אפריה ורביה? אמר לה לא, אזלא אשתאי סמא דעקרתא, לבסוף גליה ליה מילתא, אמר לה: איכו ילדת לי חדא כרסא אחריתא, דאמר מר: יהודה וחזקיה אחרי, פזי וטוי אחותא." (יהודית אשתו של ר' חייא היה לה צער לידה, החליפה את שמלתה ובאה לפני רב חייא, אמרה: האם האשה מצווה על פריה ורביה? אמר לה: לא, הלכה ושתתה סם לעקרות, לבסוף התגלה הדבר לר' חייא אמר לה: ומי יתן שלא שתית ותלדי בכרס אחת שני בנים, שנינו: יהודה וחזקיה בני ר' חייא תאומים היו פזי וטבי בנותיו של ר' חייא תאומות היו). ובריתב"א על אתר הוכיח מהא דיהודית דביתהו דר' חזקיה דהוה לה צערא טובא בלידה ומ"מ אם היתה מיפקדה אפריה ורביה היתה אסורה לשתות סמא דעקרתא, ומכאן הוכיח שהאיש שמיפקד אפו"ר אסור לשתות - אם לא במקום סכנה שאין לך דבר שעומד בפני פקדו"ו). ובשו"ע אהע"ז סימן ה' סעיף י"א המחבר פסק להלכה שאשה מותרת לשתות כוס של עקרין כדי לסרסה שלא תלד, וכ"כ הט"ז ס"ק ד', וכן העלה להתיר בשו"ת משיבת נפש ח"א סימן י"ח. וע"ע בשו"ת בית יהודה (אסאד), ח"א סי' רכ"ב. עיין בקרית ספר פרק טז מהל' איסורי ביאה, ומבואר מדבריו דחלוק דין סירוס ע"י נגיעה באברים ממש לסירוס ע"י משקה המעקר, דבסירוס ע"י נגיעה באברים ממש הרי הוא עובר בלאו דאורייתא ד"ובארצכם לא תעשו", וחייב מלקות. משא"כ במסרס ע"י משקה המעקר איכא בזה איסורא דאורייתא רק מי שמצוה על פריה וביה, ומשו"ה לא לוקה על שתית סם המעקר (עיין בחיד"א בספרו עין זוכר מערכת א' אות ח"י מה שתמה עליו). מ"מ מדברי הקרית ספר מבואר דאיסור שתית כוס של עקרין וסם המעקר הוא דוקא לזכרים המצווים על פריה ורביה. אך הפת"ש, שם ס"ק י"א, ציין למהרש"ל ב"ים של שלמה", פ' הבע"י, סימן מ"ד, דסבר דיאן לאשה היתר לשתות כוס של עקרין אא"כ יש לה צער לידה גדול. הב"ח באהע"ז סימן ה' כתב: דמ"ש דאשה מותרת לשתות כוס של עקרין, היינו לרפואה או משום צער לידה. ומש"כ השו"ע בסעיף הקודם לאסור - היינו כוס של עקרין שלא לרפואה. (מ"מ מברכת בנים)

ויש פוסקים שהתירו גם סירוס קבוע לאשה, היות שאין לה מצות פו"ר, ועכ"פ בסירוס זמני כו"ע מודו שמוותר, ועיין בשו"ת חת"ס חאבהע"ז ח"א סי' כ; שו"ת ישכיל עבדי שם. וראה בהרחבה על שיטות אלו בשו"ת מהר"א אסאד חיד"ד סי' רכב; שו"ת ישכיל עבדי ח"ד חאבהע"ז סי' ד; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ד; שו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' תתפז; ס' תולדות יעקב סי' ב, הובא באוצה"פ סי' ה סקע"ב; בית משה אבהע"ז סי' ה סק"א; פת"ש אבהע"ז סי' ה סק"א, בשם הרש"י; שו"ת חת"ס חאבהע"ז ח"א סי' כ. וראה שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' קיג; (מ"מ מאנציקלופדיה הלכתית רפואית)

של גלולות לצורך מניעת הריון הוא השאלה של הדימומים שנגרמים על ידי הגלולות, ויש שהחמירו שלא להתיר להשתמש עם הגלולות משום החשש שיצא טיפת דם כחרדל ולא תרגישה בזה, ולכן הצריכו לעשות מוך דחוק למשך של חודש. ויש שהתירו שלא לחשוש לטיפת דם על ידי הגלולות, כי הנשים שיש להם דימומים וכתמים זה נראה לעינים ואין צורך לחשוש לכל הנשים, וכן הוא דעת רוב גדולי הפוסקים.

(ב) מוך או דיאפרגמה. יש שאסרו⁶ תשיש במוך גם במקום סכנה⁷, וטעם האיסור משום איסור השחתת זרע, ויש שהתירו במקום סכנה⁸, ויש שהתירו גם בשעת הצורך גדול כי לדעתם אין זה השחתת זרע, היות שהוא תשיש כדרך כל הארץ וכן הוא דעת הרבה פוסקים⁹. ובשימוש הדיאפרגמה רוב הפוסקים

6 שו"ת חת"ס חיו"ד סי' קעב, ובח"ו סוסי' מ; שו"ת משיב דבר ח"ב חיו"ד סי' פח; שו"ת מהרי"א אסאד סי' רכב; שו"ת בית יצחק חאבה"ע ח"א סי' צא; שו"ת לבושי מרדכי סי' כח; שו"ת ערוגת הבשם חיו"ד סי' קפז; שו"ת רב פעלים ח"ד חיו"ד סי' יד, וסי' יז; שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז סי' פה; שם ח"ח סי' נז; שו"ת רבי שאול משה סי' קב; שו"ת עזרת כהן סי' לד-לו; ועיין בשו"ת רעק"א סי' עא-עב (בשיטתו יש אומרים שאכן אוסר אפילו במקום סכנה - פת"ש אבה"ע סי' כג; ויש אומרים שהוא מדבר רק באשה שיוולדת בכאב, אבל במסוכנת ממש לא אסר - חזו"א אבה"ע סי' לו אות ה; שו"ת אגרות משה חאבה"ע ח"א סי' סג); שו"ת בנין ציון ח"א סי' קלז; בית מאיר אבה"ע סי' כג; שו"ת מהר"ם שיק חחו"מ סי' נד; שו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ד סי' סג; שו"ת צור יעקב סי' קסז; שו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי' צז; האדמו"ר מצאנז, בשבילי הרפואה, א, תשל"ט, עמ' יא ואילך (המ"מ מאנציקלופדיה הלכתית רפואית)

7 בשו"ת רעק"א (סי' עא הובא גם בפ"ת סי' כג ס"ק ב) דן בשימוש במוך לפני התשיש ואוסר אפילו במקום סכנה. וכן פוסקים השו"ת חת"ס (יו"ד סי' קעב, וגם מובא בפ"ת שם). שו"ת אב"נ (חאבה"ע סי' פא) בינת אדם (שער בית הנשים אות לו) בן איש חי (שו"ת רב פעלים ח"ד יו"ד סי' יז) שו"ת בית יצחק (אה"ע ח"א סי' צא) ושו"ת שואל ומשיב (מהדו"ב ח"ד סי' יג) (המ"מ מנשמת אברהם)

8 דעת הרבה מגדולי הפוסקים להתיר במקום סכנה, וכן הוא דעת הצמח צדק (סי' פט) תורת חסד (ח"ב סי' מד) אמרי יושר (ח"א סי' קלא) שו"ת אחיעזר (סי' כג וח"ג סי' כד) שו"ת מחזה אברהם (ח"ב סי' מד) שו"ת זקן אהרן (ח"א סי' פג) שו"ת דברי מלכאל (ח"א סי' ע) שדי חמד (פאת השדה מערכת אישות סי' א) ערוך השולחן (אה"ע ח"ז סי' כג סע' ו) מרחשת (ח"ב סי' ט) חזו"א (הל' אישות סי' לז) ושו"ת אג"מ (אה"ע ח"א סי' סג) ועיין באריכות באוצה"פ סי' כג דף קג ע"ב שהביא עוד הרבה פוסקים בנידון זה, וכן באנציקלופדיה תלמודית כרך יא ערך השחתת זרע עמ' קמ הובא בפנים בספר ועיי"ש (המ"מ מנשמת אברהם).

9 שו"ת רדב"ז ח"ג סי' תקצו (אלף כב. וראה בשיטתו באוצה"פ סי' כג סק"ז אות יא); יש"ש יבמות פ"א סי' ה; מרחשת ח"ב סי' ט; שו"ת צמח צדק החדש (לובביץ) חאבה"ע סי' פט; שו"ת פני יהושע ח"ב סי' מד; שו"ת אבני נזר חאבה"ע סי' א, וסי' פא-פג; שו"ת כת"ס חאבה"ע סי' כו; שו"ת שבט סופר חאבה"ע סי' ב; שו"ת מטה לוי ח"ב סי' לא; שו"ת דברי מלכאל ח"א סי' ע; זקן אהרן ח"א סי' פג; שו"ת דברי יששכר סי' קלה; שו"ת מחנה חיים ח"א סי' נג; שו"ת מלמד להועיל ח"ג סי' יח (אלא שכתב שם,

מתירים¹⁰ וכן נחלקו הפוסקים בשימוש של הספוגית יש שדימו את זה למוך ויש שדימו את זה לדיאפרגמה ויש שאסרו את השימוש לגמרי. ועיין בהערות למטה¹¹.

שהמוך לא מועיל מספיק, ולכן נתן עצות אחרות למניעת הריון במקום סכנה, עיי"ש; שו"ת עזרת כהן סי' לז; שו"ת מהרש"ם ח"א סי' נח, ובהשמטות לסי' זה; שם ח"ג במפתחות לחאבהע"ז סי' רסח; שו"ת תורת חסד (ש.ז. מלובלין) חאבהע"ז סי' מד; שו"ת לבושי מרדכי סי' יב, וסי' לח; שו"ת אמרי יושר ח"א סי' קלא; שו"ת, פאת השדה מע' אישות סי' א; שו"ת עמק שאלה סי' טז; חזו"א, אישות סי' לז (שו"ת אחיעזר חאבהע"ז סי' כג; שם ח"ג סי' כד אות ה; שו"ת מחזה אברהם ח"ב חאבהע"ז סי' מד; ערוה"ש אבהע"ז כג ו; הגר"א מקובנה, הובאו דבריו בשו"ת שמעתתא דרבא, ח"ב סוסי' א; הגר"ש סלט, הובאו דבריו בשו"ת הר צבי חו"ד סי' קסד; שו"ת משפטי עוזיאל ח"ב חאבהע"ז סי' מג; שו"ת היכל יצחק חאבהע"ז ח"ב סי' טז; שו"ת ישכיל עבדי ח"ד חאבהע"ז סי' ה; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סג; האדמו"ר רמ"מ מלובביטש, ליקוטי שיחות ח"ב עמ' 179; שו"ת מערכי לב סי' פו. וראה עוד באוצה"פ סי' כג סקי"ז אות יג (המ"מ מאנציקלופדיה הלכתית רפואית)

10 שו"ת עמק הלכה סי' סו; שו"ת דברי יששכר סי' קלח; שו"ת מהרש"ם ח"א סי' נח; שו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז סי' פו (אך ראה שם בס' פח, שהתיר רק קוטלי זרע); טהרת ישראל סי' רמ סק"מ; שו"ת מחנה חיים חאבהע"ז סי' נג (וראה בשו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ג, מה שכתב על תשובתו); משנת אברהם על ס' חסידים סי' תתשמד סק"א; שו"ת מלמד להועיל ח"ג סי' יח; שו"ת היכל יצחק חאבהע"ז ח"ב סי' טז; שו"ת שרידי אש ח"ג סי' טו טז; שו"ת הר צבי חו"ד סי' קסד, ובשם הגר"ש סלט; שו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"א סי' סג; שם ח"ד סי' סז, וסי' עד אות א (אמנם ראה בשו"ת אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' כד, שהתיר גם במקום צער גדול, אף שאין סכנה, ובחאבהע"ז ח"ב סי' יז התיר גם כשיש צער גדול לגדל את הילדים, אחרי שכבר קיימו מצוות פריה ורביה, וצ"ע); שו"ת חלקת יעקב ח"ב סי' יג; הגר"ש אויערבאך, הובאו דבריו בנשמט אברהם חאבהע"ז סי' ה סקי"גא; שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' נא שער ב פ"ג; שו"ת בני בנים ח"א סי' ל, ובשם הגר"א הענקין; הרב א.ד. אויערבאך, הובאו דבריו במאמרו של הרב ש.ח. אבינר, אסיא, ד, תשמ"ג, עמ' 167 ואילך. (המ"מ מאנציקלופדיה הלכתית רפואית)

11 הפוסקים האריכו מאוד בבירור סוגיא זו של מוך ודיאפרגמה כי זה יסוד של הסוגיא וראה מה שמציין בספר ברכת בנים המ"מ בנושא זה וז"ל החמדת שלמה אהע"ז סי' מ"ו, פסק באשה שהרופאים אמרו שאם תתעבר תסתכן, דמותת לשמש במוך קודם תשמיש דלא הוי בגדר השחתת זרע. כיון דהוי דרך תשמיש, ואין לבעל לגרשה בשביל זה. וכ"כ המהרש"ל בים של שלמה, יבמות, דף י"ב ע"ב (פ"א ה"ח); דברי מלכאל, ח"א סימן ע'; צמח צדק החדש, אהע"ז סי' פ"ט; שו"ת אמרי יושר, ח"א, סימן קלא; שו"ת מחזה אברהם, ח"ב, סימן מ"ו; שו"ת זקן אהרן, ח"א סי' פ"ג; מרחשת, ח"ב סי' ט'; ערוך השולחן, אהע"ז, סי' כ"ב, סעיף ו', התייר בשעת סכנה בין לפי תשמיש ובין אח"כ. ומהרש"ם, ח"א, סימן נ"ח ביאר בדעת ר"ת, דאסר במום קודם תשמיש אף במקום סכנה. משום שסמך על הקינות שהנשים עושות לאחר תשמיש, לפי שהנשים היו בקיאות לקנח באופן שימנע ההריון. אבל כיום שאין הנשים בקיאות בכך יש להתיר לשים מוך וקודם תשמיש, וכ"כ שם בח"ג סי' של"ו. וכ"כ המחנה חיים, ח"א סימן נ"ג; שו"ת אור גדול סי' ל"א; שו"ת דברי יששכר, סי' קל"ח; שו"ת אחיעזר, סי' כ"ג, וח"ג סי' כ"ס; ערוך השולחן אהע"ז סימן נ"ג ס"ק ו'; שו"ת דובב מישרים, סימן כ'; שו"ת מהר"ת דושינסקי, סימן קכ"ח; שו"ת אג"מ, אהע"ז, ח"א סי' ס"ג, וח"ד סימן ס"ח-ס"ח, ע'. ע"ע שו"ת יד יצחק ח"ג סי' ט'; שו"ת זכרון יהודה, אהע"ז סי' ג'. ולאידך גיסא ידוע שדעת הרבה פוסקים הוא לאסור השימוש במוך ור"ת הוא העומד בראש האוסרים,

ג) קוטלי זרע, יש פוסקים שהחמירו ואסרו את השימוש בקוטלי זרע מטעם שהוא דומה למוך ואף יותר גרוע כיון שכל הזרע נשפך על הקוטלי זרע והוא כמטיל זרעו על עצים ועל אבנים¹². ויש שהתירו שימוש בקוטלי זרע, כי התשמיש הוא כדרך כל הארץ וגם הזרע יוצא מגוף האיש לגוף האשה, ומה שהמים של הקוטלי זרע מנטרלים את הכח של הזרע אחר כך זה לא מעכב בתשמיש כדרך כל הארץ, וכן הוא דעת הרבה גדולי ההוראה¹³.

ד) התקן תוך רחמי. יש שהחמירו ואסרו לעשות מניעה על ידי התקן תוך רחמי, לדעתם זה גובל באיסור רציחה וזהו הפלה ממש כיון שההתקן גורם להפלת העובר אחרי השרשת העובר ברחם¹⁴. ויש שהתירו וסוברים שאין איסור הפלה בעובר שלא היה לו שום עובר מתחילה כי אף פעם לא היה אפשרות שיהיה הריון¹⁵. ויש שכתבו שהיום אחרי שהתברר שההתקן מונע עצם ההפרייה לכו"ע מותר השימוש בזה¹⁶.

ובעקבותיו פסק החת"ס, יו"ד סי' קע"ב, ושו"ת רע"א, סי' ע"ב; אמרי אש, יו"ד סי' ס"ח; בינת אדם, שער בית הנשים, אות ל"ז; בני ציון, סי' קל"ז; שו"ת שו"מ מה"ב, ח"ד סי' י"ג; שו"ת משיב דבר, ח"ב סימן פ"ח; שו"ת בית יהודה (אסאד), יו"ד, סי' רכ"ב; שו"ת מהר"ם שיק חו"מ סימן נ"ד; שו"ת אבני נזר, אהע"ז, סי' פ"א; שו"ת בית יצחק, אהע"ז, ח"א סימן צ"א. והם לא התירו להשתמש במוך במקום סכנה קודם תשמיש, אחא רק התירו לקנח במוך אחר תשמיש כמבואר ביו"ד, ס"י קפ"ו. וכן בשו"ת רב פעלים, ח"ד חו"ד, סי' י"ז, כתב שבמוך לפי תשמיש גאוני אשכנז הסכימו לאסור, (וכתב דאין לסמוך על מש"כ בשו"ת חמדת שלמה סימן מ"ו המוזכר לעיל בהערה י"ח), אבל במוך לאחר תשמיש ציין שבמג"א, או"ח, סי' ר"ו, ס"ק ח', עשה בעין פשר דבר דמתיר שלא סמוך לוטתה וטבילתה, ואוסר בסמוך לוטתה וטבילתה, משום השחתת זרע ההריון. ומ"מ הסומך על המקילים יש לו על מי לסמוך עי"ש. והגאון בית מאיר, אהע"ז, סי' כ"ג, כתב שאפילו לאחר תשמיש ראוי להחמיר.

12 כך הוא דעתו של הגאון הגרש"א זצ"ל והובא בספר נשמת אברהם ועיי"ש.

13 עיין בזה בשו"ת לבושי מרדי ח"א אהע"ז סימן כ"ז, שו"ת חלקת יעקב ח"ב סימן י"ג, שו"ת אג"מ, אהע"ז, ח"א, סימן ס"ב, כתב, דבמוך אסורה לשמש כיון שאין כאן סכנה לאשה. אבל המשחה הקוטלת זרע עדיפה מכוס של עקרין (ראה להלן הערה לא* מהוא כוס של עקרין), וגם יותר מסתבר שכיון שנעשה אחר שיצא הזרע מן האיש אין להחשיב זה כמעשה באיש אלא באשה, ואין כאן החסרון של כוס של עקרין שהרי האשה לא מסתרסת ע"י מעשה זה, ע"ש. וסיים: "כשיעברו כדרך שנתיים דעתי שלא יהיה מה לחוש כי החזקה היתה רק בולדות תכופים", עיי"ש. ע"ע שם בסימן ס"ג, ס"ה; שו"ת מנחת יצחק ח"א סי' קט"ו ס"ק י"ב, שו"ת שם משמעון אהע"ז סימן ז'. (מ"מ מברכת בנים)

14 עיין במכתבו של הסטייפלר המובא בפנים הספר, וכן כתב ר' משה שטרנבוך ראה בהמשך הספר מה שכתב בזה באריכות.

15 אגרות משה חאבהע"ז ח"ג סי' כא. שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קעט; (מ"מ מאנציקלופדיה הלכתית רפואית)

16 שו"ת ציץ אליעזר ח"י סי' כה פ"י; שם ח"א סי' סג סק"א. וראה מה שכתב לאסור בח"ט סי' נא שער ד פ"ד מדין השחתת זרע, אך בח"י שם חזר בו, לאחר שהוסבר המנגנון המשווער של פעולת ההתקן.

(א) כל האמצעים שקיימים היום למניעת הריון נוגעים בהלכות חמורות, וגם אחרי שזוג קיבל היתר מהרב לעשות מניעה, והשאלה של מצות פו"ר אינה נוגעת יותר, עדיין יש שאלה חמורה לא פחות על האמצעי מניעה, ולכן צריכין תמיד לשאול את הרב גם איזה אמצעי מותר ואיזה אמצעי מומלץ לקחת שלא יעשה כתמים, ושיהיה יעיל מבחינה רפואית.

(ב) גלולות למניעת הריון. יש פוסקים שמתירים לאשה למנוע הריון על ידי לקיחת גלולות, ויש אוסרים להשתמש עם הגלולות מצד חשש שיש דימום קל שיוצא מהאשה והיא נטמאת ולא מודעת לזה, ויש שכתבו עצה לעשות בדיקות בחודש הראשון לפני תשמיש ואחרי תשמיש, ויש שכתבו שאין צריך לחשוש כלל אלא אם היא רואה כתמים יש לשאול שאלת רב.

(ג) דעת רוב הפוסקים שהשימוש בגלולות הוא העדיפות העליונה לפני כל האמצעים האחרים הקיימים והטעם כי בגלולות אין שום איסור (אם לא שיש חשש של דימום כנ"ל) שהרי איסור סירוס לכא' אין כאן היות והוא רק סירוס לזמן, ואיסור השחתת זרע לכא' אין כאן היות שהתשמיש הוא כדרך כל הארץ, והמניעה הוא רק על ידי שמונע הביוץ, וכן אין כאן חשש הפלה, כי הרי לא היה כאן הריון בכלל, ולכן כתבו הפוסקים שאשה שיכולה לקחת גלולות זה עדיף.

(ד) אמנם אשה מינקת שהגלולות שהיא מקבלת הן גלולות לא משולבות וזה גורם להרבה דימומים, וכן כל אשה שיש לה תופעות לואי על ידי הגלולות מותר לה להשתמש עם אמצעי מניעה אחרים וכמו שיבואר לקמן.

(ה) כל האמצעים החדשים שעובדים על הציר של מניעת ביוץ דינם כמו הגלולות, ולכן המדבקה שנקרא אוורה, או הטבעת שנקרא נובורינג דינם כמו הגלולות, והם מותרים וגם הם בדרגא הראשונה ויש להם עדיפות על כל השאר האמצעים אחרים.

(ו) התקן תוך רחמי. יש פוסקים שמתירים לאשה למנוע הריון על ידי הכנסת התקן תוך רחמי, ויש אוסרים להשתמש בזה, מטעם חשש של הפלה, והיינו שיש לחוש לפי דיעה זו שתהליך המניעה של ההתקן שנמצא ברחם של האשה אינה מניעת ההפרייה אלא רק מניעת ההשרשה או אחרי ההשרשה הוא גורמת להפלה, וכך הוא דעת כמה פוסקים, ויש מתירים כי כבר נתברר בשנים האחרונות לפי מחקרים רבים שההתקן מונע גם עצם ההפרייה ואם כן אין זה שייך כלל לדיני הפלה, ויש דיעות שהתירו את ההתקן גם לפני המחקרים הללו, וסברתם

שהיות שההפרייה היה מתחילה אינה ראויה אין זה נחשב הפלה.

(ז) בסדר עדיפות יש אומרים שההתן הוא נחות דרגא של גלולות כיון שיש אולי חשש של הפלה, אבל יש אומרים שהוא באותו סדר עדיפות של גלולות היות שאין בההתקן שום שאלה של סירוס או השחתת זרע, וכל השאלה הוא רק על הפלה, וכיון שהתברר שאין זה חשש שפיר מותר כמו הגלולות.

(ח) קוטלי זרע. יש מתירים לאשה למנוע הריון על ידי שימוש של קוטלי זרע, ויש אוסרים מטעם שזה נחשב למטיל זרעו על עצים ועל אבנים, לדעת האוסרים יש מחמירים שלא להשתמש עם זה גם בשעת ספק נפשות, ולדעת המתירים יש משתמשים גם לכתחילה במקום שאין בו חשש סכנה וכל הצורך הוא משום לידות תכופות, וטעם המתירים כי זה נחשב תשיש כדרך כל הארץ ממש.

(ט) דיאפרגמה. יש פוסקים האוסרים השימוש בדיאפרגמה לצורך מניעת הריון, ויש מתירין, כי אין זה דומה למוך שנחלקו בו הראשונים כיון שכאן הוא מאוד עמוק ולא נרגש בשעת תשיש, אבל דעת האוסרים הוא שגם זה הוא כמו מוך, ויש מתירין מטעם אחר שהגם שהוא כמו מוך אבל אנו פוסקים כדעת המתירין במוך עצמה, והיתר זה שייך רק בשעת סכנה או בספק סכנה אבל ההיתר הראשון שייך גם במקום צורך גדול מאוד הגם שאין שום ספק סכנה.

(י) ספוגית שמכילה קוטלי זרע יש אומרים שזה ממש כמו מוך, והוא גרוע מדיאפרגמה היות שזה נמצא בתוך הנרתיק ולא על צוואר הרחם, והוא כמטיל זרעו על עצים ועל אבנים ממש, ובפרט כאשר הזרע הרי יוצא על המוך ולא על גוף האשה, ויש מתירים ואומרים שאפשר לדחוף את הקוטלי זרע עמוק בתוך הנרתיק ואז הזרע יצא על גוף האשה והוא כמו דיאפרגמה ממש. ויש לדון שהיות שהספוגית אינו יעיל יותר מתשעים אחוז הרי לא משתמשים עם זה רק לצורך שעת הדחק גדול ובזה לכאורה אין טעם להתיר דבר השנוי במחלוקת באיסור חמור כל כך, ובפרט כאשר יש לנו היום כל כך אפשריות אחרות.

(יא) קשירת חצוצרות במקום סכנה. נחלקו הפוסקים אם מותר לעשות קשירת חצוצרות לאשה שנמצאת במצב סכנה אם תיכנס להריון, ודעת האוסרים משום שיטת הגר"א שאיסור סירוס אשה הוא דאורייתא, ודעת המתירים הוא על פי דעת רוב הראשונים וכמו שנפסק בשו"ע שאיסור סירוס אשה הוא רק דרבנן ולכן במקום צערא לא גזרא דרבנן ובפרט שהוא מקום סכנה ממש.

י"ב) סתימת החצוצרות על ידי האשור. יש מתירים ואומרים שגם לדעת האוסרים בקשירת חצוצרות אבל כאן כיון שהוא רק גרמא שהרי הוא לא חוסם את החצוצרה מיד אלא שהוא גורם שיסתם אחרי חודש והוה רק גרמא במקום סכנה ומותר.

י"ג) כל האמצעי מניעה צריכים לשקול בהם השאלות הבאות, א' דיני סירוס, ב' דיני השחתת זרע ג' דיני הפלה, ד' דיני פו"ר ה' דיני לשבת יצרה ולערב אל תנח ידך. ו' גם הדינים הנוספים כמו דיני וסתות, דיני כתמים, דיני חציצה, דיני פתיחת הקבר, דיני ביטול מצות עונה, כל אלה צריכים שאלת רב.

הלכות מניעת הריון ויעוץ באמצעי מניעה לפי מצבים שונים

אשה שילדה לידה ראשונה או שניה ולא קיימה מצות פו"ר עדיין.

א) אשה אחרי לידה ראשונה, שילדה ילד אחד או לידה אחת ולא תאומים של בן ובת¹⁷, שעדיין לא קיימה מצות פרייה ורבייה, אזי אם הלידה היתה לידה רגילה בלא ניתוח קיסרי¹⁸ אין צריכה למנוע הריון, כי ברוב הפעמים לא תיכנס להריון בגלל הנקה, ובאופן שמאיזה סיבה היא לא מניקה, והיא מקבלת מחזור, היא יכולה לכתחילה למנוע לתקופה של שנה באמצעי מניעה כמו גלולות, או קוטלי זרע, או התקן תוך רחמי, או מדבקה או טבעת נובורינג, שלמעשה אשה שלא מניקה יכולה לקבל גלולות משולבות וכן המדבקה או הטבעת, והטבעת נובורינג הוא הכי פשוט מצד ההורמונים שיש להם הכי פחות השפעה על תופעות לוואי. וקוטלי זרע, אין להם בכלל תופעות לוואי אלא שהוא רק יעילות של שבעים אחוז בערך. והתקן תוך רחמי הוא בדרך כלל רק לתקופה ארוכה כמו שנה וחצי או חצי שנה, כי יש לזה הרבה סיכוי שיביא דימומים, אבל אשה שהיא לא יכולה לזכור לקחת הגלולה כל יום עדיף לה להתקן, ובדרך כלל ממליצים על התקן גניפקס שיש לה פחות דימומים.

ב) אשה אחרי לידה ראשונה שלא קיימה מצות פו"ר והיא מניקה, לא צריכה למנוע כלל, כי בדרך כלל הנקה מלאה לתקופה של חמשה עד ששה חדשים והיא לפני קבלת המחזור, מונע מהריון חדשה. ואם אינם רוצים לסמוך על הנקה, או שהיא לא מניקה הנקה מלאה, ורוצים לקבל היתר למנוע. יש היתר למשך של שנה, לדעת חלק מהפוסקים¹⁹, ולכן אם האשה מרגישה לצורך גדול משום חלישות הגוף או הנפש, כגון שהיה הריון קשה, או לידה קשה והרב מבין שזה באמת לצורך גדול יש טעם לדון בזה.

17 ראה לקמן באופן שילדה לידה ראשונה תאומים של שני בנים או שני בנות, שגם בזה יש היתר מצד החלישות של האשה, הגם שאין זה מסוכן מצד הרפואה.

18 ואם הלידה היתה בניתוח קיסרי יבואר לקמן לעשות מניעה לתקופה של שנה לפי רוב הרופאים וכן מתירים רוב הרבנים, ויש רבנים שמתירים רק חצי שנה אם הוא קיסרי ראשון או שניים, שלפי דעת חלק מהרופאים אין צורך לעשות יותר מחצי שנה הפסקה עד התחלת הריון הבא.

19 ועיין בהמשך שיבואר דעת החולקים וסוברים שלפני קיום מצות פו"ר אין להיתר למנוע הריון, ורק אחרי כמה לידות יש היתר של חולשה גם לפני קיום מצות פו"ר, וכן נראה דעת הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל.

והנה כאן כיון שהיא מניקה אין אפשרות לתת גלולות משולבות, שהן רוב סוג הגלולות, וחייבים לתת הגלולות שמכילות רק פגסטרוך, ומהאי טעמא אין אפשרות לתת המדבקה או הטבעת הנובורינג כי הם מכילים שתי ההורמונים. והגלולות הללו לפעמים גורמות לדימום, והעצה לזה היא לקחת שתי גלולות למשך של שבוע עד שבועיים, ואם עדיין לא מועיל לחזור על הפעולה פעמיים שלש. וכן שייך לתת ההתקן, ועדיף למנוע מזה כי פעמים רבות יש דימומים, והכי מומלץ הוא קוטלי זרע, כי בגלל שהיא מניקה אז ביחד עם הקוטלי זרע הוא כבר מניעה של קרוב לתשעים אחוז, וכיון שאינו מצב של סכנה אם תיכנס להריון אז זה מומלץ²⁰.

ג) אשה אחרי לידה ראשונה שעברה ניתוח קיסרי, חייבת לעשות מניעת הריון למשך תקופה של שנה לרוב הרופאים או למשך תקופה של חצי שנה לדעת כולם.

והדברים ששייך לתת לאשה כזאת, הנה קוטלי זרע הם ביעילות של שבעים שמונים אחוז, ולכן אינו מספיק במקום כזה²¹. ולכן בדרך כלל אחרי ניתוח קיסרי יש עדיפות להתקן שהוא קרוב למאה אחוז מניעה. וכן יש אפשרות של גלולות ואם זה רק לתקופה של חצי שנה אז בדרך כלל הולכים על הגלולות²².

ד) אשה אחרי שתיים או שלש לידות. אם קיימה כבר מצות פו"ד, אזי אם כל הלידות הן תכופות והיא חלושה, וממליצים שיעשו מניעה, ולפי דעת רוב הפוסקים מותר למנוע הריון על ידי אמצעי מניעה, והתקופה של המניעה בדרך כלל מספיק שנה או שנה וחצי, ואם היא צריכה יותר אפשר עד שנתיים, ולא מומלץ כל כך שיהיה הפסק יותר משנתיים בין הלידה לבין הריון הבא, גם מצד

20 ולפי דעת החזון איש לכאן נראה שמותר גם דברים נוספים כי לדעתו תוך שנה נקרא סכנה, כי עצם הלידות התכופות הם בגדר סכנה, ולכן מותר גם דיאפרגמה, כמו שמותר לפי רוב הפוסקים בשעת סכנה, אלא שבדרך כלל היום זה לא בשימוש גם משום שאינו בטוח, וגם משום שיש דברים יותר קלים ושימושיים.

21 ויש רבנים שממליצים שגם במקרה כזה של ניתוח קיסרי יתחילו עם קוטלי זרע וזה רק במקום שהיא מניקה בהנקה מלאה ועדיין לא קיבלה המחזור והיא בתוך הששה החדשים הראשונים והסיבה שהם מעדיפים את זה הגם שהיא רק לתקופה קצרה מאוד, כי בדרך כלל האפשרויות האחרות בין הגלולות ובין ההתקן הרי יש סיכויים גדולים שזה יגרם לה דימומים, ואשה אחרי לידה שכבר היתה תקופה ארוכה לא טהורה, תהיה להם קשה עם דימומים לתקופה נוספת.

22 ויש להדגיש שגלולות בתקופה של הנקה בגלל שאינם גלולות משולבות אינם מאה אחוז כמו הגלולות הרגילות אלא בערך תשעים אחוז.

הרפואה, אלא אם כן הוא ממש מצב מיוחד של צורך גדול מאוד²³. האמצעים שמותרים כאן הם קוטלי זרע, גלולות, טבעת נובוריןג, מדבקה, והתקן תוך רחמי, וכן לדעת כמה פוסקים מותר גם דיאפרגמה. ולכן אם היא מניקה שייך רק גלולות לא משלובות, ולא שייך הגלולות הרגילות, וכן לא שייך הטבעת נובוריןג, וכן לא שייך המדבקה, כי הם מכילים השתי ההורמונים. וכן שייך לתת התקן תוך רחמי, וכאן יש הרבה שמשתמשים עם התקן, כי זה בדרך כלל לתקופה של שנה וחצי שנתיים. וכמובן שאפשר עם קוטלי זרע אלא שאין זה יעיל רק שבעים אחוז בערך, וכאן שמדברים תקופה של אחרי חצי שנה הראשונה של הלידה הרי ההנקה לא תועיל כל כך וגם לפני קבלת מחזור הראשון אין זה אלא בין שבעים לשמונים אחוז, וכמובן שהיא יכולה לקחת את זה, כי הרי אין כאן סכנה אם תיכנס להריון. ואם היא לא יכולה להשתמש עם הגלולות משום סיבה רפואית, וכן אין יכולה משום מה להשתמש עם התקן, או שההתקן עושה לה הרבה דימומים, מותרת לדעת הרבה פוסקים להשתמש עם דיאפרגמה.

ה) אשה אחרי שתיים או שלש לידות ולא קיימה מצות פו"ר. לדעת כמה פוסקים מותרת למנוע הריון אם היא מרגישה חלישות מתכיפות הלידות²⁴, ובדרך כלל בזה לא נותנים היתר רק לתקופה של שנה, ובמקום צורך גדול אפשר עד שנתיים. והאמצעי מניעה הוא כמו באות ד'.

ו) אשה מבוגרת שיש לה כבר משפחה גדולה ורוצה למנוע הריון, כי קשה לה מאוד, כמו שמצוי בדרך כלל בגיל ארבעים, ובפרט שיש זוגות שרוצות למנוע בגלל החשש של לידת ילד לא בריא. יש כאן מקום לשאלת רב מצד ההלכה אחרי שכבר קיימה מצות פו"ר וכבר היא מבוגרת בגיל ארבעים, מותר לה למנוע באופן הרגיל, ומהיבט נוסף כתבו כמה פוסקים שמותר לה למנוע²⁵, ולמעשה מצד הרפואה לא נותנים בדרך כלל בגיל מבוגר הורמונים, ולכן אין עצה של גלולות, אלא של התקן תוך רחמי, או קוטלי זרע, וכיון שקוטלי זרע אינם יעילים יותר משבעים אחוז לכן בדרך כלל עושים התקן תוך רחמי, וזה מחזיק למשך

23 ויש רבנים שיש להם הוראה של היתר למשך של חצי שנה ואז יבואו לשאול, והרב צריך לקחת בחשבון שאז הוא שולל בעצם את האפשרות של התקן, כי בדרך כלל לא יתנו התקן לחצי שנה.

24 כך הוא דעתו של הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך ורוב הפוסקים, ולדעת המנחת יצחק והגאון ר' משה פיינשטיין שלפני קיום מצות פו"ר אסור למנוע הריון, חוץ אם הוא מקום סכנה, ולדעת החזון איש כל לידות תכופות הוא בגדר מקום סכנה.

25 ויש שכתבו שאין לפחד מילדים לא בריאים, אלא יבטחו בה', ואם הם מפחדים אז עדיף למנוע בדרך שב ואל תעשה והיינו לאחר המקוה וכדומה, וכן הוא דעת הרב בעל שבט הלוי שליט"א ועוד.

חמשה שנים בדרך כלל.

ויש נשים שמצד רפואי הם לא יכולים לקבל התקן תוך רחמי, ובזה השאלה הוא אם מותר לעשות להם מניעה על ידי קשירת חצוצרות או סתימת חצוצרות וכדומה, ולמעשה התשובה בזה הוא שאם אין שאלה של סכנה אלא עושה כן בגלל שקשה לה מאוד, אז אין היתר לעשות קשירת חצוצרות, אבל אם הוא שאלה של סכנה או של סכנת אבר, ואפילו רק קרוב לספק סכנה צריך לשאול שאלת רב, ולפי המצב יתכן שיהיה היתר כגון שאין שום דרך אחרת והוא סכנה ברורה. ובמצב של סכנה ממש גם צריך לשאול שאלת רב אם עדיף לעשות קשירת חצוצרות או להוציא לגמרי החצוצרה, או סתימת החצוצרה, ולמעשה היום בדרך כלל המומלץ מצד הלכה ומצד הרפואה הוא לעשות 'סליל' וזה נקרא 'אשור' והיינו שמניחים דבר קטן בתוך החצוצרה ואחרי כמה שבועות המקום גדל ואין דרך מעבר בתוך החצוצרה²⁶.

²⁶ ולמעשה זה גם יותר עדיף מצד הלכה כי זה רק גרמא. כך אמר לי הר' בני פישר בשם הגאון בעל שבט הלוי שליט"א וכן שמעתי מפי כמה מורי הוראה בבית דינו של הגאון בעל שבט הלוי שליט"א.

מדור בירורים וביאורים

חומר האיסור של
מניעת הריון בלי שאלת רב

דיני מניעת הריון מתוך הספר אורחות הבית להגר"מ שטרנבוך שליט"א

פרק שלוש מניעת הריון

א. מניעת הריון בכל צורה שהיא אסורה. מלבד אשה שלדעת הרופאים יש סכנה בעיבורה, שהיא מותרת לשמש במוך. וכן טבעת שמניח הרופא בעומק סמוך להרחם למנוע עיבור, אם הוא במקום סכנה נוהגים להקל ²⁷. אבל אין להתיר הדבר אלא בהוראת רב מובהק. והוא מתיר באופן זמני בלבד, ויש מחמירים שתשמש רק אחר איחור טבילתה שיהא בזמן שעל הכלל אינה מתעברת ²⁸. ובכללות הזן צריכה לשאול מחדש, וחוזר הרב ומעיין אם יש מקום להתיר וכן הלאה.

מניעת הריון באופנים אחרים, גון על ידי גומי באבר האיש, אסורה אפילו במקום סכנה, והנחתו הוא עוון ופשע חמור מאד ²⁹. ורוב מורי הוראה מעדיפים ספריי לפני תשמיש מטבעת כשיש צורך למנוע מן הדין.

ב. אין האשה קובעת שהוא מקום סכנה, אלא על פי דעת רופאים רציניים ומובהקים, שבזמנינו שכיח הרבה רופאים שמייעצים תמיד מניעת הריון ואפילו שלא במקום סכנה, ובאמת אין להתיר אלא במקום סכנה, וכמו שביארנו (ומה טוב אם אפשר לשאול פי רופא שהוא יר"ש).

ג. "גלולות למניעת הריון", שאם האשה בולעת אותם בימים מסויימים שוב אינה יכולה ליכנס להריון באותו חודש, ופעולתם לקלקל הביין החדשי ברחם, כדי שלא תוכל להאשה להתעבר. הנה הרופאים ממליצים לאשה לקחת גלולות אלו כשאינה רוצה להכנס להריון, ואם שוב תרצה בהריון אזי תפסיק לבלוע הגלולות

27 מהרש"ם, אור גדול, הגר"ח"ע, חזו"א, הגאון מטשעבין, הגר"ש סלנט, צמח צדק ועוד, ועי' הדרכה והערות.

28 בשו"ת תשובת והנהגות ח"א סי' תק"ח בסופו.

29 מהרש"ם, הגאון מטשעבין, ועוד.

ותוכל להתעבר, ואין לחשוש לשום נזק לאשה או לולדות שילדו אחר כך.

אמנם האמת שאין אנו יכולים לסמוך לגמרי בזה על דעת כל רופא שהרי דבר זה אי אפשר לקבוע בודאות שלא יהיה שום נזק, אפשר שהפסקת הביין מחלישה את גוף האשה, או שתקלקל השחלה, ועוד שמא הבנים שילדו אחר כך לא יהיו מפותחים בגופן ובריאיים בשכלם כשאר ילדים, ודבר זה אינו ניתן לקבוע בודאות אלא לאחר נסיון ובדיקה של עשרות שנים. וגם הרופאים עצמם מגבילים בלקיחת גלולות מסוימות לשנתיים או לכל היותר שלוש שנים בלבד, מחשש זה של קלקול השחלה, שימנע ממנה הולדת ילדים לגמרי.

ולאחרונה נתברר בחוץ לארץ (בגרמניה ועוד מדינות), שאלפי נשים שלקחו גלולות, נתברר לאחר זמן שאחוז ניכר מהן לקו בסרטן הרחם. וברורות קדמונים לא השתמשו בזה, אף שהכירו וידעו סמים אלו, וכנראה משום חשש זה. ולכן ראוי לכל בת ישראל כשאין צורך ממש למנוע עצמה מלקחת גלולות, ותעשה בזה טובה גדולה לעצמה ולבניה אחריה. ואם צריכה לקחת בפקודת רופאים מובהקים תברר תחלה היטב על הגלולות הרצויות.

ויש בגלולות מסוימות עוד חשש מצד ההלכה, שאשה הלוקחת גלולות אלו, מצוי מאד סוג גלולה שגורם לה לראות דם לעתים תכופות גם בימי טהרתה, ואף שלדברי הרופאים לא תראה דם, אינם מקפידים על משהו, והלכה היא שאפילו רואה טיפת דם הרי היא טמאה, ואם כן צריכה היא לבדוק עת עצמה כל הזמן, שלא תיכשל ח"ו באיסור נדה החמור. וכן יש לפעמים שמרגישה כאבים כבתחילת יציאת דם וסתה וגם בזה הדין שצריכה לבדוק מיד תוך שיעור וסת ולברר שלא ראתה אפילו משהו דם שטמאה וכבר הזכרנו לעיל בפרק כ' שאם הרגישה אפילו בדקה ולא מצאה דם אבל לא מצאה מראה טהור לתלות בו ההרגשה טמאה, ועל כל פנים בנידון זה שמצוי שרואה רק משהו דם בלבד גם באופנים שצידדו להקל בזה יש להורות כהפוסקים דס"ל שטמאה. ועל כן ראוי לזהר ולהזהיר על זה. אמנם כשהאשה חייבת למנוע הריון, יש להעדיף גלולות על אמצעי אחר, רק יש לברר ברופא הסוג שהוכח טיבו, ולהתייעץ עם הרב שמתמצא בענינים אלו. ואם היא בריאה שמותרת לבלוע גלולות אלו, ומותרת לזמן מוגבל לבד, ותברר היטב או תבדוק לעתים תכופות אם אין הגלולה גורמת לדם.

ד. ראוי לעורר, שבוע"ה היום כל אשה שהולכת לביקור אצל רופא (ב"טיפת חלב" או ב"קופת חולים") בגין איזו חולשה, מיד משפיעים הם על האשה שאינה צריכה הרבה ילדים, ושכדאי לעשות הפסקה של מספר שנים בין ילד לילד, והרבה נשים מתפתות להשתמש בכל האמצעים למניעת הריון, וסבורות הן שעל ידי זה יהיו בריאות וחזקות, אבל האמת שאם נסתכל על אמותינו, הנה להן לא היה בבית שום נוחיות, לא גז, לא חשמל, לא מים, ואף על פי כן לא עלה על דעתן להפסיק להביא ילדים לעולם, שידעו שזה עיקר תפקיד האשה, ואדרבה היו מאושרות בבן העשירי כמו בבן הראשון, ואחר כל לידה ולידה שמילאה תפקידה הרגישה עצמה יותר בריאה, והיתה מלאה סיפוק שקיימה חובתה, ואילו היום שתני הלידה קלים מאז, ויש לאשה בבית כל מיני נוחיות להקל במלאכתה, הן ממהרות להשתמש בכל מיני אמצעים שלא ליכנס להריון, וחכמינו ז"ל למדו מהפסוק "ולערב אל תנח ידיך", שגם מי שכבר קיים מצות פריה ורביה, לא יניח ידו מהמצוה, שבכל ילד נוסף מקיימים הם מצוה רבה, והקב"ה משלם שכר רב להורים על כל ילד וילד, שעל ידם באה נשמה ממרומים, וכל ילד מביא ברכת להבית. ומה גם שמתפללים בכל הריון של האשה שיזכו לבן שיהא גדול בתורה ומיחידי הדור, ועלינו לאחוז בדרכי אבותינו ואמותינו, ולא לשמוע עצות מאלו אשר אין יראת ה' בלבבם, וכל צורת חייהם היא רק כפי רב הנאתם ונוחיותם, ואשה שתתנהג בדרך התורה יברכנה הקב"ה בבנים צדיקים וטהורים, ותזכה לברכה והצלחה וכל טוב.

ה. ויש עוד דרך שמשתמשים בה היום למנע הריון, והיינו שידעו שאשה יכולה להתעבר רק עד זמן הביוץ, שכאשר נקלט זרע האיש בביוץ, אפילו בא הזרע מקודם (לתוך ג' ימי לערך), אז היא נכנסת להריון, כגון אשה שהות שלה קבוע ל-28 יום, הנה הביוץ הוא לכל המאוחר עד 18 יום בערך לאחר הוסת הקודם, ומאז ועד הראיה הבאה שהוא משך 10 ימים אינה יכולה להתעבר, ואשה שאינה רוצה להתעבר הרי היא משמשת רק בימים אלו. ואמנם רוב הנשים אין להן וסת קבוע ביום מדויק, ואינן יכולות לקבוע בדיוק זמן הביוץ אצלה ולהיות בטוחות שלא תתעברנה מאז, אבל יש עצה לבחון ולידע בדיוק זמן הביוץ, והיינו שאצל רוב נשים זמן קצר אחר הביוץ והלאה עולה החום שלה בחצי מעלה עד מעלה לערך עד התחלת הוסת הבאה, ולכן נשים שאינן רוצות להכנס להריון מודדות חום בכל יום בבוקר ובערב, ועל ידי כן יודעות מתיי נסתיים הביוץ, ולאחר מכן הבעל מקיים עונתו.

ובאמת שכל אשה יראת ה' צריכה לידע שאין להתיר ח"ו גם בדר זו (ורק במקום צורך תשאל לחכם), שהרי אנו מצווין "ולערב אל תנח ירך" וכמו שהבאנו לעיל, ויסביר הבעל לאשתו בדרכי נועם שבכל ילד וילד מקיימים מצוה רבה, וכל ילד נוסף מביא יותר ברכה ותוספת אושר לבית, וגם ממשיכים בזה יותר את שרשרת משפחתם, ואינו ראוי למנוע הריון.

נח _____ תורת המשפחה

מדור בירורים וביאורים

בהלכות מניעת הריון
על ידי מוך, ספוגית,
דיאפרגמה, קוטלי זרע

מפתח הנושאים

- שו"ת שבט סופר סה
- שו"ת רב פעלים סט
- שו"ת שבט הלוי עא
- שו"ת אגרות משה עג
- שו"ת מנחת יצחק עד
- שו"ת אגרות משה פב
- שולחן שלמה פג

מבוא לסוגיא של מניעת הריון על ידי מוך ודיאפרגמה

בסוגיא דמניעת הריון על ידי מוך נשפכו הרבה דיו, ועשרות רבות של תשובות מגדולי הפוסקים נכתבו בענין זה, ומרא דהאי שמעתתא הוא בעל התורת חסד שהאריך לברר ענין זה כי שורש השאלה נעוץ בביאור הסוגיא במסכת יבמות דף י"ב ע"ב בביאור המחלוקת בין ר"מ וחכמים אם שלש נשים משמשות במוך או משמשות כדרך, והראשונים האריכו למעניתם ושיטות רבות נאמרו ביניהם, ובעיקר הדברים יש ג' שיטות א' שיטת רש"י שאיירי במוך לפני תשמיש ולדעת חכמים אסור ולדעת ר"מ מותר, ב' דעת הר"ת שאיירי אחר תשמיש ולדעת חכמים לא צריכה ולדעת ר"מ צריכה לשמש במוך, ג' לדעת הרבה ראשונים איירי לפני תשמיש ולדעת חכמים לא צריכה לשמש במוך ולדעת ר"מ צריכה לשמש במוך, ובפשטות לפי רש"י יש איסור לשמש במוך גם בשעת סכנה אבל יש כמה ראשונים ואחרונים שדנו לומר שכל הטעם שאסור הוא רק בכה"ג שאין סכנה קרובה כי הרי ברוב המקרים אשה מעוברת או אשה בהנקה או קטנה לא תתעבר, משא"כ באופן שיש סכנה מוחשית פשוט שמותר גם לדעת חכמים כי הרי אין חיוב ליהרג במצוה הזו, ובפרט שאין איסור לשמש ויש איסור רק לשום המוך, וכן כתבו סברות נוספות לחלק בכמה אנפי,

והנה גדולי האחרונים נחלקו להלכה למעשה ודעת הרעק"א והחת"ס לאסור לאשה לשמש במוך גם לפני וגם אחרי תשמיש, ודעת החמדת שלמה ודעימיה להתיר לשמש גם לפני תשמיש, והתורת חסד כתב כמה תשובות באריכות נועם לברר שיטות הראשונים והאריך להוכיח שעשרה גדולי הראשונים כולם מתירים, ובעקבותיו הלכו רבים מגדולי הפוסקים בדורות האחרונים וכן כתב פוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א בעל שבט הלוי שהלכה כמותו ולכן פשוט שמותר בשעת סכנה ובשעת סכנה, ובאגרות משה כתב ר' משה פיינשטיין זצ"ל להוכיח שגם דעת הרעק"א הוא להתיר דבר זה בשעת סכנה כי הרי כתב הרעק"א שלא ראה מי שמתיר, ואם דבריו על שעת סכנה איך לא ראה דברי הראשונים המפורשים שיש כמה וכמה ראשונים שמתירים אלא בע"כ שכוונתו הוא שאיירי רק בשעת סכנה טבעית של סכנת לידה אבל בשעת סכנה נוספת בודאי מותר.

ושאלה זו נוגעת היום למעשה בכמה דינים חדא סוגיות הדיאפרגמה שדנו בזה כל הפוסקים בדורות שלפנינו, כי זה היה האמצעי המניעה הנפוץ והיחיד

המועיל, ובפשטות דבר זה הוא ממש כמו השאלה של המוך, ולפי"ז הוא תלוי במחלוקת הנ"ל ויהיה מותר רק בשעת סכנה, אבל כבר כתב המהרש"ם לחלק דבכה"ג של הדיאפרגמה מותר גם לדעת האוסרים במוך, כי יש לחלק בין המוך שהוא במקום התשמיש לבין הדיאפרגמה שהוא על צואר הרחם ואינו במקום תשמיש ונמצא שהזרע יוצא מהגוף על הגוף, ולכן הוא נחשב כדרך תשמיש ואינו כמטיל זרעו על עצים ואבנים, וכך כתב הגאון פוסק הדור הגר"ש וואזנר שליט"א בשבט הלוי שכך הילכתא ולכן מותר גם שלא בשעת סכנה, אלא בשעת צורך גדול מאוד להשתמש עם הדיאפרגמה.

וכן נוגע סוגיא זו כלפי אמצעי מניעה של סם שנקרא היום קוטלי זרע שהאשה מכניסה לגוף שלה ולדעת הגרש"ז אוירבך זצ"ל הך דינא הוא ממש כמו מוך, ולכן אסר השימוש בדבר זה, אלא שרוב גדולי הפוסקים התירו את השימוש במוך כמו שיתבאר לקמן דעת המנחת יצחק והאגרות משה ועוד הרבה פוסקים.

וגם כלפי הספוגיות נוגע הך סוגיא שהרי הספוגיות למיניהם שמנועות הריון על ידי שתי פעולות א' על ידי שהם חציצה וחוסמים הדרך של הזרע, וב' על ידי הקוטלי זרע שבתוך הספוג, ויש בזה מחלוקת גדולי הפוסקים של דורינו אם להשוות דבר זה כמו הדיאפרגמה ואז אפשר להתיר את זה בשעת צורך גדול מאוד או לדמות דבר זה למוך, ודעת המתירים כי דבר זה אפשר להכניס בפנים ממש, שלא יהיה במקום התשמיש, ודעת האוסרים כי הרי למעשה נמצא ברוב המקרים שהזרע יצא על הספוגית והגם שיש לדון להתיר דבר זה בשעת סכנה מצד מוך וכמו שנתבאר דעת המתירין לעיל אבל הרי כל זה הוא בשעת סכנה, וכאן הרי לא מסתבר להתיר בשעת סכנה כי היעילות של דבר זה אינו יותר מתשעים אחוז ואם כן הרי לא מסתבר להתיר לשמש ולהכניס עצמה לסכנה, וכמו שהאר"י הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל דבמקום סכנה אין היתר לשמש ולסמוך על נס, כי אסור לאדם להכניס עצמו למקום סכנה, וא"כ הרי כל הנידון הוא בשעת צורך גדול מאוד ובכה"ג לא מסתבר להתיר דבר זה כיון שהוא דומה למוך ולא לדיאפרגמה ולא שייך כאן סברת המהרש"ם.

וראשית נתחיל בתשובות התורת חסד שהוא ראש לכל המלקטים דברי הראשונים בזה. וכך כתב בחלק אהע"ז סימן מ"ב על השאלה שימוש במוך לפני או אחרי תשמיש, וז"ל ראשית אמרתי להעלות על הגליון מה דנפלאיתי על הגאונים האמיתיים רע"א בתשובה סי' ע"א וחתם סופר יו"ד סי' קע"ב

דנשאלו באשה שתהיה בסכנה עצומה כשתתעבר ותלד, אם מותרת לשמש במוך, וחששו שם לאסור אך במוך אחר תשמיש משום דאע"פ דלא מפקדא אפו"ר אסורה להשחית זרע בעלה, ואנכי כאשר בחנתי בדינא דא נפלאתי מאד על הגאונים הנ"ל איך מגודל צדקתם ועוצם טהרתם הפליגו להחמיר בזה יותר מכדי המדה במקום דאיכא סכנת נפשות, דהא לא גזרו עליה שלא תשמש עם בעלה כלל, אלא דאסרו להשים מוך אחר אחר תשמיש, וזה לענ"ד פשוט דאין מקום לאסור כאשר יבוא בעה"ת וכו'. וזאת תורת העולה מדברינו שאין מקום כלל לאסור לאשה שאומרים הרופאים עליה שסכנה גדולה לה להוליד ומותרת להשחית במוך זרע בעלה שבה אחר התשמיש, וכו' ועדיין אין לומר דנאסר עליה תשמיש כלל, בכדי שלא תהיה מוכרחת אחר תשמיש לעשות איסור דהשחתת זרע בעלה, הנה על הבעל ודאי דאין איסור וכו' ע"כ אין לנו לדון רק על האשה אם מותרת לשמש היכי דהיא מוכרחת להשחית זרע בעלה אחר תשמיש, דיש בזה איסור לדעת הפוסקים נ"ל דגם עליה אין לאסור תשמיש חדא דהא היא משועבדת לו לתשמיש, ועוד דהא לפרש"י וכו' וע"כ דלהפריד אשה מבעלה בלתי אפשרי כדאמרין דמשום דגדול השלום שבין איש לאשתו ששמו שנכתב בקדושה ימחה על המים, וכו' וכ"ש בנידון דידן שאם נאסר עליה תשמיש אפשר תהיה אסורה לעולם ע"כ אין לאסור. וכו'.

הנה בראותי כי שני גאוני דורינו מחמירין בזה, ה"ה הגאון ר' עקיבא איגר בתשובה סי' ע"א כתב וז"ל לענ"ד לא נראה להתיר כי לא מצינו מאן דמתיר במפורש, וכ"כ הגאון ר' משה סופר יו"ד סי' קע"ב וז"ל אמנם לפי ענין השאלה מבואר שהמוך יהיה באותו מקום בשעת תשמיש ממש ולא מצאתי מי שהתיר זה כלל ע"כ לא מצאתי מקום לפלפל בזה עכ"ל, לזאת עלה במושכלי הראשון למנוע את עצמי מלעיין בזה כי מי יבא אחריהם להקל, אכן התבוננתי ואמרתי אחר הא דשניהם הסכימו לאסור הוא מטעם שלא מצאו מאן דמתיר בזה, א"כ נראה בעליל שלשניהם היה בהעלם עין דברי הים של שלמה פ"א דיבמות סי' ח' שמתיר זה להדיא אף שלא במקום סכנה כלל, כאשר יבואו דבריו לקמן לזאת לקחתי לי חופש לפלפל בזה, ובעזר ד' יתברך עלה בידי לבאר בזה דעת עשרה שיטות הראשונים בענין זה היינו שיטת רש"י, שיטת ר"ת, שיטת רשב"א, שיטת נ"י, שיטת ריטב"א, שיטת רמב"ן, שיטת הרא"ה, שיטת הרא"ש, שיטת המרדכי, שיטת היש"ש, ולענ"ד לפי דעת כולם יש להתיר בנידון דידן וכו' ועתה אבאר בקצרה דעת כל עשרה שיטות הנ"ל בדין שימוש במוך וכו' היוצא מכל מה

שהארכנו נתבאר לנו שיש מקום להתיר בפשיטות לשום מוך לפני תשמיש ע"כ.

דעת החזון איש בנושא של מניעת הריון על ידי מוך הוא להקל במצב ספק סכנה והוא מיוסד על שיטת הראשונים בסוגיא דמוך, וכך כתב החזון איש באהע"ז סי' ל"ז אות ה' וכל דברי הגרעק"א הם שלא במקום סכנה ידועה מוחלטת אלא יולדת בצער וכמבואר בכל דבריו ז"ל, וביותר מבואר כן בסוף סי' ע"ב שהסכים להתיר וסיים ואך לפי מש"כ איני יודע תועלת לה בזה כו', ואם היה הנידון במקום סכנה הרי אין הנידון אם לשמש בלא מוך או להתיר במוך, אלא השימוש בלא מוך ודאי אסור משום סכנה והנידון אם להתיר במוך או לעגן כל ימיה, וא"כ היה ליה להגרע"א לאסור בהחלט לשמש אף במוך בבית החיצון כיון שאין לה תועלת במוך זה, ובע"כ תתעגן כל ימיה בהחלט, ומדברי הגרע"א שם מבואר שמותר לה לשמש במוך בבית החיצון, אלא ודאי דהנידון לא היה במקום סכנה ולא היה הנידון רק אם תשמש בלא מוך אם להתירה במוך, וכו' ולדינא נראה דבמקום ספק סכנה יש להתיר מוך קודם תשמיש. עכ"ל של החזון איש.

והרי שלך לפניך שדעת החזון איש הוא כדעת האגרות משה שהאריך בכמה תשובות להוכיח דלא כמו שנקטו הפתחי תשובה ועוד אחרונים בשם הרעק"א ועשו מחלוקת בין גדולי הפוסקים אלא שאף גם דעת הרעק"א הוא להתיר במקום סכנה וכל מה שאסר הרעק"א הוא במקום צער גדול.

וראה מה שכתב פוסק הדור הגאון הגרי"ש אלישיב שליט"א בספרו קובץ תשובות חלק ג' אהע"ז סימן קע"ד וזה לשונו מה שכתב משמיה דהחזון איש דבנדונו של רע"א בתשובה סימן י"א לא הוה במקום סכנה ידועה המוחלטת אלא יולדת בצער, הנה זה לשון רעק"א ז"ל בתשובה הנ"ל אשה קשת רוח לילדים מקשה לילד ובצער גדול ותמיד היא בכלל סכנה, ואמנם אף איהו ז"ל למעשה מסיק שם לדינא נראה דבמקום ספק סכנה יש להתיר קודם תשמיש ע"כ.

שו"ת שבט סופר

אבן העזר סימן ב

שלום וכ"ט לכבוד הרב המופלג בתורה חו"ש מו"ה משה צבי רויזניטץ נ"י מורה כהלכה בעדת פעטערוואזעלי.

לא שמעתיו אכנהו אבל מכותלי מכתבו ניכר כי שואל כהלכה באשה קשת רוח אשר כל ימי עיבורה שופעת דם וטרם שתגיע לחודש הז' לא תקלוט עוד הולד ומפלת הולד קודם הזמן ואינו בן קיימא וכבר הוחזקה בזה שלשה פעמים והרופאים לא מצאו ידיהם למצוא תרופה למכתה כל זמן שמתעברת רק אם לא תתעברה כלל אז בקל למצוא לה רפואה וצריך הבעל לפרוש ממנה או לשמש במוך ונפשו בשאלתו אם מותרת עכ"פ לאחר תשמיש או אפילו קודם תשמיש להשים מוך על אבר הבעל יען כי הרופאים אמרו שזה יהיה שטנה בעסקם אם תשים המוך בחדרה והנה כבר הלכו נמושות בספרן של גדולי אחרונים ויען כי הנדון דהכא אינו דומה לדהתם ע"כ אבאר הדבר: בש"ס יבמות דף י"ב ג' נשים משמשת במוך קטנה מעוברת ומינקת דברי ר"מ וחכמים אומרים משמשת כדרכה ומן השמים ירחמו, ופירש רש"י הפלוגת דלר"מ מותר לשמש בג' אילו ומשמע מזה דבשאר נשים אסור אבל לר"ת ר"מ סבר חייב לשמש משום סכנה אבל לרבנן ליכא חיוב אבל מותר אם ירצה, ומתוך לשון רש"י כאן משמע דאיירי קודם תשמיש ומש"ה סבר רש"י דאסור אבל בלאחר תשמיש י"ל שגם רש"י מודה דמותר כסברת ר"ת דלא שייך בנשים השחתת זרע דלא מפקדה על פריה ורביה וכן תירץ ר"י בכתובות על קושית ר"ת דגם רש"י קודם תשמיש איירי ומש"ה אסור בשאר נשים אבל בלאחר תשמיש מותר דלא כמו שסבר תוס' כאן דרש"י לאחר תשמיש איירי אבל ר"ת פ' בלאחר תשמיש אבל קודם תשמיש אסור משום דהוי כשופך על עצים ואבנים, והנה הא דהתיר רש"י אם קודם התשמיש אף דלאחר תשמיש מותר לגמרי צ"ל דלא סמכין בלאחר תשמיש דילמא לא תקנחא יפה (וצ"ל הא דסמכין בג' נשים בקינוח אחר התשמיש לר"ת ולא חיישינן אף בסכנה דילמא לא תקנחא יפה) עיין בהפלא"ה בכתובות ובח"ס יו"ד סי' קע"ב ומש"ה כתב בח"ס דלא סמכין בהבחנה על קינוח אחר התשמיש שלא תקנחא יפה, י"ל משום דבאמת מיעוט דלא שכיח הוא שג' נשים אלו מתעברות רק חיישינן למיעוט במקום סכנה אבל משום זה דהוי רק מיעוט סמכין על קינוח לאחר תשמיש אבל רש"י סבר דלא סמכין בלאחר תשמיש

משום סכנה דחיישין למיעוט ובפרט לר"מ דחייש למיעוט בכ"מ, ומש"ה אף קודם תשמיש מותר אלא שצ"ע לכאורה מש"ס יבמות דף מ"ב דמסיק הא דלא ישא אדם מעוברת חבירו, היינו משום דסתם מעוברת למניקה קיימא דילמא מיעברה ומיעכר חלבה בשלמא לר"ת א"ש דמיירי בלאחר תשמיש שפיר יש לחוש דילמא לא תקנח יפה ואיעברה אח"כ ובמניקת ידידה לא חיישין משום דמסמסי ליה בבצים וחלב אבל במה דאפשר לחוש חיישין אבל אי גם קודם תשמיש מותר כשיטת רש"י א"כ מאי קאמר דילמא איעברה דהא בוודאי לא תתעבר כיון דמשמש במוך קודם תשמיש וגם במניקת ידידה לא צריכין לטעמא דמסמסי ולחכמים א"ש דלא סמכין על מן השמים ירחמו אלא היכא דא"א בענין אחר ומש"ה לא ישא אבל לר"מ קשה וצ"ל דחיישין דילמא לא ישמש בעל שני במוך שלא להשחית זרעו ולא יחוס על וולד של אחר ושפיר חיישין דילמא מיעברה אבל במעוברת שפיר פריך כיון דאין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת והוי סכנה לולד ראשון וגם לא לו יהיה הזרע בוודאי אין לחוש שלא ישמש במוך כיון שהוא סכנה לעובר ראשון וגם לשני לא יהיה ולד קיימא ומעלתו הביא ראייה דמותר לאחר תשמיש לגמרי מהא דסי' קצ"ו ב"ד דאשה שרוצה לספור מיד לאחר תשמיש תכבד את ביתה או תקנח יפה והיא משנה מפורשת במס' מקוואות ומשמע דליכא איסור כלל וכבר קדמו בזה הפלתי סוף הל' נדה בהשמטה ומדחה די"ל דודאי רוב נקלט הזרע מיד לאחר תשמיש ולא בתוך ג' ימים ומש"ה לא חיישין להשחתת הזרע יע"ש וצ"ל ג"כ לדבריו הא דמהני לר"ת לאחר תשמיש בג' נשים ולא אמרינן דרוב נקלט הזרע מיד צ"ל דוודאי אם תקנחה מיד בלי שיהוי מועטת לאחר תשמיש מהני ולא נקלט בזמן מועט והא דסי' קצ"ו בלא קנחה מיד רק בתוך יום ראשון לתשמישה ובתוך היום וודאי כבר נקלט הזרע רוב פעמים או כמו שכבר כתבתי משום דכל החשש הוא רק על המיעוט דילמא מיעברה ושלושה נשים לא מתעברת ברוב ומש"ה לא חיישין ועיין.

והנה בסדרי טהרה שם האריך בדברי פלתי ומביא ראייה כנגדו דלא הוי רוב מדברי הרשב"א בתה"א במתניתין סוף פ"ב דנדה המפלת ליום מ"א תשב לזכר ולנקבה ולנדה דהטעם דתשב לנדה הוא דילמא לא נקלט ביום ב' והוי זרע מיא בעלמא יע"ש וכן מצאתי ראייה זו בספר דרוש וחידוש של אאמ"ז רע"א זצ"ל והיא מדחה ראייה זו די"ל דשאני התם כיון דהפילה בפנינו אתרע הרוב דלאחר שנעשה בן מ' יום אין דרך להפיל וי"ל יותר דעדיין לא היה וולד

רק מיא בעלמא אלא שמביא אח"כ ראייה גם מדברי תו' נדה דף ל"ח ע"א ד"ה שיפורא גרים ומתחילה רציתי להביא ראייה נגד הפלתי מתו' יבמות מ"ב ע"א בד"ה ותמתין משהו שכ' תוס' לאו דוקא משהו שצריכה להמתין ג' ימים של קליטת הזרע יע"ש ואי הוי רוב אמאי צריכה להמתין ג' ימים ושוב דחיתי ראייה זו מתוס' יבמות דף ל"ז ע"א ד"ה רוב היולדת וכו' דהוכיח תוס' דלא סמכינן לענין הבחנה על רוב נשים לתשעה ילדן דאל"כ הוי סגי שתמתין רק חודש אחד וע"כ צ"ל דהחמירו חכמים כל מקום שיכול לבא לידי ספק וא"כ גם לענין קליטה לא סמכינן על רוב אלא שעדיין יש להביא ראייה מקושית תוס' שמקשה מה מועיל ג' חדשים אכתי יכול לבוא לידי ספק דילמא לא נקלט הזרע רק ליום א' או לב' ימים ואין לומר דסמכינן על רוב נשים יולדת לט' וכו' ואי אמרינן דגם זה הוי רוב דנקלט מיד א"כ אמאי לא כ' תוס' ואין לומר משום דרוב פעמים נקלט הזרע מיד ולפי האמת נמי קשה דילמא החמירו חכמים רק ברוב אחד לענין הבחנה ולא אמרינן לט' יולדת אבל מ"מ לאחר ג' חדשים דיש רוב דנקלט תוך ג' ימים וגם רוב לט' יולדת סמכינן לענין הבחנה ולא החמירו רק ברוב אחד אבל לא בתרי רובי וכן מצינו חילוק זה בכתובות ט"ו לענין מעלה ביוחסין וע"כ מוכח דתו' סבר דלא הוי רוב כלל דנקלט מיד ועיין.

ונבוא לנידן שלפנינו הנה אף שחכמים סברו מן השמים ירחמו מ"מ היכא דהוחזק כבר דהוי סכנה אם לא תשמש במוך י"ל גם חכמים מודה דמותר ולא אסרו חכמים רק משום דסמכינן דמן השמים ירחמו ושומר פתאים ד' וכן מוכח מרא"ה כתובות דמקשה על רש"י דמפרש לר"מ מותר לשמש משמע דחכמים אסרו וכ' דע"כ צ"ל לחכמים דוודאי לא תתעבר דאם הוא ספק סכנה ואפילו רק מיעוט בוודאי לא היו לאסרו חכמים לשמש במוך יע"ש ובריטב"א בכאן כ' ביותר דליכא לפרש כרש"י דמותר לשמש דמזה משמע דחכמים פליגו ואוסרין ואמאי כיון דאיכא סכנה האין מכנסת עצמה משום שומר פתאים ד', ומש"ה כ' דהנכון כפר"ת דחייבות אבל רבנן סברי דאינו מחוייב ואם רוצה לסמוך על הנס יכול לסמוך אבל בכל זאת אין לאסור אותו לשמש במוך אם לא תרצה לסמוך על זה, ומשמע מדבריהם דבמקום שיש סכנה גם רבנן לא פליגו דמותר וכן ר"ת מודה בלפני תשמיש אם א"א בענין אחר אלא משום דסגי בלאחר תשמיש דליכא איסור כלל ומש"ה מפרש ר"ת בלאחר תשמיש דליכא איסור ומפרש מכאן זה משמשת במוך היינו לענין חיוב לשמש אבל בנידן שלפנינו דאין כאן סכנה לאשה רק שלא תוכל לילד בן קיימא אין כאן מקום להתיר לפני תשמיש

רק לפי דברי נמוק"י יבמות וכן בריטב"א שמפרשים ג"כ כרש"י דאיירא לפני תשמיש ומכח קושייתם על רש"י דפירש מותר לתשמיש דא"כ משמע קודם זמן זה אסור לתשמיש ואמאי כיון דאין מתעברת אין כאן השחתת זרע וברא"ה מקשה מרבנן דאסרו ואמאי כיון דעכ"פ א"א לה להתעבר ולהוליד כדאיתא פ"ק דיבמות והיינו כעין קושיא של נימוק"י אלא דהריטב"א מקשה על פחות מיכן והנמוק"י נקט הקושיא על חכמים ולפי דבריהם משמע דהכל תלוי באינו ראוי להתעבר ואז אפילו קודם תשמיש מותר ולית להו חילוק דהוי כמו משמש על עצים ואבנים דאל"כ ליתא לקושיא כלל ובאינו ראוי להתעבר לדידהו אפילו קודם תשמיש מותר ועיין בתשו' רע"א ס' ע"א ובס' ע"ב שהאריך בכל זה וא"כ באשה זו דהוי איני ראוי להתעבר כיון שכבר הוחזקה שמפלת וולדיה לשיטות אלו היה מותר אבל כיון שתוס' ושאר ראשונים אסרו בלפני תשמיש ורק במקום סכנה יש לצדד אם הוחזקה דגם ר"ת מתיר וכבר גזר אומר בח"ס אפילו במקום סכנה שלא להתיר קודם תשמיש מכ"ש בנידן דידן דאין כאן סכנה לאשה וגם בלאחר תשמיש החמיר בתשובת רע"א שם ובפרט שהרופאים מתעסקים ברפואתה ואולי כבר נתרפאה מקודם שיאמרו הרופאים והוא עוד משמש במוך קשה להתיר לדעתי אפילו בלאחר תשמיש אבל מ"מ מי שנכון לבו ובטוח להתיר בלאחר תשמיש אני מסכים להתירא אבל קודם תשמיש ובפרט להשים מוך על אבר הבעל דאין זה דרך תשמיש ואפילו להסוברים דגם לפני תשמיש מקרי דרך תשמיש ועיין ביש"ש יבמות מ"מ בוודאי כה"ג אינו דרך תשמיש וכה"ג י"ל אפי' הנמוק"י והריטב"א אוסרין לכן אין להקל כלל ועיין בבית אדם בשער בית הנשים ס' ל"ז הכ"ד הכותב בחפזון פה פרעסבורג יום ב' לפ' וישב תרל"ז לפ"ק: ה' שמחה בונם סופר בה"ג מהראשב"ס זצ"ל.

שו"ת רב פעלים

חלק ד - יורה דעה סימן יז

אשה שאמרו לה הרופאים שאם תתעבר תסתכן. אם מותר לשמש במוך.

שאלה אשה אחת אשר הרופאים פה אחת גזרו ואמרו שאם תתעבר תהיה מסוכנת מאד וח"ו יארע מעיבור זה סכנת מות ב"מ אם מותרת לשמש במוך שתשים אותו לפני תשמיש יורנו ושכמ"ה.

תשובה דבר זה כבר נפתח בגדולים והאריכו בזה גאוני אשכנז ז"ל בתשובותיהם והסכימו לאסור איסור להניח מוך באותו מקום בשעת תשמיש דהוי כמשמש על עצים ואבנים ומשחית זרעו לבטלה בידיים וכתב הגאון ח"ס ב"ד סי' קע"ב אם המוך יהיה באותו מקום בשעת תשמיש ממש לא מצאתי מי שהתיר זה כלל ע"כ לא מצאתי מקום לפלפל בזה והגאון בית מאיר בסי' כ"ג תמה על הפוס' שלא הביאו דין זה והחליט לאסור וכו' ע"כ בשעת תשמיש לענ"ד לית דין ולית דיין להתיר ולשון תשו' הרא"ש דמייתי בב"י אה"ע סוף סי' ר"ג אפי' נימא דקאי אמשמשת במוך בשעת תשמיש וכדפי' רש"י אין הכרח דפוסק כר"מ נגד רבנן דמה"ת לפסוק כן אך כוונתו דהא גרוע אפי' במוך לר"מ להתיר. ולדין הא הוא אסור עכ"ד ע"ש ולפ"ד אין מוך דהרא"ש הוכחה להתיר בכך. וכן העלה הגאון אמרי אש ב"ד סי' ס"ח וכתב לא מצינו לא' מן הפוס' שכתב בפ' להתיר לשום מוך בשעת תשמיש ושם הביא דברי הגאון ח"ס ז"ל הנז' ע"ש. וכן העלה הרב בינת אדם בש' כ"ה סי' ל"ו לאסור בכה"ג ע"ש. גם הגאון ר"ע איגר ז"ל סי' ע"א האריך קצת בזה ושם העלה דהרמב"ן והרא"ה והריטב"א ונמק"י כלהו ס"ל דאסור לשמש במוך ע"ש. ומ"ש בפת"ת א"ה סי' כ"ג בשם ס' חמדת שלמה אין לסמוך ע"ז והספר הנז' אינו מצוי אצלנו לראות מה שכתב בזה.

אך האחרונים ז"ל הנז' יש מהם התירו לקנח במוך אחר תשמיש להוציא את הזרע משם שכן כתב הגאון ח"ס ז"ל שם וז"ל תבנא לדינא דבשעת תשמיש לע"ד אין להתיר אך אחר תשמיש אפשר יש להקל אולם ברשות הבעל ורצונו וכו' שאין לה רשות להשחית זרעו בלי רצונו אפי' קיים פו"ר - פריה ורביה = וכו' ע"ש. וכן הגאון אמרי אש ז"ל שם הביא דברי הגאון ח"ס הנז' והסכים לזה ע"ש. וכן הרב בינת אדם ז"ל שם כתב וז"ל וא"כ בנ"ד מותרת עכ"פ תכף אחר תשמיש להפוך עצמה כמ"ש הרמב"ם וגם תרחץ בחמין ולקנח בצמר גפן או בבגד דק וגם

תהלך ברגלים תכף אחר תשמיש אולי תועיל שלא תתעבר אבל ליתן מוך באותו מקום קודם תשמיש אסור ע"ל ע"ש.

והנה הגאון רע"א ז"ל שם הביא מש"מ בכתובות ד"פ = דף פ' = ע"ב בהדיא שתהיה ממלאה והופצת /ונופצת/ בשם הריב"ש דאיכא איסורא בדבר דאע"ג דלא מפקדא אפ"ר אפי"ה אסורה להשחית זרע בעלה ע"ש וכן הגאון ח"ס ז"ל נמי כתב שם וז"ל ודעת הרשב"א בשם הרמב"ם דפ' כל היד דיש איסור לאשה בקנוח אחר תשמיש ויעוין בכתובות דף ע"ב מערה לאשפה. ובמ"א סי' תר"ז נראה כעין פשר דבר דמתיר שלא סמוך לוסתה וטבילתה ואוסר בסמוך לוסתה וטבילתה משום השחתת זרע הריון וכו' ע"ש וכן יש עוד שאסרו להדיא גם בכה"ג.

מ"מ לכא' אפי' לומר שהסומך בזה על המקילין אין מזניחין אותו יען כי מרן בש"ע י"ד סי' קצ"ו סעי' י"ג פסק כהרא"ש להתיר בכך שכ"כ האשה ששמשה מטתה וראתה אח"ך ופסקה ורוצה לספור מיום המחרת ראייתה תקנח יפה יפה אותו מקום במוך או בבגד להפליט כל הזרע או תרחוץ במים חמין והם יפליטו כל הזרע עכ"ל ולא אכחד דיש לחלק לא התיר אלא בדרך מקרה אבל אם בתמידות כל הימים אפשר דלא התיר. ועוד יש לחלק חלוק אחר אך מ"מ מצינו בהרבה האחרונים שהתירו בכך. וכן מבואר נמי היתר זה בהרשב"א בתורות הבית הארוך ע"ש וכמ"ש האחרונים ז"ל בזה ע"כ המורה להתיר בכך יש לו על מה לסמוך.

אך נראה כי בלא"ה אופן זה אין בו תועלת לאשה זו דנ"ד יען כי אפשר נמי שתתעבר ואינה בטוחה בכך דמאחר שהבעל בועל כראוי בזרע היורה כחץ נזרקה הטפה הברורה ונכנסה במקום צר ולא תשחת בקנוח המוך מפני שהמוך לא הגיעה אליה ולא פגע בה והרי זו מתעברת מן טפת הזרע ההוא שיתבשל הזרע במקומו בפנים ותתעבר ואפי' אם תזהר לדחוק ולהכניס המוך לפני ולפנים אפשר שיזדמן באיזה פעם שלא יהיה המוך פוגע בזרע ההריון אשר הוא לפני ורק פוגע בזרע הנפלט לחוץ ולכן תתעבר בודאי ומה הועילה בתקנה זו וכ"כ הגאון ח"ס ז"ל וז"ל וצ"ל לרש"י דמוך אחר תשמיש אין רפואתו בדוקה דאין סמא בידא דילמא לא תקנח יפה יפה ע"כ ע"ש. וגם הרב בינת אדם כתב על תיקון זה של קנוח והפוך עצמה והילוך רגלים בלשון ספק אולי תועיל ע"ש. והנה הגאון רע"א ז"ל שאסר בסי' ע"א לקנח במוך אחר תשמיש אעפ"י שחזר והתיר

בסי' ע"ב לקנח אחר תשמיש עכ"ז סיים וז"ל ואך לפמ"ש איני יודע תועלת לה בזה דממה שנפלט בבית החצון בודאי לא תתעבר והשאר אין נפלט בכך וע"י בדיקת מוך הרבה י"ל דבאמת אסור עכ"ל ע"ש.

הנה כי כן נראה דאין תקנה לאשה הנז' בשאלה גם בדבר הזה ומן השמים ירחמו עליה. והשי"ת יאיר עינינו באור תורתו אכי"ר.

שו"ת שבט הלוי

חלק ג סימן קעט

בעזה"י. כבוד ידידנו הרב הג' הצדיק יקר אף נחמד מזכה את הרבים כש"ת ר' דוד שליט"א. אחדשה"ט וש"ת באהבה.

לנכון קבלתי מכתבו האחרון ומתוך טרדה הנחתיו מן הצד עם שאר מכתבים והזכרתי היום ואבא בקצרה. אודות אשה שה' לה התקפות כליות, והשקוף מראה אבן מסוכן בכליות, והרופאים אסרו עליה להכנס בהריון עד אחרי הנתוח, ויש לה לפעמים כואבים נוראים, והיא מפחדת מאד להכנס להריון וגם משפיע על העצבים שלה, האם מותר לה לעשות מניעת הריון, ע"י שתשים טבעת עמוק ע"פ הרחם או מניעה כיו"ב, והביא כמה ספרי אחרונים שדנין בזה, ומה כחי להכריע בזה וכבר נשאלתי ע"ז מאות פעמים, האמת אגיד כי קבלתי מרבותי גאוני צדיקי אמת שלא להחמיר בזה ביותר במקום שעצם ההלכה נוטה להקל, כי מסוגיות יבמות דף י"ב ע"ב וכתובות ל"ט שאסרו גם לאחר תשמיש מכ"מ גם חכמים לא אסרו רק בג' נשים שסכנתם סכנה טבעית ורק מעט מן המעט מתים ולזה מן השמים ירחמו, אבל באשה שנתבררה הסכנה או ספק סכנה ויש מקום לפקוח נפש ממש לא חמיר איסור זה לדחות נפש מפני', ודברי מרן הח"ס סי' קע"ב והגרעק"א סי' ע"א ידועים בזה שדעתם להחמיר.

וכבר עשה גאון עצום מהרש"ז מלובלין זי"ע בספרו תורת חסד אה"ע סי' מ"א מ"ב מ"ג מערכה עצומה נגד הח"ס והגרעק"א, וסידר שם עשרה שיטות ראשונים שכולם מתירים בזה גם לפני תשמיש אם איכא סכנה, ומעודי הבאתי ראי' לזה מיבמות ל"ד ע"ב שהתיר ר' אליעזר כל כ"ד חודש אחרי הלידה להיות זורה בחוץ וחכמים אמרו שאין זה אלא כמעשה ער ואונן, ומוכח מזה דגם חכמים

החולקים על ר"א וקיי"ל כותיהו לא אסרו רק כמעשה ער ואונן אבל גוף הפעולה שלא תתעבר כל כ"ד חודש לא אסרו, ושו"ר שזכיתי בזה לדברי הצ"צ סי' פ"ט, והוספתי עוד טעם שהרי ר' אליעזר הוא האומר בנדה י"ג ע"א כל האוחז באמה וכו' ומוטב להוציא לעז על בניו ולא לעשות עצמו רשע שעה אחת לפני המקום, ועכ"ז הקיל פה כ"כ מכלל דבמקום שנוגע לשלום האשה והולד אינו בגדר איסור לדעתו, וחכמים לא פליגי רק באופן הנ"ל, אבל זולת זה גם הם מודי כנ"ל.

וכבר העיר כ"ת מדברי מהרש"ם ושאר אחרונים הרבה דאם הוא עמוק מאד אין חשש כלל של משמש במוך ובזמנינו מטילים חוט כזה תוך האם ממש באופן שאין מספיק כלל להזרע, אלא שחוט הנ"ל הוא פועל שלא יתאחד זרע הבעל עם זרע האשה, ונהי דחלילה לזלזל בזה במקום שאין סכנה, בלי קביעת דע"ת בזה, מ"מ במקום ספק סכנה גמורים כדאים הם כתות מלאכי השרת גאונים אמיתים שנוטים בזה להקל, מ"מ אני שונה עוד פעם שדברינו רק במקום ספק סכנה ענ"ד, לא כאלה המתפרצים בעם שנעשה להם כהיתר בלי שום יסוד בהלכה, ויש בו ביטול פ"ו, ואבוד זרע לבטלה, ומניעת השראת השכינה בישראל, וגם במקום שאנו מתירים, מתירים רק לזמן של ו' חדשים וכיו"ב (מלבד נ"ד עד יעבור סכנה), וכל פעם אחרי ו' חדשים צריכה להבדק אצל רופאים אם לא הוטב מצבה אם עדיין צריכה להיתר, כי כל המקיל יותר על השיעור עתיד ליתן את הדין ובענינים אלה אין דעתי להאריך.

הרני ידידו דוש"ת מצפה לרחמי שמים.

שו"ת אגרות משה

אבן העזר חלק ג סימן כא

באשה שאסורה להתעבר אם מותר להשים הטבעת שנתחדש עתה אצל הרופאים ד' אלול תשכ"ה. מע"כ ידידי הרה"ג ר' יעקב עמנואל שוחט שליט"א רב בטאראנטא.

הנה בדבר האשה שאסורה להתעבר מפני מחלת עובי דם ברגלה שיש לחוש שע"י עיבור יגרע ויעלה ח"ו ללב ולריאה. ודאי היא מחלה מסוכנת ורשאית לעשות איזו עצה שלא תתעבר. אבל מה שרוצה הרופא לשים שם איזו טבעת ברחמה אשר אין מתעברות עי"ז. הנה טבעת זו שנתחדש זה לא כבר והוא לא רק טבעת שגם קנה ארוך הוא ובראשו טבעת והוא מושם ברחם בעומק שתי אצבעות ויש בזה דין פתיחת הקבר להנוב"ת ס"ס ק"כ והובא בפ"ת סימן קצ"ד סק"ד שגם כשהפתיחה היתה מבחוץ הוא בדין פה"ק שאינה בלא דם. ואף להאחרונים החולקים עליו בפתיחה מבחוץ כאן גרע, שהתועלת מזה כפי שנודעתי מרופא מומחה הוא אשר זה עושה שהרחם מתנענע תמיד ומשליך משם הזרע שבא לשם, א"כ באופן כזה יש יותר לחוש לראיית דם. וכן אמר רופא מומחה בכאן שאף שמצד חכמת הרפואה אין לחוש בפה"ק לדם בזה יש לחוש טובא לדם. והעיבור שאמר הרופא לכתר"ה שאירע לאחת ממאה שמתעברת אינו עיבור הקיים אלא שאפשר שבתוך הטבעת נעשה עיבור ונחנק שם כשמתחיל ליגדל קצת, שזה עושה שאלה אם יש איסור משום הריגת עוברים, אבל הוא חשש רחוק טובא שאולי אין לחוש לזה, ולהתעבר ברחם גופה א"א משום שהנענוע משליך משם. וגם יש עוד חששות מהפסק טהרה והבדיקות עיין בפ"ת סימן קצ"ח ס"ק ט"ז. וגם לענין ההיתר גרוע הוא משימת האשה מוך והראבער בשעת תשמיש שיש גם טעם לומר שהוא דרך תשמיש כדבארתי בספרי וכן סובר באחיעזר, אבל בזה הוא לפעמים ניכר ומרגיש הקנה בביאתו. ולכן אין להשים הטבעת.

ונתינת סם לח קודם תשמיש יש להתיר לה ועדיף ממון וראבער, אבל אין זה דבר ברור שלא תתעבר כי לפעמים אין מועיל זה ואם חוששת מצד הסכנה אף להמיעוט שמתעברות בזה שרשאית לחוש לזה ואולי גם צריכה לחוש, תהיה רשאה להשים בגופה הראבער שמשמיות הנשים בתוך גופן שהוא כמון, אבל אין להתיר שהאיש ילבש כיס על אברו וכדבארתי בספרי שראה כתור"ה ומה

שיתירו לה יהיה לזמן עד שתי שנים שאולי תתרפא בעהשי"ת, ידידו מברכו בכוח"ט, משה פיינשטיין

שימוש במוך מחשש חולשה ומרה שחורה, ומחשש שיגעון.

שו"ת מנחת יצחק

חלק א סימן קטו

בענין משמשת במוך

שוכט"ס לכבוד ידידי הרה"ג המפורסם לשבח ולתהלה וכו' כש"ת מוה"ר אשר שמואל כ"ץ שליט"א הרב דועד לחיזוק הדת במאנטעוידעא (אורוגוויי) יצ"ו.

אחדשה"ט וכו'. ע"ד אשר ביקש ממני חוות דעתי, בדבר איש יי"ש ות"ח, שהוא כבר בא בשנים, ואשתו השניה (כי במלחמה אבד ממנו אשתו הראשונה עם חמשה ילדים ר"ל), כבר ילדה לו שני בנים ושני בנות (ובת אחת של"ח) ובדרך נס חוץ לטבע, כי הרופאים בפעסט ופאריס ושם אמרו שאי אפשר לה לילד בדרך הטבע, מחמת שרחמה צר וכו' ואחר שעשו לה איזה אפעראציאן, ילדה במשך ד' שנים ד' ילדים, וכפי אמירת בעלה, העיבור מזיק לה ביותר להנערפען /לעצבים/ שלה, והרופאים אומרים שלפי מצבה אינה רשאי להתעבר, וגם היה לה עכשיו גם כן איזה אפעראציאן, והיא חלושה מאד, והבעל שואל ומבקש אם יש לו איזה היתר ליתן באו"מ איזה פילען לפי אמירת הרופאים, וגם הדחת מים (איינשפריצונג) אחר תשמיש, עכת"ד, והנה אינו מבואר בדבריו אם אמירת הרופאים שאינה רשאי להתעבר הוא רק שלא יזיק להעורקים שלה, או גם יש סכנת מות, אם תתעבר ובתוך הדברים אח"כ כתב כ"ת שהרופאים החליטו שאם תתעבר, תבוא לידי שגעון ח"ו, והמדוברת היתה בלאגערן /במחנות/ וסבלה כל הצרות כמובן.

(א) הנה אף ששאלה שאלה זו משאלות השכיחות, מכל מקום מחמת חומר האיסור, הנני רגיל למנוע עצמי בכל האפשרות, מלהורות היתר, ועיין בתשובת בית יעקב (סי' קכ"ב), דהביא מדברי הזוהר שהמוציא ש"ז לבטלה אינו מועיל תשובה, והוא סותר למה שאמרו חכז"ל, דאין לך דבר העומד בפני

תשובה, והוכיח דאף שאמרו בלשון אינו מועיל תשובה, אין בלשון זה משמעות דאינו מועיל כלל, אלא ר"ל שתשובתו קשה, וכ"כ השל"ה ושאר ספרי מוסר עיי"ש, וחידוש שלא הביא מדברי הזוהר רות (אות י"ב), דבתיובתא שלימתא ואוליף אורייתא כולא ימחול לו, והביאו בת' מהרש"ם (ח"א סימן נ"ח), וכ' ע"ז המהרש"ם דמזה מוכח דמ"כ בזוהר (פ' ויחי) דל"מ תשובה לחטא זה היינו בלא לימוד התורה, ועיין בר"ח (פ"ב משער התשובה), מהזוה"ק (פ' נשא) דבצירוף לימוד התורה מקרי תשובה עילאה עיי"ש ותבין עכ"ל, ועפי"ד תשובת בית יעקב שם, אפשר לומר טעם דלכפרת חטא זה צריך לימוד תורה דוקא, דכתב שם שטפה זרעית יוצא מן המוח שהוא סוד המחשבה סוד החכמה וכו', דבהוצאת שז"ל פוגם בסוד המחשבה סוד החכמה, מכל מקום על ידי תשובה גדולה יוכל לתקן וכו' עיי"ש, ואורייתא מחכמה נפקת, וזה שידס המשורר, בראשית תורתך הקדושה, רשומה חכמתך הסתומה, ועיין בני יששכר (במאמרי חודש סיון מאמר ד' אות ג'), ע"כ זה מדה כנגד מדה לתקן מה שפגם.

(ב) אמנם בהגיע לתור דבר הלכה, על פי שיטת הש"ס ופוסקים ביבמות (דף י"ב) וכתובות (דף ל"ט), ופלוגתת רש"י ור"ת ושאר ראשונים שם, כבר האריכו למדי בספרי שו"ת, והיכא דיש סכנה לאשה, כבר הביא כת"ה במכתבו את דברי הרעק"א (סי' כ"א), והחת"ס (יו"ד סימן קע"ב), וכאשר שיש בזה גם כן בתשובת כת"ס (א"ע סי' כ"ו), ושבת סופר (א"ע סימן ב'), הרי דור אחר דור עד דור רביעי, ממשפחת איגר סופר, שדנו בזה בכובד ראש. וחזינן לדעתיהו כי הדעת תורה להלכה למעשה בענין זה של האחרונים, היינו הכתב סופר והשבט סופר שאני מהראשונים, היינו הרעק"א והחת"ס, כי אף שהראשונים מחמירים, האחרונים מקילים, דהנה דעת הרעק"א, דאף אחר תשמיש, אסור להשמש במוך, אם לא עד מקום שהשמש דש, וכמ"ש (בסי' ע"ב), ודעת החת"ס, להקל דוקא אחרי תשמיש, וברשות הבעל, וגם זה כתב רק דרך אפשר, אך בשעת תשמיש אין היתר רק אליבא דר"מ, ולפי רש"י הלכה כחכמים עיין שם. אמנם דעת הכת"ס שם, דאף רבנן דמחמירים, הוא רק משום דלא שכיח לג' נשים אלו שתתעברו, סמכינן על מן השמים ירחמו, אבל היכא דאיכא סכנה ודאית, גם רבנן מודו דשרי אף במוך בשעת תשמיש עיי"ש, ובשיטה זו אזיל גם בנו השבט סופר, אם אי אפשר בענין אחר עיי"ש, וחידוש על הכת"ס, שלא הביא דברי אבותיו המחמירים בזה, וביותר שהוכיח שם מדברי תשובת הרא"ש (כלל ל"ג סי' ל"ג), ומובא בב"י א"ע (סי' כ"ג), דס"ל להתיר אף במוך בשעת תשמיש, ודחה בזה

דברי הבית מאיר שכתב דלא מצא מי שהתיר בזה, והחת"ס הביא דברי הבית מאיר, וכתב על זה, ולשון תשובת הרא"ש דמייתי הב"י (א"ע סי' כ"ג), אפילו נימא דקאי אמשמשות במוך בשעת תשמיש וכדפי' רש"י, אין הכרח דפוסק כר"מ נגד רבנן, דמה"ת = דמהיכי תיתי = לפסוק כן, אך כוונתו דהא גרוע אפילו ממוך לר"מ דמתיר, ולדידן הא והא אסור עיין שם, מכל מקום להכת"ס לא ניהא ליה דאזיל לר"מ דוקא, כיון דקיי"ל בודאי כרבנן עי"ש, אבל תימא שלא הזכיר דברי אביו הגאון ז"ל בזה

(ג) והנה בתשובת חמדת שלמה (א"ע סימן מ"ו), כתב להוכיח בשיטת הש"ע, שהעתיק (בסי' כ"ג), את תשובת הרא"ש הנ"ל, באשה שיש חוטם /אוטם/ ברחמה, וכשמשמש עמה צ"ל זורה מבחון, דאסור לשמש עמה, כשמשמש עמה צ"ל זורה מבחון, דאסור לשמש עמה, והו"ל להש"ע לאשמיענן חידוש יותר, אפילו היכא דיש סכנה לשמש בלא מוך קו"ת, מחמת חששא דשמא תתעבר, אפילו הכי אסורה לשמש, ושי"מ דס"ל דבכהאי גוונא מותר עיין שם, ובתשובת כת"ס שם, אזיל עוד יותר בשיטת הרא"ש בתשובה, דכתב, ול"ד למשמש במוך, דהתם משמשת כדרך כל הארץ, אף על פי שאין זרעו ראוי להזרע, מידי דהוי אעקרה וזקינה ע"כ, דשיטתו כשיטת היש"ש ביבמות דלשמש במוך אפילו בשעת תשמיש אין איסור כלל, ודמי' למשמש עם הקטנה, כיון שדרך תשמיש בפנים הוא, וכן הטור והמחבר אחזו שיטת הרא"ש בזה, וע"כ לא כתבו כלל מאיסור לשמש על ידי מוך, אך יחידאי הוא בדבר זה, עיי"ש, ולפענ"ד גם מדברי הרא"ש בתשובה אין ראיה דס"ל דלגמרי שרי בכל הנשים, ואף דקאמר מידי דהוי אעקרה וזקינה, רצונו לומר, דיש לדון מהאי טעמא להתיר היכא דא"א בענין אחר, וכעין שאלתו, וראיה מהא דבדברי חמודות (נדה פ"ב אות י'), כתב אחרי תשובת הרא"ש הנ"ל, וז"ל וכתב הרמ"י ז"ל בטא"ה (סי' כ"ג), ושאלת על אשה שיש לה כאב מתמיד בבטן, ולא תוכל לסבול שיבא בעלה עליה כדרך כל הארץ, מחמת כאב המתמיד, אם לא מאחוריה וכו', וחולי זה מתמיד בה, ולא נמצא לה רפואה, אמרתי נראה לי, שמותר בעלה לשמש עמה מאחורי אף על גב דבודאי לא מתעברה בכה"ג, ל"ה בכלל השחתת זרע, כיון שהוא דרך מקום התשמיש ולא גרעה זו מקטנה ואיילונית, ועוד דאשה זו אפילו היה יכול לבוא עליה כדרכה, ודאי לא היתה מתעברה מחמת החולי, והרי היא ממש כאיילונית או עקרה, שמותר לשמש עמה, ואין מעלה או מוריד בין כדרכה או שלא כדרכה עכ"ל, והרי התם בודאי אסור בשאר הנשים, לשמש בדרך זה, מכל מקום כתב

בזה הלשון ולא גרעה זו מקטנה ואיילונית, וע"כ רק לצרף זה בשעת הדחק כזה דלא אפשר בענין אחר. אמנם ש"מ מהנ"ל, דהיא דא"א בענין אחר, גם הלוש דהוא רמ"י מתיר.

(ד) והא דל"מ הא דלא גרעה מקטנה, להתיר אף בכל הנשים, למאן דמתיר לכתחילה בקטנה, כבר כ' בתשובת הרדב"ז (ח"ג סי' תקצ"ו) ליישב, דהתם משמש כדרך כל הארץ, אף על גב שאין ראוי להזריע, מכל מקום תשמיש כזה ראוי להזריע במקום אחר, אבל לשמש במוך אינו כדרך כל הארץ, שעושה מעשה בידיים להשחית הזרע, וכמעשה הזה אין ראוי להזריע בשום מקום, ועוד דהתם הזרע נפלט מאליו, אבל במעשה הזה מנפצת הזרע כדי שלא יקלוט, ומ"מ בפק"נ מתיר עיי"ש, והביאו בתשו' מהרש"ם שם, ובזה צ"ע מש"כ בת' מהרש"ם שם, לענין פעסאר שמכסין בו פי האם, והוא המקור מסביב, שלא יקלוט בו הזרע, ואם כן התשמיש כמו בשאר נשים וכו', ואינו דומה כלל למשמשת במוך, דהוי כמשליך זרע על המוך, מה שאין כן בנד"ד, וי"ל דכ"ע מודו להקל במקום סכנה עכ"ל, והנה לפי מה שכתב הרדב"ז לחלק בין מוך לקטנה ג"ז לא עדיף ממוך, דגם במעשה הזה מנפצת הזרע שלא יקלוט, אולם גם המהרש"ם ל"א רק דאינו דומה למשמשת במוך, דהוי כמשליך זרעו על המוך, דייק לשון כמשליך זרעו וכו', ורצ"ל דהוי כמשמש על עצים ואבנים, והוא שיטת ר"י שבתוס' בכוונת רש"י, וכפי הנראה מת' הרדב"ז שם, לשיטה זו א"צ לחילוקו עיין שם, ואף דעדיין צ"ב, מ"ט, דבאמת היש"ש הקשה גם לשיטה זו מ"ש מקטנה, ע"כ צ"ל בזה, כמו שראיתי לגדול אחד מדבר, והוא בס' דמשק אליעזר (חא"ע סי' צ"ב), דבמשמש עם הקטנה וכיוצא, הלא הזרע בעצמה לא נשחתה, ומצדה היא ראוי' להריון וללידה, אשר זה כל האדם, אלא דהחסרון היא מצד האשה, שאין לה כח ולידה, אבל במשמשת במוך לפני תשמיש, והמוך שואב הזרע תיכף והנה נשחתה, ואין כאן זרע כל עיקר, שפיר אמרינן בזה, דהוי כמשמש על עצים ואבנים, עכת"ד. ובזה י"ל גם פעסאר אינו משחית הזרע רק סוגר פי האם ודומה לקטנה, אמנם באמת מבואר ברדב"ז שם להלכה, דיש איסור השחתה, גם מטעם שאין המקום ראוי להזריע, כיון שהוא סתום, ואם הבעל יודע ושותק יורד לגיהנם, ורק בקטנה וכדומה מותר וכחילוקו הנ"ל, שוב כ"ז שייך גם בפעסאר, ומכ"ש בהמצאות אחרים דמשחית גם גוף הזרע, ורק בסכנה ופק"נ ולא אפשר שרי, וכנזכר.

(ה) אמנם יש לדון לענין דהעיבור מסכנת אותה רק בטירוף הדעת, אם נחשב בכלל סכנה, וכת"ה הביא בזה משו"ת בנין דוד (מהגה"צ מאוהעל ז"ל), אבל

אין לי הספר לעיין בו, אולם מצאתי בזה, בשד"ח (מע' אישות אות ל"ב), באשה שמשתטת מחמת העיבור, ואחר הלידה מתיישבת דעתה כדרך כל הארץ, כתב בשם רב אחד הובא בשו"ת ראש משביר (ח"ב סוס"י ס"ט), דיכולה לשמש במוך כדי שלא תתעבר, והרב המחבר דחה סברתו, והשד"ח גם כן כתב על זה, דמתוך מאי דשקיל וטרי הרבנים בפת"ש (א"ע סי' כ"ג), לענין כשיש סכנת מיתה על האשה מחמת העיבור, אם אפשר לשמש במוך לפני תשמיש או אחרי תשמיש, עיי"ש, יש ללמוד לאסור בנדון זה, עכ"ל, אמנם כנראה דזה בכלל פק"נ, וכן מצאתי בשם שו"ת חבלים בנעימים (ח"ד סי' י"ג), לענין חולה שוטה שאם יתענה יחזור לשטותו, פטור מלהתענות ביוה"כ, דטירוף הדעת הוי בכלל פק"נ, ומחלק בין זה למש"כ החת"ס (או"ח סי' פ"ג), דאסור למסור נער שוטה לבית החולים של גוים ויאכל שם טרפות עיי"ש, וביותר אם יש לחשוש שמא ע"י טירוף הדעת, יזיק עצמו או אחרים, וכדאיתא כה"ג בהגמ"י (פי"ד מה' מ"א), בנכפה שהוא חולי גדול וכמכה של חלל דמי, דפעמים שמסתכן ונופל באור או במים עיי"ש, הביאו רש"ל וטו"ז (יו"ד סי' פ"ד ס"ק כ"ד), אמנם בת' חת"ס (יו"ד סי' ע"ו), הביא מתשובת הרא"ש (סי' מ"ב), דס"ל, דנכפה ל"ה בכלל חולה שיב"ס, עיי"ש, וצ"ע בזה מדברי הח"ס (שם סי' ז', ד"ה ואומר אני) עיי"ש, ובת' מהר"ש (ח"א סי' ד'), פשיטא לי', דנכפה הוי חולה שיב"ס, ואולי אזיל בזה בש"י רבו מן הגה"ק מסאנז ז"ל, הביאו בת' אבני צדק (חיו"ד סי' ע"א) הביאם הדרכי תשובה (סי' קנ"ה ס"ק ט"ו וכ"ה), וע"ע ביו"ד (סי' ס"א) לענין מצוננת, דהביא הש"ך בשם הרמב"ם, שנתבטלו חושיה, וכתב המנח"פ, דהיא כעין נכפה, ואיתא בפוסקים שם דכל המבואר שם דינם כמסוכנת, עיין בפרישה בשם הרשב"א, ופמ"ג שם, אמנם אין ראיה מבהמה לאדם, וגם שם אמרינן כן לחומרא, ומצאתי בשם ס' חדרי דיעה (דף ס"ט ע"א), שהאריך בדברי החת"ס הנ"ל, וסיים דלפי"ז נראה דה"ה חולה שגועון, חשוב יש בו סכנה, וסיים בצ"ע, הביאו בדרכ"ת שם, ולפי זה נראה לכאורה דתלי' בפלוג', אמנם נראה דהכל לפי הענין, כמו שהביא שם בשם שו"ת אדמת קודש, ופרי הארץ, בא' שיצא מדעתו ב"מ עד שהוצרכו לאסרו בכבלי ברזל, וכתבו ששוטה זה הוא מסוכן עיין שם, וכנראה כי ככהאי גוונא הכל מודים,

(ז) אכן יש להעיר, עפי"ד החמדת שלמה שם, שעיקר סמיכתו, על שיטת הראשונים, דהיכא דלא תוכל להתעבר, ל"ה בגדר השחתת זרע, וממילא במסוכנת למות, נמצא דהוי סכנה לעובר גם כן, וכמ"ש הר"ן (פ' יוה"כ פ), ממילא אין כאן גדר השחתת זרע, ולכן התיר עיין שם, ועיין בזה בספר דמשק אליעזר

שם, דשפיר העיר על החמדת שלמה, דהרכיב דברי הרא"ש עם דברי הרמב"ן, דזה פשיטא דלהרא"ש והיא שיטת הר"י בתי' הא', דמיירי לפני תשמיש, אין התחלה להקושי מ"ט דרבנן דאסרו, דהא הוי כמשמש על עצים ואבנים, ומה שהקשה הרמב"ן על רש"י, הוא רק לפי הפי', דהאיסור הוא משום השחתת זרע, ע"ז מקשה מ"ט דרבנן, וצריך לדחוק בד' החמדת שלמה, דרצונו לומר, דלכל השיטות שרי, הן להרא"ש מותר מטעם שכתב לעיל, דרבנן דפליגו רק משום דס"ל דאין זה סכנה, אבל במקום סכנה שרי, והן להמפרשים משום השחתת זרע, ס"ל להרמב"ן, דהיכא דלא מיעברא שרי, א"כ בחשש סכנה שרי, עכ"ד, ולד' הרדב"ז הנ"ל, נוסף, דגם משום חשש השחתת זרע, לא שרי רק בקטנה וכיוצא, ולא בעושה פעולה לזה כנזכר, ועיין גם בדברי השבט סופר שם, דהביא דברי הנמו"י והריטב"א, דבמקום שא"א לה להתעבר אין כאן השחתת זרע, אבל להתוספות ושאר ראשונים, אין להתיר רק בסכנה לאשה, עיי"ש, ובזה צ"ל דמה ששמע מדברי הלבוש הנ"ל, במש"כ ועוד, דס"ל דהיכא דלא מיעברא שרי, ע"כ הוא ס"ל כהמתירים, מה שאין כן לאחרני כנ"ל, ועיין גם בזה בתשובת אמרי אש (חיו"ד סימן ס"ח), ובתשובת מהר"ם שיק (חו"מ סי' נ"ד) (והוא נשאל שם מאותו השואל שבשבט סופר שם), וגם ראיתי המון תשובות מאת גדולי חקרי לב, בתשובת אוהל אברהם (גורב, מס' פ"ט עד סי' ק"ב), שמפללים להלכה למעשה, באשה שתרווהו /שתרווהו/ איתנייהו בה, מוחזקת למפלת, וסכנה לה, והתשובה אחרונה שם הוא מן הכת"ס, ושם הביא את דברי אביו החת"ס הנ"ל, ואפילו הכי מסיק דבמקום סכנה, יש להתיר אפילו במוך קו"ת, אבל על הא דאינה ראויה להוליד לחוד, לא רצה לסמוך להקל, ואף גם בזה כתב, אלא דמ"מ לבי מהסס בדבר, דאין נדע עד מתי אינה ראויה להוליד, ועד מתי תהיה בסכנה בשעת לידה, דיכול להיות כי תתרפא ותתחזק בקרוב, והרופאים אומרים לפי אומדן דעתן וכו' עיי"ש, ומה דאתאן לנד"ד, הרי מבואר מדברי החמדת שלמה הנ"ל, דגם על סכנה לא רצה לסמוך, אלא בצירוף, דע"י סכנה נחשבת גם כן אינה ראויה להתעבר. דצריך דוקא תרווהו סניפי היתרא.

(ז) ואגב יש לי עיון, על מה שלא העירו המהר"ם שיק והשבט סופר בנידונם, לענין מפלת, מהא דאי' ברא"ש יומא (דף פ"ב), בעוברה שהריחה, בשם הרמב"ן, דכל המפלת בחזקת סכנה היא, ועוד כתב שם, דלא משכחת סכנת עובר, בלא סכנת עוברה, וכן כתב בר"ן שם, ועיין בב"י או"ח (סימן תרי"ז) וכן כתב באשכול (ה' יולדת), דכל מעוברת דאתער וולדה, היא גופא בסכנתא עיין שם, והמשמעות

דמפלת עוד יוצא מן הכלל שאר נשים, דכתבו בתוספות בכתובות (פ"ג ג ע"ב ד"ה מיתה), דרוב פעמים מסכנת בלידה עיין שם, אמנם בק"נ על הרא"ש שם, כתב דלא ידע מה קשיא ל', וכי לא ימצא אשה שמוחזקת בנפלים, ולא הזיק לה כל פעם כלל עיי"ש, אבל בנח"א שם, כתב לדחות דברי הק"נ, דאפילו הפילה י' פעמים, ולא הזיק לה, עדיין מקרי גבי דידה עכ"פ ס"נ, דלמא בפעם י"א דנחלשה יותר תסתכן וכו' עיין שם וצריך עיון בכל זה.

(ח) והנה בסברת הר"ן הנ"ל, א"ש דברי השואל בתשו' מהרש"ם שם, דכתב דיש לומר דרבי מאיר דסבירא ליה דג' נשים משמשות במוך לטעמיה, דחייש למיעוטא, דשמא מיעברו, ויהיה סכנת נפשות, ורבנן סמכי ארובא, ואמרו דמן השמים ירחמו, ורק יש לדון, מטעם דאין הולכין בפקוח נפש אחרי הרוב, עיין שם, אבל באשה דעלמא היכא דיש סכנת נפשות אם תתעבר, ורוב נשים מתעברות, יש לומר דלכולי עלמא יש להקל בזמן עונה, עכת"ד, ולכאורה אדרבה, הא דרובן של ג' נשים אינן מתעברות, הוי יותר צד להקל, משום דהיכא דלא תוכל להתעבר, ל"ה כ"כ בגדר השחתת זרע, וכמו שסבירא ליה להנמו"י והריטב"א הנ"ל, אבל לפי הנ"ל, יתכן, דהרי אם הוי סכנה להאשה, הוי גם כן סכנה להעובר, ואין כאן גדר השחתת זרע גם כן, וכנ"ל.

(ט) והנה הא דהביא המהרש"ם שם, דברי הס"ח (סי' תצ"ט), דאסור ליקח קטנה לכתחילה, ומעכב את המשיח, עיי"ש, הוא גמרא מפורשת (בנדה דף י"ג ע"ב), והא דמוכח בס"ח דהטעם הוא משום הוצאת ז"ל, הוא כשיטת הרמב"ם (בפכ"א מה' א"ב הי"ח), אבל ש"פ ס"ל הטעם משום פו"ר, עיין ש"ע (א"ע סי' כ"ג) וברדב"ז שם.

(י) ונחזור לנדון סכנת טירוף הדעת, דאם נאמר דטירוף הדעת של האשה, אינה מסכנת להולד, דדוקא במסכנת למות, כתב הר"ן הנ"ל, דהוי סכנה גם להולד, שוב אין כאן השני סניפי היתרא הנ"ל, אמנם היכא דיש סכ"נ מטירוף הדעת, שיזיק לעצמה, ואם כן אם תטרף דעתה בשעת העיבור, מה שיזיק לעצמה גם העיבור בכלל, וממילא הוי סכנת נפשות גם להעיבור. + שוב ראיתי גם בשו"ת לבו"מ (חו"מ סי' ס"ל) הביאו בע"נ (שם בהוספות למניעת הריון אות ו'), דהביא שם בשם ספר פרי הארץ (חיו"ד סי' ב') שטירוף הדעת הוי בכלל סכנה, כי בשגעונו יש סכנה שיאבד עצמו לדעת, או יסכן אחרים עיי"ש. וכן ראיתי בדרכ"ת (סי' קע"ט ס"ק ל"ה) בשם שלחן גבוה. /ממפתחות/ +

(יא) ועוד י"ל, על פי מה שחידש המהרש"ם שם, דבזמן טבילה וסמוך לוסתה, דרוב נשים מתעברות, לא ישמש כלל, דדמי למאבד הזרע בידים, וכמ"ש באו"ח (סי' תר"נ), דבזמנים הללו אסור להפליט, ותוכל להסתיר ממנו זמן טבילתה, אבל בשארי זמני עונה, דעל פי רוב אינם מתעברות, ומ"מ לענין סכנת נפשות חיישינן למיעוטא וכמו דאי' בתוס' פסחים (דף קט"ו) כעין זה, עיי"ש, ובזה צ"ל מש"כ המהרש"ם שם מקודם, דנד"ד הוי כש"כ מנדון הרדב"ז, דכ"כ לענין ג"נ = ג' נשים, דרובן אינם מתעברות, עיי"ש, אף דגם בנד"ד שלא בזמן טבילה וסמוך לוסתה, גם כן רובן אינם מתעברות, מכל מקום י"ל דמיעוט דג"נ, הוי רק מיעוטא דמיעוטא, דהוי חשש רחוק מאד שתתעברו, ובשאר נשים, אף שלא בזמן טבילה וסמוך לוסתה, על כל פנים הוי מיעוטא שתתעברו, אבל כיון שכן דבכה"ג גם כן על כל פנים לא הוי יותר ממיעוט שתתעברו אולי יש לצרף להקל גם בסכנת טירוף הדעת, וגם בודאי לא גרע מחשש שהעיבור יגרום סמות עינים להאשה, שהביא כ"ת בשם שו"ת עצי חיים (סימן ל').

(יב) ובזה י"ל לדינא, דהיכא דיש סכנת מות אם תתעבר או גם מחמת סכנת טירוף הדעת, יש בכדי סמיכה להקל, ע"י איזה משיחה קודם תשמיש, וכמ"ש בשו"ת אמרי יוסף (ח"א סי' קל"א), וכה"ג בת' לבושי מרדכי (א"ע סימן כ"ז), לענין מה שהמציאו הרופאים, שתמשח האשה קודם תשמיש, שעל ידי כן תשחת הזרע, דל"ד למוך, שהוא דבר המפסיק בין הרחם להזרע, והוי כמוציא על עו"א, = על עצים ואבנים = מה שאין כן בנ"ד אפילו לשיטת ר"ת, יש להתיר, וכתב דסברא ישנה הוא עיי"ש, וזה כעין דברי המהרש"ם לענין פעסאר הנ"ל, וצ"ע מדברי הרדב"ז הנ"ל, אבל לעומת זה להלכה מסיק שם הרדב"ז, דגם בג"נ אם יראות שאין להם זכות, רשאות לשמש במוך אף דבג"נ הוי רק מיעוטא דמתעברות, מכל מקום חיישינן בסכנתא אף למיעוטא, וכה"ג כתב בשו"ת צ"צ החדש הביאו בשד"ח (מע' אישות סי' א' אות ל"ב), בשאר נשים דרובן מתעברות, אף שיש רק חשש סכנה יש להקל.

וע"כ אם נתברר שהאמת בפי הרופאים, שיש סכנה ודאית, יש מקום להקל על ידי המצאות הנ"ל, ורק בתנאי להזהר שלא תעשה כן אחרי שתתרפא, וכמ"ש בתשובת כת"ס הנ"ל, וכמ"ש כה"ג כ"ת בשם שו"ת חדות יעקב (ח"ב סי' ל"ז), שההיתר יהי' רק על שנה אחת, ואח"כ תדרוש עו"ה אצל הרופאים, ותשאל שאלה, וגם דוקא שלא בזמן טבילה וסמוך לוסתה, ותוכל להסתיר ממנו זמן טבילתה, ואינו רשאי לשמש אלא בשאר זמני עונה. וכמ"ש באס"ז כתובות

(דף ל"ט ע"א), דלא הותר אלא משום מצות עונה, והביאו בכת"ס ומהר"ם שיק ומהרש"ם שם, וכל זה לדינא, אבל למעשה מחמת חומר הענין, אינני רוצה רק להיות סניף לאריות, וע"כ אם יסכים חותנו הגה"צ מריסקיווע שליט"א, להיתרא, יוכל לצרף גם דעתי העני' לזה.

ידידו דוש"ת כל הימים יצחק יעקב ווייס

היתר להקוטלי זרע

שו"ת אגרות משה

אבן העזר חלק א סימן סב

בענין נתינת סם לח ומוך לאשה קודם תשמיש מצד מחלה שנולדים לה ילדים חולים שחיים רק זמן קצר כב' שנים ח' טבת תשי"ב.

בדבר האשה אשר ל"ע נולדו לה כבר ב' בנים ושניהם היו במחלה כזאת אשר אמדו הרופאים שלפי הטבע לא יוכלו לחיות רק ערך ב' שנים וכל העת יהיו חולים וכן היה בולד החולה הראשון שמת ערך הזמן שאמדו ועתה הולד השני הוא ג"כ חולה כל העת כאומד הרופאים ה' ירפאנו ולפי דברי הרופאים יש לחוש על כל הולדות שתתעבר מעתה שיהיו במחלה זאת ח"ו. וגם הא כבר הוא תרי זימני שלרבי ואיפסק כן יש לחוש ונשאלתי אם מותרת לשמש במוך או באופן שימשחו באותו מקום קודם התשמיש באיזה סם שמועיל שלא תתעבר והסם הוא לח שאין שם דבר החוצץ שלא יכנס הזרע להרחם אלא שגורם לקלקל הזרע שלא תתעבר מהזרע. והאיש כבר קיים מ"ע דפו"ר שיש לו ממנה בן ובת מכבר.

והשבתי שבמוך אסורה אף להמתירין במקום סכנה להאשה כיון דבכאן אין לה סכנה ולהולד הא יותר טוב לו שנולד משלא נולד כלל דהא הנוולדים באין לעוה"ב משנולד ולחד מ"ד אף משנזרע בסנהדרין דף ק"י. וגם הא לר' הונא ביבמות דף ס"ב נחשבו זרע אף לקיים פו"ר משום דנטלו מנשמות שבגוף ולכן אף שלדינא הלכה כר' יוחנן שלא קיים פו"ר הוא משום דלקיום המצוה צריך שיהיה גם שבת אבל מודה שיש גם טעם נשמות שבגוף כדמשמע בר"פ כל היד שכו"ע סברי הא דר' יוסי. ולכן אף שיש מזה צער גדול להאב ולהאם וטרחא גדולה אין להתיר אף להמתירין.

אבל לענין המשיחה בסם שאין דבר חוצץ בין הזרע שלא יכנס להרחם רק שנוטל בזה כח ההולדה שיש בהזרע מסתבר שאינו אלא ככוס של עיקרין וממילא עדיף מכוס של עיקרין דאף שאסור לאיש הוא משום דכיון שנעקר ממש דמי לסרוס. ואף למה דמשמע מח"מ באה"ע סי' ה' סק"ו דהוא דאורייתא גם בקיים פו"ד אף שאין לוקין עיין שם מ"מ אין למילף מהקרא רק כשדמי לסרוס שהוא מיעקר מזה ממש ולא בהא דלא מיעקר כלל אלא הזרע שבפעם זה. וגם יותר מסתבר שכיון שנעשה אחר שיצא הזרע מן האיש אין להחשיב זה מעשה באיש אלא באשה שהאשה מותרת לשתות כוס של עיקרין אף בלא צער להרבה שיטות ואף למהרש"ל ודעימיה שדוקא ביש לה צער אין לך צער גדול מזה שודאי יש להתיר אף בכוס של עיקרין ממש. ועדיף זה ממה שמתיר באין בניה הולכים בדרך הישר שאין בזה ענין חזקה אף בהרבה והכא איכא חזקה להצער הגדול. וכ"ש בזה שבאמת אין בזה חסרון דכוס של עיקרין. לכן נלע"ד להתיר במעשה המשיחה כיון שגם הבעל מסכים לזה. אך מ"מ כשיעברו ערך שתי שנים דעתי שלא יהיה מה לחוש כי החזקה היתה רק בולדות תכופים ולא כשיעברו הזמן דב' שנים מהיום שיהיה ביחד קרוב לד' שנים שיש לקוות שתבריא בעה"י ולא יהיה מה לחוש ויוכל לקיים ולערב ולא /אל/ תנח, ידידו, משה פיינשטיין

שולחן שלמה

ערכי רפואה חלק ג' - ערך מניעת הריון

גדר משחה

עיין בשו"ת מהרש"ם חלק א' סימן נ"ח שדן במי שהרופאים אסרו לה להתעבר משום סכנה וכו' וא"כ התשמיש כמו בשאר נשים אלא דכמו דבמעוברת סגור פי המקור, כן ה"נ בזה, ואינו דומה כלל למשמשת במוך דהוי כמשליך זרעו על המוך, משא"כ בנידון דידן דכ"ע מודו להקל במקום סכנה עיי"ש, ובשו"ת מנחת יצחק ח"א סי' קט"ו וכו' ולא ידעתי למה צ"ע הרי יפה כתב המהרש"ם דלא דמי למוך הואיל והתשמיש הוא כדרך כל אדם, ואדרבה לענין משחה יש לדון דכיון שהזרע נשפך על דר שקוטל את הזרע, יתכן דאין זה חשוב כדרך כל אדם ודומה קצת למוך אע"ג שהשפיכה הוא על הבשר ע"כ.

פד — תורת שולחן שלמה המשפחה

אוצר השו"ת

שו"ת בדיני מניעת הריון
ע"י מוך דיאפרגמה
וקוטלי זרע

מפתח התשובות

- ים של שלמה פז
- שו"ת חתם סופר פח
- שו"ת רבי עקיבא איגר צא
- שו"ת רבי עקיבא איגר צד
- שו"ת מהרש"ם צח
- שו"ת מהרש"ם קב
- שו"ת אבני נזר קג
- שו"ת אבני נזר קח
- שו"ת צמח צדק (לובאוויטש) קיא
- שו"ת כתב סופר קיד
- שו"ת דברי מלכיאל קכב
- שו"ת אחיעזר קכח
- שו"ת אחיעזר קלג
- שו"ת אגרות משה קלח
- שו"ת שבט הלוי קסא
- שו"ת דברי יציב קסג
- שו"ת מנחת יצחק קעד
- שו"ת אבני נזר קפג
- שו"ת ציץ אליעזר קפח

ים של שלמה

מסכת יבמות פרק א סימן ח

ח. דין שכל נשים מותרים לשמש במוך, ובנים הרי הן כסימנים, אפי' תוך הזמן של קטנות, ואפילו משעת עיבור, ואף אם מיאנה ולא (ידעינן) (ידענו) שהיתה מעוברת, וילדה אח"כ, בטל המיאון למפרע:

פיסקא ואי אתה יכול לומר בחמותו שמיאנ' בו (י"ב ע"ב) תני רב ביבי קמיה דרב נחמן, שלש נשים משמשות במוך, פי' רש"י, שמותרין ליתן מוך באותו מקום, שלא תתעבר, קטנה, שמא תתעבר, ושמא תמות, ומעוברת, שמא תתעבר עוד פעם אחרת, ועובר השני ידחוק את העובר הראשון, ויפחות צורתו, ויעשנה סנדל, ומניקה, שמא תתעבר, ותגמול את בנה וימות, ואיזו היא קטנה, מבת אחת עשרה שנה ויום אחד עד י"ב שנה ויום א', פחות מכאן אינה מתעברת, יתר על כן אינה מתה, וכתב התו' (ד"ה שלש) על פי' רש"י, דלפירושו משמע, שאר נשים אסורות, משום השחתת זרע, הא נשים לא מפקידה אפריה ורביה, והא דאמרין בפרק כל היד (נדה י"ג ע"א) המרבה לבדוק בנשים משובחת, באנשים תקצץ, ומפרש בגמרא, משום דנשים לאו בנות הרגשה נינהו, משמע דאי הוי מרגישה אסורה, יש לפרש, לאו בנות הרגשה באיסור נינהו, כלו' אפי' מרגישין לית בהן עבירה, ועוד תדע, דהא מותר לשמש עם קטנה ואיילונית, ואף על גב דלאו בני בנים נינהו, אלא צריכה לשמש במוך קאמר, משום הסכנה, וחכ"א אינה צריכה, ולעולם אף בשאר נשים שרי, ועוד פירשו, דוקא משמשת במוך אחר תשמיש קאמר, לנקות הזרע, אבל לשום המוך באותו מקום אסור לשמש עמה, משום השחתת זרע, כאלו מטיל על עצים ואבנים (ואין) (דאין) דרך תשמישו בכך, והנראה בעיני, אף שהמרדכי (סימן ג') פי' בשם ריב"ן כדעת ר"ת, וכן כתב הר"ן, מ"מ נראה פי' רש"י עיקר, דמשמשים במוך לפני תשמיש קאמר, ואין זה כמטיל על העצים, דסוף סוף דרך תשמיש בכך, וגוף נהנה מן הגוף, ודמי למשמש הקטנה, וכן פי' ר"י באלו נערות (כתובות ל"ט ע"א, תוד"ה שלוש) לקיים פי' רש"י, וראייה מריש נידה (ג' ע"א) דקאמר משמשות במוך מאי איכא למימר, דמשמע להדיא דאיירי במוך שמונח באותו מקום כל שעה, ולא שמקנחת בו להפליט הזרע, ותמה אני על ר"ת, איך עלה על דעתו לפרש בענין אחר, מהא דנידה, אבל מ"מ נראה דג"כ דעת ר"ת עיקר, דאף שאר נשים

מותרות, דאין איסור בנשים, מאחר שאינה מצווה על פריה ורביה, וג' נשים דהכא צריכי קאמ', וכן פי' הרא"ש בנדרים פ' אין בין המודר (ל"ה ע"ב) דצריכות לשמש קאמר וממילא שאר נשים מותרות, וכן משמע מלשון הרא"ש (שם) שלפני תשמיש קאמר, שכתב צריכות לשום מוך באותו מקום, כדי שתקלוט הזרע, משמע שכבר מונח לשם, וקולט הזרע, ומהא דריש נידה נמי משמע דאף שאר נשים שרי, מדקאמר התם סתם משמשות במוך מאי איכא למימר, ולא אמר הני ג' נשים כו' מאי איכא למימר, משמע כל אשה מותרת, וכן עיקר, וא"כ הלכה כחכמים, שאינה צריכה לשמש, אבל מותרים.

שו"ת חתם סופר

חלק ב (יורה דעה) סימן קעב

שלום לי"נ הרב הגדול המופלג החו"ש כמו"ש הנפתלי נ' דיינא דמותב ב"ד רבא מיקלאש יע"א.

נעימות בימינו הגיעני האותיות שאלני ע"ד אשה אשר מסתכנת בימי עבור והנקה וכמה פעמים היתה בסכנה עצומה אי שרי לה להשתמש במוך בשעת תשמיש כדי שלא תתעבר ואם נתיר לה כנ"ל אי המוך ההוא חוצץ בשעת טבילה ומעלתו האריך והעריך מערכה כדרכו דרך הקדש יקרא לה.

אמנם לפי ענין השאלה מבואר שהמוך יהי' באותו מקום בשעת תשמיש ממש ולא מצאתי מי שהתיר זה כלל ע"כ לא מצאתי מקום לפלפל בזה רק אבאר פשטיו' הסוגי' לפירש"י ור"ת ביבמו' י"ב ע"ב ובדוכתא טובא נראה דלכ"ע לשום מוך באותו מקום בשעת תשמיש הוה כמשמש על עצים ואבנים ומשחית זרעו ולרש"י לא הוה ניחא לי' לפרש הסוגי' תשמיש מוך אחר תשמיש לקנח ולהסיר הזרע משום דמשמע לי' פ"ק דנדה דהמוך הוא שם כל שעה כמ"ש תוס' ע"כ פירש"י דמיירי בשעת תשמיש ממש ולהיות איסור גמור התירו ר"מ משום סכנה ורבנן לא התירו והלכה כחכמים וצ"ל לרש"י דמוך אחר תשמיש אין

רפואתו בדוקה דאין סמא בידה דלמא לא תקנח יפה יפה דאלת"ה מ"ט דר"מ להתיר מוך בשעת תשמיש דהוא אסור שהבעל משחית הזרע תיסגי לה בקינוח אחר תשמיש וכמו שפירש"י עצמו בכתו' ל"ז ע"א וכאשר יבואר לפנינו אי"ה אע"כ מוכח דמוך אחר תשמיש אין רפואתו בדוק.

אמנם ר"ת לחומר אי' השחתה לא ס"ל שיתיר ר"מ ע"כ ס"ל דלכ"ע אסור אפי' במקום סכנה ולא מיירי אלא בלאחר תשמיש ולר"מ מחוייבת להציל עצמה מסכנה והוה בכלל מ"ע = מצות עשה = ושמרתם מאוד לנפשותיכם ולרבנן לא צריכה משום דמשמים ירחמו ואפשר לדינא לרש"י מסברת חוץ נהי דאסורה לשמש במוך בשעת תשמיש כרבנן אפשר מחוייבת לקנח אחר תשמיש ולא לסמוך על רחמי שמים היכא דאפשר בטבע על ידי קנוח משא"כ לר"ת דהלכה כרבנן.

ודעת רשב"א בשם רמב"ן ר"פ כל היד דיש איסור לאשה בקנוח אחר תשמיש ויעיין בכתובת ע"ב ע"א מערה לה שפה ובמג"א סי' תר"ז נראה כעין פשר דבר דמתיר שלא סמוך לוסתה וטבילתה ואוסר בסמוך לוסתה וטבילתה משום השחתת זרע הריזן ולא ידעתי הא מנ"ל.

והגאון בית מאיר בסי' כ"ג תמה על הפוסקים שלא הביאו דין זה והחליט לאיסור בכל גוני ומ"מ בשעת תשמיש לע"ד לית דין ולית דיין להתיר ולשון תשו' הרא"ש דמייתי ב"י בא"ע ס"י כ"ג אפי' נימא דקאי אמשמשות במוך בשעת תשמיש וכדפי' רש"י אין הכרח דפוסק כר"מ נגד רבנן דמה"ת לפסוק כן אך כוונתו דהא גרוע אפילו במוך לר"מ דמתיר ולדין הא והא אסור.

ובתשו' חו"י דף ל"ז ע"ב הקשה לשיטות ר"מ דמוך הוא קנוח אחר תשמיש א"כ תיקשי מספ"ג דיבמות דפריך והתנן אנוסה פי' הא לר"ת אדרבה אנוסה בודאי תקנח אחר תשמיש ולפע"ד לק"מ דהמפותה משמשת במוך בשעת תשמיש ובריא לה שלא תתעבר משא"כ אנוסה כי הקנוח שלאחר תשמיש לא בריא רפואתו והצלתו ובתוס' ספ"ק דמגלה הקשו על אסתר הא לא ה' לה חדשי הבחנה ות' ששמשה במוך והקשה בטורי אבן א"כ האיך ילדה דריוש ולענ"ד לק"מ דבשעת תשמיש לא שמשה במוך משום שמא ירגיש אחשוורוש ורק אחר תשמיש שמשה במוך ופ"א לא נתקנח יפה ונתעברה וילדה דריוש ואף על גב שממ"ש לעיל מאנוס' משמע דלענין הבחנה אין לסמוך אקנוח שלאחר תשמיש אפשר אסתר היתה בקיאה טפי וסמכה אנפשה ומ"מ מאת ה' היתה שלא קנחה

יפה פ"א ותלד דריוש בונה בית שני ובטורי אבן העלה ששמשה במוך עם מרדכי שלא תתעבר ממנו ולפע"ד בודאי גם זה אמת נכון דאם תתעבר ממנו יהיה הבן ממנו מטומע בין פרסיים כי אחשורש יחשב שממנו נתעברה ובנו הוא ע"כ קנחה אחר תשמישו של מרדכי ומ"מ יש לעיי' קצת מנא ידעינן דדריוש היה בן אחשורש ולא בן מרדכי אם לא נאמר ששמשה עם מרדכי במוך בשעת תשמיש שבודאי לא נתעברה ממנו ולפמ"ש לעיל איסור' איכא ויש לדחוק ולומר דכיון דידעה בנפשה שבקיהא בקנוח ואפ"ה מאת ה' היה לה הריון הדעת נוטה שהיה בנו של אחשורש ולא יאונה לצדיק מרדכי כל און שיהיה בנו מטומע בין הנכרים ודוחק.

והנה רש"י בכתובות ל"ז ע"א שינה טעמו ופי' במוך לקנח אחר תשמיש ונראה דהיה ק' לרש"י מ"ט דר' יהודה אלא ע"כ אחר תשמיש דבשעת תשמיש ירגיש הנואף ולא יתפייס בזה ורק תקנח אחר תשמיש וס"ל לר"י אימר לא קנחה כמו אימר לא נתהפכ' יפה. תבנא לדינא דבשעת תשמיש לע"ד אין להתיר אך אחר תשמיש אפשר יש להקל אולם ברשות הבעל ורצונו דהשתא איתתא לא מיפקדא מ"מ כופין אותה להוציא אם רוצה שתערה לאשפ' מכ"ש שאין לה רשו' להשחית זרעו בלי רצונו אפי' כבר קיים פ"ו = פריה ורביה = ואין ראייה מדביתהו דר"ח אפשר שאני בימיהם דיכול לישא אשה על אשתו או לגרשה לדידה אם יהיה תאב לבנים משא"כ בזמנינו דאיכא חרגמ"ה = חרם רבינו גרשום מאור הגולה = לא תעשה בלי רשותו כנלע"ד.

שו"ת רבי עקיבא איגר

מהדורה קמא סימן עא

לכבוד ידידי הרב רבי אלעזר צילטאין נ"י גדול בבני ישיבה דק"ק פויזנן.

ע"ד אשר דן מעכ"ת באשה קשת רוח שבכל לידה מקשת לילד ובצער גדול, ותמיד היא בכלל סכנה, להתיר לה לשמש במוך ליתן מוך באותו מקום קודם תשמיש.

לענ"ד לא נראה להתיר, כי לא מצינו מאן דמתיר במפורש, דר"ת דמפרש ג' נשים משמשות במוך דמחוייבות כן ולשאר נשים מותרות, היינו במוך אחר תשמיש, אבל קודם תשמיש הוי כמשמש על עצים ואבנים והבעל עבד איסורא כמו שכתבו תוספת יבמות וכתובות.

אולם להתיר ע"י מוך אחר תשמיש להפליט הזרע, בפשוטו ה' נראה להתיר, כי לא מצינו בתוס' לאסור, דמה דס"ל לרש"י דג"נ = דג' נשים = משמשות במוך דמותרות ולאחריני אסור, היינו דס"ל לרש"י דמשמשות במוך היינו קודם תשמיש ומסברא הנ"ל דהוי כמשמש על עצים ואבנים, אבל במוך אחר תשמיש י"ל דשרי, ולא פליגי רש"י ותוס' לדינא רק בפירוש הסוגיא, ואף דלפי"מ דבא הר"י לקיים פירש"י כתבו ועוד שאפילו היתה מנחת אחר תשמיש אסורה דמצוות על השחתת זרע, מ"מ י"ל דלא פסיקא להו הכי אלא דאפשר לומר כן וכמ"ש תוס' בסוף ויש לדחות, וא"כ במקום דחק יש לומר דלא שבקינן פשיטותא דר"ת מקמי ספיקא דהר"י.

אמנם נלענ"ד דרוב הפוסקים ס"ל לאסור, דהנ"י פרק קמא דיבמות הביא פירש"י דמשמשת במוך היינו דמותר לשום מוך קודם תשמיש, והנ"י הקשה עלה, דא"כ כי אמרינן קודם זמן זה משמשת כדרכה, היינו דאסורה לשמש במוך, ואמאי כיון דאין מתעברת כל עיקר אין כאן השחתת זרע, ולזה דחה פירש"י אלא דמשמשות במוך היינו דמחוייבות בכך.

ודברי הנ"י צריכים ביאור דממנ"פ אם ה' ס"ל בכוונת רש"י דהוי כמשמש על עצים ואבנים, ממילא ליתא להקושיא כלל, דמה בכך דאינה ראו' להתעבר הא מ"מ הוי כמשמש על עצים ואבנים דלאו דרך תשמיש הוא, ואי דרצון הנ"י לדמות דתשמיש בענין דאינה יכולה להתעבר יה' ג"כ לאו דרך

תשמיש ודומה לשימוש במוך, א"כ אמאי נקט הקושיא דמקודם לזה אמאי אסורה במוך, בהיפוך הו"ל להקשות דגם בלא מוך תתסר כל קטנה ואילנות / ואילונית/ וכמו שהקשו תוס'.

ולזה נראה ברור בכוונת הנ"ל דלא ס"ל בכוונת רש"י דהוי כמשמש על עצים ואבנים והאיסור על הבעל, אלא דאיסור משום לתא דידה דשימת מוך שם הוי השחתת זרע, ועל הבעל ליכא איסורא דמ"מ הוי דרך תשמיש, אלא דהיא במה ששמי' המוך שם אף דמכינה ומנחת שם קודם תשמיש מ"מ מקרי השחתת זרע, וס"ל לרש"י דהיא מצווה על השחתת זרע כמ"ש הר"י, או דס"ל לרש"י דהיא אינה מצווה על זרע דידה אבל מ"מ היא מצווית שלא להשחית זרע שלו כמ"ש הראשונים, וכדמשמע לשון רש"י בכתובות מותרות לשמש במוך ואינן כמשחיתות זרע, משמע דהאיסור בגדולות משום הנשים דהן משחיתות זרע, ולזה שפיר הקשה הנ"ל דהשחתת זרע שייך בזרע שראוי להתעבר אבל קודם הזמן ההוא דאינה יכולה להתעבר לא שייך איסור השחתת זרע, ולפ"ז לשיטת רש"י דהיא מצווית על השחתת זרעו גם במוך אחר תשמיש אסורה, והנ"י סתר רק היכא דאינה ראוי להתעבר לא שייך השחתת זרע, אבל בגדולה בראוי להתעבר ס"ל כרש"י דמצווית על השחתת זרעו, ובריטב"א יבמות בחידושיו כתב ג"כ כדברי הנ"י, ומסיים להדיא לפ"ז מה דקתני פחות מכאן ויתר מכאן משמשת כדרכה, היינו הפחות מיכן מותרת לשמש כדרכה, וביתר מיכן מחוייבת לשמש כדרכה, והיינו משום דבגדולה דראויה להזריע אסורה להשחית זרעו.

גם הרמב"ן ורא"ה ותלמיד הרשב"א והריטב"א, הובאו בשיטה מקובצת כתובות, כתבו תחילה בכוונת רש"י דאסורה ליתן מוך קודם תשמיש דהיא מצווית שלא להשחית זרעו, ועלה הקשו דא"כ מאי טעמא דרבנן דס"ל משמשת כדרכה הא עכ"פ א"א לה להתעבר ולהוליד כדאיתא פ"ק דיבמות, אלא דמן השמים ירחמו שלא תתעבר, וא"כ דאין ראוי להזריע אין כאן השחתת זרע והיינו ג"כ כעין קושיית הנ"ל, אלא דהנ"ל נקט על פחות מיכן והם נקטו הקושיא על חכמים והכל מטעם אחד, דבאינה ראוי להזריע ליכא משום השחתת זרע, ולזה העלו דמשמשת כדרכה בפחות מיכן, וכן לרבנן בשנת י"ב מותרות.

הרי דכולהו ס"ל דבראוי להזריע אסורה לשמש במוך ומטעם דהיא משחיתת זרעו, א"כ מה"ט מכ"ש דאסורה במוך אחר תשמיש, וכיון דהרמב"ן ורא"ה

והריטב"א והרשב"א והנ"י כולו ס"ל כן, וכן בשטה מקובצת בכתובות (דף ע"ב ע"א) בההיא שתהא ממלאה ונופצת בשם הריב"ש דאיכא אסורא בדבר דאע"פ דלא מפקדא אפ"ו = אפריה ורביה = אסורה להשחית זרע בעלה, ומי ירום ראש להקל.

ומ"ש מעכ"ת ראיא דלא כפירש"י מההיא דפרכין ריש נדה דמשמשת במוך מא"ל, דדוחק לומר דמייירי בעברה ושמשה, באמת הוא קצת דחוק, אבל מ"מ לשיטת האחרונים נוחא דהא בקטנה לכ"ע מותר לשמש במוך כיון דאינה ראוי להתעבר, א"כ י"ל היינו בקטנה היכי דהוחזקה לראות דמטמאה למפרע (ובחידושי הר"ן נדה כתב אמה דפירש"י שם משמשת במוך ג' נשים משמשות במוך דלא פרכין מג' נשים דהא בלא"ה בדידהו דיין שעתן אלא דפריך מנשים דעלמא עיין שם, ולא ידעתי הא י"ל דפרכין מדידהו דמשכחת בהתחזקה בראיות, ואף למ"ד דבמעוברת ומניקה דיין כל ימי עיבורן ומניקתן מ"מ פריך עכ"פ מקטנה), ואף לדברי הר"ן דפרכין משארי נשים, מכל מקום יש לומר דמייירי בדרך היתר כגון באיילונית כיון דאינה יכולה להתעבר לא מקרי השחתת זרע וכנ"ל.

והיה נ"ל לכאורה ראיא דליכא איסור במוך אחר תשמיש, מהא דכתובות (דף ע"א ע"ב) או שתהא ממלאה ומערה באשפה ומבואר שם בסוגיא היינו שתהא ממלאה ונופצת, ועיין בטור דלישנא דמתני' ע"מ, היינו שנדרה בדברים שיש בהם עינוי נפש והיפר לה ע"מ שתמלא ומערה, (ועיין תוי"ט שם דהטור דקדק כן מלשון ע"מ) וא"כ קשה לכאורה לאביי דס"ל בגיטין הרי זה גיטך ע"מ שתאכלי בשר חזיר תנאו בטל ומעשה קיים, דהוי תנאי שא"א לקיימו, ויקשה על מתני' הנ"ל, דנימא התנאי בטל וההפרה קיים, אע"כ דאין בזה איסורא אלא דמ"מ יוציא דאין רוצית לעשות כן שלא תתעבר, ולפ"מ שכתבתי לעיל בשם השיטה מקובצת בשם הריב"ש דמה"ט יוציא דאין רצונה לעשות כן משום איסורא כנ"ל דלא מפרש לה בהפרה דרך תנאי אבל להטור יהיה מוכרח דליכא איסור.

אמנם יש לדחות דאביי יסבור כמתניתא שתמלא כדים מים, ושמואל דמפרש שתהא ממלאת ונופצת ס"ל כפי ההלכה בגיטין דע"מ שתאכלי בשר חזיר התנאי קיים, גם לפי דברי הראשונים הנ"ל י"ל דמייירי באיילונית והכיר בה דאינה ראויה להתעבר וליכא איסור השחתת זרע, /מהשמטות/ על זה אפשר לפקפק

דבאיילוניית אין הדין דיוציא ויתן כתובה דמה איכפת לה בזה מלעשות כן הא בממילא א"י להתעבר.

ונ"ל ראייה לאסור מסוגיא דנדה (דף מ"ב) ורבא אקרא קאי והכי קאמר כי כתיב ורחצו במים בשאינה מתהפכת, ולכאורה דחיק בקרא בגוונא דחיקא כזה, ולא בפשוטו דהפליטה זרע במוך או שכיבדה ביתה בחמין כדמשמע להדיא פ"ח דמקוואות מ"ד, דבכבדה ביתה וירדה וטבלה דמהני, אע"כ משום דאסורה לעשות כן, ודאי לאיסורא לא כתב קרא, ולאוקמי באיילוניית ג"כ דחוק, ובאמת חידוש בעיני על המג"א (סי' תר"ו) דכתב בפשיטות באשה ששמה תוך ג' ימים ליה"כ דתכבד ביתה בחמין, הא לדעת רובא דרבוואתא הנ"ל אסורה לעשות כן משום השחתת זרעו וצ"ע. ידידו עקיבא

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורה קמא סימן עב

עוד לו בענין הנ"ל.

מ"ש מעכ"ת נ"י שנית, להביא ראייה דמוך אחר תשמיש מותר דאל"כ יקשה מכל בדיקות אחר תשמיש בעסוקה בטהרות בריש נדה, הא אסורה לעשות כן משום השחתת זרעו.

לפום רהיטא דבריו תמוהים דהא אף להמתירים, היינו כיון דאשה אינה מצווה על פ"ו אינה מצווית גם כן על השחתת זרע, א"כ ממילא לריב"ב דס"ל דאשה מצווית על פ"ו מצווית ג"כ על השחתת זרע, (זולת למ"ש בתוספי הרא"ש פ"ק דיבמות דאחר שיצא הזרע מהגוף תו לא מקרי השחתת זרע עיין שם, אבל מדברי כל הראשונים לא נראה כן), א"כ עדיין יקשה לריב"ב הנך בדיקות איך משכחת להו, הא פשיטא דליכא חולק על הנך בדיקות.

אולם ת"ח שאמר מלתא כו', נ"ל לתקן דבריו, והיינו דלכאורה ליתא כלל להוכחת מעכ"ת, די"ל דלאו ודאי הוא דבבדיקת מוך תפסיד זרע ההריון,

דאולי כבר נקלט הזרע ברגע אחר תשמיש ושוב אינו יוצא ע"י המוך, דאל"כ הנשים העוסקות בטהרות ובודקות אחר תשמיש איך יולידו, ועוד ראי' לזה דהרי לפי"מ דפירשו תוס' בכתובות בתחילה דברי רש"י דהא דשאר נשים אסורות היינו במוך לפני תשמיש דהוי כמשמש ע"ג עצים ואבנים, א"כ יקשה בהנך ג' נשים אמאי מותרות הא אפשר לתקן הסכנ' ע"י מוך אחר תשמיש, אע"כ דזהו ליכא ודאי דלא תתעבר דאולי קודם שימת המוך כבר נקלט הזרע, או דלא יבא המוך בכל פינה להוציא כל הזרע, ומה"ט לא עשו תקנה שתתהפך אחר תשמיש, דשמא לא תתהפך יפה, א"כ כיון דליכא בידור דע"י המוך תפסיד זרע ההריון דאולי כבר נקלט הזרע, גם אם עדיין לא נקלט אפשר שיהי' נקלט תוך ג"י = ג' ימים = ולא יושחת ע"י המוך, דאל"כ להרמב"ם דס"ל דכל הנשים צריכות בדיקה אחר תשמיש, יקשה מההיא דפרק בנות כותים, (נדה דף ל"ד) חסידים הראשונים וכו', א"כ י"ל דממילא אין כאן איסור, דהא כונת' רק לבדוק משום ראית הדם והוי לגבה השחתת זרע דבר שאינו מתכוון וליכא פסיק רישא דמותר, אבל במתכוונת להוציא הזרע י"ל דאסור, אבל מ"מ ההוכחה במקומה עומדת, דא"כ יקשה לר"י דס"ל דבר שאינו מתכוון אסור איך אפשר בבדיקה זו, לפ"ז י"ל דלריב"ב דאשה מופקדת על פו"ר וממילא אסור' בהשחתת זרע ס"ל כר"ש דדשא"מ = דדבר שאינו מתכוון = מותר מש"ה מותרת בבדיקה זו ור"י דס"ל דבר שאינו מתכוון אסור ס"ל באמת כרבנן דריב"ב דאשה לא מפקדה אפו"ר ואינה מזהרת על השחתת זרע, א"כ ע"כ מוכח דלדידן דאשה לא מפקדה אפו"ר מותרת גם בהשח"ז = בהשחתת זרע =, דאל"כ אלא דמ"מ הוא מצווית על השח"ז שלו לכ"ע, א"כ ישאר הקושיא לר"י דס"ל דבר שאינו מתכוון אסור איך אפשר בבדיקה זו, ואם כן יש מקום לדברי מעכ"ת נ"י.

אמנם לפ"ז יקשה על דעת הר"י בתוס' כתובות דגם אחר תשמיש אסורה במוך ולכ"ע איך הותרה הבדיקה הנ"ל וכל מה שיתרץ מעכ"ת על קושיא זו, יתרכו הראשונים הנ"ל אשר הוצאתי מדבריהם דג"כ ס"ל לאסור במוך אחר תשמיש, ואין מזה סתירה על דברי.

ובעיקר הקושיא נלענ"ד דהא הבדיקה עד מקום שהשמש דש, וגם זה בקושי גדול כמ"ש הב"י (סי' קצ"ו) והיינו בית החיצון, א"כ אפשר דבזרע שיצא מבפנים לבית החיצון נשחת ואינה ראויה להתעבר מזה רק ממה שנשאר בפנים, שהטיפה הברורה נכנס בפנים במקום צר בגיד הדק ושם נתבשל הזרע ונקלט תוך ג"י וא"כ אינה משחתת בבדיקה במוך, דאין המוך מגיע לזרע ההריון בפנים,

ומה שאסר במוך לאחר תשמיש היינו דרך תיקון שלא תתעבר דבזה צריכה באמת לדחוק הרבה וע"י פסיקת הרגליים הרבה וע"ז יוצא גם הזרע שמבפנים, וכן ע"י ההיפוך תיכף בשעת תשמיש בשעת החימום בעוד שלא נסגר, יוצא הזרע שמבפנים לחוץ, אבל בלא היפוך ע"י בדיקה במוך עד מקום שהשמש דש, י"ל דאין המוך פוגע רק בזרע שנפלט לחוץ, ומאותה הזרע אינה ראויה להתעבר ואין בזה משום השחתת זרע.

גם מה שהביא ידידי מעכ"ת נ"י ראה מהרא"ש /מהשמטות/ +וככל החזיון הזה ממש בראיות אלו כוון ג"כ הרב מה' יאקב גרידץ מפה אב"ד דק"ק פילא. + (והוא בש"ע /יו"ד/ סי' קצ"ו ס"ג) אף דיש לדחות דמרא דהאי דינא הרא"ש אזיל בשיטתו, דס"ל במפורש דמוך אחר תשמיש מותר, דנשים לא מפקדו על השח"ז כמ"ש השיטה מקובצת בשם הרא"ש, מ"מ הרי בש"ע סתם כהרא"ש, וכן מבואר גם כן בהרשב"א בתוה"ב הארוך.

אמנם לענ"ד י"ל דבאמת גם המוך ההוא וכיבוד במים חמין מועיל רק לכל הזרע שבבית החיצון ומה דקתני במתני' פ"ח דמקוואות דכבדה ביתה בחמים טובלת, היינו כיון דנשאר רק מעט הזרע שבפנים, סמכין דאם יצא הזרע ההוא תרגיש, ואם לא תרגיש נתלי דלא יצא וכמו שכתב בב"י בשם ספר התרומה דלא חיישינן שתפלט עוד אחר כך בלא הרגשה עד כאן לשונו, משמע דאפשר שתפלוט עוד אלא דאמרין מסתמא תרגיש, והא דצריכה להך תקנה לענין ספירת ז' נקיים לבעלה, אף דלענין הזרע שבבית החיצון ליכא חשש דאף אם תפליט, מ"מ לא מקרי ראייה רק נוגעת לענין טהרות, ואינה אוסרת לבעלה בכה"ג כמ"ש הרשב"א דפולטת לא מקרי ראייה, וא"כ עיקר החשש שתפלוט מבתי גואי דהוי ראייה ויהי' מוכח דתועלת המוך וכיבוד בחמין פועל גם להזרע ההוא להוציאו מבפנים לחוץ, מ"מ י"ל דאנן הכי אמרין דבלאו מוך וכיבוד כיון דחדר האשה מלא זרע ורגיל להפליט כדאמרין, א"א שלא תפליט והוי כפולטת לענינו, בזה סותרת מספק שמא הפליטה ממקום פנימי ממש, אבל ע"י המוך וכיבוד דנפלט כל הזרע שמבחוץ ואין ודאי לנו דפולטת כ"ש, בזה אמרין דכל זמן דאין ידוע לנו פליטה, מסתמא לא פלטה מדלא הרגישה, א"כ עדיין י"ל כנ"ל דלא מקרי השחתה בבדיקת המוך אף דלפעמים אם תדחוק הרבה במוך יפלוט גם זרע שבפנים מ"מ כיון דכוונת' רק להוציא זרע שמבחוץ דבזה ליכא משום השח"ז, ממילא לגבי אידך זרע שמבפנים מקרי אינו מתכוון אלא דממילא יוצא, ודמי למ"ש בתוס' פרק כלל גדול (שבת דף ע"ה) ד"ה כי היכא וכו' והכא דלא הוי

פ"ר מש"ה שריא.

עכ"פ יצא מזה להסכים למעכ"ת להתיר האשה הזאת לעשות במוך אחר תשמיש כסדר בדיקות בחורין ובסדקין עד מקום שהשמש דש, כיון דאפילו חיוב איכא להרמב"ם פשיטא ופשיטא שמותרת לעשות כן, אף דלפי הנ"ל יש לומר דדוקא דרך חיוב בדיקה מותר דאינה מתכוונת רק לידע אם טהורה היא אבל באשה הזאת דכוונתה להוציא הזרע שלא תתעבר גרע, מ"מ כיון דהרא"ש והרשב"א מתירין בתקנה זו לספירת ז"נ = ז' נקיים = דמתכוונת להפליט הזרע והש"ע סתם כן להלכה, מבואר דגם כה"ג מותרת.

ואך לפמ"ש איני יודע תועלת לה בזה, דממה שנפלט בבית החיצון בודאי לא תתעבר והשאר אין נפלט בכך, וע"י בדיקת מוך הרבה י"ל דבאמת אסור, כנלענ"ד. ידידו דו"ש עקיבא גינז מא"ש.

בשולי המכתב ואודיע למעכ"ת מה שאני עומד כיום בקושי' (בנדה דף ל"ה ע"א) תד"ה אף ראייה ראשונה כו' הא אצטריך קרא לדחא עכ"ל וכן הקשה בחידושי הרמב"ן ונדחקו בזה, ואני בער לא אדע התחלה לקושייתם, די"ל בפשוטו, דאב"י פשט דזהו עכ"פ ודאי לדינא דראייה ראשונה מטמא בזיבה דאף אם לאו מעיין הוא, מ"מ ראוי ללמוד מדילפינן לזכר למצורע למעיינותיו, / ממילא / מתילא ראוי ללמוד מצורע מזב, ואם יוקשה דא"כ מנ"ל לב"ה ללמוד מזה דדם טוהר דמצורעת מטמא באמת מזה מוכח דהוי מעיין ולא צריך קרא להכי, דהא בהיפוך ליכא למימר דלא הוי מעיין ובאמת אינו מטמא במשא, דהא גם אם לא הוי מעיין יהיה עכ"פ הדין דמטמא במשא מדאתקש לזב אע"כ דמעיין הוי ול"צ קרא, וצע"ג.

שו"ת מהרש"ם

חלק א סימן נח

להרב המאווה"ג וכו' מו"ה אלעזר הלוי אייבשטיין נ"י אבד"ק סטערדין ברוסיא.

מכתבו הגיעני, וע"ד שאלתו באשה שיש לה מיחוש גדול על הלב וכשהיתה מעוברת שפטוה הרופאים המומחים במסוכנת, והזהירוה שלא תתעבר עוד. ואם לאו יצמח לה סכנת מות פתאומית, והבעל נאלץ לפרוש ממנה לעולם. אם מותרת לשמש במוך קודם תשמיש. ורו"מ האריך למעניתו לפלפל בביאור המחלוקת שבין רש"י ור"ת בסוגיא דיבמות (י"ב) הגהת הרב חנוך העניך זצללה"ה נ"ב הנה שיטתו תמוה מתוספתא ערוכה פ"ב דנדה: שלש נשים משמשות במוך שהי' ר"מ אומר דש מבפנים וזורה מבחוץ ועיין יבמות (ל"ד ע"ב) גבי מינקת כל כ"ד חודש דש מבפנים וזורה מבחוץ דברי ר' אליעזר וכו' וצ"ע וכתובות (ל"ט), והעלה לפי המבואר באס"ז כתובות (ל"ט) בשם הרמב"ן והרא"ה, דהא דליכא איסורא משום דאיכא מצות עונה. ותמה איך מותר לעבור באיסור חמור כזה משום מצות עונה, ובזמן האסור ליכא מצות עונה כלל, כדמוכח בפסחים (ע"ב). וגם הרי ביד האשה למחול, ודמי להא דכתובות (מ'). ולכן העלה דכיון דאיסור הוז"ל הוצאת זרע לבטלה הותר מכללו, כמ"ש בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' מ"ג, מהא דיבמות (ע"ו), לכן אין לאסור רק במערה על הארץ לבטלה, ולא במערה בחלל הרחם, ולצורך מצות עונה. וגם תמה לשי' ר"ת, איך לדעת חכמים תשמש כדרכה ותכניס א"ע לסכ"נ, ואין סומכין על הנס. ולכן העלה דע"פ רוב מעוברת, וקטנה אינה מתעברת, ועתוס' סוטה (כ"ז), ורק חשש מיעוטא איכא, ור"מ לשיטתו דחייש למיעוטא, ורבנן סמכי ארובא, ואמרי מן השמים ירחמו. ואף דא"ה בפ"נ אחה"ר דאין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב כדאי' ביומא (פ"ד ע"ב), היינו ברובא, דכל דפריש וכו' דהוי רק ספק, כמ"ש הרא"ש ואס"ז ב"מ (ו'). משא"כ ברוב גמור שבטבע, גם בפ"נ סמכין ארובא. ועוד דביומא שם פ"ד: משום דאתחזיק ישראל באותה חצר והקביעות נשאר במקומו, לכן א"ה בפ"נ אחה"ר. ועוד דהתם ה' סכנה ודאית, והספק אם הוא ישראל וחייבים להצילו לכן א"ה בפ"נ אחה"ר, אבל היכא דהספק בגוף הסכנה סמכי ארובא, א"כ דוקא התם שע"פ רוב אין חשש סכ"נ, לכן לשי' רש"י אסור. אבל בנ"ד שיש סכ"נ עפ"ד הרופאים, ורוב נשים מתעברות, לכ"ע יש להקל בזמן עונה, עכת"ד.

והנה בגוף הדבר שחידש בטעמא דר"מ ורבנן, כבר קדמו בשו"ת מהר"ם שיק חח"מ סי' נ"ד. אך במ"ש רו"מ אם יש לסמוך בסכ"נ על רוב, יעוין במש"ז או"ח סי' ד' סק"י, ובא"א שם סק"ב, ובמש"ז סי' קע"ג. ומצאתי בתשו' אבקות רוכל להב"י סי' רי"ג בשם רדב"ז, דאפי' ס"ס ל"מ בסכנה ע"ש, ובתוס' פסחים (קט"ו ע"ב) בד"ה קפא וכו', שמואל היכי אכיל מרור בפסח וכו' דבדק וכו', ושמא ברוב ירקות אין בהם קפא וסמך שמואל ארובא, ומשום סכנה דקפא חיישי' למיעוטא וצריך חרוסת עכ"ל. הרי דבכל רוב וגם במקום שיש ספק בגוף הסכנה ולא אתחזיק שם, אפ"ה חיישי' למיעוטא. ואף די"ל, דהתם בדאפשר לתקן החשש סכנה ע"י חרוסת שפיר חיישי'. דא"כ אי מותר למשמש במוך, יהא חיוב בזה גם לרבנן, כיון דבדאפשר לתקן חיישי' למיעוטא דסכנה, ואמאי אמרו מן השמים ירחמו.

וגם מ"ש רו"מ דכל לצורך שרי, והביא מש"ס דיבמות (מ"ב ע"א) לא ישא אדם מעוברת חבירו וכו', ה"נ אי למ"ד במוך במוך וכו', ותמה רו"מ מה ראי' בשלמא בהנך ג' נשים שכבר נשאן ומחויב לקיים מצות עונה, מש"ה מותר לשמש במוך, אבל הכא שעדיין לא נשאה אמאי יתירו לו לשמש במוך! ובע"כ דכיון שהוא לצורך, לא מקרי כלל השחתת זרע. ומה שאסרו חכמים לשמש במוך הוא רק משום דסמכי' ארובא דלא יתעברו כלל. הגהת הרב חנוך העניך זצלה"ה. נ"ב לפענ"ד ראי' מקציצת אילן דקיי"ל דכל לצורך לא מקרי השחתה.

והנה בגוף הדבר מצאתי בספר חסידים סי' תצ"ט שחילק באמת, דהא דג' נשים משמשות במוך היינו לפי שכבר לקחה, אבל אסור ליקח קטנה, והוא מעכב את המשיח ע"ש. ולפי דבריו הקושי' במקומה עומדת בש"ס דיבמות הנ"ל, מה פריך ה"נ אי למ"ד במוך הרי כאן קאי לענין לכתחלה אבל באמת לק"מ, דהתם פריך אהא דתנא בברייתא דאם נשא יוציא, אמאי יוציא ישמש במוך משום חשש סכנה, שמא תעשה עוברה סנדל, וז"פ.

ובגוף הדין שהביא רו"מ בשם הגהות הגאון ר"ב אשכנזי על תשו' רע"א שהביא מהיש"ש יבמות פ"א סי' ח' להתיר. גם ק"ת כבר הביא בהגהת יד אפרים שבסוס' ט"ג בהגהות לא"ע לסי' כ"ה, וע"ש מ"ש מכמ"ק בזה. ומצאתי בתשו' רדב"ז ח"ג סי' תקצ"ו שהאריך ג"כ בד"ז, והעלה לאסור בשאר נשים. אבל בג' נשים אם יראות שמא אין להם זכות, רשאות לשמש במוך, ע"י שנותנות מוך באותו מקום בשעת תשמיש כדי שלא תתעברנה, כיון דאיכא פ"נ ע"ש. ומכ"ש

בכה"ג דנ"ד דאיכא חששא טפי, דרוב נשים מתעברות, וכמ"ש רו"מ. וגם יפה כתב רו"מ שהר"ת סמך על מה שמקנחות אח"כ במוך, לפי שהיו אז הנשים בקיאות בכך, משא"כ בזה"ז, כמ"ש הב"י ואחרונים ביו"ד סי' קצ"ו, י"ל דר"ת מודה דשרי גם ק"ת. וכה ראיתי בס' ישרש יעקב ליבמות (י"ב) שתמה ע"ד יש"ש שסותר למ"ש בדרישה לא"ח סי' תר"ו בשם מורו רש"ל, להחמיר. אבל היינו בשאר נשים, אבל במקום פ"נ כדאי הם רש"ל והרדב"ז לסמוך עליהם.

ובפרט לפ"מ ששמעתי שבזה"ז נותנים הרופאים לנשים כאלה כמין כיסוי של גומיע דק ונקרא בלשונם פעסאר שמכסין בו פיה האם, והוא המקור, מסביב שלא יקלט הזרע. וא"כ התשמיש כמו בשאר נשים, אלא דכמו דבמעוברת סגור פיה המקור, כן ה"נ בזה. ואינו דומה כלל למשמשת במוך, דהוי כמשליך זרעו על המוך, משא"כ בנ"ד ויש לומר דכ"ע מודו להקל במקום סכנה.

נ"ב ועיין בתוס' רי"ד ז"ל פ"ק דיבמות, שכתב וז"ל: ואי קשיא איך התירו חכמים בג' נשים להוציא זרעו לעשות כמעשה ער ואונן תשובה: איזה היא מעשה ער ואונן שאסרה תורה, כל שכוונתו שלא תתעבר כדי שלא תכחיש יפיה ואינו רוצה לקיים מצות פו"ר ממנה. אבל אם כוונתו שלא תבוא לידי סכנה מותר. וכן נמי אם מתכוון לתאוות יצרו ואינו מתכוון שלא תתעבר מותר. כדאמרין בפ"ק דכתובות (נראה דצ"ל בפ"ב דנדרים): ההוא דאתא לקמיה דרבי וכו'. והא ער ואונן שלא כדרכם שמשו כדלקמן אלא ודאי, הם שהיתה כוונתם שלא תתעבר היו עוברים. אבל מי שכוונתו להשלים תאוותו אינו עובר. שכל מה שאדם רוצה לעשות באשתו עושה, ולא נקרא משחית זרעו. שאילו כן אל ישכב אדם עם המעוברת והזקנה ועקרה וקטנה, עכ"ל. הגהת המחבר במפתחות לספר הג"ה: וח"א כתב לי שבתוספ' הרא"ש ליבמות פסק דאסור במוך קודם תשמיש גם בסכ"נ ומוטב שלא יקיים העונה. אבל באס"ז באסיפת זקנים כתובות הביא בשם הרא"ש להתיר. עד כאן ההגהה.

אבל מ"ש רו"מ להתיר רק בזמן טבילה וליל עונה, לא אכחד כי לענ"ד י"ל להיפוך. דבזמן טבילה וסמוך לוסתה דרוב נשים מתעברות, לא ישמש כלל, דדמי למאבד הזרע בידים. וכמ"ש באו"ח סי' תר"ו הנ"ל, דבזמנים אלו אסור להפליט, ותוכל להסתיר ממנו זמן טבילתה. אבל בשאר זמני עונה דע"פ רוב אינם מתעברות, י"ל דליכא חשש משחית זרע, כיון דגם בלא"ה אינם מתעברות. ומ"מ לענין סכ"נ חיישי' למיעוטא, וכמ"ש"ל בשם התוס' פסחים (קט"ו) כעין זה ממש.

וע"ע בשו"ת כתב סופר א"ע סי' כ"ו שהאריך הרבה בענין זה, והביא ג"כ מהאס"ז בשם רא"ה דעיקר ההיתר בשביל מצות עונה, ופסק ג"כ להקל במקום סכ"נ, ואין לחוש לחשש השחתת הזרע. וע"ע בתשו' מהר"י אסא"ד חיו"ד סי' רכ"ב. ולכן הגם שהח"ס יו"ד ורע"א מחמירים, וכ"ה בתשו' אמרי אש יו"ד סי' ס"ח, ובנין ציון ח"א סי' קל"ז, ובס' נדרי זריזין בכינוי נדרים לס' רט"ז דחה דברי תשו' ח"ש שהביא הפת"ש סי' כ"ג, אבל הם לא ידעו מדברי רדב"ז ויש"ש הנ"ל. וכה ראיתי בשד"ח בשדי חמד מע"ר מער' אישות סי' א' אות ל"ב שהביא מתשו' צ"צ החדש א"ע סי' פ"ט, שהעיר ג"כ דדוקא בג' נשים שע"פ רוב אינן מתעברות אסורות, משא"כ בנשים שרובן מתעברות ויש סכנה בדבר, יש להקל כדעת יש"ש. וגם הוא לא הביא מדברי רדב"ז שהבאתי. (ובמק"א ביארתי הא דכתבו התוס' מגלה (י"ג ע"ב) דאסתר שימשה במוך, ואם נפרש ששמשה עם אחשוורוש כן, י"ל דזרע עכ"ר מותר להשחית. אך לפמ"ש מהרש"א ששמשה עם מרדכי כן, קשה. ויש רא' דלצורך שרי, ואולי התם מיירי אחר תשמיש. ועמ"ש ביער"ד ביערות דבש בדרשות אה"י דרוש ב' מ"ש בזה ואכמ"ל). אבל מ"ש רומ"מ דיש להקל מחשש הרהורי עבירה של הבעל, יעוין בספר חסידים סי' תצ"ט שרמזתי לעיל, שדחה טעם זה. ומ"מ כיון שהרדב"ז ויש"ש מקילים יותר, עכ"פ כדאי הם לסמוך עליהם בכה"ג דנד"ד, במקום שנוגע לפ"נ. וכפי שעושים בזה"ז די"ל דלכ"ע שרי.

אגב הנני לבאר במ"ש הב"ש בא"ע רס"י כג להוכיח מדברי ס' חסידים, דמ"ש בזהר דעון הוז"ל חמור מכל עבירות שבתורה, לאו דוקא. וע"ש בעצי ארזים מ"ש בזה דדוקא דומיא דער ואונן שהיו נשותיהן עמהם ובשאת נפש עשו כן, בכה"ג חמור יותר, אבל מהזוה"ק ל"נ כן. אבל בנוע"מ בנועם מגדים פ' ויגש הוכיח מש"ס דקידושין י"ג א', וקשין עריות יותר מדור המבול, והרי חטא דור המבול הי' בהוז"ל, ומוכח דלא כהזהר. וע"ע פיה"מ להר"מ פ"ז דסנהדרין מ"ד. ואני מצאתי בזוהר רות אות י"ב וז"ל: ואף דעביד עובדין בישין ואוליד בנין בישין בסטרא דמסאבא כד אושיד זרעי' לארעא, אבל בתויבתא שלימתא ואולף אורייתא כולא ימחל לי, עכ"ל. ומזה מוכח דמ"ש בזוהר פ' ויחי דל"מ תשובה לחטא זה, היינו בלא לימוד התורה. וע' בר"ח בראשית חכמה פ"ב משער התשובה מהזה"ק פ' נשא, דבצירוף לימוד תורה מיקרי תשובה עילאה ע"ש ותבין.

שו"ת מהרש"ם

חלק ג סימן שלו

להרב מו"ה משה דוד נ"י מו"צ דק"ק פיאקאהוויץ הסמוך למעזיבוז ברוסיא.

מה ששאל באשה חולנית במחלת האם והרופאים אמרו שאם תתעבר מסוכנת למוות. ולכן ציוו לעשות לה בכל יום קילוח מים חמין לתוך הרחם. וגם תכף אחר תשמיש תעשה כן ע"י קנה חלול שתשים לתוך פי הרחם ועל ידו יכנוס הקילוח ועי"ז לא תתעבר ושאל אם מותרת לעשות כן. והנה ביש"ש פ"א דיבמות סי' ח' ותשו' רדב"ז ח"ג סי' תקצ"ו העלו דבמקום סכנה מותרת לשמש במוך ופת"ש סי' כ"ג הביא כן בשם תשו' חמדת שלמה. ועי' בשד"ח מער' אישות סי' א' אות ל"ב שהביא כן בשם תשו' צ"צ החדש א"ע סי' פ"ט. אך דבתשו' ח"ס ורע"א שהובאו בפת"ש החמירו בזה ומ"מ הסכימו להתיר לקנח בסמוך אחר תשמיש. וכן ראיתי בס' נדרי זרוזין בכינוי נדרים לס' רט"ז שהעלה כן. ועי' ביד אפרים הנדפס בסו"ס ט"ג בהגהת לא"ע סי' כ"ה שהוכיח מתשו' הרא"ש להקל. והנה מה שהביאו רא"י מהתוס' מגלה י"ג ע"ב דאסתר שימשה במוך י"ל דהתם שהי' זרע של עכו"ם ליכא איסורא משא"כ בשל ישראל. ומ"מ אחר תשמיש יש להקל במקום סכ"נ א"כ ה"נ ברחיצת חמין. ואף שהמג"א סי' תר"ו החמיר ביום שסמוך לטבילתה או לוסתה שלא תרחץ בחמין מלבד שהכר"ו חולק עליו ועמ"ש בדע"ת סי' ט"ו סק"ח. אך בהא דנ"ד שרוחצת סמוך לתשמיש מיד י"ל דכו"ע מודים שהרי כל הרחיצה בנ"ד רק כדי להפליט הש"ז ע"פ דברי הרופאים אבל היינו שלא במקום סכ"נ משא"כ בנ"ד. ועי' בספר חסידים סי' תצ"ט שנראה ג"כ דסובר דב"ג/דבג' נשים משמשות במוך והמפרש נדחק שבא ליישב דעת חד מ"ד והוא דוחק. ועי' בתשו' מהרי"א יו"ד סי' רכ"ב וכ"ס א"ע סי' כ"ו ואמרי אש יו"ד סי' ס"ח. ובנין ציון ח"א סי' קל"ז והנלע"ד כתבת.

שו"ת אבני נזר

חלק אבן העזר סימן פא

ב"ה ו' אלול תרח"ס.

להרב החר"ף אבד"ק סטאווישין, שלו'.

בדבר האשה שבכל לידה מקשת לילד, ויש לה איזה גידין ברגלי' שנתגדלו בשעת לידה, ואמר הרופא שאם תתעבר עוד פעם אחת אין עוד שום אופן שתח' כי יפתחו הגידין, ושואל אם יש לו היתר לשמש במוך:

תשובה

א) בפ"ק דיבמות (יב ע"ב) שלש נשים משמשות במוך קטנה מעוברת מניקה וכו' דברי ר"מ וחכ"א אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו שנאמר שומר פתאים ה', ודעת רש"י משמשת במוך מותרת לשמש במוך, ולחכמים אסור, ור"ת פירש דאין איסור בנתינת מוך אחר תשמיש, ומשמשת דקתני, היינו צריכות לשמש במוך אחר תשמיש:

ב) ומדנדי ר"ת מפירש"י מותרות ולפרש קודם תשמיש, משמע משום דלהתיר קודם תשמיש אין היתר גם בג' נשים דמוטב שלא ישמש כלל כיון דחשוב השחתת זרע איך דחי מצוות עונה איסור השחתת זרע, בשלמא לאחר תשמיש למאן דאסר בשאר נשים מותר בג' נשים משום סכנה משום דהתשמיש בהיתר ה', ואחר תשמיש שהיא מסתכנת אם תתעבר, שוב פקוח נפש דוחה איסור השחתה, אבל ליתן מוך קודם תשמיש, דהאיסור התשמיש, ואין סכנה אם לא ישמשו ע"כ אין היתר, שוב ראיתי כן בתוספי הרא"ש להדיא, ועי' בתוס' ותוספי הרא"ש ס"ב ע"ב בד"ה חייב, אך התוס' כתובות בשם ר"י מיישב פירש"י בנתינת מוך קודם התשמיש:

ג) ונבוא לנ"ד, הנה ליתן מוך אחר תשמיש לכאורה מותר גם לפירש"י דאסר מוך לאחר תשמיש בשאר נשים (כפי דעת כל הפוסקים לשיטתו) וגם בג' נשים לחכמים דקי"ל כוותיהו, דזה רק בשלש נשים שאינו סכנה ברורה, דעפ"י רוב אין נשים אלו מתעברות, והא קמן דאף לת"ק אינו רק היתר לשמש במוך כפירש"י מותרות לשמש במוך, אבל מותר ג"כ בלא מוך, וכיון שאין סכנה ברורה ס"ל לחכמים לסמוך על שומר פתאים, אבל לא בנ"ד שאמרו הרופאים שאם

תתעבר ותלד ודאי תמות, ומסתמא תתעבר ותלד דרוב נשים מתעברות ויולדות, בזה ודאי אין לסמוך על שומר פתאים ה':

(ד) אך לפני תשמיש יש לאסור גם לפר"י הנ"ל בשיטת רש"י דג' נשים מותרות לשמש במוך גם לפני תשמיש, דלכאורה קשה הלא אם לא תשמש כלל לא תמות, וכיון שהתשמיש גופי' אסור, איך נדחה איסור זה, דאין כאן פיקוח נפש אם לא תשמש, וצ"ל כיון שאם תאסר לשמש במוך ישמש בלא מוך, דאין איסור לשמש בלא מוך כנ"ל משום דהוי חשש רחוק, ואף דאפי' חשש רחוק דוחה שבת, מ"מ אם לא ירצה לחוש למיעוט, אין עליו איסור כמבואר בתוס' נדה (מ"ד ע"א) בד"ה איהו מיית ברישא עיין שם, וכיון שאם לא נתיר לו לשמש במוך ישמש בלא מוך ויבא לחשש סכנה, מתירין לו לשמש במוך:

(ה) אבל בנ"ד שאסור לשמש בלא מוך כיון דרוב נשים מתעברות ויולדות, ואם לא נתיר לשמש במוך לא ישמש כלל ולא יבוא לידי סכנה איך יהי' ניתר איסור השחתת זרע שיש בתשמיש על העצים והאבנים, הא אם לא ישמש כלל לא יהי' סכנה:

(ו) אך יש לדחות דהא נתינת מוך אחר תשמיש ודאי מותר כנ"ל, וכיון שכן עכ"פ בביאה אחת ונתינת מוך אחר תשמיש עפ"י רוב לא תתעבר, דאף בלא מוך אין רוב נשים מתעברות מביאה אחת, ובנתינת מוך אחר תשמיש רוב שלא תתעבר, ומותר לשמש ביאה אחת ע"י נתינת מוך אחר תשמיש, וכיון שכן שוב מותר לשום מוך לפני תשמיש מחשש רחוק שתתעבר תיכף בשעת תשמיש, ולא יועיל הנתינה אחר תשמיש, וכיון שמותר לו לשמש ביאה אחת בנתינת מוך לפני תשמיש, שוב מותר גם הביאה שני' שבודאי לא נתעברה מביאה ראשונה, והרי הביאה שני' כמו ביאה ראשונה דמותר כנ"ל, ותהי' מותרת לעולם לפר"י כדעת רש"י, וכהאי גוונא כתב הרשב"א נדרים (ל"ח ע"א) גבי וזן את בהמתו טמאה לר' אליעזר מפני שנפשה וגופה לשמים, וכתב הרשב"א דמסתבר דמותר לזונה בכל עת אעפ"י שאילו הוא לא זנה וכן הבעלים לא זונה היתה מתה, וא"כ מהני הוא שהרי מצילה ממיתה, מ"מ כל שעה ושעה הוא מותר לזונה, דכיון דשעה ראשונה הי' בהיתר גם בשני' מותר וכן בכל שעה ושעה עכ"ל ומדבריו ראי' למה שכתבתי:

(ז) אך יש לשדות נרגא בכל זה ולאסור גם נתינת מוך לאחר תשמיש לדעת רש"י, דהנה קשה לי לדעת ר"ת בדעת רש"י כתובות (ל"ט ע"א) דלשום מוך לפני

תשמיש גם שלש נשים אסורים כיון שאם לא ישמש ליכא סכנה, ומצוות עונה לא דחי השחתת זרע דיד', ולאחר תשמיש שאר נשים אסורות משום השחתת זרע אף דלא מיפקדא וג' נשים מותרות לאחר תשמיש משום סכנה עיין שם היטב א"כ גם לשמש ולשום מוך לאחר תשמיש יאסור ג"כ, שהרי גורם בתשמיש לבוא לידי איסור אח"כ, ואף דאח"כ יהי' מותר משום סכנה מ"מ עכשיו ליכא סכנה ואסור לגרום וכמ"ש הרז"ה והרשב"א (שבת קלד ע"ב) בנשפכו החמים שלאחר מילה אסור למול על סמך שיחממו לאחר מילה ואז יהי' מותר משום סכנה, מ"מ אסור לגרום חילול שבת כיון דעכשיו ליכא סכנה אסור לגרום חילול, והוכיח כן הרשב"א ממתניתין ריש ביצה לא ישחוט אא"כ יש לו עפר מוכן, משום שאם שחט יחפור בדקר ויכסה ואסור לשחוט על סמך שאחר שחיטה יחפור בדקר ויכסה, וכתב הב"ש שהרמב"ם והרא"ש והטור דעתם כן:

(ח) אך אין הנדון דומה לראי', דגבי מילה אם לא הי' אפשר לחמם אחרי המילה הי' אסור למול התינוק להביאו לידי סכנה, וממנ"פ אסור למול, אם לא יחמם אח"כ מסכן התינוק, ואם יחמם מחלל שבת, ע"כ אסור למול, וכן במתניתין דביצה שאם אין לו עפר כלל אסור לשחוט אותו ביום טוב כמו כוי אין שוחטין ביום טוב, ואם שחטו אין מכסין את דמו, הנה דמשום שלא יוכל לכסות אח"כ אסור לשחוט, וא"כ באין לו עפר מוכן רק דקר נעוץ אסור לשחוט ממנ"פ, אם לא יחפור בדקר ויכסה הא אסור לשחוט משום ביטול מצוות כיסוי, ואם יחפור גורם חילול יום טוב, אבל הכא דמותר לשמש בלא מוך כלל כנ"ל, הרי בתשמיש אין כאן איסור כלל, דאפשר שלא תתן אח"כ מוך, ונתנית מוך אח"כ מותר משום סכנה, או תאמר כך בלשון אחר, דגבי מילה שמחוייב לחמם אח"כ הוא כמתנה לחלל שבת, והכל ענין אחד, וכל זה בג' נשים שהוא חשש רחוק ומותר לשמש בלא מוך, אבל בנ"ד שהוא סכנה ברורה ובלא מוך אח"כ אסור לשמש, שוב דומה לנידון הרשב"א ומתניתין דביצה ואסור ליתן מוך גם אח"כ אחר התשמיש לפי רש"י:

(ט) והנה בעיקר מחלוקת רש"י עם ר"ת, דר"ת מתיר בכל נשים ליתן מוך אחר תשמיש ורש"י אוסר, בתשו' רעק"א סי' ע"א מדייק מכמה ראשונים דס"ל לאסור, ומסיים מי ירום ראש להקל נגדם, ובמחכ"ת המעיין יראה שאין ראי' מהם, שהם מקשים הכל לדחות פירש"י שפירש מותרות ממילא מוכח דשאר נשים אסורות, ולזה הקשו דמ"מ קטנה איך שייך לאסור מוך דאי אפשר לה להתעבר ולהוליד, ולעולם ס"ל כשיטת ר"ת דגם שאר נשים מותרות, גם מריב"ש

הביא ראי', והמעין בדבריו יראה שאין ראי', שכתב או משום דאמרה בעינא חוטרא לידא או משום דאיכא איסורא, והיינו דאפשר דאסור כשיטת רש"י, ולשיטת ר"ת נאמר דאמרה בעינא חוטרא לידא, אך בחי' רמב"ן ריש פרק כל היד חולק על סברת ר"ת במה שכתב דנשים כיון דלא מיפקדי אינם מוזהרות על השחתת זרע, ומ"מ בפ"ק גבי משמשות במוך מאי איכא למימר כתב הרמב"ן דבכל הנשים קאמרינן, וכן כתב הר"ן שם, משמע דבגוף הדין ס"ל כר"ת דכל הנשים מותרות לשמש במוך, ואפשר שהוא מטעם התוספי הרא"ש (יבמות יב ע"ב) דלא מקרי השחתת זרע אלא במי שגורם ע"י חימום שמוציא זרע לבטלה בין איש בין אשה, אבל לאחר שיעקר הזרע מן הגוף לא שייך ב' השחתה, ודברים אלו ברורים ומאירים כשמש:

(י) ולדינא הדבר ברור לפסוק כרא"ש שהכריע כר"ת שאנחנו בני אשכנז נגרדין אחריו, וכן פסק היש"ש פ"ק דיבמות, אך מה שהוסיף היש"ש להתיר אפי' לפני תשמיש אפי' בכל הנשים אין לסמוך עליו בזה, שאחת מראיותיו דפירוש משמשות במוך לפני תשמיש ממשמעות לשון הרא"ש בפ' נדרים (ל"ה ע"ב) עיין שם, והרי דברי התוספי הרא"ש מפורשים דלהשיב מוך לפני תשמיש אסור אפי' בג' נשים, וי"ל אילו הוה ידע היש"ש שהרא"ש הוא כנגדו לא היה מכניס עצמו לחלוק על כולם, וספר תוספי הרא"ש לא ה' נדפס עוד בימי היש"ש:

(יא) ונראה לי להביא הוכחה לפירוש ר"י, שפירש בדעת רש"י בכתובות ל"ט. דג' נשים מותרות אף קודם תשמיש, מכלאים בציצית שהתירה תורה משום דאתי עשה דציצית ודחה ל"ת דכלאים, והא אין חיוב ללבוש טלית של פשתן, ומצוות ציצית יכול לקיים בטלית של צמר (ואף אם לא ילבוש טלית כלל לא יעבור על עשה דציצית) וצ"ל כיון שאם נאסר לו של תכלת, מ"מ יהי' מותר לו ללבוש הטלית כדברי המרדכי (בהל' קטנות ס' תתקמ"ד) דבשבת שלא עשה הציצית בטליתו מותר ללבושו בלא ציצית, וכן כתב המג"א (ס' י"ג) באין לו ציצית, וכן בזמה"ז לובשין טלית בלא תכלת, וכיון שהלבישה בין כך ובין כך מותר שוב החיוב לעשות בו תכלת, ודוחה ל"ת דכלאים, וה"נ כיון שהתשמיש בין כך ובין כך מותר, שוב החשש רחוק של סכנה דוחה איסור השחתת זרע:

(יב) ואין לומר דשאני התם דתרי מילי הלבשת טלית ולבישת ציצית של כלאים, וכיון שלבישת טלית מותר, שוב לבישת הציצית חובה ודוחה, משא"כ בנ"ד שהואיסור הוא התשמיש ובמניעת התשמיש אין סכנה, דליתא, דגבי כלאים

בציצית נמי כיון שעשה בטלית של פשתן חוט אחד של תכלת נעשה כל הטלית כלאים, ובלבד שיהיה שום חיוב ומצוה, וע"כ דמ"מ כיון שאם לא נתיר לו הציצית יהי' מותר ללבוש הטלית בלא ציצית, שוב משום מצוות ציצית מותר ללבוש הטלית של כלאים, ה"נ כיון שאם לא נתיר לו לשמש במוך לפני תשמיש יהי' מותר לשמש בלא מוך (ובנ"ד בלא מוך לפני תשמיש) שוב משום חשש סכנה מותר לו לשמש במוך לפני תשמיש (ונוכל לעשות סניף פסק היש"ש שמוותר אפי' לכל הנשים לשמש במוך לפני תשמיש ועי' בטורי אבן בהשמטות פ"ק דמגילה (יג ע"ב) גבי טובלת ויושבת בחיקו של מרדכי) וכיוצא בזה בחי' הר"ן שלהי שבת עיין שם:

יג) אך כל זה אינו רק אליבא דר"מ אבל מסתמא קי"ל כחכמים דאמרי משמשת כדרכו ומן השמים ירחמו, רק שכתבתי בתחילת דברנו דחכמים לא אמרי רק בג' נשים דלא שכיח שיתעברו ולא הוי סכנה גמורה, אבל בנ"ד שהרופאים שפטו שאם תתעבר ותלד ודאי תמות וכלי הריון אלה הם אצלה כמו בשאר נשים, ודאי גם חכמים מודים שלא יסמוך על מן השמים ירחמו, אך ליתן מוך לפני התשמיש, שכל ההיתר משום שאם לא נתיר נתינת מוך לפני תשמיש ישמשו ע"י נתינת מוך אחר תשמיש שבזה אין חשש איסור אפי' בשאר נשים כפסק ר"ת והרא"ש ויש"ש ועדיין חשש רחוק שתתעבר בשעת תשמיש ממש ושוב לא יועיל המוך (וחשש זה חשש רחוק שאינו מחויב לחוש ומותר לשמש במוך אחר התשמיש) וע"כ מותר להשים מוך קודם התשמיש, הא כיון שחשש רחוק הוא לא שרו רבנן ונאמר מן השמים ירחמו ואין צורך להתיר האיסור לשום מוך לפני תשמיש כיון שאם תשים אחר תשמיש לא יהי' איסור כלל אפי' בשאר נשים, ואף שעדיין חשש רחוק שתתעבר מן השמים ירחמו, סוף דבר לדינא לאחר תשמיש מותר להשים מוך לקנח כל הזרע ולהפליטו אבל לא לפני תשמיש:

הק' אברהם:

שו"ת אבני נזר

חלק אבן העזר סימן פב

שנית בענין הנ"ל.

(א) דבר קושיית הפלאה כתובות ע"ב ע"א. על הש"ע יור"ד סי' רל"ה (סעי' ד') בהפר לה על מנת שתהי' מתהפכת לאחר תשמיש, דאי אפשר על זמן רב, דא"כ בכל תנאי יוציא ויתן כתובה דהא אסורה מספק שמא לא תקיים התנאי דבתנאה לא מיזדהר, וע"כ בפעם אחת, וקשה קושיית השטמ"ק ותעביד, דבזה לא שייך לומר בעינא חוטרא לידא, וע"כ כתירוצ' הב' דאיסור יש לקלקל הזרע, ובש"ע יור"ד ס"ס קצ"ו (סעי' י"ג) משמע דמותר:

(ב) יש ליישב בכמה אופנים, הא', די"ל דלא ס"ל כתירוצ' השטמ"ק, רק לפמ"ש הר"ן פרק האיש מקדש (בד' הרי"ף טז ע"ב) דשכר יש לאשה שמסייעת לבעל במצוות פו"ר, ושכר זה יש לה על כל ביאה שתוכל להתעבר בו, וכשתתהפך אחר התשמיש מאבדת שכרה ואינה מחוייבת לשמוע לבעלה בזה, ואף אם תמצא לומר דס"ל כתירוצ' השטמ"ק משום דאמרה בעינא חוטרא לידא נמי ניחא, דשאני הכא דמקלקלה נפשה שתאסור ליהנות לו מכאן ולהבא ובזה ודאי מיזדהר וחילוק זה יש בתשו' מהראנ"ח חלק א' סי' כ"ח:

(ג) עי"ל דהנה בהא דסוף רל"ה דהפר על תנאי נתקשה בה בתשו' רעק"א (מהדו"ק סי' מ"ח) לדעת התוס' בנזיר (יא ע"א) דגם במידי דדיבור גרידא בעינן דיני תנאים ושאפשר לקיים המעשה ע"י שליח (ומה שהקשה שם (בגליון הש"ס) על התוס' מהא דנדרים (כ ע"א) באמרה קונם הנאת רחיצה עלי אם ארחץ, במחכת"ה אשתמיטתי דברי המלחמות פ"ב דביצה (בד' הרי"ף י') דבדיבור גרידא אם כלאחר ולא בעי דיני תנאים עיין שם, משא"כ באומר על מנת גם בדיבור בעינן דיני תנאים) א"כ הפרה דלא מהני ע"י שליח, דקי"ל כר' יאשי' נדרים ע"ב ע"ב לא יועיל בה תנאי, ותהי' הפרה קיימת אף אם לא תקיים התנאי, ותירץ בתשו' הנ"ל דהא דקי"ל כר' יאשי' דלא מהני הפרה ע"י שליח הוא משום דבשל תורה הלך אחר המחמיר כמבואר בפוסקים, ולענין חלות התנאי דר' יהונתן המחמיר נקטינן כר' יהונתן, וברייתא אי באתי כר' יונתן, או דברייטא לא מיירי בהפרה, אך לדידן דמספקא לן כתב הטור הדין בהפרה, ותפוס לשון

אחרון דברייתא לא מיירי בהפרה רק לדידן, ולדידן לא קשה קושיית הפלאה דאפי' בתנאי דעלמא אסורה שמא לא תקיים התנאי, ולמ"ש לא קשיא דהאי איסור שמא לא יקיים התנאי מבואר ברמב"ם שהוא גזירה עיין שם, וא"כ הוא איסור דרבנן, ובדרבנן נקטינן כר' יאשי' המיקל דחל הפרה אפי' לא תקיים התנאי, וכהאי גוונא כתב בתה"ד בפלוגתא דרבוותא בדרוסה מותר לנכרי דלענין גזירה שמא ימכרנו לישראל סמכין על הפוסקים דלא הוה דרוסה כלל, והובא ברמ"א סוף סי' נ"ז להלכה, וה"נ לענין גזירה שמא לא תקיים התנאי סמכין על ר' יאשי' דחל הפרה אפי' לא תקיים התנאי:

ד) אך בעיקר קושיית הפלאה י"ל דכמו לפירוש הפשוט שהוא הדיר הנאה ממנה בעת אשר לא תקיים התנאי, כמו כן לפסק המחבר הפר מקצתו מופר, א"כ י"ל כשמיפר לה על אותו זמן שתקיים, דומה להיפר מקצתו, דאף דאמר על מנת כאומר מעכשיו, הא ודאי על אותו זמן חל הפרה מעכשיו, דע"כ כן הוא דלאחר יום שמעו אינו יכול להפר, אך יש לפרש קושייתו על הטור שפסק הפר מקצתו אינו מופר, וא"כ כשאח"כ לא תקיים התנאי ומקצת הפרתו בטילה והוה לי' הפר מקצתו וכל הפרה בטילה, ועשתה איסור למפרע:

ה) אך יש ליישב עפ"י ש"הר"ן נדרים פ"ב ע"ב בפלוגתא דשמואל ור' יוחנן בנדרה משתי ככרות באחת מתענה ובאחת אינה מתענה, דשמואל סובר מתוך שמיפר למתענה מיפר לשאינו מתענה ור' יוחנן סובר מיפר למתענה ואינו מיפר לשאינו מתענה, וכתב הר"ן דפליגי בהא דהיפר מקצתו אינו מופר דכתיב אשה יפירו ושמואל סובר כיון דאי אמרת דאינו מופר לשאינו מתענה גם למתענה לא יועיל הפרתו, דהו"ל היפר מקצתו הדר הו"ל נדר שאינו מתענה כמתענה, דע"י שאינו מתענה לא יוכל להפר שמתענה ואיכא עינוי נפש, ור' יוחנן סבר דכי אמרינן הפר מקצתו אינו מופר היינו מקצת נדר שיכול להפר, וכיון שמיפר כל המתענה קרינן ב' הפר כולו, וחזר והקשה הר"ן לשמואל מהא דנטולה אני מן היהודים יפר חלקו ותהא משמשתו ותהא נטולה מן היהודים, ואמאי נימא מתוך שמיפר חלקו מיפר לכל היהודים, דבלא"ה לא אפשר, דהו"ל הפר מקצתו, לאו קושיא דאיכא למימר דווקא בעינוי נפש הוא דקפיד רחמנא שלא יפר מקצתו, דאי הכי מעני לה טפי, אבל דברים שבינו לבניה דמשום קפידא דידי' מה דקפיד קפיד מה דלא קפיד לא קפיד עכ"ד:

(ו) והנה בטעמא דר' יוחנן י"ל דאיהו נמי ס"ל כשמואל בטעמא דהפר מקצתו אינו מופר משום דאי הכי מתעני לה טפי, אלא דס"ל דכיון דלא שייר אלא שאינו מתענה לא מענה לה, אבל בשייר מקצת שמתענה בה ג"כ מעני לה טפי שלא נעשה רצונה בנדרה ומתענה במקצת, והנה בריש פרק ואלו נדרים (פ ע"א) אילימא דאמרה קונם פירות עולם עלי אם ארחץ לא תרחץ ולא לתסרוך פירות עולם עלי, מבואר דאף שגוף הנדר יש בו ענוי נפש כיון שתלתה אותו בדבר שאינו עינוי נפש לא חשוב עינוי נפש, וא"כ ה"נ כיון שהיפר לה על כל זמן שתקיים התנאי ובידה לקיים התנאי, הרי לא נשאר נדר עינוי נפש ולא מעני לה טפי בהפרה, ושפיר חל הפרה, ואף שאם עברה על התנאי אח"כ נשתייר למפרע עינוי נפש בנדרה, הא באומר קונם פירות עולם עלי אם ארחץ שרחצה לבסוף הוי למפרע עינוי נפש, ומ"מ כיון שבשעת הפרה עוד הי' בידה שלא לרחוץ לא חל הפרה, ה"נ בתר שעת הפרה אזלינן וחל הפרה ודו"ק:

(ז) אך בגמ' אי אפשר לפרש כן, שהרי בגמ' הוא שמואל, והוא הסובר בפרק ואלו נדרים מתוך שמיפר למתענה מיפר לשאינו מתענה, אך לפי דברי הגאון רעק"א ז"ל דבגמ' באמת אין הפירוש בנדרה והפר רק לדין פסק הטור הדין, ולהלכה הא קי"ל כר' יוחנן מיפר למתענה ואינו מיפר לשאינו מתענה:

(ח) הנה כתבנו איזה תירוצים על קושיית הפלאה ומסתמא יש עוד כהנה וכהנה וכל קושיא יש לה תירוץ, ואין לסתור פסק הרא"ש ויש"ש בשביל קושיא, בפרט לומר שהטור יחלוק על פסק אביו הרא"ש, וכיון שהרא"ש ויש"ש גדול האחרונים מקילים בכל הנשים איך לא נסמוך עליהם במקום דחק גדול ותו לא מידי:

הק' אברהם:

שו"ת צמח צדק (לובאוויטש)

אבן העזר סימן פט

אשה שיש סכנה אם תתעבר ותלד אם מותרת לשמש במוך כפרש"י דנותנת המוך לפני התשמיש:

פ"ק דיבמות (די"ב ע"ב) שלש נשים משמשות במוך. והנה גבי מניקה שמא תגמול את בנה אין זה חשש סכנה כ"כ כמו גבי קטנה כו' דהא אפשר לשכור מניקת אחרת וגם אמרי' ביבמות פ' החולץ (דמ"ב ע"ב) ידידה ממסמסא ליה בחלב וביצים ואעפ"כ כיון שיש בזה חשש מותרת לשמש במוך לר"מ. וחכמים דאומרים אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה כו' דמשמע לפרש"י דאסורות לשמש במוך מאחר דפי' גבי משמשות במוך מותרות לתת מוך במקום תשמיש ממילא דלחכמים אין מותרות. יש לומר הטעם משום שכן שם הבורא יתברך בטבע הבריאה אשר ג' נשים הנ"ל ע"פ רוב אינן מתעברות ומ"ש ומן השמים ירחמו שנאמר שומר פתאים ה' היינו שלא יקרה כן אפי' על צד המיעוט אבל באשה שראויה להתעבר כגון שאינה משלשה נשים הנ"ל וא"כ ע"פ רוב תתעבר כדאמרי' בגמרא ר"פ בתרא דיבמות (דף קי"ט ע"א) אמאי הלך אחר הרוב ורוב נשים מתעברות ויולדות ואם העיבור והלידה הוא חשש גדול לאשה זו ודאי בכה"ג מודו חכמים לר"מ דמותרות לשמש במוך ולא שייך ע"ז לסמוך לכתחלה על שומר פתאים ה' דהא אמרי' אסור לסמוך על הנס ובענין קטן מחשש זה אמרו בשבת פרק במ"מ (דף ל"ב ע"א) ר' ינאי בדק ועבר דאמר לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה כו' ומצות עשיית מעקה יוכיח. ועי' בש"ע יו"ד סי' קי"ו סעיף ה' בהג"ה. ועי' בהרמב"ם פי"ב מהל' שמירת נפש מדינים אלו והנה בתה"ד סי' רי"א חקר וז"ל וצ"ע אי שייך למימר האי טעמא שומר פתאים לתלמיד חכם שהוא יודע ומכיר כו' יעו"ש א"כ לדבריו כיון דגם לחכמים הטעם משום שומר פתאים ה' אם האדם רוצה מ"מ לשמור א"ע רשאי אפי' בשלשה נשים הנ"ל אך י"ל דלא דמי דמהרא"י מיירי בדבר שאין בו שום נדנדון איסור ע"כ רשאי אבל בנד"ז לפרש"י דנותנת המוך קודם התשמיש שהתוס' בשם ר"ת החמירו בזה דגם לפרש"י לא התירו זה רק בג' נשים הנ"ל לכן לחכמים שאין חששא בזה אין לשנות אבל מ"מ באשה שראויה להתעבר ויש חשש מהעיבור והלידה ודאי גם לחכמים מותרת לשום המוך קודם התשמיש לפרש"י וגם צריכות דוקא לעשות כן כנ"ל מהש"ס דפרק במ"מ (דל"ב). והנה בחידושי הרשב"א פ"ק דיבמות כ' וז"ל

שלוש נשים משמשות במוך פרש"י רשאות ואינו מחוור כו' אלא חייבות לשמש במוך קאמר משום סכנה דידה או משום סכנה דולד עכ"ל. ומשמע דאף לפרש"י דמשמשות במוך היינו לשום המוך באותו מקום קודם התשמיש בענין שאף גם בשעת תשמיש יהיה המוך שם עכ"ז ס"ל דפי' משמשות היינו שחייבות לשמש כן במוך דאל"כ כיון דמקשה זה על פרש"י ה"ל לבאר ולומר מיהו לפרש"י בענין משמשות במוך אינו כן א"ו ס"ל דאף לפרש"י שהמוך שם בשעת תשמיש עכ"ז חייבות לעשות כן. גם הר"ן בנדרים פרק אין בין המוידר (דל"ה ע"ב) גבי משמשות במוך כ' חייבות לשמש במוך משום סכנה. וא"כ לפ"ז גם לחכמים י"ל רק אינן חייבות לשמש במוך אבל רשאות וכ"פ היש"ש פ"ק דיבמות סי' ח' מיהו קושיית הרשב"א על רש"י שהכריחו לומר חייבות אין הקושיא מוכרחת כלל דשאני השימוש עם קטנה מן משמשות במוך כו' אעפ"כ זה נראה להכריח מן הרשב"א והר"ן דבאשה הראויה להתעבר ויש חשש מהעיבור והלידה חייבות לשמש במוך וכדפרש"י שיהיה המוך באותו מקום בשעת תשמיש ולא דמי לשלשה נשים דלפרש"י רק מותרות לעשות כן ולא חייבות דשאני התם דבלאו הכי רוב שלשה נשים הנ"ל אינן מתעברות כלל רק משום דר' מאיר חייש למיעוטא ע"כ אינן חייבות. כ"א רק מותרות. אבל היכא שהרוב הוא שתתעבר ותלד חייבות לעשות כן אף לחכמים דודאי הרוב לרבנן חמור יותר ממיעוטא לר"מ עי' בגמרא פ"ק דחולין (דף י"א) סע"ב גבי דאלת"ה לר"מ דחייש למיעוטא כו' דמוכרח דלר"מ אף על גב דחייש למיעוטא מ"מ היכא דלא אפשר סמכין על רובא אבל ברובא פשיטא דלא סמכין על מיעוטא אף היכא דלא אפשר בין לר' מאיר בין לחכמים:

קיצור. אף על גב דחכמים אומרים משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו. זהו רק בג' נשים אלו. אבל באשה אחרת אשר רוב נשים מתעברות ויולדות אם יש חשש סכנה בהעיבור ולידה אף שהחשש אינו עצום ורק דומה לחשש שמא תגמול את בנה דגם אם תגמול עדיין החשש סכנה אינו גדול אעפ"כ מותרת לשמש במוך דהיינו שיהיה המוך שם בשעת תשמיש לקלוט הזרע. ולהרשב"א והר"ן השלשה נשים חייבות לעשות כן לר"מ ובנד"ז לפרש"י ג"כ חייבות לעשות כן לכולי עלמא:

ב. והנה אף על גב דר"ת חולק על פרש"י בפי' משמשות במוך כמבואר בתוס' ביבמות שם (ד"ב) ד"ה שלש וז"ל ור"ת אומר דלפני תשמיש ודאי אסור ליתן שם מוך דאין דרך תשמיש בכך והרי הוא כמטיל זרע על העצים ועל האבנים כשמטיל על המוך אבל אם נותנת מוך אחר תשמיש אין נראה לאסור דהאי גברא

כי אורחא משמש כו' עכ"ל. מ"מ הרי בכתובות פ' אלו נעורות (דל"ט ע"א) בתוס' שם ד"ה שלש מבואר דר"י בעל התוס' ס"ל כפרש"י ולא כר"ת והביא ראייה מנדה (דף ג' סע"א) דמשמע שם שהמוך הוא במעיה כל שעה ר"ל אף בשעת תשמיש. וכן בחידושי הריטב"א בכתובות שם כ' ואפי' היה מונח בשעת תשמיש. וגם פ' שם דחייבות לשמש במוך. וביש"ש פ"ק דיבמות סי' ח' חלק על פ' ר"ת והעלה להעיקר כפרש"י דמשמשים במוך לפני התשמיש קאמר ואין זה כמטיל על העצים דסוף סוף דרך תשמיש בכך וגוף נהנה מן הגוף כו' ותמה אני על ר"ת איך עלה בדעתו לפרש בענין אחר מהא דנדה (דף ג') שהביא ר"י עכ"ד ולפעד"נ ראייה למהרש"ל דאין זה כמטיל זרע על העצים ועל האבנים מהא דאיתא בגמרא ספ"ב דנדרים (ד"כ ע"ב) שהתורה התירה האשה לאיש אף לשמש שלא כדרכה דהיינו פנים כנגד העורף וכ' הר"ן שם וכן הטור אה"ע רס"י כ"ה דהרמב"ם פ' ובלבד שלא יוציא זרע לבטלה ור"י פ' דאפי' בהוצאת ש"ז נמי מותר לשמש שלא כדרכה ובלבד שלא יהא רגיל בכך כו' וכ' הב"י שהוא מדברי התוס' פ"ג דיבמות (דף ל"ד ע"ב) סד"ה ולא כמעשה ער ואונן ושכתב הרא"ש דשינויית בתרא דתוס' עיקר הרי מוכח מזה דאף לשמש שלא כדרכה בהוצאת ש"ז נמי לא דמי למטיל זרע על העצים ועל האבנים דאי הוה דמי לזה הרי אפי' באקראי איך התירה התורה אע"כ לא דמי כלל למטיל זרע על העצים ועל האבנים כיון דגם שלא כדרכה נקרא ביהא. ואף דברגיל כן אסור היינו שלא כדרכה ממש אבל לשמש כדרכה ושתשים מוך בשעת התשמיש זה ודאי מותר לגמרי היכא שיש חשש סכנה ולא דמי למטיל על העצים ועל האבנים דאם אפי' שלא כדרכה דאינו מקום הראוי לזרע ולעיבור כלל אעפ"כ לא דמי למטיל על העצים והאבנים ק"ו במשמש כדרכה במוך דהוא מקום הראוי להזריע ואפשר שיוכל להיות שגם המוך לא ימנע בהחלט מלהזריע אם יצא הזרע דרך המוך דפשיטא דלא דמי למטיל זרע על העצים ועל האבנים ואף אם היא אחר התשמיש תומ"י תסיר המוך עם הזרע כדי שלא תתעבר. זהו מעשה אחר התשמיש דגם לר"ת שרי אבל בשעת התשמיש י"ל שהיה אפשר שתזריע. לכן ודאי בלי ספק פרש"י עיקר. וכן לשון משמשות במוך מורה באצבע כפרש"י דהמוך הוא ברחמה בשעת תשמיש. ועוד ראייה ברורה דהא ביבמות שם (ל"ד ע"ב) במניקה ס"ל לר' אליעזר להתיר כל כ"ד חדש שיהיה דש מבפנים וזורה מבחוץ כדי שלא תתעבר ואף על גב דחכמים פליגי עליה ואמרו הללו כמעשה ער ואונן מ"מ מזה מובן דכשזורה מבפנים אף על פי שהמוך בשעת תשמיש ג"כ מבפנים ודאי שרי. שוב ראיתי מזה בשו"ת חמדת שלמה חאה"ע סי' מ"ו התיר ג"כ לשום המוך בשעת תשמיש. אך שם השאלה

בענין שהרופאים אמרו שאם תתעבר תמות. ולפע"ד אף בפחות מזה רק שיש חשש סכנה יש ג"כ להקל כמש"ל מהא דמניקה שמא תגמול את בנה כו' דהם תרי שמא. האחד שמא תגמול דאולי בלא"ה לא תתעבר שלכן אמרו חכמים משמשת והולכת כדרכה כו'. הב' שגם אם תגמול שמא לא יזיק לו ע"י שתשכור מניקת אחרת או ע"י מסמוס חלב ובצים כו' אעפ"כ התיר ר' מאיר. והריטב"א בכתובות (דף ל"ט) ס"ל דגם לחכמים רשאי רק שאין מחוייבות כו' עיין שם. אם כן באשה אחרת בחשש סכנה כערך זה גם לחכמים הדין כמו במינקת לר' מאיר כיון דראויה להתעבר יותר ממינקת כנ"ל:

שו"ת כתב סופר

אבן העזר סימן כו

שלום וישע רב, יבוא ויקרב, לכבוד הרב המופלג בתורה, הולך לאורה, חרוץ בעל פיפיות כבוד שמו תהלתו מהו' מרדכי זילבער נ"י בשבת תחכמוני בק"ק נייזאטץ יע"א:

יקרתו קבלתי לא ידעתי אכנהו, ולא שמעתי לתארהו, אבל קול קן קולמסו הגיע אלי ואותיותיו שאלוני בדבר הלכה הנוגע לאיסורא ע"ד א' שנשא אלמנה א' זה שנתיים ומעת שנשאה בכ"פ שמשמש עמה בהכנסת השמש בע"כ דיד' קופצת מן המטה כי א"א לה לעצור השתן ויורד' מן המטה ומשתנ' והוא בקישוי מוצא ש"ז לבטלה מבחוך ושוב אין בכחו לבעול מיד שנית כי כבר תש כחו ע"י הוצאות ש"ז, ובא האיש ההוא לפני מעלתו נ"י ושאל בשתי"א (א) אם מותר לו להיות עתה עמה ולשמש עמה עד"ז, (ב) אם אסורה לו, וכבר נתהווה ריב ומצה ופירוד ביניה' אם מחוייב לתת לה כתובה ותוס' כתובה, ואשיבו הנלפע"ד כיד ה' הטובה עלי:

(א) הנה בש"ס כתובות ל"ט וביבמות י"ב פלוגת דר"מ ורבנן, דר"מ ס"ל ג' נשים משמשו' במוך, ורבנן אמרן משמשו' כדרכן ומשמי' ירחמו' עליה, ושיטת רש"י דמשמשו' דמותרות לשמש אבל לשאר נשים אסור, ורבנן אמרו משמשות כדרכן א"כ גם שלש נשי' אלו אסורו' לשמש במוך ומסתמ' קי"ל כרבנן דיחיד

ורבים וכו' ולשיטה זו לר"מ התיירו האסור' לו לשפוך זרעו על המוך שהוא כמטיל זרעו על עצי' ואבנים כמ"ש תוס' כתובות לשיטת רש"י וגם גבי דידה איכא איסור באפשר כמ"ש תוס' שם, וכן נראה מפ"י רש"י כתובות עיין שם והתיירו דבר זה לר"מ משום סכנה, וצ"ל אם כי חמירא סכנתא מאיסורא ואין הולכין בפ"נ אחר הרוב הגם דל"ש שתתעברו אלו ג"נ מ"מ נדחה האיסור מפני חשש סכנתא, אבל קשה לא ישמשו זה ע"ז כלל וצ"ל כיון דיש עליו חיוב מצות עונה מותר לו לשמש עמה ע"י מוך, וכן מצאתי כתוב ברא"ה כתובות דמשו' עונה מותר לו, וכ"כ בש"מ כתובות מריטב"א ועוד ראשונים, ועדיין צ"ל לרש"י וכן ס"ל לריטב"א יבמות ורשב"א כתובות ור"י בתוס' כתובות דגם גבי דידה איכא איסור להשחית זרעו א"כ למה מותר לה לשמש במוך ניהו אם היא מבקשת תפקידה צריך לפוקדה ואין עליו איסור השחתת זרע כיון שאינ' מתכווין להשחית אלא שמוכרח בכך משום מצות עונה, מ"מ היא שעושי' איסור למה מותר' להשחית זרעו תמחול על שלה ותאמר לא בעינא, וצ"ל כיון שהיא משועבדת לו וכיון שא"א בלא"ה אין בו איסור השחתת זרע לדדהו ולאחרינא דאפשר בלא"ה אסור, ולפ"ז רבנן דאומרי' משמש' כדרך, ולרש"י היינו שאסורו' לשמש, י"ל בוודאי אם לא הי' אפשר בלא"ה הי' מותר אלא דס"ל דאפשר לסמוך על מן השמים ירחמו עלי' היינו כיון דרחוק הוא ול"ש ג"נ אלו שתתעברו ולחוש שתהיינה מן המיעוט סמך על מן השמים ירחמו עלי', וכיון שאין בו חשש סכנא ממילא אסורות לשמש:

ועיין יבמות ל"ד ע"ב פלוגתא דר"א ס"ל כל שדש בפני' וזורה מבחוץ כיון שדרך תשמיש הוא ליכא אסור השחתת זרע ומעשה דער ואונן שלא כדרך הי' ורבנן פליגו גם זה כמעשה ער ואונן ולשיט' רש"י הנ"ל דמותר במוך כל שיש סכנה הגם שלאחרי' אסור לדדהו מותר, א"כ הא דאסרו רבנן ופליגו על ר"א דס"ל כרבנן דר"מ משמי' ירחמו, ולכן אסור במעובר' דאיירי ר"א אבל לר"מ דמותר במוך, ה"ה דמותר דש מבפני' וזורה מבחוץ, אלא צ"ל למה מתיר ר"מ במוך דווקא ועוד לשיטות דגם בדידה איכא איסורא למה לנו להתיר לשמש במוך דיש איסור בשניה' טוב יותר שיהי' זורע מבחוץ ולא תהי' משחתת זרעו ולא תגרמה לכך, נ"ל או דזורה מבחוץ גרע יותר ממשמש במוך שזה יותר דרך תשמיש, הגם דס"ל לרש"י ותוס' דגם זה בכלל משחית זרעו, מ"מ לא גרע כמו זורה מבחוץ, שהוא מעשה ער ואונן ממש, לכן טוב שישמש במוך, או משו' הכי בחר לו ר"מ ביותר לשמש במוך, כי אם ישמש בלא מוך, לפעמים לא יעצור ברוחו לזרו' בחוך, ותבואה לידי סכנה, לכן מותרו' לשמש במוך והתיירו איסור דיד' ודידה, ולרבנן

אסורו' בשניהם במוך ולזרות מבחון דמשמים ירחמו, ואפשר בלא"ה, אבל כשא
אפשר מודים רבנן לר"מ והיכא דלא אפשר במוך מותר אפילו בדש מבפני' וזורה
מבחון דכל שעושי' מפני שעבוד ומצות עונה אין בו השחתת זרע כלל כנ"ל:

ונ"ל דוודאי לא ישא אשה כזו לכתחילה שא"א לו רק או שיהי' זורה או לשמש
במוך ניהו אם כבר נשא' לו ומחויב בעונה מותר משום מצות עונה ואונס
הוא בדבר, אבל לכתחלה לא ישאנה, ולכן אשה תוך ג' חודשים אסורה משום
הבחנה ול"א תשמש במוך, ועיין הפלאה כתובות ל"ט, ולפמ"ש א"ש ויש להאריך:

ובחידושי לכתובות מצאתי מקום ישוב בזה לקושי' תוס' מגילה ט"ו ע"א ד"ה
כשם שאבדתי למה לא גרשה מרדכי בגט, ונ"ל דמתורצת ע"י קושי'
תוס' מגילה י"ג ע"ב ד"ה וטבלת הרי לא הי' שם הבחנה ותיריך דשמשה במוך,
ובטורי אבן מכח דהוקשה לו איך נולד דריוש מאסתר מאחר ששמשה במוך,
העלה דעם מרדכי שמשה במוך, דעם אחשורש וודאי לא שמשה במוך דיראה
שירגיש בה אחשורוש, והנה קושיתו תמיה בעיני דאחר שנאסרה על מרדכי כמה
שאמרה כאשר אבדתי וכו' שעכשיו ברצון שוב לא שמשה במוך עם אחשורוש
ונולד דריוש, ותמה אני על הגאון ט"א ועל אאמ"ו מאוה"ג צ"ל בח"ס יו"ד סי'
קע"ב שטרח בקושי' זו והפשוט כמו שכתבתי:

אלא דמ"מ מסתברא דברי טורי אבן בלא"ה דעם אחשורש לא שמשה במוך
שוודאי ירגיש בו אלא עם מרדכי שמשה, ולפ"ז ממילא לא קשה קושי'
תוס' דהי' לו לגרשה בגט דניהי דהי' מותר לשמש במוך עמה אחר שכבר נשאה
קודם שנלקחה לאחשורש, ושוב במקרה הית' אסורה לו משום הבחנה הי' מותר
לקיים מצות עונה לשמש במוך, אבל אחר שכבר גרשה אסור לו לחזור ולקחתה
ולשמש עמה במוך, דהוי כמתנה לכתחל' להשחית זרעו, ושפיר אמרה כאשר
אבדתי דעכשיו ברצון, ולגרש בגט תהי' ג"כ אבודה ממנו, ובאמת גרשה בגט ולא
נבעלה הצדק' באיסור לאותו רשע, ושוב לא החזירה עוד כנלפע"ד והוא נכון:

נחזור לדברינו דלשיט' רש"י וכן נרא' דעת יתר ראשונים דלא פליגו על רש"י אלא
בפי' משמשו' דלרש"י מותרו' ולראשונים מכח קושי' דקשי' להו מדקתני
פחות מכן משמשו' כדרך דמשמ' להו דג"כ מתפרש לענין איסור ופחות מכן
אסורות מדקתני משמשו' כדרך, דאפילו לאחר תשמיש אסור לה לקנח במוך,
וכיון שאין מתעברת בוודאי למה אסור לה, וניהו בשעת תשמיש אסור משום
איסור ידי' דמשחי' ארצה אבל אחר תשמיש תהי' מותרו' לקנח, כיון שאין

ראוי' להזריע פחות מ"ב שנה וכן קשי' להו מדאמרו חכמים משמשות כדרך משמע אפי' אחר תשמיש אסור, וכיון דס"ל דמשמים מרחמו שלא תתעבר מותר לקנח, ולכן נאדו מפ' רש"י ומפרשי' הבריי' דצריכו' לשמש במוך אבל בגוף הדין מודה לרש"י, דמשום סכנתא מותר לר"מ להשחית זרעו, ומשום מצות עונה כמ"ש ולפי' ראשוני' אפשר גם רבנן מודים לר"מ דמותר אפי' בשעת תשמיש אם חוששין לנפשם לסכנת' אלא שאין מחייב' אותם לשמש עד"ז דיכולי' לסמוך על מן השמים ירחמו, ואינו מוכרח, אבל עכ"פ בהא שווי' דלר"מ מותר להשחית זרעו באיסור משום סכנה כיון דל"א בלא"ה, ולרבנן אפשר משמים ירחמו, אבל היכא דלא אפשר בלא"ה מותר ואפי' דש מבפני' וזורה מבחוץ מותר אם לא אפשר במוך הגם דגרע ממשמש במוך כנ"ל כמ"ש לעיל:

אלא שמר"ת שבתוס' יבמות י"ב נראה דלשמש במוך בשעת תשמיש אסור די' שבו איסור ולא הותר אלא לשמש במוך אחר תשמיש דליכא איסור, נראה די"ל כל שיש בו איסור השחתת זרע אסור ג"כ לר"מ, ולא הותר משום סכנה, הגם דחמירא סכנתא לא ישמשו ולא יכנסו לסכנה, ול"ל דמשום שעבודם זע"ז ומשו' מצות עונה מותר' כן נראה לכאורה, ויש לדחות כיון דס"ל לר"ת דאפשר בקנוח אחר תשמיש וסגי בהכי דגם זה מועיל ואפש' בלא השחתת זרע לשיטתו למה נתיר לשמש במוך בשעת תשמיש שיש בו איסור דיד' ואפשר לו לקיים מ"ע בלא השחתת בוודאי אסור, אבל אי לא הי' אפשר בהיתר מודה ג"כ ר"ת דמותר להשחית זרעו משו' שעבוד ומצות עונה בין לר"מ בין לרבנן ולא פליגו רק אי צריכי' כנ"ל ועיי':

ולא מצאתי חולק ע"ז אלא הרא"ש בתשובה כלל ל"ג סי' ג' שהשיב ע"ד השואל באשה שיש לה אוטם ברחמה ועי"ז הוא דש מבפנים וזורה מבחוץ בכל פעם ונסתפק השואל אם זה דומה למשמש עם הקטנה וזקינה והשיב הרא"ש כיון דלעולם זורה מבחוץ שיחת ארצה קרינן ב' ולא דמי למשמש במוך דהתם משמשו' כדרך כל הארץ אף על פי שאין זרעו ראוי' להזריע מידי דהוי אעקרה וזקינה ע"כ, ומובא בב"א ע"ס כ"ג:

והנה תשובת הרא"ש ע"ז לכאורה דנראה מסברתו הוליד די' איסור בדש מבפנים וזורה מבחוץ הלא ש"ס ערוך הוא ביבמות ל"ט דאמרו רבנן זה כמעשה ער ואונן וקיי"ל כרבנן, ונ"ל דהרא"ש לא בא לומר אלא שלא נאמר ניהי די' שבו איסור השחתת זרע מ"מ כיון שא"א לו להיות עמה ולקיים מצות עונה

בלא"ה אין בזה משום השחתת זרע ורבנן דפליגו על ר"א ביבמות היינו במעוברת כיון שאפשר שתסמוך על מן השמים ירחמו כרבנן דר"מ או לשמש במוך דאין גרוע כ"כ, אבל כל דלא אפשר בלא"ה כעובדא דידן' שבע"כ זורה מבחוץ ה"א דמותר כמו דמשמשו' במוך דמותר, ולכן מכנס הרא"ש לחלק דמשמשו' במוך אין בו איסור כלל דהוי כמשמש עם הקטנה, ולכן מותר לר"מ משא"כ היכא שזורה מבחוץ דשיחת ארצה קרינן בי' בודאי כדס"ל לרבנן לר"א משו' חיוב עונה לא הותר כלל, והיתה לבאר הא דכ' הרא"ש ולא דמי למשמש במוך הא רבנן פליגו על ר"מ, וקיי"ל בוודאי כרבנן, נראה דס"ל לרא"ש דרבנן ג"כ פליגו על ר"מ רק משום דאפשר בלא"ה דמשמים ירחמו, אבל היכא דלא אפשר מודו כמ"ש לעיל, וממילא בנדון שלו גם חכמים מודים, ולכן דחה הרא"ש דגם לר"מ רק לשמש במוך מותר דאין בו איסור כלל דדמי' למשמש עם הקטנה, אבל אם הי' בו איסור השחתת זרע גם ר"מ לא הי' מתיר וממילא לזרות מבחוץ אסור לכ"ע אפילו דלא אפשר בלא"ה:

ושמענין מהרא"ש תרתי חדא להקיל וחדא להחמיר דשיטתו דלשמש במוך אפי' בשעת תשמיש אין בו איסור כלל ודמי' למשמש עם הקטנה כיון שדרך תשמיש בפנים הוא, והחולק ר"ת ור"י שבתוס' והוא שיטות רוב ככל ראשונים, ולא נמצא לו חבר בדבר זה ויחידאי הוא, ועיין בפ' הרא"ש נדרים ל"ה ע"ב דמפרש משמשות צריכים לשמש במוך שתשים מוך באותו מקום לקלוט הזרע, נראה דמפרש משמשת במוך בשעת תשמיש כרש"י ומפרש צריכים לשמש אבל איסור ליכא לא מצדו ולא מצדה וכן דייק היש"ש ביבמות מדמפרש הרא"ש צריכי' לשמא ולא מותרים ש"מ דס"ל דליכא איסור השחתת זרעו דמשמש כדרכו הוא עיין שם, ובאמת מפרשו בנדרים אין הכרח די"ל דאיכא איסור ומותר משום סכנה כמו לרש"י, והא דמפרש משמשות צריכים משום דקשי' לי' קושי' ראשונים אי ברי' מהיתר איירי, קשה מהא דפחות מזה משמשו' כדרך משמע דאיסור הוא תקנו עכ"פ אחר תשמיש ולכן מפרשים משמשות צריכות, ובריי' מחיובא איירי ופחות מי"ב אין צריכות וכן רבנן אומרים משמשו' כדרך פי' אין צריכות, אבל בגוף הדין מודי' לרש"י דאיכא איסור מצדו וצדה, כן י"ל ס"ל לרא"ש אלא דנראה דעת הרא"ש בתשובה דמפורש כ' דליכא איסור להשליך זרעו על המוך בשעת תשמיש, זהו קולא והחומרא נשמע ממנו דכל שיש איסור השחתת זרע אסור אפי' בא"א בלא"ה לקיים עונתו מ"מ אסור וחולק על רוב ראשונים דס"ל דמותר, וגם ר"ת י"ל ס"ל כוותי' כמ"ש לעיל, וגם

בזה הרא"ש יחידאי הוא לפע"ד:

המורם מדברינו להלכה דנקטינן כשיטת רוב ראשונים בתרתי דאסור לשמש במוך כל דאפשר בלא"ה ואפילו שלש נשים אסורו דקיי"ל כרבנן, אבל כל היכא דלא אפשר לקיים מצות עונה בלא"ה מותר, ואפי' היכא שצריך לזרות מבחוץ ולא אפשר במוך מותר, אבל לא ישא אשה לכתחילה ע"ד כן כמו שבארנו כ"ז באורך:

ולפ"ז בנדון שלנו שא"א לו לקיים מצות עונה מבלי שיהיה דש מבפנים וזורה מבחוץ בכל פעם מותר לו לשמש ולהיות אתה עמה לעולם עד"ז כן הי' נ"ל:

אבל מה אעשה כי המחבר נראה שאחז בשיתת תשובת הרא"ש בכולו, דבסי' כ"ג לא כ' כלל מאיסור לשמש ע"י מוך אפילו בשעת תשמיש, וכבר נתעורר בספר בית מאיר, ותמה על שמוטה זו וכן יש תמוה על הטור, והבית מאיר לא מצא מי שהתיר מוך בשעת תשמיש, ואנן הרי הראנו דרא"ש ס"ל להתיר וטור אזיל בכ"מ בשיטת אביו הראש וזה טעמו של המחבר דאחז בשיטות הראש אבל מכ"מ עדיין התמו' קיימת על המחבר ורמ"א שהקילו באיסור חמור כזה נגד דעת כל הראשונים וסמך על הרא"ש דיחידאי הוא בדבר זה וצ"ע:

וגם מזה לא הניח ידו לפסוק פסקא דנא של תשובת הרא"ש להחמיר וכתבו בש"ע וקבעו להלכה דאשה שיש לה אטום ברחמה וזורה מבחוץ תדיר אסור לשמש עמה, גם בזה נקט כיחידאי להחמיר באיסור חמור כזה ומאן ספון ומאן חשוב להכריע נגד המחבר אחר שכבר קבעו בש"ע להלכה, ולכן בנדון שלנו שדומה ממש להא דהרא"ש בוודאי בכ"פ שישמש עמה שיהי' צריך לזרות מבחוץ והוחזק' בכך שנתיים לא אונס הוא בדבר ואסור לשמש עמה כמו באטום ברחמה כנלפענ"ד:

אבל אם תעסוק ברפואות ע"י רופאים מומחים כשיאמרו שנתרפא' הגם שלענין רואה דם מחמת תשמיש בתר שנתחזקה ג"פ נסתפקו ראשונים אם יש לסמוך על רופאים אפי' על רופא ישראל ונראה ה"ה באיסור חמור כזה להוציא ש"ז לבטלה דכתבו בשם הזוהר ופסק בשו"ע שם דחמירי מכל איסורים, מ"מ בנדון שלנו נ"ל לסמוך דהרי לפי מה שבארנו לשיטת רוב ראשוני' חוץ מהרא"ש מותר' לשמש זע"ז, ואנן דנקטינן לחומרא כהרא"ש וכפסק הש"ע, אבל כולי האי לא נחמיר לספיק' הראשונים בנאמנו' בואו ונסמוך בספיק' נאמנות הרופא' על

שיטת ראשונים ואם לא עלתה לה רפואה כולי האי ואולי לאו איסורא הוא כנ"ל:
ועוד אני אומר אפילו לדעת תשובת הרא"ש דאסור לשמש, מ"מ אם יאמרו הרופאים דנתרפא' גם להך צד שאין לסמוך על הרופאים ברואה דם וכיוצא בו, אבל לענין הוצאה ש"ז נוכל לסמוך, דוודאי לא עלה ע"הד שאין אמיר' הרופאים נחשב לכלום כי בקיאי באומנותם, ומ"מ לענין איסור לחשב דבריה' לוודאי לא נוכל לסמוך, דדבריהם אינם עושים אלא ספק או קרוב לוודאי רק נגד חזקה כל שהוחזק' להוציא מחזק' לא יאמנו דבריהם כוודאי להוציא מחזקה, וכ"ז ברואה דם דכשלא עלתה רפואה ותרואה דם איסור עביד, אבל בהוצאה ש"ז דבלא"ה ס"ל לר"י שבטור סי' כ"ה וש"ע ורמ"א נראה דנוטי' לשיטתו כל שבאקראי מותר דרך תשמיש אפילו מוצא ש"ז, וגם החולקים עליו ואפי' באקראי אסור היינו כשמכוין ויודע שיוציא ש"ז לבטלה, אבל כשהוא ספק וקרוב שלא יוציא לכ"ע נראה דמותר להכניס לבית הספק במקרה דאם יהיה צריך להוציא ש"ז לבטלה מקרה בלי כונה הוא לו, ולכן כשעסקה ברפוא' ורופא' אומר' לפי דעתם שנתרפא' מותר לשמש עמה על סמך הרופאים, ואם ישמש ולא נתרפא ויהי' צריך לפרוש ולהוציא ש"ז אין בידו עון כלל כי מקרה הוא לו, ואפילו כעובר באונס ושווג אינו דאין איסור מוציא ש"ז על דרך זה הוא, ואפי' לסמוך על רופא נכרי קרוב שיש לסמוך מכל הלין טעמי' שכתבתי, והיינו לשמש פעם ראשון, אבל אם ישמש ויתברר לו שלא עלתה לו רפואה הדרא לאיסורא כנלפענ"ד וה' יצילנו ממכשול:

(ב) מה שנוגע לענין ממון לא ביאר מע"כ נ"י כל הצורך כפי הראוי' בדו"ד שבדיני ממונות מלבד זה אין ראו להשיב ליחיד בדבר שבממון אם לא יציעו בע"ד דבריו לפני ב"ד המרוצה לשניה' כידוע, מ"מ אגלה טפח בקיצור נמרץ, והוא דאין ספק אצלי שדבר זה הוא מום גדול כאחד מן המומים שבסי' ל"ט, ואפילו אם משתנת במטה אינו מום כי אינה מחוייבת להיות עמו תדיר אבל במשתנת בשעת תשמיש הגם שיורדת מן המטה להשתין מ"מ בוודאי מום גדול הוא ומאיס' טפי שצריך להפסיק בכל פעם באמצע תשמיש, אלא כיון שהוא עמה שנתיים וסבור וקבל אין לו טענה עליה כמבואר סי' קי"ז, אלא שלא סבור וקבל אלא דברים שבגופה, אבל אחר שנתוודע לו שאסור לשמש עמה בוודאי יוכל לטעון שלזה לא נתרצה וכלום נושא אשה וכו' ואין לך מום גדול מזה, ועיין רס"י קי"ז ברואה מחמת תשמיש מיד, ובגדון שלנו כ"ע מודים דהיא ידעה שמודית שכבר בבעל הראשון היה לה מיחש זה והוא לא ידע וא"א לו למידע יוציא' בלא

כתובה ותוספות, כן נראה לפום רהיטא מ"מ לא אחליט להלכה וכש"כ למעשה,
דדברים כאלו צריכים לשמוע מבע"ד עצמם ולדון על פיהם:

ומצוה גדולה ורבה שלא להפריד בין הדבק' לתווח השלום ביניה' והיא תשאל
ברופאים ותעסיק ברפואות כי חולשת כיס השתן הוא ויש סמים בידם
לרפאות וכבר גליתי דעתי העניי' דיש לסמוך בטח על הרופא' בזה, הנלפענ"ד
כתבתי בחפזי דש"ת חותם בברכה פה עש"ק יו"ד טבת שנת תרי"ט לפ"ק:
הק' אברהם שמואל בנימין בה"ג מהרמ"ס זצ"ל:

שו"ת דברי מלכיאל

חלק א סימן ע

ע"ד אשר עוררני כג"א באשה שמסתכנת בלידתה ואמרו הרופאים שסכנה רבה היא לה אם תתעבר ולזה רוצית לשמש במוך. ושפיר חזי כג"א בשו"ת רעק"א סי' ע"א שלא התיר רק לתת אחר תשמיש ורק מעט. וכ"ג רוצה להקל עפ"י דברי היש"ש פ"ק דיבמות שמתיר שם אף בשעת תשמיש לכל הנשים. ואבאר דין זה מה שנלע"ד בזה:

והנה ע"ד מהרש"ל לכאורה קשה לסמוך כי ראייתו שם מתוס' כתובות ל"ט בשם ר"י שמפרש בדעת רש"י דקאי על קודם תשמיש תמוה דהא כתב שם הר"י דהוי כמטיל על עצים ואבנים. ומה שצירף לזה מהרש"ל שיטת ר"ת שפ"י שחייבות לשמש ושאר נשים מותרות. ג"כ צ"ע דהיכן מצינו שנתפוס תרתי קולי כיון שבין לרש"י ובין לר"ת אסור לשמש במוך שקודם תשמיש. ומ"ש מפ"י הרא"ש נדרים ל"ה ע"ב שכתב שצריכות ליתן מוך לקלוט הזרע שלא תתעבר משמע דמפרש קודם תשמיש ורק ג' נשים צריכות אבל כל הנשים מותרות. לענ"ד לא מוכח מידי דלקלוט הזרע יש לפרש גם על אחר תשמיש וכעין זה פירש"י בכתובות ל"ז ע"א שנותנת מוך אחר תשמיש לשאוב הזרע ע"ש. וגם מדמפרשין צריכות אין ראייה שכל הנשים מותרות. די"ל דג' נשים חייבות ושאר נשים אסורות וכעין זה הביא הרעק"א שם בשם ח' ריטב"א יבמות. וגם לרש"י נראה דאף שפ"י מותרות מ"מ מודה שחייבות לר"מ דבדואי צריכה לשמש במוך להשמר מן הסכנה ושאר נשים אסורות. וכ"נ להדיא בפירש"י נדה מ"ה ע"א ע"ש. עכ"פ אין די בדברי מהרש"ל להקל נגד שיטת רש"י ור"ת ובפרט לפמ"ש היש"ש שם שהמרדכי בשם ריב"ן והנ"י כתבו כר"ת דקאי על אחר תשמיש וקודם תשמיש אסור. ולפ"ז יש לאסור בנ"ד לפני תשמיש כמ"ש הרעק"א כנ"ל. וכן החמיר בח"ס חיו"ד סי' קע"ב יעו"ש ובב"א בבית הנשים סי' ל"ז ולא התירו רק אחר תשמיש. אף שלאחר תשמיש ספק אם יועיל כמו"ש הרעק"א סי' ע"ב:

אבל באמת נראה דעת רוב הראשונים להקל דהא בשטמ"ק כתובות ל"ט הביא בשם הרמב"ן ורא"ה ותלמיד רשב"א וריטב"א להקשות על פירש"י למה אסור לחכמים כיון דלא מיעברא וגם דיש להתיר משום סכנה. ולזה פירשו דלר"מ חייבות ולחכמים מותרות לעשות כרצונן ופי' הרא"ה שאין איסור לבעליהן שהם

אין משחיתין וגם משום מצות עונה מותר. וכ"כ הרשב"א בחי' שם ופ"ק דיבמות והנ"י שם להקשות על פירש"י ופירשו דחייבות לשמש במוך. ומשמע מכל הני ראשונים דמפרשים כפירש"י דאיירי שהמוך מונח בשעת תשמיש ומ"מ ס"ל שמותר אף לחכמים מדלא פירשו להדיא דאיירי אחר תשמיש וכמו"ש ר"ת בתו' שם וכ"כ הריטב"א שם הובא בשטמ"ק דקודם תשמיש קיל טפי מפני שאינה עושה מעשה בידים להשחית הזרע. ע"ש שכ"כ בשם רבו הרמב"ן ומבואר דקאי שם על קודם תשמיש כרש"י ומ"מ מותרות לחכמים. ונראה דבעלמא מודו כ"ע שאסור לשמש במוך קודם תשמיש ורק בג' נשים שיש חשש סכנה ס"ל לחכמים שמותרות לשמש במוך אם אינן רוצות לסמוך על הא דשומר פתאים וכ"מ בלשון הרא"ה והריטב"א שם בשטמ"ק ע"ש. וא"כ ממילא בנ"ד שהסכנה קרובה ודאי דמותרת לשמש במוך:

והרעק"א בתשובה סי' ע"א כתב להוכיח מדברי כל הראשונים הנ"ל שהקשו על פירש"י מפחות מכאן למה אסור במוך הא בלא"ה לא מעברא ופירשו דמשמשות היינו חייבות והקשה הרעק"א דלהיפוך הו"ל להקשות למה מותר לבעול קטנה וכקושיית התו' בכתובות ל"ט. ותירץ דס"ל שהאיסור על האשה משום השחתת זרע ואף קודם תשמיש ולזה הקשו שפיר דבקטנה שאין ראויה להתעבר תשתרי במוך לכ"ע. והוכיח מזה דס"ל להנהיג פוסקים שאסור במוך אף אחר תשמיש דהוי השחתת זרע. ותמהני דהא מפורש בדבריהם בשטמ"ק דאף לחכמים אין איסור ומותרת לשמש במוך אם חוששת לסכנה. וא"כ כ"ש בנ"ד שהסכנה יותר קרובה שמותרת. וכן בח"ס חיו"ד סי' קע"ב החליט שאסור משום דהלכה כחכמים נגד ר"מ. והוא נפלא כנ"ל דבחשש סכנה מודו חכמים דשרי. וגם עיקר דקדוק הרעק"א יש לדחות כמובן דהיינו קושית הנ"י וש"מ:

ונראה לע"ד דאף לשיטת רש"י מוכח דשרי לכ"ע במקום חשש סכנה. דבאמת קשה טובא לר"מ שמתיר לשמש במוך משום חשש סכנה למה התיר להם האיסור. לא תשמש ולא תסתכן. ואם נפרש שנותנת מוך אחר תשמיש י"ל דדמי למפליג בספינה קודם שבת או הולך במדבר בשיירא שכתבו הפוסקים שמותר אף שידוע שיצטרך אח"כ לחלל שבת מפני חשש סכנה מ"מ מותר להביא עצמו לידי כך ע' בעה"מ פ"ק דשבת וריב"ש סי' י"ז י"ח בזה. והנ"י שרי לשמש עמה אף שתצטרך אח"כ ליתן מוך מפני חשש סכנה. אבל לפירש"י שפי' שנותנת קודם תשמיש קשה. ולז"נ דבאמת משום מצות עונה שרי אף בביאה שאינה ראויה לעיבור וכמו בקטנה ואיילונית וכמו"ש החמ"ח סי' כ"ג סק"ד לחלק

בין כבר נשא הקטנה ובין לישא לכתחילה ע"ש. וכ"כ הרא"ה בשטמ"ק בכתובות ל"ט שמשום מצות עונה אין איסור על הבעל משום השחתת זרע כשנותנת מוך והיינו כמ"ש דדמי לקטנה. ולזה הכא לר"מ דס"ל שאסור לג' נשים לשמש בלא מוך משום חשש סכנה ממילא מותרות לשמש במוך משום מצות עונה כיון דלא סגי בלא"ה. ומיושב ג"כ מה שהותר למינקת ג"כ אף שהסכנה רחוקה מאוד ואף אם תצטרך לגמול בנה אינו ודאי שימות. אבל לפמ"ש א"ש שכיון שאסרו לה לשמש בלא מוך ממילא מותרת לשמש במוך:

וחכמים ס"ל משמשת כדרכה ומן השמים ירחמו שני' שומר פתאים ד'. ולכאורה תמוה האין התירו ליכנס בחשש סכנתא וסכנתא חמירא מאיסורא. אבל באמת כ"מ שהזכירו הך דשומר פתאים הכוונה שבדרך הטבע רחוק מאוד שיבוא לידי סכנה עי"ז ואין שייך להתיר איסור בשביל זה כלל. וכמו לעבור בספינה בים ודאי יש חשש סכנה יותר מביבשה כידוע ומ"מ מותר לעבור ארחות ימים ואין בה בכלל מסכן עצמו כי בדרך הטבע הוא רחוק מאוד שתטבע הספינה. ובמקרה רחוק יוכל אדם להסתכן אף בלעדי זאת. וכמה שלוחים למקום ביבשה ובים. ולזה ס"ל לחכמים שאסור לשמש במוך. וכעין זה איתא ביבמות ע"ב שמוהלין ביומא דעיבא משום שומר פתאים ד' וממילא האידנא ודאי אסור לימנע למול ביומא דעיבא וגם בשבת מלין אף ביומא דעיבא. ואף שהנ"י בשם הריטב"א כתב ביבמות פ' הערל שמותר לימנע בשביל זה כבר חלק עליו המהרש"ל שם ביש"ש ע"ש והיינו כמ"ש כי האידנא דדשו בה רבים ונתברר כי רחוק מאוד עפ"י דרך הטבע שיזיק זה למילה ואין לחוש לחששא רחוקה כיון שאינו מיעוט המצוי. וקרוך לומר דר"מ לטעמיה שחושש למיעוטא לזה החמיר הכא בג' נשים לחוש לסכנה אף שהוא מיעוט שאינו מצוי כ"כ. ולחכמים אסור ליתן מוך דלא חיישינן לסיבה רחוקה אף בסכנתא:

ובזה מבואר דביבמות ל"ד ע"ב איתא רא"א כל כד"ח דש בפנים וזורה מבחין וחכ"א זה מעשה ער ואונן. ואיתא בתוספתא פ"ב דנדה בתר פלוגתא דר"מ ורבנן להגהת הגר"א שם. וקשה ל"ל אמרו ג"כ התם טעמא דשומר פתאים. או גם הכא לימרו דאסור להשחית זרע במוך. אבל לפמ"ש א"ש דדש בפנים וזורה בחוץ הוא איסור חמור ואף בסכנה גמורה ס"ל לחכמים שאסור דלא ישמשו ולא תתעבר. ולזה השיבו חכמים לר"א שהוא מעשר ער ואונן. אבל במשמשת במוך דהוי דרך תשמיש והיכא דא"א באופן אחר שרי משום מצות עונה כמו בקטנה ואיילונית שפיר הוצרכו חכמים לטעם דשומר פתאים שאין כאן חשש סכנה כלל

ולזה אסור ליתן מוך. אבל במקום דאיכא חשש סכנה ידועה כמו בנ"ד שפיר מודו דשרי משום מצות עונה וכן"ל:

ולפ"ז מוכח מדברי הראשונים שבשטמ"ק כתובות ל"ט שכתבו דגם הכא בג' נשים אם חוששת מותר לשמש במוך ולא לסמוך על שומר פתאים דס"ל כהנ"י בשם ריטב"א הנ"ל גבי מילה שמותר לימנע מלמול ביומא דעיבא ודלא כיש"ש הנ"ל שחולק עליו. וצ"ע שלא הביאוהו הפוסקים להלכה גבי מילה. ואפשר לומר דגבי מילה כ"ע מודו כמ"ש הרש"ל דכיון שעתה הכל רואים שאין סכנה ביומא דעיבא אסור לימנע למול. והכא שאני. דמשמע בשטמ"ק שם דס"ל דכיון דלא מיעברא אין כאן השחתת זרע כלל ע"ש. ובדברי הריטב"א שם שמפורש שאף שאסור לשמש במוך שרי בג' נשים אם אינה רוצה לסמוך על הא דשומר פתאים. הריטב"א אזיל לטעמיה שכתב הנ"י בשמו שמותר שלא למול ביומא דעיבא וכמש"ל. וע' תה"ד סי' רי"א שנסתפק בדבר שסומכין על שומר פתאים אם מותר לת"ח לסמוך ע"ז ויש לחלק ע"ש:

עכ"פ נתבאר שלשיטת רש"י מוכח דבמקום שיש חשש סכנה קרובה ע"י עיבור ולידה מודים גם חכמים דשרי לשמש במוך וגם חייבת בכך שלא תבוא לידי סכנה. ולשיטת רמב"ן ורשב"א ורא"ה וריטב"א ותלמיד הרשב"א והנ"י ומרדכי בשם ריב"ן והרא"ש שמפרשים דלר"מ חייבות ולחכמים הרשות בידן אם משום שאין כאן איסור השחתת זרע דבלא"ה לא מיעברא אי משום חשש סכנה. א"כ ה"נ מותרת אי משום חשש סכנה וממילא מותר לשמש במוך משום מצות עונה כמש"ל או דבלא"ה אינו ראוי להזריע כיון שהרופאים אומרים שאם תתעבר תסתכן. וא"כ גם הולד בסכנה. ולפלא שהיש"ש כתב שהנ"י כתב כר"ת ולא נזכר זה בנ"י. וגם במרדכי בשם ריב"ן אין ראיה דמפרש כר"ת דקאי על אחר תשמיש ע"ש. וכ"נ בתשובת הרא"ש כלל ל"ג סי' ג' הובא בב"י אהע"ז סי' כ"ג שמותר לשמש במוך אף בכל הנשים מידי דהוי אקטנה ואיילונית. והיינו כפירושו בנדרים ל"ה ע"ב דלר"מ חייבות ולחכמים הרשות בידן ועשטמ"ק כתובות בשם הרא"ש:

והרמב"ם לא הביא כלל דין זה וכן בטוש"ע ורק הרי"ף והרא"ש הביאו זה פ"ק דיבמות וג"ז י"ל שהביאו דרך אגב לבאר ענין קטנה מתי יכולה להתעבר וגם לפרושי מתניתין דחמותו ממאנת ע"ש. ונראה דעת הרמב"ם דכיון דהלכה כחכמים הרי הם ככל הנשים ואין שום חילוק ביניהם ולזה לא הזכיר זה כלל. ונראה דס"ל שאסור ליתן מוך דהא עיקר טעם המתירים הוא משום דלא

גרע מקטנה והרמב"ם ס"ל בפכ"א מהא"ב שאסור לישא קטנה והיינו משום הוז"ל דאיירי בה ע"ש בהי"ח. ובמל"מ שם בהכ"ו תמה על שלא הזכיר הרמב"ם קטנה ולפלא שלא הביא הך דהי"ח. ומוכח מזה דס"ל דהיא דאמרו חז"ל הא דשומר פתאים אין רשאים לחוש כלל לסכנה וכדעת מהרש"ל שהזכרנו. ולפמ"ש החמ"ח סי' כ"ג סק"ד לחלק בין לכתחילה לדיעבד אם כבר נשא קטנה שמותר לשמש עמה. א"כ ה"נ י"ל דהיא שיש סכנה ידועה בעיבורה שפיר שרי לתת מוך משום מצות עונה וכהא דר"מ וכמש"ל להוכיח כן וס"ל להרמב"ם כפירש"י. ולא הזכיר הרמב"ם איסור מוך לפי שאינו מפורש בש"ס האיסור. דמשמשת כדרכה י"ל שרשות בידה לשמש בלא מוך:

עכ"פ לדינא בנ"ד דאיכא חשש סכנה קרובה מותר בין לדעת רש"י ור"י בין לדעת שאר ראשונים שהזכרנו ורק לר"ת לא מצינו היתר ליתן קודם תשמיש אבל לכל הפוסקים מותר כנ"ל. ואף דבעלמא פלפלו הפוסקים אי סמכינן על עדות הרופאים. היינו לענין איסור נדה וכדומה אבל לענין סכנה קיי"ל בפ' בתרא דיומא ובכל הפוסקים שסומכים על רופא נכרי אף לחלל שבת. ובפרט בנ"ד שכבר ראתה שקשתה ונסתכנה בלידתה כמה פעמים. ועכ"פ הסכנה קרובה יותר מהני ג' נשים שרחוק שתתעבר ובמינקת אף אם תתעבר החשש רחוק שתגמול בנה וימות עי"ז משא"כ הכא:

וליתן מוך אחר תשמיש כבר כתב הרעק"א סי' ע"ב שאין תועלת ודאי שלא תתעבר וחייבת לעשות באופן שבודאי לא תסתכן. והרי ר"א ס"ל ביבמות ל"ד ע"ב להתיר לזרות בחוץ והיינו משום דבמוך אף בשעת תשמיש יש חשש שתתעבר והיינו כדאמרינן בנדה ג' ע"א דמכויץ כויץ ורק חכמים פליגי דהוי מעשה ער ואונן. אבל במוך ודאי צריכה ליתן קודם תשמיש. ובפרט לפמ"ש הריטב"א בכתובות ל"ט טי"ל דקודם תשמיש קיל טפי שאינה משחתת הזרע בידים. ותעשה המוך דחוק כדאיתא בנדה ג':

ועפ"ז מבואר סוגיא דנדה ג' משמשת במוך ופירש"י דקאי על ג' נשים. וקשה דהיינו רק לר"מ. ועו"ק דהם אינם בחזקת רואות כי הם מד' נשים שדיין שעתן וע' שו"ת רעק"א שנדחק בזה בסי' ע"א. אבל לפמ"ש א"ש דלאו דווקא פירש"י ג' נשים רק כעין ג' נשים וכגון שמסתכנת בלידה ועיבור ומותרת לשמש במוך לכ"ע כמש"ל. וראיתי בפ"ת אהע"ז סי' כ"ג שהביא בשם חמדת שלמה סי' מ"ו שהתיר ג"כ ליתן מוך מקודם תשמיש ואין הס' פה לראות טעמו בזה. אבל

כבר בררנו בס"ד יסוד הענין. ועוד יש לדון מהא דיבמות ע"ו ע"א שהתירו להוציא זרע לבדקו. ומהתוס' ביבמות ל"ד ע"ב ד"ה ולא ע"ש בסה"ד. ויש לדון ג"כ לענין מה שדורשים הרופאים מחשוכי בנים להראות להם זרעם כדי להבחין סיבת מניעת ההולדה. אבל אחרי שהש"ס בנדה י"ג והזהר במקומות הרבה מפליגים בעונש עון זה ר"ל והוקש לשפ"ד. חלילה לחפש קולות בענין זה. וגם כפי הנודע לי אותם שלא נמלכו בחכם והראו זרעם להרופאים לא מצאו תועלת ולא אתמחי הרופאים לדבר זה. ומיבמות ע"ו יש לדחות. דשם קרוב יותר שהוא כרות שפכה ואינו בר הולדה כלל ואכמ"ל בזה. וכתבתי זה לפי שיש שאינם יודעים חומר האיסור בזה:

ועכ"פ בנ"ד נלע"ד שיש להקל ליתן מוך קודם תשמיש ורק שיהא ברשות בעלה וכמו"ש בשו"ת רעק"א הנ"ל ג"כ. וגם יש לאיים עליה שתשאל בבירור דעת הרופאים בזה ויותר טוב שתשאל פי רופא ישראל שידע חומר האיסור. וגם תשאל לרופא שאם אפשר לה שתשתה כוס של עיקרין יותר טוב וכמ"ש הח"ס חאה"ע ח"א סי' כ' שמוותר לה לשתות בכה"ג. וכ"כ הדרישה באה"ע סי' ה' שפסקו כן הלכה למעשה באשה שהיתה מקשה לילד. וזה יותר טוב כי עושה רק פעם אחת. משא"כ המוך צריכה לעשות איסור השחתת זרע בכל פעם. וגם כי איסור השחתת זרע חמור מאוד בש"ס וזהר ויותר טוב לשתות כוס של עיקרין אם אפשר כנ"ל. וכן ראיתי בשו"ת בנין ציון סי' קל"ז שכתב ג"כ שיותר טוב לשתות כוס עיקרין רק מצאתי שכתב שם ג"כ כהרעק"א והח"ס לאסור ליתן מוך קודם תשמיש. ולענד"נ כמ"ש בס"ד. וקצת דברים מצאתי בס' הנ"ל ממה שכתבנו למעלה בס"ד ע"ש. וראיתי שם אחד מטעמים שלו להחמיר בזה שאין להאמין לרופאים ע"ז בדבר איסור. ותמהני דבסכנה מפורש בש"ס ופוסקים שרופא נאמן:

ונראה ראה דאיירי במוך קודם תשמיש בהך דג' נשים לשיטת רש"י. דאחר תשמיש מה חשש יש בזה כיון דעכ"פ לא מיעברי וולד קיימא קטנה ומעוברת וא"כ לא מיקרי זה כלל השחתת זרע בכה"ג במוך אחר תשמיש ולמה אסורות לחכמים. ועכצ"ל דאיירי בשעת תשמיש והאיסור הוא דהוי כמשחית בידים. אך לפ"ז תקשי מפירש"י בנדה מה שפירש בפחות מכאן שא"צ לשמש. משמע שמוותרת ולא הוי כמשחית בידים. ויש לחלק דכיון שאינה בת עיבור כלל אין חילוק בין עם מוך או בלא מוך אבל כשהיא בת עיבור ורק שלא יהא מזה וולד קיימא אז יש חילוק ודוחק. אבל פשטות פירש"י ביבמות וכתובות הוא דאיירי

בשעת תשמיש וכמו שהבינו התו' שם בכתובות וכ"נ בשטמ"ק שם שכולם ס"ל כפירש"י בזה רק מפרשים דלר"מ חייבות לשמש במוך וכ"כ הרא"ש וריטב"א בהדיא. ומ"ש הרמב"ן שהבעל אינו משחית הזרע. כוונתו כמ"ש היש"ש דהוא משמש כדרכו ומה לו אם מונח מוך במקור:

שו"ת אחיעזר

חלק א אבן העזר סימן כג

מ"ח תרנ"ג. לרב אחד.

(א) ע"ד שאלת מעכת"ר באשה אשר לדברי הרופאים תסתכן בעיבור ולידה אי מותרת לשמש במוך לפני תשמיש והנה בתשו' רעק"א סי' ע"א וע"ב ובחת"ס סי' קע"ב ובבינת אדם החמירו בזה ובתשו' חמדת שלמה סי' מ"ו הקיל בזה הובא כל זה בפ"ת סי' כ"ג ובצ"צ החדש הקיל ג"כ בזה והגרעק"א הסכים להתיר רק לעשות במוך אחר תשמיש כסדר בדיקות בחורין וסדקין וע"י בדיקת מוך הרבה להפליט הזרע י"ל דאסור יעו"ש, והנה מה שהביא הגרעק"א ראי' בסי' ע"א לאסור מסוגיא דנדה מ"ב ורבא אקרא קאי וה"ק כי כתיב ורחצו במים בשאינה מתהפכת ולכאורה דחיק קרא בגונא דחיקא כזה ולא בפשוטו דהפליטה זרע במוך או שכיבדה בחמין כדמשמע כן ודאי לאיסורא לא כתב קרא זהו תוכן ראיתו ותמיהני על הגאון הנ"ל שנעלם מעינו הבדולח לפי שעה ד' רבותינו בעהתו"ס בנדה שם בד"ה פולטת שכתבו וא"ת בלאו הכי מצי לאקשו' מרבא אקרא ות' דקרא איכא לאוקמי דאזלא איהי בכרעא א"נ כשקנחה יפה דאפשר לכבד הבית שלא ישתייר כלום דתנן במקואות פ"ח האשה ששימשה כו' אבל השתא דמשני כאן בפולטת פריך שפיר דאם איתא דכבדה הבית א"כ תיפ"ל דהרי פלטה עכ"ל וכן מבואר בחי' הריטב"א ובדברי תוס' הרא"ש ועי' בס' התרומה הל' נדה סי' צ"ה ובתוה"ב, הרי מבואר מדבריהם דבאמת הוה מוקים לי' לקרא בכה"ג אלא משום דא"כ הוי פולטת וטמאה מצד נגיעה והכתוב גלי בזה לר"ש דטמאה מצד משמשת כמבואר שם וע"כ ד' הגרעק"א מתמיהים בזה.

וביסוד ד' הגרעק"א להחמיר לתת מוך אחר תשמיש ע"פ שי' רש"י ואף די"ל בשי' רש"י דמשמשות דמותרות היינו לפני תשמיש ולאחר תשמיש י"ל דרש"י מודה הכריח מד' הנמוק"י שהקשה לפרש"י דא"כ קודם הזמן דמשמשת כדרכה ואסורה במוך ואמאי כיון דאינה מתעברת כל עיקר אין כאן השחתת זרע וע"כ דמפרש הנמוק"י בשי' רש"י דהאיסור משום דידה דאי ס"ל דהאיסור הוא משום דמשמש על עצים ואבנים מה בכך שאינה מתעברת הא מ"מ לאו דרך תשמיש הוא ואי לשי' רש"י האיסור כיון דאינה יכולה להתעבר אסור א"כ בפשיטות הו"ל להקשות דתתסר תשמיש בקטנה ובאילונית ועכצ"ל דכוונת הנמוק"י דהאיסור משום ליתא דידה דהיא מצוה על השחתת זרע כמש"כ הר"י או דהיא מצוה שלא להשחית זרע דידי' ולפ"ז הא גם במוך אחר תשמיש אסורה עכת"ד, אבל סברת הגרעק"א תמוה דאיך אפשר דהאיסור יהי' עלי' יותר מעליו דאטו האיסור הוא שימת המוך הא האיסור הוא בשעת תשמיש ואם עליו אין איסור ה"נ עלי' אין איסור, ובאמת אין הכרח מד' הנמוק"י דאפ"ל דס"ל בפרש"י דהאיסור משום ליתא דידי' אבל לא משום דהוי כמשמש על עצים ואבנים ממש והוי כמעשה ער ואונן ממש דנראה דבכה"ג לא התיר גם ר"מ ורק לשמש במוך התיר ולא מעשה ער ואונן וע"כ דהאיסור הוא רק משום דזהו שלא כדרך כל הארץ דהא לא תתעבר עי"ז ויושחת זרעו והאיסור משום השחתת זרעו ובקטנה ואילונית זהו דרך תשמיש שלהם וע"כ התיר ר"מ לשמש במוך בג' נשים דאפשר לבוא לידי סכנה וממילא זהו דרך כל הארץ למנוע הסכנה וס"ל להנמוק"י דבכה"ג כל זרע שאי"ר = שאינה ראויה = להתעבר ממנו כמו בקטנה פחות מזה הזמן שוב אין איסור גם בשימוש במוך דבזה שאינו חושש דבל"ז לא תתעבר הוי כדרך כל הארץ ושפיר הקשה דלפרש"י פחות מכאן תשמש במוך כיון דהאיסור הוא משום השחתת זרע שהוא שלא כדרך כל הארץ וזהו דוקא בזרעו הראוי שתתעבר אבל באופן שאי"ר להתעבר אין כאן השחתת זרע והאיסור לפ"ז רק משום לתא דידי' אבל לאחר תשמיש עליה ליכא איסור דהשחתת זרעו כפי' ר"ת אולם בד' הרמב"ן והרא"ה כתבו מפורש בשי' רש"י דהאיסור משום לתא דידה דאסורה להשחית זרעו ובד' הר"י בכתובות מבואר דאפילו אחר תשמיש אסורה משום השחתת זרעו.

(ב) ובאמת תמיהני ביסוד האיסור דהשח"ז = דהשחתת זרע = לאחר תשמיש היכא דאיכא חשש סכנה דהא מבואר במשנה דאהלות דהאשה שהיא מקשה לילד מחתכין את העובר במעיה מפני שחייה קודמים לחייו ומכש"כ

בהשח"ז אשר תוכל לבוא עי"ז לידי סכנה ואף לשי' התוס' דלהרוג עובר אסור מן התורה גם בישראל כמש"כ בחולין ל"ג וגם לשי' הבה"ג דמחללין את השבת להצלת העובר מ"מ הא מוכרח ממשנה דאהלות דלהצלת האם מותר, וגם למש"כ הרמב"ם בפ"א מהל' רוצח הל' ט' דלהכי מותר לחתוך העובר במעיה מפני שהוא כרודף אחריה להורגה (עי' בתשו' חות יאיר סי' ל"א ובנובי"ת חחו"מ סי' נ"ט מה שתמהו בזה) הרי גם הזרע דהוי גרמא וסבה ליצירת הולד כרודף והא ברודף אזלינן בתר אומדנא כמו במחלתת כמבואר ביומא פ"ה דספק על ממון בא או על עסקי נפשות וכיון דלפי האומדנא של הרופאים תסתכן עי"ז למה תאסר ואין לומר דכיון דתצטרך למוך אחר תשמיש אסורה לכתחילה דהא לר"מ דס"ל דמשמשת במוך משום סכנה ולא אסרינן בתשמיש כל עיקר, וכן מבואר ביבמות מ"ב גבי מעוברת חבירו דלא ישא משום גזירה שמא תעשה עוברה סנדל ומקשה שם הש"ס דלמ"ד דג' נשים משמשות במוך מאי איכ"ל ומאי מקשה לפירש"י דאיכא איסור דהשח"ז למה נתיר הנשואין לכתחילה, הרי נראה דאין אנו אוסרים גם הנשואין אף על פי שנצטרך להתיר אח"כ משום אונס, (והאחרונים האריכו בזה אם מתירים לכתחילה במה שיהי' מותר אח"כ משום אונס והביאו ראי' מכתובות ג' ולידרש להו דאונס שרי ואכמ"ל) וכן מבואר בד' הרא"ה הובא באס"ז בכתובות דמשום מצות עונה התירו (עי' כת"ס אה"ע) וכיון דלא אסרו לכתחילה למה תיאסר אח"כ בשימת מוך כיון דלדברי הרופאים איכא סכנה ועכצ"ל הא דס"ל לרבנן דמשמשות כדרךן וסמכינן על שומר פתאים ד' משום דזהו חשש רחוק ומיעוטא דמיעוטא שאינו מצוי שתתעבר, ובאמת נתקשו בזה הראשונים עי' בריטב"א שהקשה לפירש"י דלרבנן אפילו הני ג' אסורות במוך ואמאי כיון דאיכא סכנה האיך מכניסות עצמן משום שומר פתאים ד', ועי' באס"ז כתובות שהביא כן בשם הרא"ה לפום האי טעמא רבנן אסרי ואמאי כיון דמסתכנא אלא דמה שהוכיחו מזה הראשונים ותייצו דלרבנן מותרות לשמש במוך ג"כ אלא שאינן מחויבות צ"ע דכיון דאיכא חשש סכנה מהכ"ת יהי' הרשות בידן לשמש בלא מוך כיון דאיכא חשש סכנה, והא אסור להחמיר במקום סכנה ועכצ"ל דזהו באמת חשש רחוק ומיעוט שאינו מצוי דלא חיישי רבנן להאי ועל זה יש לסמוך משום שומר פתאים, (ועי' מש"כ בזה בתשו' בנין ציון סי' קל"ז בפלוגתא דרבנן ור"מ אי חיישינן במיעוטא כהאי כיון דהסכנה לא הגיע עודנה כמו שמותר לירד בים, ובאמת קשה לשקול במשקל סברות מחודשות במקום סכנה) עכ"פ גם לד' הראשונים בשי' רש"י דלרבנן אסורה במוך היינו דוקא בחשש רחוק שלא חששו ובודאי לא תתעבר אבל היכא שתתעבר ולדברי הרופאים איכא סכנה מהכ"ת

נחוש וא"כ לפירש"י גם במוך לפני תשמיש דפליגי בזה ר"מ ורבנן וקיי"ל כחכמים היינו דוקא בג' נשים דאיכא חשש רחוק אבל לא כן במקום דאיכא סכנה ודאית דגם לרבנן מותרת ולא אסרו השמוש כל עיקר כמש"כ.

והנה מד' הראשונים מבואר דמפרשים בשי' רש"י דלרבנן אסורה לשמש במוך, אולם מצאתי בשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תקצ"ו שנשאל ע"ד מקצת נשים שנותנות מוך באותו מקום בשעת תשמיש כדי שלא תתעבר אי מותר וכתב ומסתברא לי דאפילו למ"ד כולן משמשות כדרך ומן השמים ירחמו כולן מותרות לשמש כדרך קאמר וא"צ לשמש במוך אבל לא שיהי' ג' נשים אסורות לשמש במוך דמצי למימר שמא אין לי זכות שירחמו עלי מן השמים הלכך לכו"ע ג' נשים רשאות לשמש במוך יעושה"ט (שחידש עוד דאפילו לשי' ר"ת מיהו לר"מ בשארי נשים אסור לשמש במוך אחר תשמיש וגם שימוש במוך לד' הרדב"ז הוי כמעשה ער ואונן ולדידי' אפילו מעשה ער ואונן מותר בג' נשים וזהו שלא כד' הרא"ש בתשו' כלל ל"ג) ונראה דמפרש הרדב"ז כן בשי' רש"י דאפילו לרבנן ג' נשים מותרות לשמש במוך ויתשיב בזה משה"ק לפרש"י מהא דאמרו בריש נדה משמשת במוך מאי איכ"ל ופירש"י ג' נשים משמשות במוך ותמוה דהא אנן קי"ל כחכמים נגד ר"מ ולמש"כ הרדב"ז גם לרבנן מותרות לשמש במוך וכ"נ מלשון רש"י בנדה דמ"ה משמשות במוך תקנתן הוא לשמש במוך שלא יתעברו פחות מכאן א"צ לשמש במוך דודאי לא תתעבר ובאמת דרש"י בנדה הוא ממש כמו שפירש הר"ת ושארי הראשונים דמשמשות במוך שצריכות לשמש במוך ופחות מכאן א"צ לשמש במוך ודרש"י בנדה סותר למה שפירש"י ביבמות וכתובות ועכצ"ל שמפרשים בכונת רש"י דכיון דמותרות לשמש במוך לפיכך מחויבות ופחות מיכן כיון שא"צ לשמש במוך לפיכך אסורות ג"כ, ועכ"פ כיון דגם רש"י בנדה מפרש משמשות במוך שצריכות שפיר י"ל דלרבנן דס"ל דמשמשות כדרך היינו שאינן צריכות אבל מותרות אם אינן רוצות לסמוך על שומר פתאים כמש"כ הרדב"ז.

(ג) והנה מד' הרמב"ן והרשב"א המובא באס"ז מבואר דס"ל כפירש"י דמשמשות במוך בשעת תשמיש מ"מ השיגו על פירש"י ופירשו שצריכות לשמש ולרבנן איסורא ליכא וכמו שפירש"י בנדה וכ"כ הרא"ש בנדרים ל"ה ומפרש שם משמשות צריכות לשמש במוך שתשיב מוך באותו מקום לקלוט הזרע, ועי' בד' הרא"ש בתשובה כלל ל"ג סי' ג' המובא באה"ע סי' כ"ג באשה שיש לה אוטם ברחם דזה גרע ממשמשת במוך הואיל ומשמש כדרך כל הארץ אף על פי

שאין זרעו ראוי להתעבר מבואר ג"כ דגם לרבנן דקיי"ל כותייהו שרי ורק בזורה בחוץ דהוי מעשה ער ואונן אוסר הרא"ש ועי' ביש"ש ביבמות סי' א' אות ח' שכ' דפירש"י עיקר דמשמש במוך לפני תשמיש כו' מ"מ נראה דגם דעת ר"ת עיקר כו' וג' נשים דהכא צריכות קאמר וכן פי' הרא"ש בנדרים דצריכות לשמש קאמר וממילא דשאר נשים מותרות וכן משמע מלשון הרא"ש שלפני תשמיש קאמר וכ"מ בריש נדה דאף שאר נשים שריין והלכה כחכמים שא"צ לשמש במוך אבל מותרות יעו"ש, ולדינא הא מבואר בד' הרמב"ן ושאר הראשונים והרא"ש דמפרשים משמשות במוך לפני תשמיש ומ"מ גם לרבנן דס"ל דמשמשות כדרכן אין איסור, וגם לפי סברתם שם בפחות מיכן שלא תתעבר אין איסור השח"ז א"כ מה"ט היכא שתסתכן בלידה ויהי' גם סכנה להולד הא ל"ש בזה חשש זרע, וגם לפירש"י יש יסוד גדול ד' הרדב"ז דלרבנן מותרות ג"כ וכמו שנראה ג"כ מפירש"י דנדה ואין לנו לחוש רק לדעת ר"ת דס"ל דמשמשות במוך הוא לאחר תשמיש הא לפני תשמיש הוי כמשמש על עצים ואבנים דבכה"ג גם לר"מ אסור לשמש במוך ונראה דבדואי אין הכונה דאפילו במקום סכנה אסור דא"כ יאסר לגמרי וצ"ל כמש"כ הבית מאיר בסי' כ"ג בטעמא דמילתא דלפני תשמיש ודאי אסור לר"ת משום דס"ל דאפשר לתקוני אחר תשמיש יעו"ש, ובזה י"ל בטעמא דמילתא דלרש"י מותר לר"מ גם לפני תשמיש דס"ל דגם אח"כ אסורה כמש"כ הר"י בכתובות ל"ט אליבא דרש"י אבל לר"ת דס"ל דמותרת אח"כ להכי אסורה מתחלה, ולפ"ז באופן דלדברי הרופאים לא יהי' תועלת שימת המוך אחרי כן שתקלוט הזרע י"ל דבכה"ג גם הר"ת מתיר וביותר י"ל דדוקא בג' נשים שזהו מיעוט שאינו מצוי שתתעבר ולהכי כיון דשרי לאחר תשמיש אין אנו חוששין שמא לא תועיל המוך להפליט, אבל ברוב נשים המתעברות ויולדות כיון דתבוא לידי סכנה בכה"ג גם לר"ת מותר ויעו"ש בתשו' חמדת שלמה מש"כ דברים קרובים לזה, וע"כ לדינא יש לסמוך על שי' הראשונים דמותרות לשמש במוך גם לרבנן ועל ד' היש"ש שהקיל מפורש בזה ועל דברי הרדב"ז וגם י"ל דהר"ת מודה בזה וכן מצאתי אח"כ שכמה מחברים הקילו בזה. + עי' מזה בת' בית יצחק שמעלקים ז"ל אה"ע דאינו מסכים לת' ח' ולא ראה מ"ש בת' צמח צדק החדש אה"ע סי' צ"ט ע"ש בשי' א' פפא"מ. ד' שלח כ"ה סיון תרפ"ט. מ' מ' ק' ר'

שו"ת אחיעזר

חלק א אבן העזר סימן כג

מ"ח תרנ"ג. לרב אחד.

(א) ע"ד שאלת מעכת"ר באשה אשר לדברי הרופאים תסתכן בעיבור ולידה אי מותרת לשמש במוך לפני תשמיש והנה בתשו' רעק"א סי' ע"א וע"ב ובחת"ס סי' קע"ב ובבינת אדם החמירו בזה ובתשו' חמדת שלמה סי' מ"ו הקיל בזה הובא כל זה בפ"ת סי' כ"ג ובצ"צ החדש הקיל ג"כ בזה והגרעק"א הסכים להתיר רק לעשות במוך אחר תשמיש כסדר בדיקות בחורין וסדקין וע"י בדיקת מוך הרבה להפליט הזרע י"ל דאסור יעו"ש, והנה מה שהביא הגרעק"א ראי' בסי' ע"א לאסור מסוגיא דנדה מ"ב ורבא אקרא קאי וה"ק כי כתיב ורחצו במים בשאינה מתהפכת ולכאורה דחיק קרא בגונא דחיקא כזה ולא בפשוטו דהפליטה זרע במוך או שכיבדה בחמין כדמשמע כן ודאי לאיסורא לא כתב קרא זהו תוכן ראינתו ותמיהני על הגאון הנ"ל שנעלם מעינו הבדולח לפי שעה ד' רבותינו בעהותו"ס בנדה שם בד"ה פולטת שכתבו וא"ת בלאו הכי מצי לאקשו מרבא אקרא ות' דקרא איכא לאוקמי דאזלא איהי בכרעא א"נ כשקנחה יפה דאפשר לכבד הבית שלא ישתייר כלום דתנן במקואות פ"ח האשה ששימשה כו' אבל השתא דמשני כאן בפולטת פריך שפיר דאם איתא דכבדה הבית א"כ תיפ"ל דהרי פלטה עכ"ל וכן מבואר בחי' הריטב"א ובדברי תוס' הרא"ש ועי' בס' התרומה הל' נדה סי' צ"ה ובתוה"ב, הרי מבואר מדבריהם דבאמת הוה מוקים ל' לקרא בכה"ג אלא משום דא"כ הוי פולטת וטמאה מצד נגיעה והכתוב גלי בזה לר"ש דטמאה מצד משמשת כמבואר שם וע"כ ד' הגרעק"א מתמיהים בזה.

וביסוד ד' הגרעק"א להחמיר לתת מוך אחר תשמיש ע"פ שי' רש"י ואף די"ל בשי' רש"י דמשמשות דמותרות היינו לפני תשמיש ולאחר תשמיש י"ל דרש"י מודה הכריח מד' הנמוק"י שהקשה לפרש"י דא"כ קודם הזמן דמשמשת כדרכה ואסורה במוך ואמאי כיון דאינה מתעברת כל עיקר אין כאן השחתת זרע וע"כ דמפרש הנמוק"י בשי' רש"י דהאיסור משום דידה דאי ס"ל דהאיסור הוא משום דמשמש על עצים ואבנים מה בכך שאינה מתעברת הא מ"מ לאו דרך תשמיש הוא ואי לשי' רש"י האיסור כיון דאינה יכולה להתעבר אסור א"כ בפשיטות הו"ל להקשות דתתסר תשמיש בקטנה ובאילונית ועכצ"ל דכוונת

הנמוק"י דהאיסור משום ליתא דידה דהיא מצוה על השחתת זרע כמש"כ הר"י או דהיא מצוה שלא להשחית זרע ידי' ולפ"ז הא גם במוך אחר תשמיש אסורה עכת"ד, אבל סברת הגרעק"א תמוה דאיך אפשר דהאיסור יהי' עלי' יותר מעליו דאטו האיסור הוא שימת המוך הא האיסור הוא בשעת תשמיש ואם עליו אין איסור ה"נ עלי' אין איסור, ובאמת אין הכרח מד' הנמוק"י דאפ"ל דס"ל בפרש"י דהאיסור משום ליתא ידי' אבל לא משום דהוי כמשמש על עצים ואבנים ממש והוי כמעשה ער ואונן ממש דנראה דבכה"ג לא התיר גם ר"מ ורק לשמש במוך התיר ולא מעשה ער ואונן וע"כ דהאיסור הוא רק משום דזהו שלא כדרך כל הארץ דהא לא תתעבר עי"ז ויושחת זרעו והאיסור משום השחתת זרעו ובקטנה ואילונית זהו דרך תשמיש שלהם וע"כ התיר ר"מ לשמש במוך בג' נשים דאפשר לבוא לידי סכנה וממילא זהו דרך כל הארץ למנוע הסכנה וס"ל להנמוק"י דבכה"ג כל זרע שאי"ר = שאינה ראויה = להתעבר ממנו כמו בקטנה פחות מזה הזמן שוב אין איסור גם בשימוש במוך דבזה שאינו חושש דבל"ז לא תתעבר הוי כדרך כל הארץ ושפיר הקשה דלפרש"י פחות מכאן תשמש במוך כיון דהאיסור הוא משום השחתת זרע שהוא שלא כדרך כל הארץ וזהו דוקא בזרעו הראוי שתתעבר אבל באופן שאי"ר להתעבר אין כאן השחתת זרע והאיסור לפ"ז רק משום לתא ידי' אבל לאחר תשמיש עליה ליכא איסור דהשחתת זרעו כפי' ר"ת אולם בד' הרמב"ם והרא"ה כתבו מפורש בשי' רש"י דהאיסור משום לתא דידה דאסורה להשחית זרעו ובד' הר"י בכתובות מבואר דאפילו אחר תשמיש אסורה משום השחתת זרעו.

(ב) ובאמת תמיהני ביסוד האיסור דהשח"ז = דהשחתת זרע = לאחר תשמיש היכא דאיכא חשש סכנה דהא מבואר במשנה דאהלות דהאשה שהיא מקשה לילד מחתכין את העובר במעיה מפני שחייה קודמים לחייו ומכש"כ בהשח"ז אשר תוכל לבוא עי"ז לידי סכנה ואף לשי' התוס' דלהרוג עובר אסור מן התורה גם בישראל כמש"כ בחולין ל"ג וגם לשי' הבה"ג דמחללין את השבת להצלת העובר מ"מ הא מוכרח ממשנה דאהלות דלהצלת האם מותר, וגם למש"כ הרמב"ם בפ"א מהל' רוצח הל' ט' דלהכי מותר לחתוך העובר במעיה מפני שהוא כרודף אחריה להורגה (עי' בתשו' חות יאיר סי' ל"א ובנובי"ת חחו"מ סי' נ"ט מה שתמהו בזה) הרי גם הזרע דהוי גרמא וסבה ליצירת הולד כרודף והא ברודף אזלינן בתר אומדנא כמו במחתרת כמבואר ביומא פ"ה דספק על ממון בא או על עסקי נפשות וכיון דלפי האומדנא של הרופאים תסתכן עי"ז למה תאסר

ואין לומר דכיון דתצטרך למוך אחר תשמיש אסורה לכתחילה דהא לר"מ דס"ל דמשמשת במוך משום סכנה ולא אסרינן בתשמיש כל עיקר, וכן מבואר ביבמות מ"ב גבי מעוברת חבירו דלא ישא משום גזירה שמא תעשה עוברה סנדל ומקשה שם הש"ס דלמ"ד דג' נשים משמשות במוך מאי איכ"ל ומאי מקשה לפירש"י דאיכא איסור דהשח"ז למה נתיר הנשואין לכתחילה, הרי נראה דאין אנו אוסרים גם הנשואין אף על פי שנצטרך להתיר אח"כ משום אונס, (והאחרונים האריכו בזה אם מתירים לכתחילה במה שיהי' מותר אח"כ משום אונס והביאו ראי' מכתובות ג' ולידרש להו דאונס שרי ואכמ"ל) וכן מבואר בד' הרא"ה הובא באס"ז בכתובות דמשום מצות עונה התירו (עי' כת"ס אה"ע) וכיון דלא אסרו לכתחילה למה תיאסר אח"כ בשימת מוך כיון דלדברי הרופאים איכא סכנה ועכצ"ל הא דס"ל לרבנן דמשמשות כדרך וסמכין על שומר פתאים ד' משום דזהו חשש רחוק ומיעוטא דמיעוטא שאינו מצוי שתתעבר, ובאמת נתקשו בזה הראשונים עי' בריטב"א שהקשה לפירש"י דלרבנן אפילו הני ג' אסורות במוך ואמאי כיון דאיכא סכנה האין מכניסות עצמן משום שומר פתאים ד', ועי' באס"ז כתובות שהביא כן בשם הרא"ה לפום האי טעמא רבנן אסרי ואמאי כיון דמסתכנא אלא דמה שהוכיחו מזה הראשונים ותיצו דלרבנן מותרות לשמש במוך ג"כ אלא שאין מחויבות צ"ע דכיון דאיכא חשש סכנה מהכ"ת יהי' הרשות בידן לשמש בלא מוך כיון דאיכא חשש סכנה, והא אסור להחמיר במקום סכנה ועכצ"ל דזהו באמת חשש רחוק ומיעוט שאינו מצוי דלא חיישי רבנן להאי ועל זה יש לסמוך משום שומר פתאים, (ועי' מש"כ בזה בתשו' בנין ציון סי' קל"ז בפלוגתא דרבנן ור"מ אי חיישינן במיעוטא כהאי כיון דהסכנה לא הגיע עודנה כמו שמותר לירד בים, ובאמת קשה לשקול במשקל סברות מחודשות במקום סכנה) עכ"פ גם לד' הראשונים בשי' רש"י דלרבנן אסורה במוך היינו דוקא בחשש רחוק שלא חששו ובודאי לא תתעבר אבל היכא שתתעבר ולדברי הרופאים איכא סכנה מהכ"ת נחוש וא"כ לפירש"י גם במוך לפני תשמיש דפליגי בזה ר"מ ורבנן וקיי"ל כחכמים היינו דוקא בג' נשים דאיכא חשש רחוק אבל לא כן במקום דאיכא סכנה ודאית דגם לרבנן מותרת ולא אסרו השמוש כל עיקר כמש"כ.

והנה מד' הראשונים מבואר דמפרשים בשי' רש"י דלרבנן אסורה לשמש במוך, אולם מצאתי בשו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תקצ"ו שנשאל ע"ד מקצת נשים שנותנות מוך באותו מקום בשעת תשמיש כדי שלא תתעבר אי מותר וכתב ומסתברא לי דאפילו למ"ד כולן משמשות כדרך ומן השמים ירחמו כולן מותרות

לשמש כדרך קאמר וא"צ לשמש במוך אבל לא שיהי' ג' נשים אסורות לשמש במוך דמצי למימר שמא אין לי זכות שירחמו עלי מן השמים הלכך לכו"ע ג' נשים רשאות לשמש במוך יעושה"ט (שחידש עוד דאפילו לשי' ר"ת מיהו לר"מ בשארי נשים אסור לשמש במוך אחר תשמיש וגם שימוש במוך לד' הרדב"ז הוי כמעשה ער ואונן ולדידי' אפילו מעשה ער ואונן מותר בג' נשים וזהו שלא כד' הרא"ש בתשו' כלל ל"ג) ונראה דמפרש הרדב"ז כן בשי' רש"י דאפילו לרבנן ג' נשים מותרות לשמש במוך ויתישב בזה משה"ק לפרש"י מהא דאמרו בריש נדה משמשת במוך מאי איכ"ל ופירש"י ג' נשים משמשות במוך ותמוה דהא אנן קי"ל כחכמים נגד ר"מ ולמש"כ הרדב"ז גם לרבנן מותרות לשמש במוך וכ"נ מלשון רש"י בנדה דמ"ה משמשות במוך תקנתן הוא לשמש במוך שלא יתעברו פחות מכאן א"צ לשמש במוך דודאי לא תתעבר ובאמת דרש"י בנדה הוא ממש כמו שפירש הר"ת ושארי הראשונים דמשמשות במוך שצריכות לשמש במוך ופחות מכאן א"צ לשמש במוך ודרש"י בנדה סותר למה שפירש"י ביבמות וכתובות ועכצ"ל שמפרשים בכונת רש"י דכיון דמותרות לשמש במוך לפיכך מחויבות ופחות מיכן כיון שא"צ לשמש במוך לפיכך אסורות ג"כ, ועכ"פ כיון דגם רש"י בנדה מפרש משמשות במוך שצריכות שפיר י"ל דלרבנן דס"ל דמשמשות כדרך היינו שאינן צריכות אבל מותרות אם אינן רוצות לסמוך על שומר פתאים כמש"כ הרדב"ז.

(ג) והנה מד' הרמב"ן והרשב"א המובא באס"ז מבואר דס"ל כפירש"י דמשמשות במוך בשעת תשמיש מ"מ השיגו על פירש"י ופירשו שצריכות לשמש ולרבנן איסורא ליכא וכמו שפירש"י בנדה וכ"כ הרא"ש בנדרים ל"ה ומפרש שם משמשות צריכות לשמש במוך שתשיב מוך באותו מקום לקלוט הזרע, ועי' בד' הרא"ש בתשובה כלל ל"ג סי' ג' המובא באה"ע סי' כ"ג באשה שיש לה אוטם ברחם דזה גרע ממשמשת במוך הואיל ומשמש כדרך כל הארץ אף על פי שאין זרעו ראוי להתעבר מבואר ג"כ דגם לרבנן דקי"ל כותיהו שרי ורק בזוהר בחוץ דהוי מעשה ער ואונן אוסר הרא"ש ועי' ביש"ש ביבמות סי' א' אות ח' שכ' דפירש"י עיקר דמשמש במוך לפני תשמיש כו' מ"מ נראה דגם דעת ר"ת עיקר כו' וג' נשים דהכא צריכות קאמר וכן פי' הרא"ש בנדרים דצריכות לשמש קאמר וממילא דשאר נשים מותרות וכן משמע מלשון הרא"ש שלפני תשמיש קאמר וכ"מ בריש נדה דאף שאר נשים שריין והלכה כחכמים שא"צ לשמש במוך אבל מותרות יעו"ש, ולדינא הא מבואר בד' הרמב"ן ושארי הראשונים והרא"ש

דמפרשים משמשות במוך לפני תשמיש ומ"מ גם לרבנן דס"ל דמשמשות כדרכן
 אין איסור, וגם לפי סברתם שם בפחות מיכן שלא תתעבר אין איסור השח"ז
 א"כ מה"ט היכא שתסתכן בלידה ויהי גם סכנה להולד הא ל"ש בזה חשש זרע,
 וגם לפירש"י יש יסוד גדול ד' הרדב"ז דלרבנן מותרות ג"כ וכמו שנראה ג"כ
 מפירש"י דנדה ואין לנו לחוש רק לדעת ר"ת דס"ל דמשמשות במוך הוא לאחר
 תשמיש הא לפני תשמיש הוי כמשמש על עצים ואבנים דבכה"ג גם לר"מ אסור
 לשמש במוך ונראה דבודאי אין הכונה דאפילו במקום סכנה אסור דא"כ יאסר
 לגמרי וצ"ל כמש"כ הבית מאיר בסי' כ"ג בטעמא דמילתא דלפני תשמיש ודאי
 אסור לר"ת משום דס"ל דאפשר לתקוני אחר תשמיש יעו"ש, ובזה י"ל בטעמא
 דמילתא דלרש"י מותר לר"מ גם לפני תשמיש דס"ל דגם אח"כ אסורה כמש"כ
 הר"י בכתובות ל"ט אליבא דרש"י אבל לר"ת דס"ל דמותרת אח"כ להכי אסורה
 מתחלה, ולפ"ז באופן דלדברי הרופאים לא יהי' תועלת שימת המוך אחרי כן
 שתקלוט הזרע י"ל דבכה"ג גם הר"ת מתיר וביותר י"ל דדוקא בג' נשים שזהו
 מיעוט שאינו מצוי שתתעבר ולהכי כיון דשרי לאחר תשמיש אין אנו חוששין
 שמא לא תועיל המוך להפליט, אבל ברוב נשים המתעברות ויולדות כיון דתבוא
 לידי סכנה בכה"ג גם לר"ת מותר ויעוי' בתשו' חמדת שלמה מש"כ דברים
 קרובים לזה, וע"כ לדינא יש לסמוך על שי' הראשונים דמותרות לשמש במוך
 גם לרבנן ועל ד' היש"ש שהקיל מפורש בזה ועל דברי הרדב"ז וגם י"ל דהר"ת
 מודה בזה וכן מצאתי אח"כ שכמה מחברים הקילו בזה. +עי' מזה בת' בית יצחק
 שמעלקיס ז"ל אה"ע דאינו מסכים לת' ח' ולא ראה מ"ש בת' צמח צדק החדש
 אה"ע סי' צ"ט ע"ש בשי' א' פפא"מ. ד' שלח כ"ה סיון תרפ"ט. מ' מ' ק' ר'

בענין שימוש במוך בסכנה

שו"ת אגרות משה

אבן העזר חלק א סימן סג

בענין תשמיש במוך ובראבער באשה שסכנה לה להתעבר ה' בא תרצ"ה ליובאן. מע"כ גיסי כאחי הרב הגאון המפורסם מוהר"ר יצחק אייזק הלוי שמאל שליט"א.

ענף א

בדבר אשה שצוה לה הרופאים שתזהרי מלהתעבר משום שסכנה הוא לה אם מותרת לשמש במוך שבעת התשמיש. הנה בפ"ת אה"ע סי' כ"ג סק"ב הובא מחלוקת בין תשובות האחרונים דבתשובת חמדת שלמה מתיר ותשובות רעק"א וחת"ס ובס' בינת אדם אסרי. ואף שמה אני להכריע אבל כיון שמקום עגון הוא שהרבה הצריכו חכמים לשקוד לטובתה ועשית שלום בין איש לאשתו הוא שהתורה התירה אף למחות שמו הקדוש כ"ש שאין לחוש לכבוד הגדולים אף שהם רבותינו גאוני עולם מלהמנע מלכתוב הנכון לע"ד לדינא ולמעשה והשי"ת יעזרנו שלא נכשל ח"ו בדבר הלכה.

והנה שיטת רש"י ביבמות דף י"ב דשלש נשים לר"מ שסובר שיש קצת חשש סכנה מותרות לתת מוך במקום תשמיש כשהן משמשות כדי שלא יתעברו עיין שם וא"כ כ"ש באשה שתסתכן בעבור ולידה מחמת מחלתה וחולשתה שמותרת. ואף לרבנן יודו בזו שמותרות, דהא ברור שלא פליגי רבנן אהיתר דסכנה רק שבאלו השלש נשים פליגי מטעם שמן השמים ירחמו כמפורש בדבריהם שרק מטעם זה אסרי והוא לתרץ שלא יקשה קושיית הרא"ה והריטב"א בשט"מ כתובות דף ל"ט על פרש"י דכיון שיש סכנה איך אסרי רבנן. וטעמם הוא אף שבכל מקום לא אמרינן מן השמים ירחמו ואסור להסתכן אף במקום חלול שבת ועבירת כל המצוות אבל באלו ג' נשים דהוא דבר טבעי בכל הנשים שבעולם, אם היה סכנה בדבר היה נאסר זה בתורה בפירוש וכ"ש שלא לחייבו עוד במצוות עונה דהא סתמא כתיב בקרא חיוב עונה אף במעוברת ומניקה

ועיקר מצות עונה נאמר ביעוד שהוא בקטנה וסתמא כתיב שהוא גם בשנת י"ב ולכן סברי דהוא הבטחה מן השמים שלא יארע סכנה מזה דמן השמים ירחמו ואין כאן ענין סמיכה על הנס דהוא כבר כדבר טבעי שלא תתעברנה באופן סכנה דאף שבעתים רחוקות אירע סכנה שמתעברות ומסתכנות הוא עונש בכוונה מן השמים ולא מחמת שלא נשמרו ומעונש מן השמים א"א לה להמלט, ולכן אסרי רבנן דהוי כליכא סכנה.

וכן הוא טעם אב"י בנדה דף ל"א במה שמתיר לשמש בספק יום תשעים דתנא דהמשמש ביום תשעים להריונה כאילו שופך דמים ואקשינן מנא ידע ואמר אב"י משמש והולך ושומר פאתים /פתאים/ ה', דכיון שהוא דבר טבעי ולא אסרה תורה מלשמש אז ש"מ שהוא הבטחה שלא תסתכן מצד זה אם אינה חייבת עונש ולא נכנס זה בגדר סמיכות על הנס שאסור ומחוייב האדם ליזהר בכמה זהירות שלא לבא לחשש כל דהו מסכנה ומצנים פחים וכדומה דהכא שאני דהוא כמו הבטחה מהשי"ת שלא תסתכן כשלא תתחייב עונש ומעונש שחייבת א"א להמלט ולכן מסתבר שמותר לאב"י אף אם היה ידוע שהוא ודאי יום תשעים ולא רק בספק שנימא כוונתו דישמור ה' שלא יזדקקו לתשמיש ביום צ' כי הרי זמן עונה דהטיילין בכל יום והיה לן לאסור להטיילין לשמש בכל יום כשהיא קרוב ליום צ' כדי שיהיה שייך שמירה זו דלא יזדמן להם לשמש ביום תשעים אלא צריך לומר דלאב"י מותר לגמרי והוא מטעם דבארתי דהוא הבטחה שלא תסתכן וישמור אותה השי"ת מהסכנה אף כשתשמש ודאי. ויהיה ניחא מה שנקט בלשון אלא אמר אב"י שמשמע שפליג וסובר שליכא כלל איסור לשמש ביום תשעים אף אם היה ידוע ולא שהוא רק מתרץ דבספק לא חיישינן משום דשומר פתאים ה' והברייתא איירי באם יזדמן שידוע להם או שאסרה מלשמש בכל יום שהוא כידוע להם אלא שאב"י מתיר לגמרי אף לשמש בכל יום משום דאף בידוע שהוא יום תשעים היה מתיר מטעם דבארתי.

ועוד יש טעם לפרש בהא דמן השמים ירחמו דקאמרי רבנן דהא כל יולדות שבעולם בחשש סכנה שמחללין עליהם שבת וכל מצות התורה שצריכות וכ"ש שהיה להן לבטל מצות עשה אם היתה צריכה לכך ומ"מ מחוייבין ליכנס בסכנה זו מטעם מצות פריה ורביה ועונה ולסמוך שמן השמים ירחמו שאם אינה מחוייבת עונש לא תסתכן ולא נחשב לסמיכה על הנס, לכן סברי רבנן שילפינן מזה שכ"כ כל דבר טבעי יש לסמוך שמן השמים ירחמו ולכן אסרי לשמש במוך גם בג' נשים אלו שג"כ הוא טבעי בכל הנשים.

וסברי הרא"ה והריטב"א שלא ילפינן לג' נשים שיש בהם חשש סכנה טבעי רק לזה שלא נאסרות מלשמש כדרכן ורשאות לבטוח שמן השמים ירחמו אבל לא שיהיו עוד אסורות מלשמש במוך אם חוששות לחטאיהן שמא אין להן זכות שירחמו כדכתב הרדב"ז בתשובה אלף כ"ב משום שסברי כטעם ב' שלא הוי כנאמר בהן בפירוש הבטחה שלא יסתכנו אלא שלמדין מעצם חיוב פו"ר ועונה דלכן אף שפו"ר הוא חיוב אין למילף לג' הנשים שגרועות מסתם נשים אלא להיתר שרשאות ליכנס בסכנה טבעית ולסמוך שמן השמים ירחמו ולא לחיוב דלענין חיוב אפשר רק בסתם נשים שהסכנה קטנה וגם שא"א היה ענין האישות בעולם חייבה רחמנא ולא בג' הנשים שהוא רק לזמן וגם הסכנה הוא ביותר לא חייבה. אבל היתר ילפינן דלא מסתבר לחכמים שיהיה רחוק כ"כ דבג' הנשים יהיו אסורות לסמוך שירחמו מן השמים ובשאר הנשים יהיו מחוייבות לסמוך אף שבשניהם יש חשש סכנה ולכן ילפי לכה"פ להיתר גם בג' נשים שהיא סכנה טבעית בכל הנשים אף שלא ילפי לחיוב. ולרש"י ודעימיה הסוברים דלרבנן אסורות לשמש במוך הוא משום שסברי כטעם א' שהוא כמפורש שלא תסתכן מזה אם לא תהיה מחוייבת עונש ולכן אסורות לשמש במוך ככל הנשים. ור"מ להסוברים לרש"י שרק מותרות ולא מחוייבות הוא שיפרשו שבזה פליגי ר"מ וחכמים דלר"מ הוא כטעם ב' ולחכמים הוא כטעם א'. ולהמפרשים שר"מ מחייב דוקא לשמש במוך סובר דלא ילפינן כלל הג' נשים מעיקר דין פו"ר ועונה שהוא בסתם נשים מאחר שגרועות מינייהו ולכן אף סכנה טבעית שבכל הנשים הוא ככל חשש סכנה שאסור לסמוך שירחמו מן השמים.

וא"כ הוא רק בדבר טבעי בכל הנשים אבל בסכנה אחרת שאינו דבר טבעי בכל הנשים רק באשה זו שחלתה באופן שהעבור הוא לה סכנה גם רבנן מודו דמותרת לשמש במוך וגם עוד חייבת דבהיתר וגם בחיוב סכנה לא פליגי רבנן, דודאי אסור לסמוך בסכנה שירחמו מן השמים כמו בשבת וכל איסורי התורה.

ולכן ניהא מה שבנדה דף ג' הקשה אטעם דדיין שעתן לב"ש משום דמעיקרא הוה אתי, משמשת במוך מאי איכא למימר דלא נצטרך לדחוק שהקושיא היא רק לר"מ ולא לרבנן משום דגם לרבנן מותרת אשה שיש לה סכנה מקרית. ומאשה כזו מקשה דהא השלש נשים שהן קטנה מעוברת ומניקה דיין שעתן אף לב"ה, דדוחק לפרש דמקשה ממעוברת ומניקה שהוא רק לר' יהושע קודם שחזר או כר' יוסי דמצריך ג' עונות /בנדה/ בדף ז' דהא א"כ נצטרך לומר דסברי כר"מ שמשמשות במוך ואינם בכלל חכמים דפליגי עליה שהוא דוחק גדול וא"כ

למאן פריך הא לר"מ שסובר דמשמשות במוך הא סובר דדיין שעתן ולר' יוסי ור' יהושע דמטמאין מעל"ע הא סברי דאסורות לשמש במוך. ולכן צריך לפרש דמקשה מנשים דעלמא שיש להן סכנה מקרית להתעבר ומקשה לכו"ע דאף רבנן מודו דאשה כזו משמשת במוך. ואף שהביא שם רש"י הא דשלש נשים משמשות במוך הוא רק לציין מקור הדין שמותרות ולא שמקשה מהן. ועיין בתשובת רעק"א סי' ע"א שהביא שבחדושי הר"ן כתב כן על רש"י דלא פרכינן משלש נשים דבלאו הכי דיין שעתן אלא דפריך מנשים דעלמא וצריך לומר שכוונתו כדבארתי מנשים דעלמא שיש להן סכנה להתעבר דהא בלא סכנה סובר רש"י שאסורות. ומה שרוצה רעק"א לפרש דהקושיא היא מהשלש נשים שנתחזקו ברואות דם דחוק טובא דהא נצטרך לומר דמקשה רק מקטנה שכבר ראתה דהא במעוברת ומניקה סובר ר"מ בדף י"א דדיין כל ימי עיבורן ומניקותן וא"כ הוא אינו מצוי כלל ותמוה דהקושיא תהיה בכמה תנאים שאינם מצויין שקטנה תראה דם ותהיה נשואה וגם שהקושיא תהיה רק משנה אחת בת י"ב. ולכן מסתבר לפרש בכוונת רש"י כהר"ן וכדבארתי שהקושיא היא לכו"ע דבמקום סכנה מקרית גם רבנן מודו שמותרות וכן משמע מכל המפרשים שהביאו דברי רש"י שגם רבנן לא פליגי אעיקר היתר דסכנה.

ומאד תמה אני על החת"ס יו"ד סי' קע"ב שכתב דאף לרש"י רק ר"מ מתיר בסכנה ורבנן פליגי אעיקר היתר דסכנה ולא רק בשלש נשים אלו עיין שם, שברור שרק בשלש נשים פליגי וכמפורש בדבריהם מטעם שמן השמים ירחמו. וכן בריטב"א כתובות ובשט"מ בשם הרא"ה מפורש לרש"י שרבנן רק מחמת שמן השמים ירחמו פליגי אבל מודו בעיקר היתר דסכנה וכן משמע מכל האחרונים שהביאו דברי רש"י ולכן ברור שלרש"י מותר במקום סכנה מקרית לשמש במוך שבשעת תשמיש אף לרבנן.

ענף ב

והנהבטעם שיטת רש"י שכל הנשים אסורות יש ב' שיטות. הר"י בתוס' כתובות דף ל"ט סובר שהוא מטעם דכיון דהמוך הוא במעיה בעת התשמיש הוי כמשמש על העצים ועל האבנים ולכן ל"ד למשמש קטנה ואילונית דהוא דרך תשמיש. ולפ"ז הוי האיסור בדידה. וכן פי' הרא"ש שהובא בשט"מ כתובות והריטב"א ביבמות ומ"מ התירו במקום סכנה. ולכאורה תמוה מאד לפ"ז איך

שייך להתיר זה במקום סכנה להתעבר הא יכול לגמרי שלא לבעול ולא יהיה סכנה ול"ד לכל האיסורין שנידחין מפני הסכנה שכבר ישנה הסכנה וכשיעבור על האיסור אפשר שישלך הסכנה אבל הכא הא ליכא סכנה כשלא יעשה כלום וא"כ איך נתיר לו לשמש במוך שהוא כעל עצים ואבנים ולעבור על איסור הוצאת זרע לבטלה. ופשוט שזהו טעם ר"ת ביבמות שסובר דבמוך בשעת תשמיש אסורות אף השלש נשים אף לר"מ כיון דהוא כמטיל על עצים ואבנים ואין שייך להתיר משום סכנת עיבור כיון דליכא סכנה כשלא ישמש כלל. וגם בזה תמה אני על החת"ס שכתב שר"ת לחומר איסור השחתה לא סבירא ליה שיתיר ר"מ אף במקום סכנה עיין שם שזה אינו טעם כלל דמה לנו לענין סכנה אם הוא איסורא רבא או זוטא והא גם שבת דאיסור סקילה הותר בפ"נ ולמה לא אמר טעם הנכון שהוא כדבארתי מחמת שליכא סכנה כלל אם לא יבעול ואין שייך כלל להתיר. אבל הוא קשה טובא על רש"י לשיטת הר"י והרא"ש והריטב"א יבמות. ופלא שלא הקשו קושיא חמורה זו.

והנכון לע"ד דהנה קושיא זו הוא עוד יותר תימה על ר' אליעזר דמחמיר מאד באיסור הוצאת זרע לבטלה בנדה דף י"ג וחש לזה טובא יותר מחכמים דאמר כל האוחז באמה ומשתין כאילו מביא מבול לעולם ולא חש אף ללעז בניו ומ"מ סובר ביבמות דף ל"ד שכל כ"ד חדש דש מבפנים וזורה מבחוץ אף שהוצאת זרע לבטלה ממש הוא לכו"ע ואמאי נהי שסובר כר"מ שצריך לחוש לעיבור שהוא סכנה להולד מ"מ איך מתיר להוציא זרע לבטלה מחמת זה הא כשלא יבעול כלל ודאי ליכא סכנה. וזה קשה לכו"ע אף לר"ת ואף להשיטה השניה בדעת רש"י.

ולכן מוכרחין לומר דבר חדש דיסבור ר' אליעזר דזרע לבטלה שאסור אין פירושו לבטלה מהולדה שהוא בכל אופן שאי אפשר להוליד בהוצאה כזו אלא פירושו לבטלה ממש בלא צורך אבל ביש צורך כגון למצות עונה אף שא"א להוליד בהוצאה כזו לא הוי זה לבטלה ומותר. ולפ"ז ניחא בפשיטות מה שמותר לשמש עם עקרה ואילונית דכיון שחייב בעונה ולשמח אשתו הוי זה לצורך ואין כאן שום איסור. והאירו עיני בראותי מפורש טעם זה בריטב"א כתובות בטעם ראשון על מה דבקטנה או מעוברת או עקרה וזקנה לא חשיב השחתת זרע משום מצות עונה עיין שם שלכאורה הם דברים תמוהין מאד דכי מצות עונה דוחה שום איסור. אבל ברור שכונתו כדבארתי שמשום מצות עונה לא הוי לבטלה וליכא איסור כלל. ולכן סובר ר"א שכיון שיש סכנה במינקת כשיבעול ביאה הראויה

להוליד מותר מחמת מצות עונה לדוש מבפנים ולזרות מבחוץ ולא הוי לבטלה כיון שהוא לצורך עונה ושמחת אשתו. ורק בשאר נשים אסור משום דכיון דיכול לבעול ביאה הראויה להוליד הויה הזריה בחוץ לבטלה ואסור אבל כל כ"ד חדש שיש חשש סכנה ואינו יכול לקיים מצות עונה אם לא שיזרה בחוץ הוי זה לצורך ולא לבטלה ומותר בעצם לא מצד דחיה ולכן אף שכשלא יבעול כלל ליכא סכנה מותר לר"א אף שמחמיר הרבה באיסור זרע לבטלה.

והנה רבנן דפליגי עליה ואסרי לזרות בחוץ יש להסתפק אם פליגי אעיקר סברתו וסברי דאף לצורך הוי לבטלה אם א"א להוליד ביציאה כזו ואסור ולכן אסרי אף כשיש סכנה משום דכשלא יבעול כלל ודאי לא יהיה סכנה. או שגם הם סברי כר"א בזה אך לזרות מבחוץ אסרי משום שמעשה הזריה בחוץ לא שייך למעשה העונה דרך הדישה בפנים הוא צורך העונה ונמצא שעושה מעשה אחר להשחית זרעו כדי שלא תתעבר שזה הוי לבטלה לגמרי שלא לצורך שאסור ומצד סכנה אין שייך להתיר דהא יכול שלא לבעול כלל. וניחא לצד השני מה שאמרו חכמים לר"א הללו אינו אלא כמעשה ער ואונן דמסיק הגמ' שאינו ממש כמעשה ער ואונן דהתם שלא כדרכה והכא כדרכה רק שדימו למעשה ער ואונן בזה שהיא השחתה כמו התם, דלכאורה הוא תמוה לאיזה צורך המשילו להתם שמחמת זה יחזור בו ר"א דהא ודאי מודה ר' אליעזר דאסור להוציא זרע לבטלה ומחמיר עוד יותר מרבנן רק שמחלק מהתם משום דסובר דלבטלה הוי לבטלה ממש שלא לצורך. וכן אם סברי דהחלוק הוא דרך בשלא כדרכה שלא היתה דרך ביאה אסור ולא בדש מבפנים וזורה מבחוץ שסיבת ההוצאה היתה דרך ביאה א"כ במה יחזור במה שאמרו לו שדמי להתם הא לא אמרי טעם לדחות חלוקו ובשלמא אם היה זה ממש מעשה ער ואונן היה ניחא אבל כיון שמסיק דאין זה מעשה ער ואונן לא אמרו בזה שום טעם. אבל לפ"ז ניחא דכיון דטעם ר"א הוא מחמת שהוא לצורך מצות עונה לא הוי לבטלה השיבו לו דמעשה הזריה אינו ממצות העונה אלא מעשה אחר להשחית שלא לצורך שהוא כמעשה ער ואונן שהשחתתם היתה שלא לצורך אלא להשחתה בעלמא ונמצא שאמרו טעמם במה שהמשילו למעשה ער ואונן.

וטעם ר"א צריך לומר דעכ"פ נחשב זה ממעשה עונה כיון דבלא זה לא היה יכול לקיים מצות עונה אם לא יעשה אח"כ מעשה הזריה בחוץ ולכן נחשב שגם הזריה בחוץ שעושה אח"כ ג"כ הוא ממעשה העונה. והוא כעין גדר התירו סופן משום תחלתן דאיתא בביצה דף י"א דג"כ הוי הגדר דכיון דלא יעשה התחלה

בלא הסוף הוי הסוף ג"כ מעשה אחת עם ההתחלה שהוא צורך יום טוב וצורך עבודה וצורך מכירה דרגל. ואף שהתם יש לפרש שהוא היתר חדש ע"ז בעצמו אף שלא יתחשב זה צורך יום טוב ומעשה אחד עם ההתחלה, משום דכיון דאיסור דרבנן הוא יכולין להתיר כשיש צורך להתיר, וטעם זה לא שייך כאן שהוא איסור דאורייתא אם אינו שייך למעשה עונה. אבל מצינו במו"ק דף ז' בכותל הגווחה לרה"ר שסותרו ובונה מפני הסכנה דעיקר ההיתר הוא הסתירה דהוי כצורך ודבר האבוד אף שאין שם סכנה גמורה דבחשש סכנה ממש היה מותר אף בשבת וי"ט אלא ודאי שאין שם חשש סכנה לדחוק מפני זה איסורין רק שעכ"פ עושה להחשיב זה כלצורך המועד ודבר האבוד שמותר בחוה"מ והתירו גם לבנות משום דאל"כ ממנע ולא סתיר כמפורש שם /מו"ק ז', וא"כ לרש"י דסובר דמלאכת חוה"מ אסור מדאורייתא איך יכלו להתיר הבנין שאינו לצורך המועד ולא דבר האבוד. ולכן צריך לומר דכיון שאם לא נתיר לו הבנין לא יסתור נחשב אף הבנין דאח"כ ממעשה הסתירה והוי גם הבנין כצורך המועד ודבר האבוד ומותר בעצם מדינא. וא"כ מצינו גדר שבארתי ויש לפרש כן גם הא דביצה. וכ"כ הוא טעם ר"א בכאן דאף שהוא דאורייתא עכ"פ כיון שמותר לצורך מצות עונה מחמת שאינו לבטלה נחשב גם הזריה בחוץ ממעשה העונה כיון דבל"ז לא היה יכול לעשות מעשה העונה ונחשבו למעשה אחת. ורבנן פליגי עליו בזה אבל בעצם חדוש ר"א לא פליגי וגם רבנן סברי דליכא איסור אם אינו לבטלה ממש דהוא למצות עונה ושמחת אשתו.

ענף ג

וזהו שיטת רש"י אליבא דהר"י ודעימיה, דסובר כצד הב' דגם רבנן לא פליגי אר"א בפירוש לבטלה ולכן רק לזרות מבחון אסרי מחמת שהוא אחר מעשה העונה אבל במוך שהוא בעת העונה עצמה מותר אף שבשאר נשים אסור ונחשב לבטלה כמטיל על העצים ואבנים משום דאין בזה שום צורך מ"מ בהני נשי מותר דכיון דמשום שסכנה לה להתעבר א"א לקיים מצות עונה ושמחת אשתו אם לא במוך לא הוי זה לבטלה ומותר בעצם לא מצד דחוי איסורין. ורבנן דר"מ פליגי רק בשלש נשים שלא מחשבי זה לסכנה כיון דהוא דבר טבעי בכל הנשים כדבארתי אבל בסכנה מקרית מודו דמותר לשמש במוך. ועיין בשט"מ בשם הרא"ה שג"כ כתב בהיתר מוך שהוא מותר משום עונה.

וניחא שינוי הלשון דרבנן דר"א מרבנן דר"מ דלר"א השיבו שהוא כמעשה ער ואונן משום דזה אסרי אף אם יסברו כר"מ דבשלש נשים הוי סכנה ואף בסכנה מקרית נמי אסרי מטעם דבארתי ולר"מ השיבו מן השמים ירחמו משום דבמוך גם הם סברי דמותר בסכנה רק שבדבר טבעי לא מחשבי לסכנה מטעם דבארתי. ועיין בתוספתא פ"ב דנדה לגירסת הגר"א שגבי הדדי תניין מחלוקת ר"מ ורבנן ומחלוקת ר"א ורבנן. ומה שבמצפה שמואל בשם הת"ב גריס בדברי ר"מ שהיה ר"מ אומר דש מבפנים וזורה מבחוץ ברור שהוא טעות דהא בגמ' הביא דברי ר"מ בכמה מקומות וליתא זה בדבריו. ולכן ברור שר"מ אוסר זה כרבנן דר"א וגירסת הגר"א היא האמתית.

ור"ת סובר כצד הא' דרבנן דר"א פליגי אעיקר פירוש לבטלה דסברי דפירוש לבטלה הוא כל שא"א להוליד ביציאה כזו ולכן אף שהוא לצורך עונה נחשב לבטלה ואסור, וא"כ אף במוך אסור אף במקום סכנה בעצם ומצד דחיה דפ"נ הא ליכא סכנה אם לא יבעול כלל.

והנה לפי מה שבארתי שיטת רש"י אליבא דהר"י נחא מה שקשה טובא שיטת הר"י ביבמות דף ל"ד ד"ה ולא, שמותר לבעול שלא כדרכה גם בהוצאת זרע אם עושה באקראי שמתאווה לזה והב"י אה"ע סי' כ"ה כתב שכן הסכים גם הרא"ש, שתמוה טובא מאי נ"מ שהוא רק באקראי בעלמא וכי פעם אחת בחייו מותר לאדם לעבור עבירה. ופלא על הב"י שכתב רק שדבר קשה הוא להתיר להכשיל בהוצאת זרע לבטלה אפילו באקראי ושומר נפשו ירחק מזה ובבדק הבית הוסיף שאילו היה רואה הר"י מה שכתב הזוהר עונש המוציא זרע לבטלה שגדול משאר עבירות לא היה כותב זה עיין שם הא אף אם היה רק איסור קל נמי לא רק שקשה להתיר אלא דא"א להתיר לעבור איסור אפילו פעם אחת. וליכא למימר דכוונת הר"י משום שאינו מתכוין להשחית זרע ליכא איסור דהא אין לנו לא מתכוין להשחית זרע יותר מאוחז באמתו לצורך השתנה שאסור אף שחש רחוק מאד הוא שיוציא זרע מזה ומ"מ אסור וא"כ כ"ש לבעול שלא כדרכה שפסיק רישא הוא שודאי יוציא זרע שאין להתיר מצד אין מתכוין.

אבל לפ"ז נחא דכיון דפירוש לבטלה הוא לבטלה ממש שאין בה שום צורך ומטעם זה מותר לצורך מצות עונה ושמחת אשתו לכן סברי הר"י והרא"ש מצד הגמ' דנדרים מקרא דכי יקח איש אשה שהיא לקוחה לעשות בה כל חפצו שמזה אמר רבי התורה התירתיך עיין שם בר"ן שבענין אישות לאיש עם אשתו

התירה תורה להחשיב גם זה שמתאוה לבעול שלא כדרכה כצורך ואינו לבטלה ומותר. וזה שמתירין רק באקראי הוא משום דבעצם לא היה צריך להתאות לזה שהנאתו מועטת מבכדרכה ורק באקראי שייך להתאות כעין התאוה למיטעם טעמא דאיסורא בע"ז דף כ"ו באוכל פרעוש ויתוש ופרש"י לפי שלא טעמו מעולם וכ"כ הכא מתאוה לשלא כדרכה מחמת זה באקראי. ואף אם כבר בעל פעם אחת שלא דרכה אפשר נשכח ממנו כיון שעבר זמן רב, דגם התם בפרעוש ויתוש משמע קצת בתוס' ד"ה התם שבאקראי אף שכבר אכל פעם אחת שייך לומר שבעי למיטעם טעמא דאיסורא, דהא תירצו דמלשון אוכל שקצים ורמשים משמע הרבה בזה אחר זה דמקמייתא טעם טעמא דאיסורא ולא תירצו דהתם שקטני שקצים משמע ששני פעמים אכל אף שהיה זמן גדול ביניהם אלמא דרק באכל פעם השניה בקרוב סברי שהוא מין ולא כשכבר עבר זמן גדול מאכילה הראשונה דאז יש להחשיבו רק אוכל לתיאבון. אך אף אם התם נימא שלא שייך להחשיבו לתיאבון אם כבר אכל פעם אחת בחייו מ"מ הכא ודאי שייך באקראי לומר שעוד הפעם מתאוה אבל ברגיל ודאי אין לומר שהוא מתאוה לזה וא"כ הוי עיקר כוונתו להשחית זרעו שאסור כיון שאין בזה צורך.

ולכן מתנה הר"י בזה ב' תנאים דאם מתכוין להשחית זרע אף אם הוא פעם הראשון אסור, ואם רגיל לעשות כן תמיד נמי אסור אף דאומר דהוא מתאוה לזה משום דא"א להתאות לזה תמיד ולכן הוי ודאי עיקר כוונתו להשחית זרעו ורוצה להטעות עצמו וזה אסור. אבל באקראי שמתאוה מותר אף שאינו צורך מצוה דגם זה שמתאוה נחשב לצורך בין איש לאשתו מחדוש הקרא. וא"כ כ"ש לשמש במוך לצורך עונה ושמחת אשתו כגון באשה שסכנה לה להתעבר שיש להתיר אף תמיד כל זמן שסכנה לה להתעבר. ושלא כדרכה אין להתיר משום מצות עונה ושמחת אשתו משום דאין אשה נהנית בכך דאדרבה איקרי עינוי ולא יקיים מצות עונה בזה ואף שבקידושין דף כ"ב איתא לחד לישנא דיש לה הנאה צריך לומר דהעינוי הוא גדול מההנאה כדי שלא יסתור לכמה מקומות שמפורש דהוא עינוי ולתוס' ורש"י שציין רעק"א בגליון הש"ס שם אבל במוך ודאי מותר להר"י ואזיל לשיטתו שמפרש שיטת רש"י, ובתירוץ ראשון דאסור בשלא כדרכה בהוצאת זרע סובר לחלק מהתם דצורך מצוה היא נחשב זה לצורך אבל הכא שהוא רק למלא תאותו אין זה צורך ובתירוץ שני סובר שגם זה נחשב צורך ואינו לבטלה.

וזהו הדרך הנכון והאמת בשיטתו ולא קשה עליו כלום אף שהוא איסור חמור שבחמורים. ולכן לא הקשה עליו הב"י רק זה שכתב שקשה להתיר הוא משום דכיון דיש לחלק דדוקא צורך מצוה לא הוי לבטלה קשה להתיר מצד קושיא בעלמא באיסור חמור כזה כיון דיש לתרץ כתירוצי ראשון אף שהוא בדוחק. ולכן כתב רק שאם היה רואה הר"י בזוהר שהוא חמור מכל עבירות לא היה סומך על תירוצו להקל והיה מתרץ כתירוצי ראשון אבל קושיא ליכא. ובלצורך ממש למצוה דעונה לא היה אומר הב"י שהוא קשה להתיר כיון דמפורש כן להתיר לפירוש.

וזה ברור שהוא כוונת תוס' ר"ד יבמות שכתב לתרץ האיך התירו חכמים להוציא זרעו כמעשה ער ואונן, דכיון שכוונתו שלא תבא לידי סכנה מותר וכן נמי אם מתכוין לתאות יצרו אינו עובר, שודאי אין לפרש שהאיסור תלוי בכוונה דאין לך שלא בכוונה גדול מאוחז באמתו כדי להשתין שגם אינו פסיק רישא שאסור וכ"ש שאסור הכא שהוא גם פ"ר אלא הוא כדבארתי להר"י דמתכוין לתאות יצרו נחשב באיש ואשתו לצורך מחדוש הקרא וכן הוא שלא תבא לידי סכנה שאינו יכול לקיים מצות עונה ושמחת אשתו אלא במוך הוא לצורך שמות וועד עדיפא כדבארתי וחכמים שפליגי הוא רק בג' נשים שלא מחשבי זה לסכנה כדבארתי.

א"כ נמצא שהסוברים כהר"י בשלא כדרכה כמו הרא"ש והטור וגם הרמ"א ודאי מתירין בסכנה מקרית לשמש במוך. (ופלא על באר הגולה באבן העזר סימן כ"ה אות ו' בסופו שכתב ומה שכתב הטור בשם ר"י כבר דחאו הרא"ש ביבמות והטור או"ח סימן ר"מ והא אדרבה מפורש בבית יוסף באורח חיים ואבן העזר שהרא"ש כתב שהעיקר כתירוצי בתרא של הר"י דמתיר שלא כדרכה באקראי גם בהוצאת זרע וכן הוא מפורש בגירסת הב"ח ברא"ש יבמות דף ל"ד וברא"ש שלנו נשמט כל זה וא"כ היכן ראה ההיפוך וצע"ג וברור שיש איזה טעות סופר בדבריו. ואנו אין לנו בשיטת הרא"ש אלא המפורש בב"י ובב"ח לשון אחד וכן מסיק בדברי חמודות פ"ב דנדה אות י' דמסיק כלישנא בתרא דהר"י שמתיר) ואף האוסרין בשלא כדרכה ג"כ אפשר שמתירין במוך בסכנה מקרית לצורך מצות עונה ושמחת אשתו.

ושמעתי שבס' צמח צדק להגאון רמ"מ מליובאוויטש זצ"ל נמי כתב דלהמתירין באקראי בשלא כדרכה גם בהוצאת זרע יש להתיר באשה שיש לה סכנה להתעבר לשמש במוך בשע"ת לגמרי כל זמן שמסתכנת ונהנתי שכוונתי

לדבר הגאון הזה.

ענף ד

ויש עוד שיטה בדעת רש"י שסובר דבמוך הוי דרך תשמיש ומותר מצד הבעל כמו שמותר בקטנה ואיילונית אף בכל הנשים אבל מצד האשה יש איסור בכל הנשים דהיא אסורה להשחית זרע הבעל. והם פשוט לשון התוס' ביבמות אליבא דרש"י והנ"י יבמות והשט"מ בשם הרמב"ן והרא"ה בכתובות כמבואר בתשובת רעק"א סי' ע"א עיין שם ובזה שמנחת המוך שם אף קודם תשמיש מיקרי השחתת זרע. אבל בשלש נשים דיש סכנה מתיר ר"מ ורבנן אסרי בשלש נשים מטעם שמן השמים ירחמו וג"כ צריך לפרש כדבארתי מחמת שהוא דבר טבעי בכל הנשים אבל בסכנה מקרית מודו גם רבנן שמותרת. וכן מפורש בדברי הראשונים שהביא השט"מ שבעצם היתר דסכנה מודו דהקשו על רש"י מ"ט אסרי רבנן הא כיון דכל מחלקותם הוא מחמת שמן השמים ירחמו שלא תתעבר א"כ אינה משחתת כלום דהוי כזרע שאינו ראוי להזריע והרא"ה הוסיף עוד דאי מייעברא לא סגי דלא מתה, כוונתו להקשות ממ"נ תהא מותרת אם מן השמים ירחמו עליה להשגיח שלא תתעבר ותהיה מותרת מחמת שמשחתת רק זרע שאינו ראוי להזריע ואם מן השמים יניחוה בדרך הטבע והיתה מתעברת תהיה מותרת משום סכנה, ואם יסברו שלרש"י פליגי חכמים אעיקר היתר דסכנה לא קשה כלום דגם הם סברי שיש חשש סכנה אך מ"מ אסורות במוך ואם חוששות מוכרחות לפרוש זה מזו לגמרי רק שמותרות גם שלא לחשוש ולסמוך שמן השמים ירחמו. אלא ודאי שסברי דגם רבנן מודו בעיקר היתר סכנה רק בשלש נשים פליגי שלא מחשבי זה לסכנה דמן השמים ירחמו משום שהיא סכנה טבעית וכדמוכרח בדבריהם שהטעם הוא על מה שפליגי דאם הוא רק טעם להתיר שלא לפרוש לגמרי אין שייך זה למחלקותם דגם ר"מ מודה בזה שמותרת גם בלא מוך וא"כ לא הזכירו בדבריהם טעם על מה שפליגי. ולכן כיון שגם רבנן מתירין במקום סכנה מקשו שפיר דאחרי שטעמם ששלש נשים אינו כסכנה והוא מחמת שלא תתעבר דירחמו מן השמים א"כ יהיו מותרות ממ"נ ולכן מסקי דאה"נ שגם לרבנן מותרות ממ"נ אך אין מחוייבות ור"מ סובר שמחוייבות. וא"כ בסכנה מקרית בין לרש"י ובין לדידהו אף לרבנן יהיו לא רק מותרות אלא גם מחוייבות לשמש במוך שבשעת תשמיש.

אך מה שקשה טובא הא אם מצד דידה יש איסור אין שייך היתר דסכנה הא ליכא סכנה כשלא יבעול. ואין לומר מטעם דהיא משועבדת לו, דהא אין מאכילין לאדם דבר האסור לו. אבל הוא משום דבאמת קשה אדרבה לאידך גיסא הא כמו שהוא דרך תשמיש לדידיה כ"כ הוא דרך תשמיש לדידה דמאי שנא, ועל עת שהניחה ודאי ליכא איסור דאז הא לא בעל. וגם כיון דהוא דרך תשמיש כמו עקרה לא גרע הנחת המוך שם משותה כוס עיקרין דמותרת ואין עליה שום איסור השחתת זרע בזה דעשתה עצמה אינה ראויה להריון כיון דאף בעקרה ליכא איסור, וכ"כ ממש הוא בהנחת המוך שעשתה עצמה כעקרה לביאה זו שאין עליה איסור השחתת זרע על שעת הנחתה כיון שלכא איסור תשמיש במוך ועל שעת התשמיש ודאי כשם שלדידיה הוא דרך תשמיש כ"כ הוא לדידה. ופלא על רעק"א שאף שהרגיש קצת בזה שכתב אף דמכילה ומנחת קודם תשמיש מ"מ מיקרי השחתת זרע, משמע דהוקשה לו זה שהקשתי וא"כ מאי ניחא לו הא היא קושיא עצומה מאד. איברא דגם בריטב"א כתובות איתא לשון זה שכתב לאבדו במוך אסור אפילו לדידה ואפילו היה המוך מונח בשעת תשמיש, אבל בריטב"א אפשר שכוונתו דבשעת תשמיש היה אסור מטעם דהוא כעל עצים ואבנים דהא כן מפורש בריטב"א יבמות, ומחמת שאיירי באיסור דידה אמר לשון אפילו משום דבמוך שבשעת תשמיש אינה עושה מעשה בעת ההשחתה רק גרם מבתחלה. אבל רעק"א שכתב בפירוש דעל הבעל ליכא איסורא דנחשב דרך תשמיש ועליה יש איסור אף בהנחתה קודם תשמיש הוא תימה גדולה.

ולכן מוכרחין לומר שמדינא ודאי גם לדידה ליכא איסור לשיטה זו וכן באמת סובר המרדכי לגירסת הרמ"א עיין שם ביבמות דף י"ב אך זה שאוסר רש"י לשיטה זו לדידה בכל הנשים הוא רק מדרבנן שמא תבוא גם להתיר מוך שאחר תשמיש שלא תדע לחלק ביניהם ואחר תשמיש אסורה משום שגם היא אסורה להשחית זרע הבעל. וא"כ באיכא סכנה להתעבר מותרת במוך שבשעת תשמיש משום שלא שייך למיגזר אטו מוך שאחר תשמיש משום דבדיעבד אם תשכח להשים מוך קודם התשמיש תהיה ודאי מותרת אחר תשמיש משום דאחרי שכבר נבעלה הוא סכנה ממש. וגם כיון שיש לה סכנה להתעבר ודאי תזהרי להשים המוך קודם תשמיש שזה מועיל יותר. ורבנן פליגי רק בג' נשים דסברי דליכא סכנה ויש למיגזר גם בהו ומודו באשה שיש לה סכנה להתעבר שלא שייך הגזירה וזה מוכרח לשיטה זו וניחא הכל.

ונמצא שלשיטה זו שהיא שיטת הרבה ראשונים הרמב"ן והרא"ה ותלמיד הרשב"א שהובא בשט"מ כתובות והנ"י יבמות ורשב"א מותרת ודאי במקום סכנה לשמש במוך שבשעת תשמיש לכו"ע דהא אף בשלש נשים מותרות לדידהו אף לרבנן וכ"ש במקום סכנה מקרית שיסברו לכו"ע שגם חייבות ואף לרש"י לדידהו שאוסר לרבנן בשלש נשים מ"מ במקום סכנה מקרית גם לרש"י לדידהו מותרות וגם חייבות בין לר"מ ובין לרבנן.

ענף ה

והנה דברי הריטב"א יבמות תמוהין דהא סובר התם שלרש"י בשאר נשים אסורות בין בשעת תשמיש משום דהוי איסור אפילו לדידה דהוי כמשמש על העצים ואבנים ובין לאחר תשמיש משום דאיכא איסורא בדידה ובשלש נשים מותרות אף בשעת תשמיש א"כ מאי מקשה על רש"י מ"ט אסורה קטנה פחות מבת י"א הא כיון שאינה מתעברת כל עיקר אין המוך מעלה ומוריד כלום עיין שם הא בקטנה הוא דרך תשמיש ובמוך הוא כעל העצים ואבנים. ועיין בתשובת רעק"א שהקשה זה על הנ"י ומפרש מחמת זה שהנ"י סובר כשיטה הב' שבמוך הוא ג"כ דרך תשמיש אבל על הריטב"א יבמות שמפורש בדבריו שבמוך הוא כעל העצים ואבנים קשה טובא קושית רעק"א ופלא שהביא רעק"א שם דברי הריטב"א יבמות שכתב כהנ"י ועשה עצמו כלא הרגיש שעל הריטב"א א"א לומר כעל הנ"י ונשארה קושיתו בתוקפה.

אבל לפי מה שבארתי שיטת הר"י והריטב"א ניחא דהא לשיטה זו זה שמותר במקום סכנה הוא משום דלצורך מצות עונה לא נחשב לבטלה וליכא איסור וזה שאסור בכל הנשים הוא משום דכיון שיכולה להתעבר הוי התשמיש על המוך כדי שלא תתעבר מזה לבטלה שהוא שלא לצורך ולכן לא מבעיא אם נימא שכל היתר תשמיש בקטנה ואילונית הוא מטעם מצות עונה כתירוץ הראשון של הריטב"א כתובות ודאי אין שום איסור בקטנה קודם הזמן לשמש במוך כיון דאף בלא מוך אינה מתעברת וכל ההיתר שלה הוא מחמת מצות עונה וא"כ גם במוך יש ממש אותו היתר עצמו ואין שום עדיפות אצלה בלא מוך מבמוך, אלא אף לתירוץ הב' שכן הוא סובר כאן ביבמות שבקטנה יש גם היתר דדרך תשמיש מ"מ הא מוכרחין לומר שסובר גם היתר דמצות עונה ולכן נהי שבלא מוך יש עוד היתר מ"מ אין במה לאסור במוך כיון דמצד מצות עונה יש היתר

גם במוך והלבטלה שבמוך שאוסר בכל הנשים הוא רק מחמת שעושה שלא תתעבר ובקטנה קודם הזמן הלא אינו עושה בהמוך כלום וא"כ ישאר בקטנה במוך היתר דלצורך עונה. ובשלמא אם לא היה כלל היתר דלצורך עונה אז נהי שבקטנה לא תתעבר אף בלא מוך מ"מ במוך שאינו דרך תשמיש אין שייך שום היתר אבל כיון שיש היתר דלצורך עונה נמצא שעצם ההיתר ישנה בכל הנשים ורק מחמת שיש לבטלה אחרת בכל הנשים שבלא זה יכולות להתעבר ובמוך אינה יכולה להתעבר א"כ בקטנה שבלא זה לא תתעבר ואין עושה המוך כלום נשאר ההיתר דלצורך עונה. ולכן מקשה הריטב"א שפיר כיון שאינה מתעברת כל עיקר אין המוך מעלה ומוריד כלום ואין במה לאסור מוך בקטנה שקודם הזמן אף שבכל הנשים סובר שאסור מטעם דהוי כעל עצים ואבנים משום דסובר גם היתר דצורך עונה כמפורש בריטב"א כתובות וכדמוכרח לומר גם לריטב"א דביבמות כדבארתי. (ורש"י סובר שמ"מ אסור גם בקטנה דקודם הזמן כיון שגרועה בזה שאינו דרך תשמיש. ותלוי מחלקותם בזה אם כיון שהוא לצורך עונה לא נחשב זה לבטלה רק מחמת שלא תתעבר נעשה שלא לצורך ולכן בקטנה שבלא זה לא תתעבר אינו מחשיבו זה שלא לצורך ונשאר כבעצם הדבר שהוא לצורך וכן סובר הריטב"א. או שבעצם נחשב זה שלא לצורך רק כשא"א בלא זה אז הוא לצורך ולכן בקטנה שאפשר בלא מוך דהוא דרך תשמיש אסור במוך וכן סובר רש"י).

ויש עוד לפרש בקושית הריטב"א מקטנה קודם הזמן, דהא בעצם אין שייך חציצה בביאה שאין בזה דינים איך תהיה הביאה וא"כ היה צריך להתחשב דרך תשמיש בכל אופן שיבעול אף במוך כיון שעכ"פ בעל והוציא הזרע במקום תשמיש, ורק כיון דמנחת המוך שם בדוקא כדי שלא תתעבר עושה זה שמתחשב שאינו דרך תשמיש, לא מחמת שהמוך חוצץ הזרע מהרחם שזה אינו כלום כיון שאין הכרח לביאה שיכנס הזרע לרחם דכמה וכמה ביאות אף בכל הנשים שלא נכנס הזרע לרחם ודין חציצה לא שייך כאן אך מחמת שדרך תשמיש שלא יקפידו ואיך שיהיה יהיה והכא מקפידים שדוקא לא תתעבר נעשה מחמת זה שלא כדרך תשמיש. וא"כ שייך זה רק במניח לצורך זה שיהיה שם מוך שיטיל ע"ז הזרע כעל עצים ואבנים אבל באם היה שם מוך דרך התעסקות בעלמא היה מסתבר לפ"ז שרשאי לבעול אם יקשה לה לפי שעה להוציא המוך משם ולא יתחשב כעל עצים ואבנים כיון שלא איכפת להו גם להתעבר הוי זה רק כחציצה בעלמא שאינו כלום לבטל מזה שם דרך תשמיש. ולכן מקשה שפיר דבקטנה שאינה מתעברת כל עיקר ואין המוך מעלה ומוריד כלום הוי אצלה גם במוך דרך

תשמיש כיון דאין שום חלוק אצלה ואף במנחת במתכוין יש להחשיב רק כמונח שם במתעסק בעלמא כיון שאין שום קפידא להם אף אם יכנס הזרע לרחם לכן הוי זה רק כחציצה בעלמא שאינו כלום. ורש"י יסבור דעכ"פ יש להחשיב כעל עצים ואבנים. ולפי ב' הפירושים שפירשתי בריטב"א אפשר שגם הנ"י דיבמות סובר כש"י הר"י וכהריטב"א ודלא כרעק"א. וכן הרשב"א ביבמות שהוא כלשון הנ"י.

יצא לנו שבעובדא דידן שהוא בסכנה מקרית לאיזו אשה סברי כמעט כל המפרשים דמותרים ומחוייבים לשמש במוך שבשעת תשמיש. והרבה מהם סברי דמותרים גם בשלש נשים אף לרבנן וכ"ש בסכנה מקרית והם רש"י והר"י והרא"ש והריטב"א והרמב"ן והרא"ה ותלמיד הרשב"א והנ"י והרשב"א והטור. ולהמרדכי לגירסת הרמ"א משמע עוד יותר שגם כל הנשים מותרות ונוסף לזה גם להרמ"א מוכרחין לומר שמותר במקום סכנה מקרית לכל הפחות. ונשאר רק דעת ר"ת ביבמות שאוסר בשעת תשמיש אף במקום סכנה ודעת ר"ת עצמו הביא המרדכי אדרבה שמתיר גם בכל הנשים וגם מרדב"ז משמע כן בדעת ר"ת. ולכן ודאי יש לסמוך ארובא דרובא דרובא נגד דעת ר"ת שהביאו התוס' ובפרט שהוא מקום עגון ושעת הדחק כזה.

ולע"ד גם דעת רעק"א מוכרחין לומר שרק בעובדא דידיה שלא היה בה מחלה שעייבור והלידה יסכנה רק שהיתה בכל לידה מתקשה לילד בצער גדול ובכלל סכנה והיא יראה מחמת זה להתעבר שבזו מסתבר לרעק"א שנחשבת כבריאה דהא אין בה שום חסרון, וסכנת לידה הא ישנה בכל הנשים שבעולם שבסכנה זו הא חייבה התורה ליכנס ועיקר האיסור דלבטלה הוא כדי שתתעבר אף שיהיה לה סכנה מזה דכל יולדת היא מסוכנת, ולכן אף שאשה זו יותר מצטערת ויותר מסתכנת בלידתה אינו כלום דמאן מפס כמה צער וסכנת לידה צריך להיות לאשה שלא כל הנשים שוות בזה ולכן דן רעק"א באשה כזו כדין אשה בריאה. ובזה ניחא מה שכתב שליכא מאן דמתיר במפורש, דאם כוונתו לאסור אף במקום סכנה הוא פלא גדול איך אומר שליכא מאן דמתיר הא הוא בעצמו מביא שיטת רש"י והר"י והרמב"ן והרא"ה ותלמיד הרשב"א והריטב"א דכולהו מתירין במקום סכנה, ואף אם נימא שרש"י והר"י מתירין רק לר"מ מ"מ שאר הראשונים ודאי מתירין גם לרבנן ובפרט שלא הזכיר זה משמע שסובר דגם לרש"י והר"י מותר גם לרבנן במקום סכנה מקרית והוו המתירין רבים לגבי האוסר ואיך אמר שלא מצא מאן דמתיר. ולכן מוכרחין לומר כדבארתי בדעתו

שרק בעובדא ידידיה שדן אותה כבריאה אוסר אבל במקום סכנה לא איירי כלל ואפשר שהיה מתיר כדסברי רוב הראשונים שהביא. ולא דק הפתחי תשובה בזה שכתב שרעק"א אוסר במקום סכנה דאדרבה יותר משמע שמתיר כהחמדת שלמה. אבל גם בעובדא דאיירי רעק"א מסתבר לע"ד דאם הוחזקה בשני פעמים שמסתכנת בלדתה יותר מטבע הנשים נחשב גם זה כסכנה ומותרת ולדינא צ"ע בזו אבל בעובדא דידן שמצד מחלתה וחולשתה אמרו הרופאים שתסתכן ודאי יש להתיר.

ענף ו

והנה יש תימה גדולה שבשט"מ בשיטת הרא"ש מפורש שאינו דרך תשמיש ובתשובת הרא"ש שהביא הב"י אה"ע סי' כ"ג גבי אוטם ברחם כתב וגרוע ממשמשת במוך דהתם הוא משמש כדרך כל הארץ אף על פי שאינו זרעו ראוי להזריע מידי דהוה אעקרה וזקנה וקטנה עיין שם א"כ סובר דבמוך הוא דרך תשמיש וסותר מה שמפורש בדבריו שבשט"מ. אך יש לומר קצת דרק לרש"י תירץ כן אבל הוא עצמו סובר דגם כל הנשים מותרות משום דהוי דרך תשמיש. וכן משמע בשט"מ שכתב תרי לישני דבלשון הראשון פי' שצריכות לשמש במוך מפני הסכנה וכל הנשים מותרות ומשמע ג"כ שמפרש קודם תשמיש שהרי לא כתב דדוקא אחר תשמיש ורק בלשון שני בהאי נמי כתב שיש לפרש פרש"י דבשעת תשמיש הוא כזורע על העצים ואבנים ולכן אפשר שבתשובה סובר כלשון ראשון דהוי דרך תשמיש.

אבל יותר נכון לע"ד דבא לתרץ מה שבאשה שיש לה אוטם ברחם אוסר אף שמתכוין לשמש כראוי מחמת דזורה בחוץ מ"ט לא הותר משום מצות עונה ושמחת אשתו שלא יתחשב לבטלה כיון שא"א בענין אחר, ואף שרבנן דר' אליעזר אסרי לזרות מבחוץ אף במקום סכנה ל"ד דהתם שעושה במתכוין אסור כיון שהוא אחר העונה אבל הכא ממילא נעשה זה. וע"ז תירץ כיון דמחמת האוטם נזרה ממילא בחוץ לא הוי כדרך תשמיש כל הנשים שהדישה והזריה הם מבפנים וא"כ הויא אשה זו כמו אשה שאין לה נקבות וכטומטום שידוע שהיא נקבה שאינה ראויה כלל לביאה שבודאי מסתבר שאשה כזו אינה ראויה לנישואין שיתחייב הבעל בעונה דרך אברים ולכן אף שאירע כן אחר הנישואין שכבר נתחייב בעונה מ"מ הא עתה אין שייך חיוב זה ולכן אסור דלא הוי זה

לצורך. אבל בנשים הראויות לביאה ושייך לה חיובי עונה אף שאירע שסכנה לה להתעבר, דחיוב העונה אינו שייך לעבור כדחזינן בקטנה וזקנה, חייב לבועלה באופן שלא תתעבר שהוא במוך שאף שהוא כמטיל הזרע על עצים ואבנים שלא כדרך תשמיש דעלמא שמטיל הזרע על בשר הרחם מ"מ עצם מעשה התשמיש הוא כדרך תשמיש כל הנשים לכן אינה נחשבת מחמת שהעבור הוא לה סכנה כאין לה נקבות דלא גרעה מקטנה ואילונית שא"א להן כלל להתעבר ומ"מ הווי ככל הנשים ששייך להן חיובי עונה מחמת שעצם התשמיש הוא ככל הנשים וכ"כ שייך לה שאף במוך הוי עצם התשמיש ככל הנשים ומה שהטלת הזרע הוא על המוך שלא כדרך כל הנשים אין שייך זה לחיוב עונה רק שמחמת זה יש בזה איסור זרע לבטלה בכל הנשים משא"כ בקטנה ואילונית דאף לזה היא ככל הנשים אבל לחיוב עונה שהוא רק לעצם מעשה התשמיש הוי גם במוך דרך תשמיש וממילא כשא"א לה רק במוך מחמת הסכנה אין גם איסור זרע לבטלה כיון שהוא לצורך מצות עונה, ובכל הנשים יהיה אסור במוך שאף שהביאה הוא דרך תשמיש מ"מ הטלת הזרע אינו כדרך תשמיש ול"ד לקטנה ואילונית שגם הטלת הזרע הוא כדרך תשמיש.

וא"ש עתה דברי הרא"ש, שבשט"מ שאיירי לענין איסור הוצאת זרע חילק מקטנה ואילונית וקרא למוך שלא כדרך תשמיש ואסר בכל הנשים אבל בהתשובה כוונתו לחלק אשה שיש לה אוטם ברחם שלא התירו מחמת מצות עונה מבמקום שסכנה לה להתעבר שהתירו במוך מחמת מצות עונה שהוא לענין עצם התשמיש, השווה אשה שצריכה לשמש במוך שיש לה חיובי עונה לקטנה ואילונית וקרא למוך שהוא משמש כדרך כל הארץ משום דלעצם מעשה התשמיש שוין הן כדבארתי. ואף לר"א שמתיר במקום סכנה לדוש מבפנים ולזרות מבחוץ ג"כ מסתבר שיהיה אסור ביש לה אוטם מהאי טעמא משום שרק באשה שראויה לביאה ושייך בה חיוב עונה מתיר ר"א אבל ביש לה אוטם שהוויא כאין לה נקבות שאין שייך בה עונה כלל וליכא חיובי עונה גם לדידיה אסור.

ומדויק לפ"ז מש"כ הרא"ש אף על פי שלפעמים דש מבפנים מ"מ כיון דלעולם הוא זורה בחוץ אסור משמע דבדוקא הוא דאם לפעמים זורה מבפנים מותר וכן מפורש בט"ז אה"ע סי' כ"ג סק"ג ולכאורה תמוה מ"ט לא נאסור מספק שמא יזרה מבחוץ. אבל לפ"ז ניחא דכיון שהאיסור הוא מטעם שנחשבת כאין לה נקבות ולא שייך בה מצות עונה לכן הוא רק באם לעולם זורה מבחוץ ע"י האוטם אבל אם הוא אוטם כזה שלפעמים זורה מבפנים כדרך תשמיש ודאי

שייך בה עונה וממילא אין כאן ספק איסור כיון דהוא לצורך חיוב העונה ואינו לבטלה דאף לרבנן דר"א מותר דכיון שממילא נזרה בחוץ הוי זה כבעת העונה ומותר כמו במוך.

עכ"פ לדינא מפורש בהרא"ש בב' מקומות שמותרת במוך לכה"פ במקום סכנה. ומוכרח כן גם ממה שמתיר הרא"ש לבעול שלא כדרכה באקראי גם בהוצאת זרע כדבארתי. ומן התימה על החת"ס שכתב שהרא"ש בתשובתו כוונתו רק דאפילו לר"מ שמתיר בשלש נשים במוך הוא רק מחמת דסובר דהוי דרך תשמיש אבל לדין הא והא אסור, דלפ"ז הוא סותר דבריו שבשט"מ דהא בשט"מ פ' לר"מ שהוי כעל עצים ואבנים ומ"מ מותר מחמת סכנה. וליכא למימר דיפרש החת"ס לר"מ כמו שפירשתי שההיתר הוא משום מצות עונה וכמו שתירצתי ורבנן פליגי ע"ז וסברי שכיון שאינו ראוי להוליד הוא לבטלה כדבארתי דסובר כן ר"ת לרבנן דר"א, דא"כ נמצא בזה ג' מחלוקות ומנ"ל להחת"ס זה. ואם יסבור שר"מ סובר כר"א וכגירסא שלפנינו המוטעת בתוספתא ומוך וזריה בחוץ דין אחד להם והחלוק של הרא"ש הוא אף מר"א כדבארתי א"כ היה לו להרא"ש להקשות יותר מזורה בחוץ שמותר לר"א ולר"מ. אלא ודאי שלדינא סובר הרא"ש דמותרת במוך במקום סכנה מקרית משום דגם רבנן סברי כן ולכן הקשה מדינא ותירץ כדבארתי. או שסובר בתשובתו עוד יותר דגם כל הנשים מותרות לכו"ע כלישנא קמא שלו בשט"מ ואז הוא כפשוטו.

ולפי מה שבארתי ודאי מוכרח לומר שמתיר לכה"פ במקום סכנה מהא דשלא כדרכה דלא כהחת"ס והרוחנו מזה עוד דגם הב"י והט"ז שהביאו דברי הרא"ש ולא כתבו עליו כלום שגם הם סברי שמותרות במוך במקום סכנה לכה"פ.

אך בתוספי הרא"ש הנדפס בש"ס ראם בנדה דף ג' כתב כר"ת שבשעת תשמיש אסור אף בשלש נשים ומפרש גם בנדה שאיירי לאחר תשמיש, והוא סותר לדבריו בג' מקומות ובשט"מ פ' בפירוש שבריש נדה מוכח שהמוך הוא קודם תשמיש כדאיתא גם בתוס' כתובות. אבל אין לסמוך על ספרים הנמצאים מחדש כשהן סותרין לספרים המפורסמים גם בידי רבוינו הראשונים וצריך לגרוס בתוספי הרא"ש ולהגיה רק תיבה אחת שצריך להיות דהא ודאי אסור לבד לשלש נשים ולמחוק תיבת אפילו וא"כ הוא ממש כהרא"ש בשט"מ לדינא ורק שבפירוש משמשת במוך דנדה מפרש בדרך אחר שהוא אחר תשמיש שהוא יותר מצוי כיון דהרא"ש סובר דזה מותר לכל הנשים דאינן מצוות על השחתת

זרע ולא רצה לאוקמי במקום סכנה דהוא מלתא דלא שכיח, ובשלש נשים לר"מ שמצוי הלא דיין שעתן גם בלא זה. ובשט"מ ניחא ליה יותר לפרש כהר"י דאיירי בעת התשמיש כפשטות לשון משמשת במוך אף שצריך לאוקמי במקום סכנה שאינו מצוי. וזה הוא דבר המצוי שמפרש גאון אחד ב' פירושים בשני מקומות כיון שאינו סותר לדינא. עכ"פ איך שנימא אין לחוש לתוספי הרא"ש לדינא כיון שהוא סותר דברי הרא"ש בג' מקומות. ובאמת ברור לע"ד שאינו מלשון הרא"ש וגם הם דברי טעות שתלמיד טועה כתב זה דהא מכאן הוא הוכחת התוס' והרא"ש שהמוך הוא במעיה כל שעה וא"כ איך יפרש כאן הרא"ש שהוא לאחר תשמיש ולא יפרש איך אפשר לפרש כן נגד רש"י ותוס' ודברי עצמו.

ענף ז

ועיין בטורי אבן סוף מגילה בהשמטות והובא גם בחת"ס שם שאסתר היתה יראה לשמש במוך עם אחשוורוש ושמשה במוך עם מרדכי כדי שלא תתעבר ממנו משום הבחנה, וזה ודאי שרק במוך שבשעת תשמיש שייך יראה שמא ירגיש אבל אחר תשמיש אין שייך יראה כמפורש בחת"ס וא"כ בודאי קנחה אחר תשמיש דאחשוורוש בחורין ובסדקין דכל מה שהיתה יכולה לעשות שלא תתעבר מאחשוורוש ודאי עשתה ומ"מ סובר דיש איסור הבחנה משום דמוך שאחר תשמיש צריך לומר שאינו ברור שלא תתעבר ולכן הוצרך לומר ששמשה במוך עם מרדכי משום שלא היתה יכולה לסמוך על מוך שלאחר תשמיש דאחשוורוש לשמש עם מרדכי. ואף דרש"י פי' בכתובות דף ל"ז שאשה מזנה משמשת במוך לאחר בעילה ומ"מ סובר ר' יוסי דא"צ להמתין ג' חדשים, מ"מ הוצרך הטורי אבן לומר כן כדי שלא יקשה לר' יהודה דחושש שמא לא הועיל, דהא גם בלא זה הוא רק לר' יהודה דלר' יוסי היתה יכולה לסמוך על מה שודאי התהפכה אחר ביאת אחשוורוש ורק לר' יהודה הקשו התוס' ולכן לא היתה יכולה לסמוך על מוך שלאחר תשמיש דאחשוורוש והוצרכה לשמש עם מרדכי במוך. זהו מה שצריך לומר אליבא דהטורי אבן וגם מוכרח לומר כן דהא קושייתו חזקה מאד מזה שילדה את דריוש לפי המדרש ומפורש גם בתוס' ר"ה דף ג' ואם שמשה במוך שבשעת תשמיש הוא דבר ברור שלא היתה יולדת מזה.

ומה שכתב מהרש"א במגילה דף י"ג שנתעברה מאחשוורוש אחר שנאסרה למרדכי דשוב לא היתה משמשת במוך הוא תימה גדולה ואי אפשר כלל

לומר כן, חדא דודאי אם היתה יכולה לשמש עם אחשוורוש במוך היתה מחוייבת לעשות כן לעולם דהא כל איסור חיתון מפורש בקרא מחמת שיסיר העכו"ם את בן בתן שהוא ישראל כמפורש בקידושין דף ס"ח וביבמות דף כ"ג וא"כ איך היתה רשאה להוליד בן לאחשוורוש לעבור על עיקר האיסור אם היה אפשר לה לשמש במוך. ועוד הא למרדכי נאסרה בניסן דשנת י"ב למלכותו וא"כ נמצא שנולד דריוש אליבא דמהרש"א בטבת דשנת י"ג למלכותו וכל מלכות אחשוורוש היו רק י"ד שנה כמפורש במגילה דף י"א ותיכף מלך דריוש ונמצא שלא היו לו עוד שתי שנים שלמות כשמלך וכשצוה לבנות בית המקדש לא היו לו עוד ארבע שנים וזה דבר שא"א לומר כלל ובפרט לומר על מלך קטן כזה שלא הגיע עדין לפעוטות שהוא מלך כשר ועל בן ח' לומר שהחמיץ כדאיתא בר"ה דף ג' לכן ברור שלא דק כאן המהרש"א והוא שגגה שיצאה מלפני השליט מרן המהרש"א. ומוכרחין לומר כהטורי אבן דעם אחשוורוש היתה יראה לשמש במוך שבשעת תשמיש שמא ירגיש ותסתכן ומה שיכלה לעשות כמו היפוך ומוך שאחר תשמיש ודאי עשתה דהיתה מחוייבת לעשות כן אך שלא הועילו משום שאינן דברים ברורים לעשות שלא תתעבר ולכן ילדה את דריוש תיכף כשלקחה בשנת שבע למלכותו והיה בן שבע כשמלך ובן תשע כשצוה לבנות ביהמ"ק וכן איתא בסדר הדורות.

ואפשר שילדה עוד קודם שהמליכה בשנת שבע אלא תיכף כשלקחה בהקבץ הנעורות שהיה זה בשנת שלש או ארבע למלכו והיה בן עשר כשמלך ובן י"ב בבנין ביהמ"ק.

ולכן הוצרכה לחוש להבחנה ל"מ לר' יהודה אלא אף לר' יוסי אחרי שנתעברה מאחשוורוש אפשר הוצרכה לחוש להבחנה כיון שאצלה לא הועיל ההיפוך והמוך שלאחר תשמיש ומה שכתבו התוס' ששמשה במוך מוכרחין לומר כהטורי אבן שעם מרדכי שמשה במוך וגם מוכרחין לומר שהיה המוך בשעת תשמיש דהא לאחר תשמיש אינו מועיל לדן הבחנה לר' יהודה וכאן אף לר' יוסי כיון שאצל אסתר לא הועיל המוך שלאחר תשמיש ויש לחוש שמא תתעבר גם ממרדכי כמו מאחשוורוש וא"כ היתה צריכה להמתין משום הבחנה ולא לסמוך על מוך שלאחר תשמיש. ולכן ברור שכוונת התוס' ששמשה במוך שבשעת תשמיש עם מרדכי. ולא קשה כלום מה שהקשה מהרש"א דרך השלש נשים משמשות במוך וכוונתו דרך משום סכנה התירו וגם הי"ל להקשות יותר דלרבנן אף שלש נשים אסורות, אבל הא בארתי דגם בשלש נשים אין שייך היתר דסכנה מצד פ"נ שדוחה כל איסורין דהא ליכא סכנה כשלא יבעול כלל וכל ההיתר הוא

מטעם דלצורך מצות עונה לא הוי לבטלה או מטעם דהוי דרך תשמיש ומותרות כל הנשים מדינא ולכן גם אסתר כיון דמצד הבחנה לא היתה יכולה להתעבר ממרדכי הוי המוך לצורך מצות עונה דמה לנו מאיזה טעם אינה יכולה להתעבר עכ"פ כיון שאינה יכולה להתעבר הוי המוך צורך מצות עונה ומותרת, ולטעם השני ודאי מותרת ואף שגזרו בכל הנשים אטו מוך שאחר תשמיש לצורך מצות עונה לא גזרו וגם בדיעבד אם שכחה ושמשה עם מרדכי בלא מוך אולי היתה מותרת שלא יטמע בן מרדכי בין העכו"ם. ונמצא שיש ראייה גדולה מתוס' מגילה ומטורי אבן שמונתת גם במוך שבשעת תשמיש לכל הפחות באשה שיש לה סכנה מקרית להתעבר.

ומה שכתב החת"ס לתרץ שיטתו שאוסר במוך שבשעת תשמיש, שבין עם אחשוורוש בין עם מרדכי נתנה מוך אחר תשמיש ואף שלענין הבחנה אין לסמוך אמוך שאחר תשמיש אפשר אסתר היתה בקיאה טפי וסמכה אנפשה ורק מאת ה' היתה זאת פעם אחת שלא קנחה יפה כדי שתלד דריוש וזה שידעה שהוא של אחשוורוש ולא של מרדכי הוא מחמת שידעה שבקיאה בקנחו ואפ"ה מאת ה' היה לה הריון הדעת נוטה שהוא של אחשוורוש ולא להכשיל למרדכי שיהיה בנו מוטמע בין העכו"ם עיין שם. הנה לבד שהוא דוחק גדול כמו שכותב הוא בעצמו, א"א כלל לומר כן דבדבר הנוגע לדינא אין שום חלוק בין נביאים לשאר בני אדם כל זמן שלא נאמר לו מן השמים הוראת שעה וחס לן לומר שאסתר הקלה לנפשה לסמוך על בקיאותה ובפרט אחרי שראתה שלא הועיל המוך ומה"ת תתלה בנס ולא תתלה שגם היא אינה בקיאה, וגם מרדכי איך סמך עליה בזה וליכנס בספק הטמעת בן לבין הנכרים. וגם תימה היכן מצא החת"ס ששייך בזה בקיאות דמסתבר יותר דאין שייך בזה בקיאות דאפשר לפעמים גם דנקלט תיכף עיין בתשובת רעק"א סי' ע"ב. ולכן דברי החת"ס תמוהין וצע"ג ויש מכאן ראייה גדולה להיתר.

ולכן מכל המבואר נלע"ד להתיר בלי שום פקפוק לאשה בסכנה לה להתעבר לשמש במוך בשעת התשמיש ולסמוך על כל הפוסקים נגד דעת ר"ת שבתוס' כיון שהוא שעת הדחק ומקום עגון כזה.

והנה לשיטת הר"י ודעימיה שבמוך הוא כעל העצים ואבנים ומ"מ התיירו כיון שהוא לצורך מצות עונה אין זה לבטלה יש מקום להתיר אף בכיסים שלובש האיש קודם התשמיש דנהי שהוא כעל עצים ואבנים מ"מ כיון שמקיים

בזה מצות עונה הוא לצורך באשה שיש בה סכנה להתעבר ולא לבטלה ומותר כמו במוך. אבל לשיטה הב' שהיתר מוך הוא משום שהוא דרך תשמיש מסתבר שאסור לשמש בכיסים אלו דהוא ודאי כעל עצים ואבנים וזה לא הותר לשיטה זו. וראיתי באחיזער/ באחיעזר/ להגאון רח"ע זצ"ל שגם בהכיסים שלובש האיש מחשיב דרך תשמיש ומתיר במקום סכנה אף שהוא הזכיר רק שיטה זו להיתר ולא מסתבר זה כלל. אבל בראבערס שמכנסת האשה לתוך רחמה כמוך פשוט שהוא כדין המוך שיש להתיר גם לשיטה הב' דכיון שהוא בתוך רחמה הוא דרך תשמיש לדידהו דדרך תשמיש שסברי במוך הוא מה שיציאת הזרע הוא עכ"פ בתוך רחם האשה אף שהוא שם על המוך כיון דגם המוך הוא שם בהרחם וביאה אין בה דינים איך שתהיה שיהיה שייך בה דיני חציצה ולכן הוי בכל אופן דרך תשמיש אף שעשה באופן שלא תתעבר דכמה ביאות שאינה מתעברת מהם וכמו קטנה ואילונית. (ולא סבירא להו כדבארתי להריטב"א אלא דקפידתם אינו משנה שם דרך תשמיש ממנו) וא"כ גם ראבער שבתוך האשה הוא כן ומותר. אך אם ניכר בחוץ אין להתיר דאולי דרך תשמיש שסברי במוך הוא מחמת שלא ניכר מבחוץ אבל אם אינו ניכר מבחוץ כמו ששמעתי שהוא נכנס בעומק וא"א להראות בחוץ עוד יותר ממוך ודאי הוא כמוך ומותר.

ובעצם שאף בניכר המוך בחוץ מסתבר לשיטה הב' שבמוך נחשב דרך תשמיש גם בניכר הוא דרך תשמיש דהא גם בלא ניכר בחוץ עכ"פ ניכר במשמוש היד ומה לנו ניכר בראיה או במשמוש היד וגם הא ידוע להו שיש שם מוך אלא שהדרך תשמיש הוא משום שעכ"פ הוצאת הזרע הוא ברחמה א"כ גם בניכר בחוץ עכ"פ הוא ברחמה. אבל לא שייך טעם זה להחשיב גם בכיסים שלובש האיש דרך תשמיש מאחר שכשפירש ממנה מוציא גם הזרע אתו נמצא שאין הזרע בתוך רחם האשה רק אצלו מחוץ לגופה שהוא שלא כדרך תשמיש ול"ד למוך שנשאר הזרע ברחם אף כשפורש ממנה. ולכן מסתבר לשיטה הב' אסור בכיס שלובש האיש, אך לשיטת הר"י ודעימיה שהם הרא"ש והריטב"א ורש"י אליביהו וכל המתירין לבעול באקראי שלא כדרכה גם בהוצאת זרע שהם לבד הר"י והרא"ש גם סתם תוס' סנהדרין דף נ"ח והטור והרמ"א, ולפ"מ שבארתי אפשר סברי כן גם הנ"י והרשב"א יבמות דמקשו קושית הריטב"א מקטנה שקודם הזמן, וכשיטה אחרונה הוא רק הרמב"ן והרא"ה ותלמיד הרשב"א שהובאו בשט"מ ואולי גם הנ"י והרשב"א יבמות לפ"מ שביאר רעק"א בתשובתו, יש מקום להתיר גם בזה.

ולכן לע"ד למעשה אם אפשר במוך או בראבער שתכניס האשה ברחמה באופן שלא ניכר מבחוץ תעשה כן ותשמש אך אם א"א לפניה להשים שם מוך וראבער באופן שלא יהיה ניכר מבחוץ יש להתיר גם אם ניכר מבחוץ שזה ג"כ מסתבר יותר שמותר לב' השיטות כדבארתי. ואם יראה לסמוך על מוך וראבער שמכנסת האשה לרחמה מפני שחשש סכנה שלה גדול יש מקום להתיר גם בכיס שלובש האיש כדהתיר באחיעזר אבל לא מטעמיה אלא מטעם שיטה א' שבארתי דכדאי הם רוב הפוסקים והרמ"א בתוכם לסמוך עליהו בשעת הדחק גדול ועיניו נפש כזה וגם מקום עיגון ועשית שלום בין איש לאשתו שהתורה וחז"ל הקלו בהרבה דברים. אך עכ"ז בדין האחרון בהיתר כיס שלובש האיש אם יראה במוך ובראבער שבגופה בחשש סכנה גדול יתיישב עם דודי הגאון ר' יעקב /קאנטראוויץ, הגאב"ד טימקאוויץ/ שליט"א או עם אחר מגדולי הדור ויראה להם תשובתי זאת שנתבאר בטוב טעם ההיתר בטעמים מוכרחים שנתיישבו הרבה דברים בעה"י, גיסו כאחיו, משה פיינשטיין

שו"ת שבט הלוי

חלק ג סימן קעז

כבוד הרב האברך השלם טובא בתורה ויראה יקר רוח ובנש"ק ר' מאיר שיחי'.
אחדשה"ט וש"ת באהבה.

יקרתו קבלתי והאותיות שאלוני אודות מניעת ההריון באשה היולדת בצער, אם מותר לה להשתמש בטבעת עמוק המכסה פי הרחם, כי שמע בשם א' מגדולי הרבנים בירושלים להתיר בפשטות בשעת צורך גדול כגון מתיחת עצבי אשה מחמת לידות תכופות.

הנה באמת אף שמאד מרבים לשאול בהלכה זו, מ"מ אני מתרחק להשיב בכתב באורך בזה שלא לפרסם היתרים למי שאסור להתיר לו, בכ"ז אנקוט נפשאי בקצירה לכבודו - הנה בדרך כלל ישנם ג' דרכים בהלכה זו דיבמות י"ב ע"ב לענין משמשת במוך לדעת הגרעק"א סי' ע"א וח"ס יו"ד סי' קע"ב אפי' באשה מסתכנת בימי עיבור ולידה לא מתירין לפני תשמיש כיון דלדעתם בין לפירש"י בין לפי ר"ת לא הותר בשאר נשים לפני תשמיש אפי' במקום סכנה ודרך זה תפסו כמה וכמה גדולי ישראל הלא היא בספרתם - הדרך השני דבמקום סכנה או אפילו ספק סכנה לכ"ע מותר דאין זה מג' עבירות דיהרג ולא יעבור, ושאני ג' נשים דאין סכנתם ברורה ועל הרוב אין מתעברות כלל למה הוצרכנו להתיר מוך אבל בשאר נשים פשיטא דמותר במקום סכנה אפי' לפני תשמיש, וזה דעת הגאון תורת חסד אה"ע סימן מ"ג ומ"ד שהעמיק הרחבי מאד יותר מכל הקודמים בזה ועמו כמה גדולי הוראה ובתוכם גם הגאון מהר"ם אריק ח"א סי' קל"א וחבל נביאים אחרונים ומסתבר מאד טעמיהו - הדרך השלישי בזה דעת רבינו מהרש"ל ביש"ש פ"ק דיבמות שהרכיב דרך רש"י ור"ת גם יחד דסוגין בלפני תשמיש, והפי' כמו ר"ת דג' נשים צריכות ושאר נשים לא צריכות אבל מצד האיסור אין כאן כיון שהוא דרך תשמיש רגיל אינו כמטיל על העצים ואבנים.

ולהלכה במקום ספק סכנה גם לפני תשמיש מותר, ודעת גדול האחרונים המהרש"ל נקטו רק דרך סניף, איברא כי זה כמה שנים הערותי מגמ' יבמות ל"ד ע"ב בפלוגתא ר"א וחכמים דקאמר ר"א שכל כ"ד חודש אחרי לידה דש מבפנים וזורה בחוץ וא"ל חכמים דאין זה רק מעשה דער ואונן, דמשמע מסוגיא זו דביסוד מודים חכמים לר"א דמותר לעשות פעולה תוך כ"ד חדש אלא

שתמהו על ר"א שהתיר דש מבפנים וכו', והלכה כחכמים, ואחרי זמן רב מצאתי כן בתשובת צמח צדק להגה"ק מהרמ"מ מלובאוויטש זי"ע בסי' פ"ט וסמך מאד על ראי' זו, עכ"פ תוך כ"ד חודש לידה יש סמך הגון מאד מסוגיא זו לנטות הקו להקל, וע"כ באשה שאנו רואים בה מתיחות עצבים במדה גדולה מאד לא מתיחות עצבים סתם שזה רגיל בכל הנשים, וגם נרגש שלטובת בריאותה היא שתנוח קצת כי בערך מבנה גופה יתכן שמלידות התכופות, יולד אצלה ספק סכנה בזה מטינא שיבא מסברא להתיר טבעת עמוק וכיו"ב בזמן מסוים של חצי שנה ואח"כ צריך שוב לעיין במצבה כי חלילה להפריז בהיתרים - בכוונה תחלה לא הארכתי בפלפול ובסברא בנושא זה מטעם הכמוס אתי.

והרני ידידכם דוש"ת - מצפה לרחמי ה'.

שו"ת דברי יציב חלק אה"ע סימן לא

- א. מניעת הריון במקום חשש סכנה
- ב. באיסור השחתה ומקורה
- ג. נישואי קטנה וזקנה ומצות עונה
- ב"ה, קרית צאנז, ט"ו באב תשכ"ט

ע"ד השאלה באשה שהרופא אומר שסכנה לה שתתעבר, וציוו עליה שתשים טבעת גומי שמכסה פי האם. הנה כל ספרי השו"ת מלאים מזה ואנכי איני בא להכריע בזה רק לעורר קצת.

א) הנה בעיקר איסור השחתה ומקורה, בתוס' סנהדרין נ"ט ע"ב (בד"ה והא) כתבו, דמי שמצווה על פריה ורביה מצווה שלא להשחית זרע עיי"ש, נראה דס"ל שזה מן התורה, ועיין משנה למלך פ"י ממלכים ה"ז (בד"ה נחזור לעניינו). וההכרח לומר דהמקור ממעשה ער ואונן, או מדור המבול, וכמ"ש בנדה דף י"ג ע"א עיי"ש.

ושם בגמ' לר' יצחק ור' אמי כאילו שופך דמים, ולרב אסי כאילו עובד ע"ז. ואפשר דתליא בהך דיבמות ס"ג ע"ב, דלר"א כל מי שאינו עוסק בפ"ו כאילו שופך דמים, ולר"י כאילו ממעט הדמות עיי"ש (ובעיון יעקב שם), וכן שם בדף ס"ד ע"א גורם לשכינה שתסתלק מישראל, ולדידהו אמר רב אסי שכאילו עובד ע"ז ודו"ק.

וגם י"ל דאי השחתה משום פ"ו, שהזרע היה ראוי להיות ולד וכבר עכשיו נחשב כעובר קטן, עיין ערוך השולחן אהע"ז סי' כ"ג ס"א, א"כ הוי כשפיכות דמים. ואם גם באופן שאינו ראוי לזרע אסור (עיין אוצה"פ סי' כ"ג סק"א אות ג') ואין מזה לשפכ"ד, אלא דכאילו ע"ז לרב אסי ודו"ק. ועיין ברשב"ץ שם בנדה שכתב והוא כשופך דמים וכעובד ע"ז עיי"ש, נראה דס"ל דלא פליגי.

ולפלא שהרמב"ם והטור והמחבר לא הביאו לתרוייהו, ורק לגבי מנאפים ביד הביאו מהך דנדה דף י"ג ע"ב ידיכם דמים מלאו וכו' (רמב"ם פכ"א מאיסורי ביאה הי"ח וטושו"ע אהע"ז סי' כ"ג ס"ב), ולהך מ"ד נראה שדייקא ביד דחמיר ולא בכל מוציא ודו"ק.

ב) ועיין בהרב המגיד פכ"א מאיסורי ביאה ה"ט, ובקריית ספר שם דאפשר דהוא מן התורה. ועיין בלבוש אהע"ז סי' כ"ג ס"א. ובפרמ"ג או"ח סי' ג' בא"א ס"ק י"ד ובמש"ז ס"ק י"ב דהוי איסור תורה וספיקו לחומרא ושכן דעת רבינו יונה עיי"ש. ובעזר מקודש אהע"ז סי' כ"ג ס"ב כתב בהך דלא תנאף ביד דהוי אסמכתא, דאל"כ לא היה ראוי להתיר מ"ש שם בחלקת מחוקק סק"א מספר חסידים, ושוב צידד דאפשר שהוא מה"ת, ומ"מ נוטה קצת שביד הוי רק אסמכתא עיי"ש, וזה מהך דלא תנאף ביד אבל למעשה ער ואונן לא קאמר ודו"ק.

ובשו"ת פני יהושע אהע"ז ח"ב סי' מ"ד דן בהוז"ל במקום סכנה, וכתב שם (בד"ה והשאלה השני) דודאי אין זה בכלל גילוי עריות ושפיכות דמים, והלימוד מלא תנאף בלתי ספק שהוא אסמכתא בעלמא דהא הרמב"ם לא כתב שלוקין ואפילו מכת מרדות לא כתב, ואף שבכל איסור דרבנן לוקה מרדות בדבר זה שאינו תיקון חז"ל רק מקראי מוכח שהוא עון גדול, כמו שמצינו הרבה איסורים כאלו שהם מבוארים בנביאים ובכתובים שהוא אסור כגון לה"ד וכיו"ב ואין בהם לאו, אפילו הוא הגדול שבאיסורין אין לוקין עליהן וכו' עיי"ש. ואין ראיה מזה דס"ל דהוה איסור דרבנן גרידא, כאשר כמה מחברים רצו להוכיח, שהרי כתב רק דאין לוקין ואינו לאו ומ"מ כתב דהאיסור מבואר בקראי, והוי איסור תורה. ועיין בלשונו שם בסוף התשובה, א"נ הוה מדאורייתא לא הוי כי אם לאו בעלמא ולא מחייבי מיתות וכריתות וכו' עיי"ש, הרי להדיא כדברינו שצידד דאיסור תורה הוה, אם איסור לאו אם איסורא גרידא ודו"ק.

וגם בפ' המשניות להרמב"ם סנהדרין פ"ז מ"ד כתב רק שאינם מחייבין מלקות, שאינו לאו מפורש, וע"ע בפהמ"ש הוריות פ"ב מ"ד, ונראה דמ"מ בגדר איסור תורה הוה ודו"ק.

ויעויין בסידור הגריעב"ץ בחלק מלון מדור ד' אות י"ב שכתב רק שאינו מחוייב להמית עצמו עיי"ש, ושם מיירי בשוגג או מתוך אונס אבל במזיד כתב שם בפשיטות דצריך למסור עצמו על כך להחזיק הזרע עיי"ש. ויל"ע בזה הרבה כיון שעכשיו אנוס הוא, ועיין בחכמת שלמה או"ח ריש סי' שכ"ט והארכתי מזה

בתשובה (חאו"ח סי' קכ"ז - קכ"ט), וע"ע בריב"ש סי' קע"א, ועכ"פ י"ל דס"ל להגריעב"ץ דבכה"ג לא מקרי אונס ודו"ק.

ג) ובשו"ת תורת חסד אהע"ז סי' מ"ג (אות ב'), דלמ"ש הרשב"א בשם הרמב"ן בנדה שם (והובא גם במל"מ הנ"ל) דאף נשים שאינן מצוות על פ"ו מ"מ אסורות בהשחתת י"ל דס"ל דהוי רק מדרבנן, ונמצא שאם איסור השחתת זרע הוא מה"ת תליא בשי' התוס' והרמב"ן, ולגבי האשה גם להתוס' אינו מה"ת עיי"ש.

ולענ"ד דגם אי אשה לא מיפקדא אפ"ר, הרי ידוע מ"ש בהפלאה כתובות כ"ד ע"ב (ברש"י ד"ה דאיסור) מהחרדים דבברכת כהנים גם הישראל בכלל המצוה, והביא מהך דיבום ביבמות כ' ע"א דדוחה ל"ת וגם היא עוברת דהמצוה גם עליה עיי"ש, וע"ע כפות תמרים יומא פ"ו ע"א בד"ה אמר ר"י (ובהגהות רעק"א שם). וכתבתי כבר בזה (חיו"ד סי' קס"ו אות א') די"ל כן גם במ"ש הר"ן ריש פרק האיש מקדש (דף ט"ז ע"ב מדפי הרי"ף) לגבי מצוה בה יותר מבשלוחה דיש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לו, ובלשון שו"ת הר"ן סי' נ"ה דגם באשה איכא צד מצוה עיי"ש, ושלגבי מצוות פ"ו היה מקום לומר שיש קרא מיוחד וכבשוה (יבמות ס"ה ע"ב) דאינה בכלל המצוה. ומ"מ אם היא רשאית להשחית זרעו איך יתכן המציאות של קיום מצות התורה דפ"ו, ולזה ההכרח לומר דכיון שבלעדה אין לו אפשרות לקיים המצוה הרי היא בכלל המצוה עכ"פ לענין שלא תשחית זרעו, ואסורה בכך מן התורה דאל"כ אין אפשרות לקיום המצוה ודו"ק.

וראיתי שגם באבני נזר אהע"ז סי' ע"ט (אות ט') דרך בזה ע"פ הר"ן הנ"ל שמסייעת, והביא מייבום שהיא בכלל מצוה להקים לבעלה שם וכ"ש כשבעלה חי שמחוייבת להשתדל שיהיה לבעלה בנים עיי"ש. ולהנ"ל מהפלאה נתחזקו הדברים ביותר, שבכלל המצוה היא שהרי אם היא תשחית אי אפשר לו לקיים ודו"ק.

ד) ועכ"פ נראה שרוב הפוסקים ס"ל דהוה איסור תורה. וי"ל המקור גם מהך דסנהדרין נ"ח ע"א ודבק וגו' והיו לבשר אחד מי שנעשים בשר אחד יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד, וברש"י שם, וכן בפי' החומש (בראשית ב' כ"ד), שהולד נוצר ע"י שניהם עיי"ש, ומזה דבאופן שאין נעשה לבשר אחד יש איסור, ומכאן האזהרה להשחתה. ואף דקרא לבהמה וחיה אתי, מ"מ י"ל דממילא נשמע גם בכל אופן שאין שם מציאות של פו"ר. ומיושב מה שהקשו

דמער ואונן ידעינן רק עונש ואזהרה לא שמענו ודו"ק. וקרא לישראל נמי אתי, ועיין תוס' קידושין י"ג ע"ב ד"ה לכ"ע ובכמה מקומות ודו"ק.

(ה) אמנם יל"ע ממ"ש הרמ"א באהע"ז סי' כ"ה ס"ב דיש מקילין בשלא כדרכה, ועיין ברכי יוסף או"ח סי' ר"מ סק"ה מהפנים מאירות ח"ב סי' קנ"ח עיי"ש, ואם האיסור מה"ת קשה לחלק בין באקראי לבתמידיות.

וכן יל"ע במ"ש בשיטה מקובצת כתובות ל"ט ע"א לגבי משמשות במוך מהרא"ה, דאיסור לבעליהן ליכא שהרי הם אין משחיתים, ותו משום עונה נמי מותר עכ"ל. וכן שם בלשון הריטב"א, דאע"ג דלגבי ידיה שרינן לבעול בעילה שאין בה זרע כגון קטנה או מעוברת או זקנה או עקרה ולא חשיב השחתת זרע, שאני איהו משום מצות עונה, ועוד דהוי דרך תשמיש וכו' עיי"ש. ובתוס' רי"ד יבמות י"ב ע"ב, וכן נמי אם מתכוין לתאות יצרו ואינו מתכוין שלא תתעבר מותר וכו' ערכתי לו שלחן והפכו וכו' שכל מה שהאדם רוצה לעשות באשתו עושה ולא יקרא משחית זרעו, שאילו כן אל ישכב אדם עם הקטנה והמעוברת ועקרה עיי"ש. והא גופא צריך ראייה ומקור דמשום מצות עונה שריא, וכן בזקנה ועקרה מנ"ל דמותר, דאם איסורו מן התורה אפשר שבכה"ג שאין מציאות לפרות איכא איסורא.

ולכאורה היה מקום לומר דממצות עונה גופא יש ראייה דמותר אפילו אינו משום לפרות, (דאל"כ למה צריך מצוה מיוחדת תפ"ל משום פו"ר). אך זה אינו דאפשר שהשיעור דעונה היא בחובת ההשתדלות במצוה, ועיין בית שמואל אהע"ז סי' א' סק"א ובעזר מקודש ריש סי' ע"ו באריכות. ואולי הא דבעי למעוברת שיפה לולד בנדה ל"א ע"א, שהוא ג"כ בגדר פ"ו ודו"ק היטב. אך הפשטות מכל הפוסקים נראה שהיא מצוה מיוחדת ואינה קשורה לפו"ר, אך הא גופא מנ"ל.

ואם נאמר דלפ"ו ג"כ יש גדר של זמן אי אפשר לומר כנ"ל דעונה לזמן המצוה, שהרי זה מפ"ו גופא. אך האמת י"ל דעונה אצטריך לאחר שקיים המצוה דפ"ו, דמשום לערב עיין ברכ"י שם (סוף אות ב') דסגי לעתים רחוקות וא"צ בכל עונה עיי"ש, ואצטריך מצות עונה לאחר שקיים פ"ו, ומ"מ השחתה לא הוי כיון דאפשר לפרות ודו"ק, אבל בכה"ג שאין במציאות לפרות לא נדע מזה, וקשה כנ"ל דהיכן חזינן בתורה הך שריותא שכתבו התוס' והראשונים כשמשמש כדרך כל הארץ.

ו) וברמ"א אהע"ז סי' כ"ג ס"ה, אבל מותר לשמש עם קטנה וכו'. ובב"ח שם בתחלת הסימן מלשון הרמב"ם פכ"א מאיסורי ביאה הי"ח, ושמשמע מלשון דלא ישא קטנה נמי משום דמוציא שז"ל ולא ס"ל כהתוס' עיי"ש. ובב"ש סק"ב, דלהרמ"א ע"כ הא דלא ישא קטנה משום ביטול פ"ו ודלא כהב"ח עיי"ש, ובח"מ סק"ד. ופשטות לשון הרמב"ם נראה שכלל הך דלא ישא בהדי האיסור דהו"ז"ל, ואם הוי מה"ת להרמב"ם וכנ"ל מהקריט ספר שמסתפק בדבר, לפ"ז ה"נ בהך דלא ישא קטנה, והרבה פוסקים לא כתבו כן, ומ"מ פשטות לשונו של הרמב"ם דכללינהו כחדא נראה דחדא איסורא הוא ואם איסור השחתה מה"ת כולו מה"ת. ומצאתי בעצי ארזים שם סק"ב שכתב ג"כ דמלשון הרמב"ם נראה שהוא משום הו"ז"ל עיי"ש.

ומ"מ גם לדידיה האיסור רק בנושא לכתחלה וכלשונו של הב"ח שם, אבל אם נשאה כבר מותר לשמש עמה, ובהכי איירי הרמ"א (בסעיף ה') וכמ"ש גם בח"מ סק"ד ודו"ק. אך אם הוי מה"ת למה מחלקין בין לכתחלה ודיעבד. ועיין במור וקציעה ריש ח"ב במאמר סייג לתורה מה שהאריך להוכיח דגם בדאורייתא שייך לכתחלה ודיעבד, והביא גם מהך דאנוסתו ומפותתו ובוגרת ומוכת עץ שאסורה לכתחלה מה"ת ובדיעבד שריא עיי"ש, אך להפוסקים שחלקו עליו צ"ב, (עיין שד"ח כללים מערכת הדל"ת אות ט"ז).

ובמשנה למלך שם בפכ"א מאיסורי ביאה הכ"ו כתב, דמשום דרשה דלערב אל תנח ידך ליכא איסורא כי אם בזקנה ואיילונית אבל קטנה לא, וזה הוא שרבינו ז"ל הכא בפרקין לא נקט כי אם זקנה ואיילונית אבל לעיל בפט"ו מאישות ה"ז במי שלא קיים מצות פ"ו נקט נמי קטנה עיי"ש. ונפלאתי מאוד שהרי הרמב"ם נקט גם קטנה שם בהי"ח. וראיתי שכבר עמד בזה בברכ"י שם בסי' כ"ג סק"א.

ושם בברכ"י הביא מיד אהרן להקשות על הב"ח מהך דבהל' אישות שם מבואר דאיסור קטנה רק בלא קיים פ"ו, ואם משום הו"ז"ל אין חילוק עיי"ש. אך באמת כאן באיסור"ב בהלכה י"ח סתם הרמב"ם לא ישא קטנה ולא חילק כבהל' אישות, והה"מ שם בהל' אישות כתב דמ"ש באיסור"ב הל' כ"ו הוא מדבריהם ולזה סתם עיי"ש, ומהך דהל' י"ח לא דיבר. וגוף דברי הרמב"ם שם בהי"ח שכתב אסור וכו' לפיכך וכו', צ"ב במאי מיירי בתחלת דבריו כשכתב אסור וכו'.

ז) והנלע"ד דהנה האריכו במי שקיים פ"ו אם הוא מצווה על השחתה, עיין שו"ת חמדת שלמה אהע"ז סי' מ"ו (אות ג') שהביא מספר הישר לר"ת סי' קמ"ט (קס"ו) וכתב שדבריו צ"ע, ובבית יצחק אהע"ז ח"א סי' צ"א (אות ב' וג') כתב דמספר הישר נראה דבקיים פ"ו שוב אינו מוזהר על השחתת זרע ורק מדרבנן עיי"ש. אמנם המעיין בגוף דברי ספר הישר יראה נכוחה דמ"ש ואי משום חובת הבעל דמיפקד כוונתו על מצות פ"ו, והיינו שהיא מפסדת מצותו ע"י המוך דלאחר תשמיש, (שבזה מיירי הברייתא לשיטת ר"ת בתוס' יבמות וכתובות הנ"ל). וע"ז כתב, ליכא למיפרש חדא דלא הכי משמע לישנא ועוד אפילו קיים מצות פ"ו נמי קאמר וכו', וממילא משום מצות פ"ו ליכא איסורא בזה לא משום ידיה ולא משום ידיה כיון שכבר קיים. ואח"כ הוסיף וכתב, וביטול ש"ז לא הוי דנימא בשאר נשים אסור כדאמרינן בר"פ עכ"ל, והיינו מ"ש שם דטעם האיסור שמבטלת ש"ז ומשום השחתה, וע"ז קאמר דליתא כמ"ש בר"פ דהא בהא תליא וכיון דאיהי לא מיפקדא אפ"ו לא מיפקדא אהשחתה, וזה כמ"ש מר"ת בתוס' נדה ריש פרק כל היד בד"ה נשים, והוא מהתוס' ביבמות הנ"ל דאיסור השחתה תליא בפ"ו ודו"ק. ומאי ראיא מהתם דבקיים פ"ו לא מוזהר, שהרי הך שכתב וביטול ש"ז וכו' לא קאי על מה שהקדים דאפי' קיים מצות פ"ו, אלא על מ"ש בר"פ דהא בהא תליא ודו"ק.

אמנם במל"מ פ"י ממלכים ה"ז (בד"ה נחזור לעניינינו) כתב בכוונת הרמב"ן שהקשה ממה שכולם לקו על זה בדור המבול, דלפי דברי ר"ת דנשים הואיל ואינן מוזהרות בפ"ו אינן מוזהרות נמי בהשחתת זרע א"כ מי שקיים בבני נח פ"ו אינו מוזהר בהשחתת זרע דודאי גם בב"נ יש גבול למצות פ"ו דומיא דישראל עיי"ש, ונראה מלשונו דבקיים פ"ו גם בישראל ליכא השחתה מה"ת. וזה מגוף שיטת הר"ת בתוס', אבל בספר הישר לא נתוסף דבר בזה ודו"ק, ואדרבה משם מוכח שאילו היה איסור בפני עצמו לא הוה מחלקין כלל אם קיים ואם האשה מצווה, אלא שאליבא דשיטת ר"ת תליא הא בהא יש סברא לומר כן וכמ"ש המל"מ ודו"ק, (וע"ע בעזר מקודש ריש סי' ע"ו בסה"ד).

ח) ואולי י"ל בדעת הרמב"ם דס"ל כן דאיסור השחתה מה"ת היא רק בלא קיים פ"ו, ובזה מיירי בהל' איסור"ב פכ"א הי"ח שכתב לא ישא קטנה, (וכנ"ל מהב"ח ועצי ארזים דטעמו שם משום השחתה). ומ"ש בתחלת ההלכה אסור להוציא וכו', אפשר דמיירי בגוונא דהלכה ט' שם בשלא כדרכה שדש וזורה מבחון. ואח"כ כתב לפיכך לא יהיה וכו', שגם דש מבפנים וזורה מבחון אסור. ועיין בעצי

ארזים סי' כ"ג סק"א שחמור יותר שהמצוה מזומנת לפניו ודש בעקבו לבלתי נתן זרע לקיים מצות בוראו, והביא גירסא בטור ואסור וכו' אפי' לא יהיה דש מבפנים וזורה בחוץ עיי"ש. והוסיף עוד הרמב"ם דשייך איסור תורה אפי' בדש בפנים וזורה בפנים, והיינו בקטנה. וכל הלכה זו מיירי בלא קיים פ"ו. ונקט קטנה וכ"ש עקרה וזקנה שכתב בהל' כ"ו, וקטנה לרבותא וכמ"ש הב"ח (והח"מ סק"ב).

ואולי י"ל בזה מ"ש התיו"ט סוטה פ"ד מ"ג על הא דאילונית וזקנה ושאינה ראויה לילד לא שותות לחכמים, דמאי שנא ממעוברת חברו דס"ל יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן עיי"ש מ"ש בזה. ולפ"ד י"ל דשאינה אילונית וזקנה שבכה"ג דאין לו בנים, דבהכי מיירי במשנה (עיי' רע"ב שם), עביד איסורא דאורייתא דהשחתה, ולזה לא שותה, משא"כ מעוברת חבירו שרק מדרבנן ודו"ק.

וגם י"ל בדעת הרמב"ם, דקטנה חמיר כיון דאפשר לו להמתין עד שתגדל, ולזה יש איסור תורה והוי כזורה בחוץ, משא"כ בעקרה וזקנה דלא שייך להמתין איסורו רק מדרבנן ובהי' בהל' כ"ו (וכנ"ל מהמ"מ). ואולי אפשר לחלק בקטנה שדוקא כשיש זמן מועט עד הגדלות שייך הך איסורא ודו"ק.

ט נמצא שדברי הרמב"ם בהל' אישות ובהל' איסור"ב כהדדי נינהו, דהתם בהל' אישות מיירי מאיסור תורה מכח מצות פ"ו גופא וכמ"ש הה"מ שם, ולזה רק בלא קיים פ"ו, ובקיים פ"ו ליכא גם משום איסור הוז"ל שהזכיר בהל' איסור"ב ודו"ק, (ומתורץ קושיית היד אהרן על הב"ח). ויש לומר דגם בלא קיים עדיין פ"ו, כשיש לו אשה אחרת לפרות ולרבות ממנה תו ליכא איסורא דהשחתה מה"ת להרמב"ם, כיון דעוסק בפ"ו ודו"ק, (וא"ש גם מה שמתיר בהל' אישות בהיתה לו אשה אחרת).

אך י"ל להטו"ז באהע"ז סי' א' סק"א ביש לו ב' נשים מחוייב לקיים עונה עם שניהם כדי לתקן המצוה מקודם בכל מה דאפשר עיי"ש, א"כ י"ל דאיכא אסור השחתה באינה בת בנים. ועיין בברכ"י שם סק"ב דס"ל דכיון דאינו חייב לישא אלא אשה אחת מהני מחילתה עיי"ש. וי"ל המקור מאדה"ר שלא נשא בתו למ"ד שנולדה לו בת, ועיין סנהדרין נ"ח ע"ב ודו"ק. וגם מודבק באשתו נראה שאינו חייב ודו"ק. ולהברכ"י א"ש להרמב"ם, די"ל דלא שייך תו השחתה בכה"ג דיש לו אחרת ודו"ק היטב.

ושם בהל' אישות לא מיירי מחיוב דרבנן דלערב שזה כתב בהל' ט"ז שם, ובאיסור"ב בהל' י"ח ג"כ מיירי מאיסור תורה דהו"ל שזה בלא קיים כנ"ל, ובהל' כ"ו אפשר דמיירי גם מהדרבנן דלערב וכן"ל מהה"מ ששם מדרבנן. ואפשר דבקטנה ליכא הל' דרבנן דהא תגדיל (ולזה כתב שם רק עקרה וזקנה) ודו"ק היטב.

(י) ועכ"פ גם להרמב"ם דלא ישא קטנה לכתחלה משום הו"ל, מ"מ בנשא מותר לשמש וכן"ל. ובנשא עקרה וזקנה בלא קיים פ"ו אפשר דגם בדיעבד כייפין להוציא, ועדיפא משהה י' שנים בלא בנים שכופין אותו להוציא (אהע"ז סי' קנ"ד ס"י). ואפשר דגם בקטנה כן, ואולי בקטנה י"ל דעדיף כיון שתגדיל ודו"ק. ועכ"פ צ"ב למה מחלקין בדאורייתא בין לכתחלה ודיעבד להפוסקים הנ"ל בדאורייתא לא שייך לחלק, וגם להמור וקציעה בעינן מיהת מקור לזה, דאי אפשר לומר שכל איסורי תורה הם רק לכתחלה בלא מקור.

ולגבי זקנה שהזקנה אצלו, אולי י"ל דילפינן היתירא מאברהם אבינו ששרה היתה זקנה ודר עמה. וכן י"ל מזה מקור לעקרה, דביבמות ס"ד ע"ב אפילו בית וולד אין לה. ומ"מ לא נכתב להדיא בקרא שבא עליה כשהיתה עקרה, ואדרבה החיד"א בפני דוד פרשת לך אות ד' הביא ממחר"ם ריקאנטי כי אברהם ידע שלא תתעבר שרה ולא בא עליה עד שנתבשר וכו', וכן הביא מאריה"ק בשער הגלגולים הקדמה ל"ד דאאע"ה היה בורא נפשות לגרים בעוד שהיה פרוש מאשתו שהיתה עקרה וכו' עיי"ש. וא"כ גם לזקנה אין ראייה, דאפשר שבא עליה רק כשחזרה לנערותה וחזר לה אורח כנשים ונתבטל זקנותה ועקרותה. והנ"ל לגבי רבקה ודו"ק.

וגם אין ראייה מרחל, דאפשר שלא היתה עקרה ממש, עיין מל"מ פ"ב מסוטה ה"י בסופו מ"ש מרש"י עירובין מ"ז ע"א עקרה מחמת מזל שכבר נשאה לג' ולא ילדה, וביבמות מ"ב ע"ב פ' עקרה שנעקר רחמה וניטלה האם שלה, ובתוס' סוטה כ"ד ע"א בד"ה שאינה הקשו על רש"י שכתב דשתתה כוס של עיקרין היינו עקרה עיי"ש ובמ"ש מהריב"ש סי' ט"ו. וא"כ אפשר דהל' עקרה לא היתה בגדר זה. ומה מאוד שמחתי שמצאתי בנחלת בנימין מצוה מ"ו, די"ל דרחל לא היתה עקרה ממש מצד חבלה שבגופה, דדרך הטבע היתה ראויה להריון אך ה' עצר רחמה כי הוא ית' התאוה לתפלתה עיי"ש.

ובזה נראה לפרש מה שבאה בטענה ליעקב (בראשית ל' א') הבה לי בנים וגו', דאל"כ אסור לו לדור עמה. ולזה ויחר אף יעקב ברחל, שנמצאת כמליזה

עליו שבא עליה באיסור. ויאמר התחת אלקים אני וגו', דבאמת ליכא איסורא כי אינך עקרה גמורה רק שהשי"ת מנע ממך פרי בטן כי התאוה לתפלתך, וכמ"ש בנחלת בנימין ודו"ק.

וגם מחנה דכתיב (שמואל א' ה') וה' סגר את רחמה, וכתיב (שם י"ט) וישבו ויבאו אל ביתם הרממה וידע אלקנה את חנה אשתו, ובכתובות ס"ה ע"א מכאן שאכסנאי אסור בתה"מ, הא לאו הכי היה מותר גם מקודם. י"ל ג"כ שלא היתה עקרה גמורה. אמנם עיין בסדר הדורות (ב"א תתע"א) שהיתה בת ק"ל, וא"כ היתה זקנה. אך במדרש שמואל (סוף פ"ב), ותלך האשה לדרכה מהו לדרכה שפרסה נדה, ופניה לא היו לה עוד מלמד שהיו פניה דומין לקוף ולסריס ונתרפאה עיי"ש ובילקוט שם, הרי שחזרה לנערותה ונתרפאה מעקרותה, ולזה אי לאו הך דאכסנאי אסור היה יכול לבא עליה תיכף ודו"ק, וא"כ אין ראייה משם.

יא) ולענ"ד מהך דביצה דף ה' ע"ב על שובו לכם לאהליכם, וכי תימא למצות עונה הוא דאתי וכו' עיי"ש, ותמה במהרש"א דהלא כבר נצטוו בפ"ו עיי"ש, והארכתי בזה הרבה בשיעורים. וכעת נ"ל דבעי היתר למצות עונה אף בכה"ג דליכא פ"ו, היינו בעקרה וזקנה וכיו"ב, וז"ש שובו לכם לאהליכם, ועד"ש ביבמות ס"ב ע"ב מוידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא וכו' עיי"ש, שליכא רק הך ולא משום הולדה. וגם שובו לכם להנאתכם, וכולל גם מ"ש בנדרים כ' ע"ב כל מה שאדם רוצה לעשות וכו', דבכה"ג לא הוי איסור השחתה כנ"ל מהרא"ה והריטב"א ושאר ראשונים.

ואחר שנאמר להם וקדשתם היום ומחר בעי היתר דלכם שאינו בכלל האיסור דהוז"ל. וכן להיש מקילין שברמ"א סי' כ"ה ס"ב הנ"ל, ושריא משום מצות עונה אף שלא מתכוין לפ"ו. והרבותא בזה דלגבי מצות פ"ו י"ל דהביאה רק הכשר מצוה וכמ"ש הפוסקים, עיין מנ"ח מצוה א' ובמ"ש מהתוס' ב"ב דף י"ג ע"א ד"ה כופין עיי"ש, משא"כ במצות עונה הוי הביאה עצם המצוה, והרי מצוה דאורייתא צריכה כוונה, והו"א דבכה"ג שאינו מתכוין למצוה לא הוי מצוה וממילא הוי בגדר השחתה, וכעין מ"ש אא"ז בדברי חיים סוף פרשת אחרי על פסוק איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו עיי"ש, לזה קמ"ל קרא דשובו לכם דשרי. ומכ"ש בזקנה וכיו"ב שמשמש כדרך כל הארץ, דשרי כיון שכבר חל עליו חיוב עונה ודו"ק.

ועיין ע"ז דף ה' ע"א בואו ונחזיק טובה וכו' למימרא דאי לא חטאו לא הוו מולדו וכו' שובו לכם לאהליכם לשמחת עונה עיי"ש, ותמהתי דאם אכתי היה לעונה מה הועילו דלא הוו מולדו. ועיין בזוה"ק פרשת בלק (דף קפ"ט ע"א) אי לא תאבו ישראל וכו' לא יעבדון תולדין אלא ודאי וכו' ואינן תולדין יהון כלהון בנקיו בלא זוהמא כלל עיי"ש, אבל אם לעונה גרידא בלא פ"ו דלא מולדו אדרבה מיגרע גרע. ועכ"פ לנ"ד חזינן דהך שובו לכם לאהליכם הוא היתר לעונה גם כשלא מוליד.

אמנם י"ל דלכח ההולדה בעי יותר כח המתאווה, ואי לא חטאו לא היה להם כח זה אלא לעונה גרידא. ולפ"ז להפוסקים דבכה"ג שהזרע לא יצלח להולדה ל"ש השחתה, אין ראיה מהתם. אך זה רק להו"א דש"ס שם עיי"ש ודו"ק.

יב ומ"מ לענין לשמש במוך אין זה בכלל ההיתר (רק) לר"ת. אמנם לענין סכנה האריכו בזה, דבאמת אף שאינו בדין ג"ע ושפכ"ד ממש וכו"ל מהפנ"י, מ"מ לא אמרינן דפקוח נפש דוחה כיון דיש מציאות שלא תשמש. וחותני בעצי חיים אהע"ז ס' ל' הביא מהידוע מתשובת רעק"א בחי"ד ס' ע"א ובחתם סופר יו"ד ס' קע"ב שהחמירו מאוד בקודם תשמיש, והובאו גם בפתחי תשובה אהע"ז ס' כ"ג סק"ב. והאריכו הפוסקים מאוד בזה במקום ספק סכנה ובמקום סכנה ודאית.

ושם בעצי חיים עורר מהתוס' כתובות פ"ג ע"ב בד"ה מיתה שכיחא משום דרוב פעמים מסתכנת בלידה, וא"כ בכל הנשים יש להתיר במוך קודם תשמיש דאין הולכין בפקו"נ אחר הרוב, אלא ודאי דלא התירו לעבור על איסור בכל פעם משום חשש ספק סכנה, והביא מהך דמילה בגיטין נ"ז ע"ב כי עליך הורגנו כל היום עיי"ש, ודיברנו בזה כמ"פ מהחתם סופר (חי"ד ס' רמ"ה, וע"ע לעיל חאו"ח ס' ר"ס אות ו' וחי"ד ס' קמ"ח אות ג').

ויש לעזור גם מהמד"ר אמור פכ"ז ס"ז, בשעה שיושבת על המשבר צ"ט למיתה ואחת לחיים עיי"ש. אך זה פלא גדול לפרשו כפשוטו. וי"ל דבקהלת רבה פ"ג על הפסוק עת ללדת, בשעה שהאשה יושבת על המשבר אינן צווחין לה חייתא וכו' שהיא מייתה וחיה עיי"ש, והיינו שבצ"ט פעיות היא מסוכנת ועומדת למות ובפעיה המאה הקב"ה חוזר ומחיה אותה עיי"ש ברד"ל (אות ג'). וזה ג"כ הכוונה במ"ש צ"ט למיתה ואחת לחיים, דקאי על הק' פעיות שבצ"ט פעיות עד

המאה היא מסוכנת ועומדת למות. ועיין בערוך ערך פע (הא') שנראה כן להדיא ודו"ק. ועיין מג"א סי' ש"ל סק"ג מהמ"מ דאין א' מאלף מתה מחמת לידה עיי"ש, ולפ"ד א"ש ודו"ק.

ומ"ש מהתוס' בכתובות פ"ג ע"ב. הנה שם בכתובות דף נ"ב ע"א בתוד"ה רצה שהנשים ממהרות למות מן האנשים כדאמר בירושלמי עיי"ש, ובחתם סופר שם (מהדו"ק) דצ"ע שלא הביאו מש"ס ערוך לקמן פ"ג ע"ב. אך עיין במהר"ם שיף (בדף פ"ג) דלשון ממהרות לא משמע ליה שיהיה מטעם שמסתכנת בלידה רק שמטבען הוא למהר למות עיי"ש, וא"כ אין מזה (מהש"ס דילן) למ"ש בעצי חיים כיון שזה אינו מהעיבור והלידה אלא בטבע ודו"ק.

ובאמת לא מצאתי מקומו של הירושלמי הנ"ל. ועיינתי בש"ס דילן במכות דף ג' ע"א כיצד שמין וכו' עיי"ש, ולמה לא נאמר שהאשה ממהרת למות, ובזה פליגי אם באיש או באשה. ועיי"ש ברי"ף שמביא מפירוש גאון, רב חסדא אמר בבעל הישנו זקן שהוא כמנהג העולם קרוב למיתה יותר מן הבחורים החולה הוא וכו', רב נתן בר הושעיא אמר בחילוף הדברים הללו החולה היא אם בריאה הזקנה היא אם ילדה, ובנמוק"י (ר"ן) שם דבאשה נותן הלוקח עיניו אם יולדת בצער וכו' עיי"ש. ולהתוס' הרי אפשר בפשטות שממהרת למות וכו"ל.

ושם בירושלמי סוף ה"א, כיצד וכו' שמא תמות וכו' או שמא ימות וכו' לפי כך הוא משלם עיי"ש, ונראה שבירושלמי שסתם הדברים באמת יש לפרש הכוונה משום שממהרת למות ולזה כחה גרוע. ואולי כוונת התוס' בדף נ"ב לזה הירושלמי ודו"ק. ובזה א"ש שבדף פ"ג שכתבו משום שמסוכנת בלידה לא הביאו מהירושלמי (וכנ"ל ממהר"ם שיף) ודו"ק.

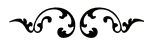
יג) וידוע ממהרש"ם בח"א סי' נ"ח (בד"ה ובגוף הדין) לענין כיסוי הגומי דק, דכמו דבמעוברת סגור פי המקור ה"נ בזה ואינו דומה כלל למשמשת במוך עיי"ש. ואינו מובן כלל מדוע עדיף ממוך ולמה לא הוי כעצים. וגם מ"ש ממעוברת, ידוע שאין המציאות כן, ועיין נדה דף ל"א ע"א ג' חדשים וכו' יפה לולד ודו"ק. וע"ע במהר"ש ח"ז סימן פ"ו שסמך על מהרש"ם, אך שם בסי' פ"ה לא התיר אלא משיחה במקום סכנה ברורה ויש להם בנים וקשין גירושין עיי"ש.

ובאמת מעודי לא התרתי הך גומי. וגם שמעתי מרופאים שגם בהטבעת כיון שמתכוון אילך ואילך בין כך אינו בטוח. אך לכל היותר התרתי במקום פקו"נ בנתינת המשחה, וכדרך שכתב מו"ח בתשובה הנ"ל, שבזה משמש כדרך

כל הארץ וכעקרה וזקנה, ובמקום סכנה היא מותרת לעשות כן להקלש הזרע שהרי רק ממילא ולא בידיים, וכמה פוסקים ס"ל דהיא לא מוזהרת וכו'ל. ואח"כ יכולה לעשות שטיפה בפושרין עם קצת חומץ, דכיון שמסתכנת הוי הזרע כרודף, ואפילו בעובר מותר בכה"ג דרודף כמ"ש בספ"ז דאהלות ובסנהדרין דף ע"ב ע"ב עיי"ש, וכ"ש הזרע, (וע"ע בשו"ת פנ"י ח"ב אהע"ז סו"ס מ"ד).

וכן מותרת לכתחלה לשמש בכה"ג, ואף שיודעת שתבא לידי סכנה ותצטרך לשטוף, די"ל דהוה כהדא דספינה בשבת י"ט ע"א דלדבר מצוה שריא אפי' בערב שבת (ועיין ב"י או"ח ריש סי' רמ"ח), וכידוע מהר"ה והרמב"ן בשבת פרק ר' אליעזר דמילה (נ"ג ע"א מדפי הרי"ף ובר"ן ד"ה והיכא) בהך דאישתפוך חמימי (וע"ע לעיל חאו"ח סי' ק"ע אות ב'), ומ"מ הכא דמשועבדת לבעלה מותרת לשמש בכה"ג אף שיודעת בודאי שתבא לידי כך. וגם דבשעת שטיפה מיקלש כבר הזרע ולא יוצלח להזריע, וליכא השחתה בכה"ג גם להפוסקים דהיא מוזהרת.

ומ"מ אם אפשר ע"י כדורים שלוקחים דרך הפה זה עדיף טפי, וצריך להתעניין ברופאים אם אינו מזיק לעינים אחרים.

שו"ת מנחת יצחק

חלק א סימן קטו

בענין משמשת במוך

שוכט"ס לכבוד ידידי הרה"ג המפורסם לשבח ולתהלה וכו' כש"ת מוה"ר אשר שמואל כ"ץ שליט"א הרב דועד לחיזוק הדת במאנטעוידעא (אורוגוויי) יצ"ו.

אחדשה"ט וכו'. ע"ד אשר ביקש ממני חוות דעתי, בדבר איש יי"ש ות"ח, שהוא כבר בא בשנים, ואשתו השניה (כי במלחמה אבד ממנו

אשתו הראשונה עם חמשה ילדים ר"ל, כבר ילדה לו שני בנים ושני בנות (ובת אחת של"ח) ובדרך נס חוץ לטבע, כי הרופאים בפעסט ופאריס ושם אמרו שאי אפשר לה לילד בדרך הטבע, מחמת שרחמה צר וכו' ואחר שעשו לה איזה אפעראציעאן, ילדה במשך ד' שנים ד' ילדים, וכפי אמירת בעלה, העיבור מזיק לה ביותר להנערפערן/לעצבים/ שלה, והרופאים אומרים שלפי מצבה אינה רשאי להתעבר, וגם היה לה עכשיו גם כן איזה אפעראציעאן, והיא חלושה מאד, והבעל שואל ומבקש אם יש לו איזה היתר ליתן באו"מ איזה פילען לפי אמירת הרופאים, וגם הדחת מים (איינשפריצונג) אחר תשמיש, עכ"ד, והנה אינו מבואר בדבריו אם אמירת הרופאים שאינה רשאי להתעבר הוא רק שלא יזיק להעורקים שלה, או גם יש סכנת מות, אם תתעבר ובתוך הדברים אח"כ כתב כ"ת שהרופאים החליטו שאם תתעבר, תבוא לידי שגעון ח"ו, והמדוברת היתה בלאגערן/במחנות/ וסבלה כל הצרות כמובן.

(א) הנה אף ששאלה שאלה זו משאלות השכיחות, מכל מקום מחמת חומר האיסור, הנני רגיל למנוע עצמי בכל האפשרות, מלהורות היתר, ועיין בתשובת בית יעקב (סי' קכ"ב), דהביא מדברי הזוהר שהמוציא ש"ז לבטלה אינו מועיל תשובה, והוא סותר למה שאמרו חכ"ל, דאין לך דבר העומד בפני תשובה, והוכיח דאף שאמרו בלשון אינו מועיל תשובה, אין בלשון זה משמעות דאינו מועיל כלל, אלא ר"ל שתשובתו קשה, וכ"כ השל"ה ושאר ספרי מוסר עיי"ש, וחיידוש שלא הביא מדברי הזוהר רות (אות י"ב), דבתיובתא שלימתא ואולף אורייתא כולא ימחול לו, והביאו בת' מהרש"ם (ח"א סימן נ"ח), וכ' ע"ז המהרש"ם דמזה מוכח דמש"כ בזוהר (פ' ויחי) דל"מ תשובה לחטא זה היינו בלא לימוד התורה, ועיין בר"ח (פ"ב משער התשובה), מהזוה"ק (פ' נשא) דבצירוף לימוד התורה מקרי תשובה עילאה עיי"ש ותבין עכ"ל, ועפי"ד תשובת בית יעקב שם, אפשר לומר טעם דלכפרת חטא זה צריך לימוד תורה דוקא, דכתב שם שטפה זרעית יוצא מן המוח שהוא סוד המחשבה סוד החכמה וכו', דבהוצאת שז"ל פוגם בסוד המחשבה סוד החכמה, מכל מקום על ידי תשובה גדולה יוכל לתקן וכו' עיי"ש, ואורייתא מחכמה נפקת, וזה שיסד המשורר, בראשית תורתך הקדושה, רשומה חכמתך הסתומה, ועיין בני יששכר (במאמרי חודש סיון מאמר ד' אות ג'), ע"כ זה מדה כנגד מדה לתקן מה שפגם.

(ב) אמנם בהגיע לתור דבר הלכה, על פי שיטת הש"ס ופוסקים ביבמות (דף י"ב) וכתובות (דף ל"ט), ופלוגתת רש"י ור"ת ושאר ראשונים שם, כבר האריכו

למדי בספרי שו"ת, והיכא דיש סכנה לאשה, כבר הביא כת"ה במכתבו את דברי הרעק"א (סי' כ"א), והחת"ס (יו"ד סימן קע"ב), וכאשר שיש בזה גם כן בתשובת כת"ס (א"ע סי' כ"ו), ושבת סופר (א"ע סימן ב'), הרי דור אחר דור עד דור רביעי, ממשפחת איגר סופר, שדנו בזה בכובד ראש. וחזינן לדעתיהו כי הדעת תורה להלכה למעשה בענין זה של האחרונים, היינו הכתב סופר והשבט סופר שאני מהראשונים, היינו הרעק"א והחת"ס, כי אף שהראשונים מחמירים, האחרונים מקילים, דהנה דעת הרעק"א, דאף אחר תשמיש, אסור להשמש במוך, אם לא עד מקום שהשמש דש, וכמ"ש (בסי' ע"ב), ודעת החת"ס, להקל דוקא אחרי תשמיש, וברשות הבעל, וגם זה כתב רק דרך אפשר, אך בשעת תשמיש אין היתר רק אליבא דר"מ, ולפי רש"י הלכה כחכמים עיין שם. אמנם דעת הכת"ס שם, דאף רבנן דמחמירים, הוא רק משום דלא שכיח לג' נשים אלו שתתעברו, סמכינן על מן השמים ירחמו, אבל היכא דאיכא סכנה ודאית, גם רבנן מודו דשרי אף במוך בשעת תשמיש עיי"ש, ובשיטה זו אזיל גם בנו השבט סופר, אם אי אפשר בענין אחר עיי"ש, וחידוש על הכת"ס, שלא הביא דברי אבותיו המחמירים בזה, וביותר שהוכיח שם מדברי תשובת הרא"ש (כלל ל"ג סי' ל"ג), ומובא בב"י א"ע (סי' כ"ג), דס"ל להתיר אף במוך בשעת תשמיש, ודחה בזה דברי הבית מאיר שכתב דלא מצא מי שהתיר בזה, והחת"ס הביא דברי הבית מאיר, וכתב על זה, ולשון תשובת הרא"ש דמייתי הב"י (א"ע סי' כ"ג), אפילו נימא דקאי אמשמש במוך בשעת תשמיש וכדפי' רש"י, אין הכרח דפוסק כר"מ נגד רבנן, דמה"ת = דמהיכי תיתי = לפסוק כן, אך כוונתו דהא גרוע אפילו ממוך לר"מ דמתיר, ולדידן הא והא אסור עיין שם, מכל מקום להכת"ס לא ניחא ליה דאזיל לר"מ דוקא, כיון דקיי"ל בודאי כרבנן עיי"ש, אבל תימא שלא הזכיר דברי אביו הגאון ז"ל בזה

(ג) והנה בתשובת חמדת שלמה (א"ע סימן מ"ו), כתב להוכיח בשיטת הש"ע, שהעתיק (בסי' כ"ג), את תשובת הרא"ש הנ"ל, באשה שיש חוטם /אוטם/ ברחמה, וכשמשמש עמה צ"ל זורה מבחון, דאסור לשמש עמה, כשמשמש עמה צ"ל זורה מבחון, דאסור לשמש עמה, והו"ל להש"ע לאשמיענן חידוש יותר, אפילו היכא דיש סכנה לשמש בלא מוך קו"ת, מחמת חששא דשמא תתעבר, אפילו הכי אסורה לשמש, וש"מ דס"ל דבכהאי גוונא מותר עיין שם, ובתשובת כת"ס שם, אזיל עוד יותר בשיטת הרא"ש בתשובה, דכתב, ול"ד למשמש במוך, דהתם משמשת כדרך כל הארץ, אף על פי שאין זרעו ראוי להזריע,

מידי דהוי אעקרה וזקניה ע"כ, דשיטתו כשיטת היש"ש ביבמות דלשמש במוך אפילו בשעת תשמיש אין איסור כלל, ודמי' למשמש עם הקטנה, כיון שדרך תשמיש בפנים הוא, וכן הטור והמחבר אחזו שיטת הרא"ש בזה, וע"כ לא כתבו כלל מאיסור לשמש על ידי מוך, אך יחידאי הוא בדבר זה, עיי"ש, ולפענ"ד גם מדברי הרא"ש בתשובה אין ראיה דס"ל דלגמרי שרי בכל הנשים, ואף דקאמר מידי דהוי אעקרה וזקניה, רצונו לומר, דיש לדון מהאי טעמא להתיר היכא דא"א בענין אחר, וכעין שאלתו, וראיה מהא דבדברי חמודות (נדה פ"ב אות י'), כתב אחרי תשובת הרא"ש הנ"ל, וז"ל וכתב הרמ"י ז"ל בטא"ה (סי' כ"ג), ושאלת על אשה שיש לה כאב מתמיד בבטן, ולא תוכל לסבול שיבא בעלה עליה כדרך כל הארץ, מחמת כאב המתמיד, אם לא מאחוריה וכו', וחולי זה מתמיד בה, ולא נמצא לה רפואה, אמרתי נראה לי, שמותר בעלה לשמש עמה מאחורי' אף על גב דבודאי לא מתעברה בכה"ג, ל"ה בכלל השחתת זרע, כיון שהוא דרך מקום התשמיש ולא גרעה זו מקטנה ואיילונית, ועוד דאשה זו אפילו היה יכול לבוא עליה כדרכה, ודאי לא היתה מתעברה מחמת החולי, והרי היא ממש כאיילונית או עקרה, שמותר לשמש עמה, ואין מעלה או מוריד בין כדרכה או שלא כדרכה עכ"ל, והרי התם בודאי אסור בשאר הנשים, לשמש בדרך זה, מכל מקום כתב בזה הלשון ולא גרעה זו מקטנה ואיילונית, וע"כ רק לצרף זה בשעת הדחק כזה דלא אפשר בענין אחר. אמנם ש"מ מהנ"ל, דהיכא דא"א בענין אחר, גם הלבוש דהוא רמ"י מתיר.

(ד) והא דל"מ הא דלא גרעה מקטנה, להתיר אף בכל הנשים, למאן דמתיר לכתחילה בקטנה, כבר כ' בתשובת הרדב"ז (ח"ג סי' תקצ"ו) ליישב, דהתם משמש כדרך כל הארץ, אף על גב שאין ראוי להזריע, מכל מקום תשמיש כזה ראוי להזריע במקום אחר, אבל לשמש במוך אינו כדרך כל הארץ, שעושה מעשה בידיים להשחית הזרע, וכמעשה הזה אין ראוי להזריע בשום מקום, ועוד דהתם הזרע נפלט מאליו, אבל במעשה הזה מנפצת הזרע כדי שלא יקלוט, ומ"מ בפק"נ מתיר עיי"ש, והביאו בתשו' מהרש"ם שם, ובזה צ"ע מש"כ בת' מהרש"ם שם, לענין פעסאר שמכסין בו פי האם, והוא המקור מסביב, שלא יקלוט בו הזרע, ואם כן התשמיש כמו בשאר נשים וכו', ואינו דומה כלל למשמשת במוך, דהוי כמשליך זרע על המוך, מה שאין כן בנד"ד, וי"ל דכ"ע מודו להקל במקום סכנה עכ"ל, והנה לפי מה שכתב הרדב"ז לחלק בין מוך לקטנה ג"ז לא עדיף ממוך, דגם במעשה הזה מנפצת הזרע שלא יקלוט, אולם גם המהרש"ם ל"א רק דאינו

דומה למשמשת במוך, דהוי כמשליך זרעו על המוך, דייק לשון כמשליך זרעו וכו', ורצ"ל דהוי כמשמש על עצים ואבנים, והוא שיטת ר"י שבתוס' בכוונת רש"י, וכפי הנראה מת' הרדב"ז שם, לשיטה זו א"צ לחילוקו עיין שם, ואף דעדיין צ"ב, מ"ט, דבאמת היש"ש הקשה גם לשיטה זו מ"ש מקטנה, ע"כ צ"ל בזה, כמו שראיתי לגדול אחד מדבר, והוא בס' דמשק אליעזר (חא"ע סי' צ"ב), דבמשמש עם הקטנה וכיוצא, הלא הזרע בעצמה לא נשחתה, ומצדה היא ראוי' להריון וללידה, אשר זה כל האדם, אלא דהחסרון היא מצד האשה, שאין לה כח ולידה, אבל במשמשת במוך לפני תשמיש, והמוך שואב הזרע תיכף והנה נשחתה, ואין כאן זרע כל עיקר, שפיר אמרינן בזה, דהוי כמשמש על עצים ואבנים, עכת"ד. ובזה י"ל גם פעסאר אינו משחית הזרע רק סוגר פי האם ודומה לקטנה, אמנם באמת מבואר ברדב"ז שם להלכה, דיש איסור השחתה, גם מטעם שאין המקום ראוי להזרע, כיון שהוא סתום, ואם הבעל יודע ושותק יורד לגיהנם, ורק בקטנה וכדומה מותר וכחילוקו הנ"ל, שוב כ"ז שייך גם בפעסאר, ומכ"ש בהמצאות אחרים דמשחית גם גוף הזרע, ורק בסכנה ופק"נ ולא אפשר שרי, וכנזכר.

(ה) אמנם יש לדון לענין דהעיבור מסכנת אותה רק בטירוף הדעת, אם נחשב בכלל סכנה, וכת"ה הביא בזה משו"ת בנין דוד (מהגה"צ מאוהעל ז"ל), אבל אין לי הספר לעיין בו, אולם מצאתי בזה, בשד"ח (מע' אישות אות ל"ב), באשה שמשחיתת מחמת העיבור, ואחר הלידה מתיישבת דעתה כדרך כל הארץ, כתב בשם רב אחד הובא בשו"ת ראש משביר (ח"ב סוס"י ס"ט), דיכולה לשמש במוך כדי שלא תתעבר, והרב המחבר דחה סברתו, והשד"ח גם כן כתב על זה, דמתוך מאי דשקיל וטרי הרבנים בפת"ש (א"ע סי' כ"ג), לענין כשיש סכנת מיתה על האשה מחמת העיבור, אם אפשר לשמש במוך לפני תשמיש או אחרי תשמיש, עיי"ש, יש ללמוד לאסור בנדון זה, עכ"ל, אמנם כנראה דזה בכלל פק"נ, וכן מצאתי בשם שו"ת חבלים בנעימים (ח"ד סי' י"ג), לענין חולה שוטה שאם יתענה יחזור לשטותו, פטור מלהתענות ביוה"כ, דטירוף הדעת הוי בכלל פק"נ, ומחלק בין זה למש"כ החת"ס (או"ח סי' פ"ג), דאסור למסור נער שוטה לבית החולים של גוים ויאכל שם טרפות עיי"ש, וביותר אם יש לחשוש שמא ע"י טירוף הדעת, יזיק עצמו או אחרים, וכדאיתא כה"ג בהגמ"יי (פי"ד מה' מ"א), בנכפה שהוא חולי גדול וכמכה של חלל דמי, דפעמים שמשחית ונופל באור או במים עיי"ש, הביאו רש"ל וטו"ז (יו"ד סי' פ"ד ס"ק כ"ד), אמנם בת' חת"ס (יו"ד סי' ע"ו), הביא מתשובת הרא"ש (סי' מ"ב), דס"ל, דנכפה ל"ה בכלל חולה שיב"ס, עיי"ש, וצ"ע

בזה מדברי הח"ס (שם סי' ז', ד"ה ואומר אני) עיי"ש, ובת' מהר"ש (ח"א סי' ד'), פשיטא לי', דנכפה הוי חולה שיב"ס, ואולי אזיל בזה בש"י רבו מרן הגה"ק מסאנז ז"ל, הביאו בת' אבני צדק (חיו"ד סי' ע"א) הביאם הדרכי תשובה (סי' קנ"ה ס"ק ט"ו וכ"ה), וע"ע ביו"ד (סי' ס"א) לענין מצוננת, דהביא הש"ך בשם הרמב"ם, שנתבטלו חושיה, וכתב המנח"פ, דהיא כעין נכפה, ואיתא בפוסקים שם דכל המבואר שם דינם כמסוכנת, עיין בפרישה בשם הרשב"א, ופמ"ג שם, אמנם אין ראייה מבהמה לאדם, וגם שם אמרינן כן לחומרא, ומצאתי בשם ס' חדרי דיעה (דף ס"ט ע"א), שהאר"ך בדברי החת"ס הנ"ל, וסיים דלפי"ז נראה דה"ה חולה שגעון, חשוב יש בו סכנה, וסיים בצ"ע, הביאו בדרכ"ת שם, ולפי זה נראה לכאורה דתל' בפלוג', אמנם נראה דהכל לפי הענין, כמו שהביא שם בשם שו"ת אדמת קודש, ופרי הארץ, בא' שיצא מדעתו ב"מ עד שהוצרכו לאסרו בכבלי ברזל, וכתבו ששוטה זה הוא מסוכן עיין שם, וכנראה כי בכהאי גוונא הכל מודים,

(ו) אכן יש להעיר, עפי"ד החמדת שלמה שם, שעיקר סמיכתו, על שיטת הראשונים, דהיכא דלא תוכל להתעבר, ל"ה בגדר השחתת זרע, וממילא במסוכנת למות, נמצא דהוי סכנה לעובר גם כן, וכמ"ש הר"ן (פ' יוה"כ"פ), ממילא אין כאן גדר השחתת זרע, ולכן התיר עיין שם, ועיין בזה בספר דמשק אליעזר שם, דשפיר העיר על החמדת שלמה, דהרכיב דברי הרא"ש עם דברי הרמב"ן, דזה פשיטא דלהרא"ש והיא שיטת הר"י בת' הא', דממירי לפני תשמיש, אין התחלה להקושי מ"ט דרבנן דאסרו, דהא הוי כמשמש על עצים ואבנים, ומה שהקשה הרמב"ן על רש"י, הוא רק לפי הפי', דהאיסור הוא משום השחתת זרע, ע"ז מקשה מ"ט דרבנן, וצריך לדחוק בד' החמדת שלמה, דרצונו לומר, דלכל השיטות שרי, הן להרא"ש מותר מטעם שכתב לעיל, דרבנן דפליגו רק משום דס"ל דאין זה סכנה, אבל במקום סכנה שרי, והן להמפרשים משום השחתת זרע, ס"ל להרמב"ן, דהיכא דלא מיעברא שרי, א"כ בחשש סכנה שרי, עכ"ד, ולד' הרדב"ז הנ"ל, נוסף, דגם משום חשש השחתת זרע, לא שרי רק בקטנה וכיוצא, ולא בעושה פעולה לזה כנזכר, ועיין גם בדברי השבט סופר שם, דהביא דברי הנמו"י והריטב"א, דבמקום שא"א לה להתעבר אין כאן השחתת זרע, אבל להתוספות ושאר ראשונים, אין להתיר רק בסכנה לאשה, עיי"ש, ובזה צ"ל דמה שמשמע מדברי הלבוש הנ"ל, במש"כ ועוד, דס"ל דהיכא דלא מיעברא שרי, ע"כ הוא ס"ל כהמתירים, מה שאין כן לאחרני כנ"ל, ועיין גם בזה בתשובת אמרי אש (חיו"ד סימן ס"ח), ובתשובת מהר"מ שיק (חומ"מ סי' נ"ד) (והוא נשאל שם

מאותו השואל שבשבט סופר שם), וגם ראיתי המון תשובות מאת גדולי חקרי לב, בתשובת אוהל אברהם (גורבץ, מסי' פ"ט עד סי' ק"ב), שמפלפלים להלכה למעשה, באשה שתרווהו/שתרוויהו/ איתנייהו בה, מוחזקת למפלת, וסכנה לה, והתשובה אחרונה שם הוא מן הכת"ס, ושם הביא את דברי אביו החת"ס הנ"ל, ואפילו הכי מסיק דבמקום סכנה, יש להתיר אפילו במוך קו"ת, אבל על הא דאינה ראויה להוליד לחוד, לא רצה לסמוך להקל, ואף גם בזה כתב, אלא דמ"מ לבי מהסס בדבר, דאיך נדע עד מתי אינה ראויה להוליד, ועד מתי תהיה בסכנה בשעת לידה, דיכול להיות כי תתרפא ותתחזק בקרוב, והרופאים אומרים לפי אומדן דעתן וכו' עיי"ש, ומה דאתאן לנד"ד, הרי מבואר מדברי החמדת שלמה הנ"ל, דגם על סכנה לא רצה לסמוך, אלא בצירוף, דע"י סכנה נחשבת גם כן אינה ראויה להתעבר. דצריך דוקא תרווהו סניפי היתרא.

(ז) ואגב יש לי עיון, על מה שלא העירו המהר"ם שיק והשבט סופר בנידונם, לענין מפלת, מהא דאי' ברא"ש יומא (דף פ"ב), בעוברה שהריחה, בשם הרמב"ן, דכל המפלת בחזקת סכנה היא, ועוד כתב שם, דלא משכחת סכנת עובר, בלא סכנת עוברה, וכן כתב בר"ן שם, ועיין בב"י או"ח (סימן תרי"ז) וכן כתב באשכול (ה' יולדת), דכל מעוברת דאתער וולדה, היא גופא בסכנתא עיין שם, והמשמעות דמפלת עוד יוצא מן הכלל שאר נשים, דכתבו בתוספות בכתובות (פ"ג ע"ב ד"ה מיתה), דרוב פעמים מסכנת בלידה עיין שם, אמנם בק"נ על הרא"ש שם, כתב דלא ידע מה קשיא לי, וכי לא ימצא אשה שמוחזקת בנפלים, ולא הזיק לה כל פעם כלל עיי"ש, אבל בנח"א שם, כתב לדחות דברי הק"נ, דאפילו הפילה י' פעמים, ולא הזיק לה, עדיין מקרי גבי דידה עכ"פ ס"נ, דלמא בפעם י"א דנחלשה יותר תסתכן וכו' עיין שם וצריך עיון בכל זה.

(ח) והנה בסברת הר"ן הנ"ל, א"ש דברי השואל בתשו' מהרש"ם שם, דכתב דיש לומר דרבי מאיר דסבירא ליה דג' נשים משמשות במוך לטעמיה, דחייש למיעוטא, דשמא מיעברו, ויהיה סכנת נפשות, ורבנן סמכי ארובא, ואמרו דמן השמים ירחמו, ורק יש לדון, מטעם דאין הולכין בפקוח נפש אחרי הרוב, עיין שם, אבל באשה דעלמא היכא דיש סכנת נפשות אם תתעבר, ורוב נשים מתעברות, יש לומר דלכולי עלמא יש להקל בזמן עונה, עכת"ד, ולכאורה אדרבה, הא דרובן של ג' נשים אינן מתעברות, הוי יותר צד להקל, משום דהיכא דלא תוכל להתעבר, ל"ה כ"כ בגדר השחתת זרע, וכמו שסבירא ליה להנמו"י והריטב"א הנ"ל, אבל לפי הנ"ל, יתכן, דהרי אם הוי סכנה להאשה, הוי גם כן סכנה

להעובר, ואין כאן גדר השחתת זרע גם כן, וכנ"ל.

(ט) והנה הא דהביא המהרש"ם שם, דברי הס"ח (סי' תצ"ט), דאסור ליקח קטנה לכתחילה, ומעכב את המשיח, עיי"ש, הוא גמרא מפורשת (בנדה דף י"ג ע"ב), והא דמוכח בס"ח דהטעם הוא משום הוצאת ז"ל, הוא כשיטת הרמב"ם (בפכ"א מה' א"ב הי"ח), אבל ש"פ ס"ל הטעם משום פו"ר, עיין ש"ע (א"ע סי' כ"ג) וברדב"ז שם.

(י) ונחזור לנדון סכנת טירוף הדעת, דאם נאמר דטירוף הדעת של האשה, אינה מסכנת להולד, דדוקא במסכנת למות, כתב הר"ן הנ"ל, דהוי סכנה גם להולד, שוב אין כאן השני סניפי היתרא הנ"ל, אמנם היכא דיש סכ"נ מטירוף הדעת, שיזיק לעצמה, ואם כן אם תטרף דעתה בשעת העיבור, מה שיזיק לעצמה גם העיבור בכלל, וממילא הוי סכנת נפשות גם להעיבור. +שוב ראיתי גם בשו"ת לבו"מ (חו"מ סי' ס"ל) הביאו בע"נ (שם בהוספות למניעת הריון אות ו'), דהביא שם בשם ספר פרי הארץ (חיו"ד סי' ב') שטירוף הדעת הוי בכלל סכנה, כי בשגעונו יש סכנה שיאבד עצמו לדעת, או יסכן אחרים עיי"ש. וכן ראיתי בדרכ"ת (סי' קע"ט ס"ק ל"ה) בשם שלחן גבוה. /ממפתחות/ +

(יא) ועוד י"ל, על פי מה שחידש המהרש"ם שם, דבזמן טבילה וסמוך לוסתה, דרוב נשים מתעברות, לא ישמש כלל, דדמי למאבד הזרע בידים, וכמ"ש באו"ח (סי' תר"נ), דבזמנים הללו אסור להפליט, ותוכל להסתיר ממנו זמן טבילתה, אבל בשארי זמני עונה, דעל פי רוב אינם מתעברות, ומ"מ לענין סכנת נפשות חיישינן למיעוטא וכמו דא' בתוס' פסחים (דף קט"ו) כעין זה, עיי"ש, ובזה צ"ל מש"כ המהרש"ם שם מקודם, דנד"ד הוי כש"כ מנדון הרדב"ז, דכ"כ לענין ג"נ = ג' נשים, דרובן אינם מתעברות, עיי"ש, אף דגם בנד"ד שלא בזמן טבילה וסמוך לוסתה, גם כן רובן אינם מתעברות, מכל מקום י"ל דמיעוט דג"נ, הוי רק מיעוטא דמיעוטא, דהוי חשש רחוק מאד שתתעברו, ובשאר נשים, אף שלא בזמן טבילה וסמוך לוסתה, על כל פנים הוי מיעוטא שתתעברו, אבל כיון שכן דבכה"ג גם כן על כל פנים לא הוי יותר ממיעוט שתתעברו אולי יש לצרף להקל גם בסכנת טירוף הדעת, וגם בודאי לא גרע מחשש שהעיבור יגרום סמות עינים להאשה, שהביא כ"ת בשם שו"ת עצי חיים (סימן ל').

(יב) ובזה י"ל לדינא, דהיכא דיש סכנת מות אם תתעבר או גם מחמת סכנת טירוף הדעת, יש בכדי סמיכה להקל, ע"י איזה משיחה קודם תשמיש,

וכמ"ש בשו"ת אמרי יושר (ח"א סי' קל"א), וכה"ג בת' לבושי מרדכי (א"ע סימן כ"ז), לענין מה שהמציאו הרופאים, שתמשח האשה קודם תשמיש, שעל ידי כן תשחת הזרע, דל"ד למוך, שהוא דבר המפסיק בין הרחם להזרע, והוי כמוציא על עו"א, =על עצים ואבנים= מה שאין כן בנ"ד אפילו לשיטת ר"ת, יש להתיר, וכתב דסברא ישנה הוא עיי"ש, וזה כעין דברי המהרש"ם לענין פעסאר הנ"ל, וצ"ע מדברי הרדב"ז הנ"ל, אבל לעומת זה להלכה מסיק שם הרדב"ז, דגם בג"נ אם יראות שאין להם זכות, רשאות לשמש במוך אף דבג"נ הוי רק מיעוטא דמתעברות, מכל מקום חיישין בסכנתא אף למיעוטא, וכה"ג כתב בשו"ת צ"צ החדש הביאו בשד"ח (מע' אישות סי' א' אות ל"ב), בשאר נשים דרובן מתעברות, אף שיש רק חשש סכנה יש להקל.

וע"כ אם נתברר שהאמת בפי הרופאים, שיש סכנה ודאית, יש מקום להקל על ידי המצאות הנ"ל, ורק בתנאי להזהר שלא תעשה כן אחרי שתתפא, וכמ"ש בתשובת כת"ס הנ"ל, וכמ"ש כה"ג כ"ת בשם שו"ת חדות יעקב (ח"ב סי' ל"ז), שההיתר יהי רק על שנה אחת, ואח"כ תדרוש עו"ה אצל הרופאים, ותשאל שאלה, וגם דוקא שלא בזמן טבילה וסמוך לוסתה, ותוכל להסתיר ממנו זמן טבילתה, ואינו רשאי לשמש אלא בשאר זמני עונה. וכמ"ש באס"ז כתובות (דף ל"ט ע"א), דלא הותר אלא משום מצות עונה, והביאו בכת"ס ומהר"ם שיק ומהרש"ם שם, וכל זה לדינא, אבל למעשה מחמת חומר הענין, אינני רוצה רק להיות סניף לאריות, וע"כ אם יסכים חותנו הגה"צ מריסקיווע שליט"א, להיתרא, יוכל לצרף גם דעתי העני' לזה.

ידידו דוש"ת כל הימים יצחק יעקב ווייס

שו"ת אבני נזר

חלק אבן העזר סימן עט

ב"ה ה' בהעלותך תרנ"ה לפ"ק פה סאכאטשאב.

שפעת שלום וכ"ט לכבוד הרב החר"ף הבקי מו"ה מאיר דן נ"י האבד"ק דוואהרט.
דבר האיש שנשא אשה בערך עשר שנים והוליד שני בנים בני קיימא והראשון חי ערך שנה והשני עוד חי וקיים לאורך ימים, ושוב הפילה חמשה פעמים, ואח"כ נסעה למרחץ עפ"י רופאים שאמרו שהאם בריאה אך שצריכה למרחץ לחזק עצמה, ואחר שובה ממרחץ האמינו כולם גם הרופאים אמרו כי כבר שבה לאיתנה, וע"ז סמך הבעל ודר עמה ונתעברה, ולידתה הי' לפי' חשבונם בחודש תשיעי והוציאו את הילד מת, ולפי מאמר הרופא הי' במעי' שני שבועות מת, ויען כל פעם בשעת לידה היא בסכנה גדולה יעצו אליו אשר יעשו לה שפריציוואניס אחר התשמיש בכל פעם שיפליט הזרע ולא תתעבר ע"כ השאלה:

תשובה

א) גרסינן ביבמות (י"ב ע"ב) שלש נשים משמשות במוך קטנה מעוברת ומניקה קטנה שמא תתעבר ותלד, מעוברת שמא תעשה עוברה סנדל מניקה שמא תגמול את בנה ותמות, וחכ"א אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת, וכתבו תוס' ופירש"י משמשות במוך מותרות לשמש במוך אבל שאר נשים אסורות משום השחתת זרע אף על גב דלא מיפקדה אפו"ר, וכן משמע בנדה פ' כל היד (יג ע"א) דקאמר נשים דלאו בנות הרגשה ניהו מכלל שאם הי' בנות הרגשה הי' אסור, ויש לדחות דלאו בנות איסור הרגשה ניהו:

ב) ור"ת אומר דלפני תשמיש ודאי אסור לשמש במוך דהוי כמטיל זרע על העצים ואבנים כשמטיל על המוך אבל אם נותנת מוך אחר תשמיש אין נראה לאיסור דגברא כי אורחי' משמש והאשה שנותנת אח"כ לא הוזהרה על השחתת זרע כיון דלא מיפקדא אפו"ר ומשמשת במוך דקתני היינו שצריכות לשמש במוך, וכל הראשונים כפיר"ת, וכן משמע לקמן גבי איסור מעוברת חבירו דמפרש גזירה שמא תעשה עוברה סנדל אי הכי דידי' נמי ומשני אי למ"ד במוך במוך וכו' הרי דאי לאו מוך הי' אסור ומשמשות במוך היינו שצריכות לשמש במוך (אולם בתוס' כתובות (ל"ט ע"א) בשם ר"ת צריכות לשמש במוך ועצה

טובה קמ"ל, וצ"ע מש"ס הנ"ל, ובספר הישר לר"ת סי' קמ"ט צריכות לשמש במוך מפני הסכנה, משמע שחייבות הוא, וכ"כ הריטב"א ז"ל כר"ת צריכות היינו חייבות) וא"כ פשוט להתיר הפליטה לאחר התשמיש:

(ג) אולם בריטב"א מפרש ג"כ כר"ת שלר"מ חייבות פחות מכן א"צ לשמש במוך ויותר מכן שגדולה היא אסורות לשמש במוך, ובתשו' רעק"א סי' ע"א שהרמב"ן והרא"ה ותלמידי הרשב"א שהובאו בשטמ"ק כתובות ס"ל גם כן כריטב"א דשאר נשים אסורות ואין היתר אלא באלו שאין ראויין להתעבר ולית בהו משום השחתת זרע, ולדעתי מה ראה ככה, דהם הקשו לפירש"י דהאיך נוכל לפרש מותרות וא"כ חכמים אמרו דכולן אסורות הא במעוברת אי אפשר לאסור כיון שבלא זה אי אפשר שתתעבר ותלד וכן בקטנה לגירסת הש"ס שמא תתעבר ואם תתעבר תמות ודאי, אבל למאי דמפרשי כר"ת חייבות שפיר נוכל לפרש דבשאר נשים אין איסור, וכן משמע מדמסיימי רמב"ן ורא"ה וחכמים אומרים הרשות בידן לשמש בלא מוך אבל איסור לבעליהו ליכא עיין שם, והא אחת מהן היא מניקה שתוכל להתעבר ולהוליד, אך זה מחלוקת בשיטת ר"ת כי תוס' וכן הרא"ש בתוספותיו כתבו בשמו כי אין איסור כלל לאחר תשמיש מאחר שאינה מצוות אפ"ר והריטב"א כתב דבגדולה אסורה רק בג' נשים התירו:

(ד) והנה בנידון דידן שהפילה כמה פעמים והיתה מסוכנת בכל פעם לפענ"ד אין ללמוד משלש נשים, דהנה קטן שמתו אחיו מחמת מילה אין מלין אותו, משמע אבל נסתכנו אחיו מחמת מילה מלין אותו, אף דחשש סכנה לבד ג"כ דוחה שבת וה"ה מילה, אך משום שאין הסכנה רק מחמת חזקת אחיו, וחזקה זאת מוכיח ג"כ שיבריא כמו שהבריא אחיו, וה"נ כיון שאין הסכנה רק מחמת חזקות לידות וחזקה זאת נמי שתבריא כמו בלידות ראשונות, ועיין ב"י או"ח סי' תס"ז בשם הראב"ד דאי משתכח תלתא שערי בתבשיל אפי' לא נתבקעו אסורה התבשיל חזקה דאיכא טובא ושמא נתבקעו, ולא אמרינן שחזקה זו יורה שגם אחרים לא נתבקעו, אך רוב הפוסקים חולקין, ועיין חק יעקב שם סק"ה, ונראה שהוא מטעם שכתבתי, ועי' חק יעקב שם ס"ק הנ"ל:

(ה) אך נראה לפסוק כדעת תוס' ורא"ש דאין התחלת איסור בשימת מוך לאחר תשמיש, ויש להביא רא' לזה דהנה בתוספות הרא"ש (יבמות יב ע"ב) הקשה איך מותר לשום מוך קודם תשמיש משום סכנה, לא ישמשו כלל, ואין נראה דמשום עונה יתירו להוציא זרע לבטלה, וע"כ העלה דאין היתר אלא לאחר

תשמיש, ואי אמרת דבעצמותו אסור אפי' אחר תשמיש רק משום סכנה, קשה איך הותר לשמש ולגרום איסור הוצאת זרע לבטלה, בשלמא לשיטת רש"י דמותר לשמש בלא מוך, גוף התשמיש היתר, ואין כאן גרם הוצאת זרע לבטלה דאי בעי לא תשים מוך כלל ואח"כ מותר השימת מוך משום סכנה, אך לר"ת לפמ"ש הריטב"א בשמו, וכן הוכחנו ממעוברת חבירו, דמחוייבות לשמש במוך, והלוא מוך הי' אסור כמו מעוברת חבירו דבעי למיסר מטעם הנ"ל, וכל היתר בשלש נשים אלו על סמך המוך, דומה למי שאין לו חמין להחם תינוק לאחר המילה (לפי מנהג בימי הגמ') שאסור למולו על סמך שייחם אח"כ דסכנת נפשות דוחה שבת, והיינו משום דאסור להכניס התינוק בסכנה והיתר המילה רק משום שייחם אח"כ היא כמתנה לחלל שבת, וכן הוכיח הרשב"א (שבת קלד ע"ב) מהא (ביצה ב ע"א) דאסור לשחוט אם אין לו דקר נעוץ על סמך שאח"כ ידחה מצוות כיסוי, והוא ג"כ כנ"ל כיון דבלא עפר אסור לשחוט וההיתר על סמך שיחפור אח"כ היא כמתנה לחלל יום טוב, וה"נ בנ"ד, אלא ודאי לר"ת אחר תשמיש אין התחלת איסור כלל:

(ו) ועוד נראה בנ"ד אם אשה אחרת תעשה לה השפריצוואניע (כי שמעתי שהיא בעצמה לא תוכל לכוון שילך המים לבית הפנימי) אף לריטב"א יהי' מותר, דהנה מקור היתר ר"ת דכיון דאיהי לא מיפקדא אפו"ר אינה מוזהרת שלא להשחית זרע, הוא בש"ס סנהדרין (נ"ט ע"ב) בהא דפשיטא להש"ס דפו"ר לא נאמרה לבני נח והקשו בתוס' וז"ל תימה מנלן דלא נאמרה לב"נ ואי משום דלא חשיב ל' בשבע מצוות האמר לעיל קום ועשה לא קחשיב וי"ל דשוא"ת נמי היא דמי שמצווה על פו"ר מצווה שלא להשחית זרע עכ"ל, ומזה למדו דה"ה לאשה כיון דאינה מצווה אפו"ר אינה מצווה על השחתת זרע:

(ז) אך רש"י ע"כ לית ל' האי כללא שהרי בנדה (י"ג ע"א) בהא דכל האוחז באמה ומשתין כאלו מביא מבול לעולם פירש"י שעבירה זו היתה בידם דכתיב כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ ואמרו ברותחין קלקלו, והא קודם המבול עוד לא הי' מצווין בפו"ר, דפו"ר דכתיב גבי אדם היא לברכה, ויעויין בזה באריכות במהרש"א סנהדרין (נ"ט ע"ב) ואעפ"כ נענשו על הוצאת זרע לבטלה, ולתוס' צריך לפרש ברותחין קלקלו בעריות הנאסרות לב"נ והיינו דקאמר בעבירה, כהא דש"ס ר"ה (י"ז ע"א) פושעי או"ה בגופן בעבירה ופירשו תוס' בעריות שב"נ מוזהר בהם, וע"כ שפיר פירש רש"י ג' נשים מותרות אבל שאר אסורות ואזיל לטעמי' כנ"ל, ור"ת גם כן לטעמי' בתוס' סנהדרין, כן נ"ל ליישב לדעת מהרש"א:

(ח) אך במל"מ פרק יוד מהלכות מלכים הלכה ז' תפס בפשיטות דאדה"ר נצטוו על פו"ר וכפשט מתני' דיבמות, וא"כ אין ראי' מדהי' נענשו קודם המבול על השחתת זרע דאיסור השחתת זרע אף למי שאינו מצווה על פו"ר, והדרינן לסברת תוס' סנהדרין הנ"ל:

(ט) ע"כ נראה בדעת רש"י עפ"מ"ש הר"ן ריש האיש מקדש (בד' הרי"ף טז ע"ב) בהא דאשה מתקדשת בה ובשלוחה מצוה בה יותר מבשלוחה, וכתב הר"ן אף על גב דאיתתא לא מפקדא אפו"ר מ"מ מצוה יש לה במה שמסייעת לבעל לקיים מצוותו עכ"ל, ובחי' אנשי שם ד"ת כתב לא אשכחן עיקר לסיוע זה בשום מקום ותימה כי טענא דבעיא חוטרא לידא ומרא לקבורה אמאי לא קאמר משום דיש לה מצוה בבנים שמסייעת עד כאן, יעיי"ש (לשונו משובש קצת), ואני אומר כי יש עיקר לסיוע זה מן התורה, שהרי ריש פרק הבא על יבמתו מאי אפילו לא מבעיא הוא שוגג והיא מכוונא למצוה עיין שם וכן משמע בתוס' יבמות (ה' ע"א) שהקשו עשה דיבום ידחה ל"ת ועשה דאלמנה מן הנשואין לכה"ג משום דאינם שוים בכל, ואם איתא דעשה דיבום אינו בנשים גם עשה דיבום אינו שוה בכל, הרי דמצות יבום גם עלי' הנה משמע שהמצוה גם עלי' עיין שם, ואף שהיא אינה מחוייבת בפו"ר, וכיון שכן אינה בערבות ג"כ ואעפ"כ מצוה להקים לבעלה שם, משמע דמשום שהוא בעלה חייבתה תורה להקים לו שם, וכ"ש כשבעלה חי שמחוייבת להשתדל שיהי' לבעלה בנים, וע"כ בשעת קידושין שנעשה בעלה חייבתה תורה להקים לו שם, שהרי חיובה ומצוותה באים כאחד, אבל בתובעת לבעלה שיגרשה משום בנים, אומרים לה זילי לא מיפקדת, דכיון שאין לה בעל אחר אין עלי' שום חיוב להתגרש ולהנשא, דבעצמותה אין חיוב עלי':

(י) ולפי זה שפיר מוזהרת שלא להשחית זרע כיון שיש לה בעל היא מצווה על פו"ר של בעלה ואסור לה להשחית זרע הבעל, כן נ"ל לפרש שיטת רש"י, וכל זה אם בעצמה משימת המוך, אבל אם אשה אחרת שאין לה בעל שאינה מצווה על פו"ר ואינה בערבות על פו"ר אין איסור אם תפליט זרע שלה, ומה שהזרע יוצא ממנה אין איסור עלי' כמו שאין איסור על הבעל לשיטת ר"ת במה שזרעו נשחת כיון שאין עושה מעשה ה"נ אינה עושה מעשה:

(יא) אך אף אם היא בעצמה תפליט לפענ"ד אין איסור וכדעת תוס' ורא"ש, וביש"ש (יבמות פ"ק סי' ח') מתיר אפי' לפני תשמיש ואין לא ניקל לאחר תשמיש, והטעם כמ"ש בתוספי הרא"ש כי אין איסור רק בשעת חימום שלא

יהי' לבטלה, וטעם ההוא קלורין לעינים וידוע למבינים:

יב) אך מסופק אני אם לדמות השפריצוואנים למוך, דאפשר שהשפריצוואנים מפסידים העיבור אך לאחר שנקלט הזרע ושאלתי זה לרופא ואמר כי יועיל ודאי שלא תתעבר כי בשעת תשמיש אי אפשר שיקליט הזרע, והבל יפצה פיהו כי מסברא יותר ראוי שיקלוט בשעת תשמיש מאח"כ, ונוב"י חלק אהע"ז סי' ס"ט כתב דעפ"י הרוב הזרע נקלט בשעת עיקר התשמיש, ואם יכול לקלקל העיבור גם לאחר הקליטה אין בידי להתיר, אך אם יסכימו רופאים שאינו יכול לקלקל לאחר קליטה נ"ל להתיר:

יג) ומ"ש כת"ר שלא קיים עדיין פו"ר, ונהי שלדידן אין כופין בעניני הזיווגים אבל אין נורה לכתחילה, דברי טעם אמר, אך לדעתי נראה שבין כך ובין כך תעסוק ברפואות, ואם נראה שנעשה שינוי ממה שהיא עתה ונתרפאת לגמרי לא תעשה עוד השפריצוואנים ועתה הלא אתחזקה בנפלי ובין כך ובין כך לא תלד בר קיימא:

ובגוף הענין אני אומר בדרך עצה שאם בראשונה הפילה בחדשים הראשונים או האמצעים תעסוק עוד ברפואות ההם בפרישות מהבעל, וכפי הנראה מתוך מכתבו שעד עתה עשתה כן כי לפי הנראה אם כן הדבר שבראשונה הפילה בחודש ראשון או בחדשים האמצעים שהאם נתחזקה ואם תעסוק עוד ברפואות תתרפא לגמרי:

נאום הק' אברהם:

שו"ת ציץ אליעזר

חלק ט סימן נא - קונטרס רפואה במשפחה
שער ב מניעת הריון מטעמי בריאות

בשער זה לא נביא בהרחבה ממה שכל ספרי הפוס' מדברים על הנושא הזה, כי יארכו הדברים עד מאד, ובעיקר שכבר עשו מלאכה גדולה בזה מחברי ספר אוצה"פ וכמעט שלא הניחו זוית ופינה, ועל כן נסתפק בהרבה מקומות בציון לעיין מהמובא שם. אלא נבוא בע"ה בכמה בירורים יסודיים, ובמיצוי ההלכה הפסוקה ע"י מו"מ בדברי הפוסקים. ובהיצא מדבריהם.

פרק א'

סוגיית שלש נשים משמשות במוך

(א) ביבמות ד' י"ב ע"ב: תני רב ביבי קמיה דרב נחמן שלש נשים משמשות במוך קטנה מעוברת ומניקה קטנה שמא תתעבר ושמא תמות מעוברת שמא תעשה עוברה סנדל מניקה שמא תגמול בנה וימות ואיזו היא קטנה מבית י"א שנה ויום אחד עד י"ב שנה ויום אחד פחות מיכן ויתר על כן משמשת כדרכה והולכת דברי ר"מ. וחכ"א אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו משום שנאמר שומר פתאים ה'.

מהו הביאור של משמשות במוך, אם מחוייבות בכך או שרק מותרות, ואותו הדבר מהו הביאור של אחת זו אחת זו משמשת כדרכה, אי צריכה דוקא לשמש כדרכה או שיכולה לשמש כדרכה? מחולקים בזה רבותינו הראשונים ז"ל.

רש"י מפרש, דר"ל דמותרות לתת מוך במקום תשמיש כשהן משמשות כדי שלא יתעברו, והחידוש הוא, כפי שמסבירים התוס', דאע"ג דגם נשים מצוות על השחתת זרע אפ"ה ס"ל לר"מ דג' אלו מותרות, אבל שאר נשים אסור משום השחתת זרע אע"ג דלא מיפקדה אפריה ורביה. ולפי"ז נשמע ממילא דרבנן דפליגי אר"מ באים לומר דגם ג' אלו אסורות לשמש במוך אלא צריכות לשמש כדרכן ומן השמים ירחמו.

ור"ת בתוס' מבאר דהמדובר בגמ' בשימת מוך אחר תשמיש, דלפני תשמיש ודאי גם ג' אלו אסורות אפילו לר"מ דאין דרך תשמיש בכך והרי הוא

כמטיל זרעו על העצים ועל האבנים כשמטיל על המוך, ולשים לאחר תשמיש גם שאר נשים מותרות דאשה לא הוזהרה על השחתת זרע כיון דלא מיפקדה אפ"ר = אפריה ורביה =, והחידוש של ג' נשים משמשות במוך שאומר ר"מ, ר"ל, שצריכות לשמש במוך כדי שלא להכניס א"ע בסכנה. ונשמע ממילא דלפי"ז רבנן דפליגי אר"מ, רצונם לומר שאינן מחויבות לשמש דוקא במוך אלא יכולות גם לשמש כדרך ומן השמים ירחמו.

ויש לומר שרש"י שפירש הכוונה שאלו מותרות, ואילו שאר נשים אסורות, ולרבנן גם אלו אסורות, הוא, מפני שביאר שהמכוון בלהשים מוך לפני תשמיש וכפי שמבאר ר"ת מפני שבכה"ג הו"ל כמטיל זרעו על העצים ועל האבנים. ולכן פליגי בזה ר"מ וחכמים אם להתיר בכה"ג בג' נשים משום סכנה ולא להעלות עליהן כמשחיתות זרע. אבל בלאחר תשמיש גם רש"י יודה כדעת ר"ת שמותר בכה"ג גם בשאר נשים וגם רבנן יודו בכך. וכך מבארים באמת התוס' בכתובות ד' ל"ט ע"א בחד תירוץא אליבא דרש"י. וכן בשטמ"ק שם בשם הרא"ש ע"ש.

ושנדייק נראה שמשמע בכזאת מדברי רש"י גופא, דכותב בלשון מותרות לתת מוך במקום תשמיש כשהן משמשות כדי שלא יתעברו, ופשטיה דלישנא של במקום תשמיש כשהן משמשות משמע שהמכוון שימצא המוך בשעת השימוש, והיינו כנ"ל בשימת מוך לפני תשמיש, וא"כ שפיר יש מקום לבאר כנ"ל, דעי"כ תרד גם הפליאה שמתמה הרא"ה (בשט"מ כתובות ל"ט) על רש"י דרבנן מ"ט אסרו ע"ש. וגם יצא לנו נפ"מ להלכה בנוגע לשימת מוך או דבר מונע - הריון אחר לאחר תשמיש אליבא דחכמים שבודאי הלכתא כוותיהו, הן בג' נשים ובדומה להן, והן בשאר נשים דעלמא.

(ב) אחת היא שראיתי להריטב"א בכתובות שמבאר ההיפך בכוונת רש"י, דבלא סכנה אסור אפילו לדידה להשחית זרע ולא רק שאזי אסור לה להשים מוך אחר תשמיש, אלא אפילו היה המוך מונח בשעת תשמיש ג"כ אסור לה. ויש להבין במה האיסור יותר קל בזה אם שמים המוך בשעת תשמיש, ולכאורה הסברא להיפך שאז יותר חמור דהו"ל כמטיל זרעו על העצים והאבנים וכמו' ש התוס'. וצ"ל משום דאז לא הו"ל השחתה בידים כי הרי את המוך שמה עוד לפני התשמיש. והכי ראיתי בספר שו"ת עמק שאלה חאה"ע סימן ס"ט שכותב לומר מכזאת שליתן מוך קודם תשמיש אינו אלא גרמא בעלמא שלא תקלוט הזרע וכו' עיי"ש.

אלא דצ"ע דהריטב"א סותר א"ע למ"ש בחידושיו ליבמות. דביבמות שם פירש בכוונת רש"י להיפך, דכל דהו"ל מוך בשעת תשמיש אפילו לדידיה איכא איסורא דהו"ל כמשמש על האבנים ועל העצים וכי ליתא מוך בשעת תשמיש איכא איסורא בדידה ע"ש, וזהו ההיפך ממה שביאר בכוונת רש"י בחידושיו לכתובות הנ"ל, וצ"ע.

(ג) היש"ש ביבמות שם סימן ח' מבאר נמי דהעיקר בכוונת רש"י דאיירי בשימת מוך לפני תשמיש ואין זה כמטיל על העצים דס"ס = דסוף סוף = דרך תשמיש בכך וגוף נהנה מן הגוף ודמי למשמש את הקטנה. וצריכים לפרש דכוונת היש"ש דזהו דעת ר"מ אבל חכמים לא סברי כן דאל"כ מ"ט אוסרים ומצריכים שימשו כדרך.

ויתירה מזאת נוקט לו היש"ש שם לאחוז החבל בשני הראשין ולבאר בכוונת הגמ' בפירוש משלו. מצד אחד מבאר כפירוש רש"י וכן"ז דמיירי בשימת מוך לפני תשמיש, ומצד שני מבאר הכוונה של צריכות לשמש במוך כר"ת, והיינו דהני ג' מחויבות לשמך במוך משום סכנה, וכפי לשונו שם דאף שאר נשים מותרות דאין איסור בנשים מאחר שאינה מצוה על פריה ורביה וג' נשים דהכא צריכי קאמר, ומוכיח את פירושו מדברי הרא"ש בנדרים דמשמע שלפני תשמיש קאמר, וצריכות לשמש קאמר, וממילא שאר נשים מותרות. והיש"ש שם נוקט פירושו להלכה למעשה ומסיים בלשון: וא"כ הלכה כחכמים שאינה צריכה לשמש אבל מותרים.

ויוצא לנו לפי היש"ש דגם אליבא דחכמים מותרות כל הנשים לשמש במוך הן לפני תשמיש והן לאחר תשמיש כי אינן מצוות על פו"ר ולכן אינן בהשחתת זרע, וגם כשמשמים מוך לפני התשמיש ליכא איסור על הבעל בהיות ודרך תשמיש בכך וגוף נהנה מן הגוף. ואפשר להוסיף הסבר נוסף ע"ז עפ"י דברי הריטב"א בכתובות שם שמבאר דשאני איהו משום מצות עונה. וכ"כ השט"מ בשם הרא"ה דמשום עונה מותר. ועל כן ליכא איסור גם על הבעלים.

(ד) ובפירוש צריכות שכותב ר"ת, אעפ"י שהתוס' בכתובות כותבים בשמו בלשון דעצה טובה קמ"ל. אבל כל הראשונים מבארים הכוונה דהג' נשים מחויבות בכך כי היכא דלא ליסתכנו יעוין בר"ן ובפ"י הרא"ש נדרים ד' ל"ה ע"ב, וברשב"א וריטב"א ונמו"י יבמות וכתובות שם, וכן בשט"מ כתובות שם בשם הרמב"ן והרא"ה עיי"ש.

(ה) פירוש מחודש הן בכוונת דברי רש"י והן בכוונת דברי ר"ת. מצינו בשו"ת רדב"ז ח"ג סי' תקצ"ו. הוא נשאל שם במקצת נשים שנותנות מוך באותו מקום בשעת תשמיש כדי שלא תתעברנה אם הוא מותר. ובדברי תשובתו נחית לברר השיטות בהיהא דג' נשים משמשות במוך, וכותב. דרוב המפרשים פי' הכוונה, דמותרות לשמש במוך ולית בה איסורא משום השחתת הזרע, ומבאר בכוונתם, דמשמע בהדיא דלא מיבעיא למ"ד כולן משמשות כדרך ומן השמים ירחמו דפשיטא דאסור. אלא אפי' לדעת ת"ק שאר נשים אסורות לשמש במוך, והדבר ברור לפי שיטה זו כי הנשים קטנות ולא מניקות ולא מעוברות לכו"ע אסורות לעשות כך וראויות לעונש גדול כי הם משחיתות הזרע ומביאות מבול לעולם דכתיב כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ ואם הבעל יודע ושותק יורד לגיהנם כי נמצא מושז"ל שאין המקום ראוי להזריע כיון שהוא סתום ומה לי להשחית את דרכו על הארץ ומה לי במוך והוא חייב מיתה כמעשה ער ואונן.

ותו בא הרדב"ז לחדש עוד כוונה בפירושם אלה של רוב המפרשים וכותב וז"ל: ומסתברא לי דאפילו למ"ד כולן משמשות כדרך ומן השמים ירחמו כולן מותרות לשמש כדרך קאמר ואין צריכות לשמש במוך אבל לא שיהי' ג' נשים אסורות לשמש במוך דמצי למימר שמא אין לי זכות שירחמו עלי מן השמים, הלכך לכ"ע שלש נשים רשאות לשמש במוך ושאר נשים אינן רשאות אלא אסורות. ולאחר מיכן מזכיר הרדב"ז שיטת ר"ת וכותב וז"ל: ואפילו לשי' ר"ת ז"ל שפי' ג' נשים צריכות לשמש במוך ועצה טובה קמ"ל אבל שאר נשים אין צריכות מיהו אי בעו לשמש במוך ליכא איסורא וכן פי' ריב"א ז"ל, מ"מ לא אמר ר"ת אלא לדעת ר"מ (אבל) אליבא דרבנן דאמרי משמשות כדרך ואין צריכות לעצה זו מ"מ שאר נשים מסקינן להו דרגא ואסורות לשמש במוך דאי לא תימא הכי פליגי בעצה טובה ואין זה דרך פלוגתא.

והוי יודע שאפילו יפרש ר"ת דלא פליגי אלא בעצה טובה דג' נשים אבל שאר נשים מותרות לשמש במוך לכ"ע לא נסמוך עליו במעשה המגונה הזה אלא על הפי' הראשון אנו סומכין והוא דעת רש"י ז"ל וכ"ש לדעת הרמב"ם ז"ל שהוא אוסר לישא את הקטנה משום השחתת זרע וכ"ש מעשה זה עכ"ל. ובסוף מסכם הרדב"ז וכותב: כללא דמילתא דכל הנשים אפילו קטנות פחותות מ"א שנה ויו"א אסורות לשמש במוך וג' נשים משמשות כדרך, ואם יראות שאין להם זכות רשאות לשמש במוך כיון דאיכא פיקוח נפש עיי"ש.

יוצא לנו מדברי הרדב"ז דשלא ככל הראשונים שקדמוהו ביאר בכוונת רש"י דגם אליבא דרבנן מותרות לג' נשים אלה לשמש במוך (ובזה יורדת תוקף קושי' הראשונים על רש"י ז"ל שהקשו עליו בעיקר מכח זה דאין יתכן שלרבנן יהא אסור לשמש במוך במקום סכנה), וזה שאומרים אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת הכוונה שמותרות לשמש כדרך. אלא דיש להבין דא"כ במאי תלוי פלוגתתם של ר"מ וחכמים בזה מכיון שאליבא דרש"י הרי גם לר"מ הפירוש שמותרות לשמש במוך ולית בה איסורא משום השחתת זרע = וצריכים לומר דפירש הרדב"ז דפלוגתתם היא בעצה טובה, דלר"מ מן הראוי, אע"פ שאין חיוב על כך, שכן ישמשו במוך, וחכמים ס"ל שליכא גם במן הראוי להתנהג כך אלא יכולות לכתח' לשמש כדרךן ולסמוך שמן השמים ירחמו,

ועדיין צ"ע קצת דהרי הרדב"ז בעצמו כשמבאר שיטת ר"ת כותב דאין זה דרך פלוגתא בעצה טובה, וצריך לומר שלא דחה דרך פלוגתא זאת לגמרי ורק כשאפשר להעמיד דפליגי בנפ"מ יותר גדולה יש לחזר להעמיד בכזאת. וראי' לכך שגם כשמדבר בשיטת ר"ת הוסיף ג"כ בדבריו וכתב שאפילו יפרש ר"ת דלא פליגי אלא בעצה טובה וכו', הרי דלא שלל אוקימתא כזאת, ולכן בפירושא דרש"י העדיף יותר להעמיד דפליגא בעצה טובה כדי לשלול עי"כ הקושי היותר גדול שיוצא לפי פירושו שחכמים אוסרים אפי' מקום סכנה.

וראינו עוד חידוש בדברי הרדב"ז שלא החשיב כלל מה שמשמש כדרך תשמיש וגוף נהנה מן הגוף (כלשונו של היש"ש הנ"ל) אלא סבר בתוקף שבהיות שנמצא באו"מ = באותו מקום = מוך שסותם הרי כמוהו כמשחית את דרכו על הארץ. ובניגוד למה שהיש"ש הנ"ל מדמה זאת למשמש עם הקטנה דוחה שם הרדב"ז בתוקף שלא דמי כלל למשמש עם הקטנה משום דהתם אע"ג שאין ראוי להזריע מ"מ תשמיש כזה ראוי להזריע במקום אחר אבל לשמש במוך אינו כדרך כל הארץ שעושה מעשה בידים להשחית הזרע וכמעשה הזה אין ראוי להזריע בשום מקום, ועוד דהתם הזרע נפלט מאליו אבל במעשה הזה מנפצת הזרע כדי שלא יקלוט יעו"ש.

ועוד זאת רואים דאפילו בנותנת מוך קודם תשמיש החשיב הרדב"ז לזה כעושה מעשה בידים (ודלא כדמשמע מדברי הריטב"א הנ"ל). וכמו"כ רואים שהיה פשוט ליה להרדב"ז גם זאת דאם הבעל יודע ושותק מעלים עליו כמוציא זרע לבטלה = ויורד לגיהנם, ועל כן מוסיף עוד לבאר בדבריו שם דמלבד שאסורות

להשחית זרעא דגברא עוברות עוד על משום לפ"ע ל"ת = לפני עיור לא תתן = מכשול, וזהו ג"כ דלא כהריטב"א והרא"ה הנ"ל דס"ל דאין איסור על בעליהן מכיון שהם אינם משחיתים, וגם משום מצות עונה מותר להם. והריטב"א שם מדגיש גם זאת מפני שהיו דרך תשמיש.

וההוכחה שכותב הרדב"ז שגם הנשים אסורות בהשחתת זרע מדור המבול דכתיב כי השחית כל בשר וגו'. כתוב גם בחידושי הרמב"ן והרשב"א בנדה ד' י"ג, וכן בריטב"א ושו"ת מכתובות שם עיי"ש.

וכמו"כ בכוונת דברי ר"ת, שלא ככל הראשונים, מפרש הרדב"ז בכוונתו, שאע"פ שמבאר הכו' של משמשות צריכות לשמש ויוצא מזה שחכמים החולקים על ר"מ חולקים רק על כך שאינן צריכות אבל מדוד מיהת שמותרות לשמש במוך, מכל מקום בשאר נשים דעלמא סברא רבנן דאסורות. ובזה הוא דמחולקים רבנן על ר"מ, דלר"מ ג' אלו מחויבות לשמש במוך ושאר נשים דאלמא מותרות מיהת, ואילו רבנן ס"ל דג' אלו רק מותרות ואילו נשים דעלמא גם אסורות, והלכה כרבנן דיחיד ורבים הלכה כרבים (כדמבאר שם). אבל לא אבין מ"ש הרדב"ז להכריח דצריכים לפרש בכאמור בכוונת ר"ת מפני דאל"כ צריכים לומר דפליגי בעצה טובה ואין זה דרך פלוגתא. דמדוע יצא דפליגי רק בעצה טובה, הא פליגי גם בדינא באי ג' נשים אלה מחויבות בכך לשמש במוך, דלר"מ צריכות ומחויבות בכך ואסור להן להכניס עצמן בסכנה. ואילו לחכמים אין חיוב על כך ויכולות להסתמך ע"ז דמן השמים ירחמו. וצריך לומר דהרדב"ז פירש שגם ר"ת שפירש הכוונה של משמשות צריכות ג"כ אין רצו"ל על חיוב כי אם על עצה טובה, וכפי משמעה גם מפשטות לשונם של התוס' בכתובות וכו"ל באות ד'. ועל כן יוצא שפיר שיפלגו רק בעצה טובה.

ובניגוד גמור לדברי היש"ש הנ"ל הוסיף, הרדב"ז עוד זאת לבאר שאפילו אם נפרש שכוונת ר"ת שגם אליבא דרבנן שאר נשים מותר מיהת לשמש במוך (ויפלגו לפ"ד רק בעצה טובה דג' נשים) מ"מ לא נסמך עליו לפסוק כמותו במעשה המגונה הזה (כפי ביטוי שם) אלא נסמך על הפי' הראשון (פי' רוב המפרשים) שהוא פי' רש"י ז"ל ונאסור לעשות כזאת. ומפטיר בדבריו שכן הוא גם דעת הרמב"ם.

(ו) ומהאחרונים רובם משיגים על דברי היש"ש, וכותבים שלא לסמוך עליו, יעוין בספר ישרש יעקב על יבמות ובשו"ת דברי מלכיאל ח"א סימן ע' ושו"ת אבני

נזר חאה"ע ח"א סי' פ"א ועוד עיי"ש.

אולם ראה זה דהגאון החזו"א ז"ל קרא קילוס ושיבח עד לאחת שיטת היש"ש בזה. דבה' אישות סימן ל"ז דכשמציע דעתו דאין ספק בדעת רש"י דמותר לג"נ = לג' נשים = אף קודם וכו' ושלא מצינו מי שאסר קודם תשמיש אלא ר"ת וכו' אבל כל הראשונים ז"ל לא הסכימו עמו ואסרו בכל הנשים לאחר תשמיש אבל קודם תשמיש קיל טפי דיש מקום לומר דשימת המוך לשעה לא גרע מאטום בפנים למעלה מהשמש דכל שהוא דרך תשמיש אין איסור וכו'. מסכם לאחר מיכן וכותב בזה"ל: והנה יש מקום לומר לדעת הפוס' דלאחר תשמיש בכל הנשים אסור ומתפרש בזה הא דג"נ משמשות במוך, דקודם תשמיש = באמת מותר בכל הנשים, וזה יש לפרש בדעת רמב"ן ור"ן שכתבו נדה ג' א' דבשאר נשים המשמשות במוך קאמר דדוחק לומר דמעושות איסור קאמר או בקטנה שהוחזקה להיות רואה קאמר אי מסוכנות מחמת לידה דכל זה הי' ראוי להזכיר, וזה הכרעת רבנו הגדול שהגיע לרוח הקודש = מהרש"ל זללה"ה, ואף, אם באנו לחוש לחומרא בכל הנשים ק"ת כמו לאחר תשמיש מ"מ אם באנו להתיר מפני סכנה ראוי להתיר ק"ת ולא לאחר תשמיש = דק"ת קיל טפי כמש"כ לעיל.

ואף לדעת ר"ת לא"ת קיל טפי משום שאינה מוזהרת, אבל לדעת כל הפוסקים דגם היא מוזהרת לאחר תשמיש חמיר טפי וכמש"כ לעיל עכ"ל. ובסוף הסימן שם חוזר ומסכם החזו"א דלדינא נראה דבמקום ספק סכנה יש להתיר מוך ק"ת עיי"ש. הרי שהחזו"א דיבר בהפלגה גדולה על הכרעת היש"ש בזה.

אלא דלא אבין דאין כותב החזו"א ז"ל דכהצעת הכרעתו דלא"ת רק ג"נ משמשות במוך בכל הנשים, דבכזו היא גם הכרעתו של רבנו המהרש"ל ז"ל. הא המהרש"ל ז"ל הכריע בדבריו ז"ל בהדיא דגם לאחר תשמיש מותר בכל הנשים ומאי דשאני מג"נ הוא רק בזה, דהג"נ גם מחויבות בכך.

וצריכים לומר לכאורה דהגאון החזו"א ז"ל דיבר רק מהכרעת החלק הראשון שבדברי היש"ש שם, והיינו רק במה שמכריע נגד דעת ר"ת שמבאר שהמדובר לא"ת ופירש שהעיקר כפירש"י דהמשמשים במוך לפני תשמיש קאמר ואין זה כמטיל על העצים וכו'. אבל מהחלק השני של דברי המהרש"ל שמזווג חלק מפירש"י וחלק מפ' ר"ת ומכריע דאף שאר נשים מותרות וג"נ דהכא צריכי קאמר, מזה לא מדבר החזו"א בדבריו.

אך יותר נראה שהגאון החזו"א ביאר כוונת היש"ש דזה שהוסיף לומר ולהכריע דגם דעת ר"ת עיקר דאף שאר נשים מותרות, רצונו לומר בלהתיר רק לפני תשמיש, דק"ת קיל טפי. וכפי דעתו שם. וזה שכותב היש"ש דגם דעת ר"ת עיקר, פירש בדעתו דר"ל לענין עצם פירושו בכוונת משמשות דצריכות קאמר, אבל המכוון הוא רק על ק"ת ובזה גם שאר נשים מותרות מיהת.

ורק יש לעיין אם אמנם בכזאת כוונת היש"ש. דהרי מנמק בדבריו טעם הכרעתו לכך דאף שאר נשים מותרות, דלכן אין האיסור בנשים מפני שאינה מצוה על פו"ר. ונימוק היתר זה הרי שייך לאחר תשמיש ככ"ת.

וכפי הנראה הלך בזה החזו"א לשיטתו שביאר בסימן הקודם (בסי' ל"ו אות ב') דאם תתן מוך לא"ת אין שייך עליה איסור השחתת זרע דידה ואף הוא אינו חייב בהשחתתן לאחר שיצאו ממנו דהוי כאחר. מיהו היא אסורה משום זרע דידה שיצא מהעליה ונתערבו בפרוזדור ובאו למקור יחד עם דידיה כמש"כ חכמי הנתוח, דאע"ג דכבר נעקרו מ"מ כל שלא יצאו היא מזהרת בהשחתתן ע"ש, וביאר על כן דזה שאינה מצוה על פו"ר מהני רק על ק"ת שלא יהא עליה איסור על השחתת זרע שלו, אבל לא מהני זה על לא"ת בהיות דאז יש עליה איסורא אחרינא בגלל השחתת זרע שלה, אעפ"י שיש עוד להבין. דאם נקטי' דאיסור השחתת זרע תלוי באי מצוין אפו"ר מדוע א"כ כן יהא עליה איסור על השחתת זרע שלה, וזיל בתר טעמא.

ואילו היינו מצרפים לזה סברת חילוקו של הגאון הבעל מחנה חיים בזה בח"א סי' נ"ג דס"ל נמי דיותר נכון לשמש במוך מלתת א"ת, ומסביר הטעם מפני דק"ת עוד לא נתערבו הכחות יחד ולא נעשה מעולם זרע הריון, אבל כשנותנים מוך לאחר תשמיש בזה נעשה השחתת זרע ונפש הוא חובל ועל עון זה נלקה דור המבול עיי"ש, אזי היה מובן החילוק בזה יפה, משום דנהי דאינה מצוה על פו"ר ומתירין לה גלל כן השחתת זרע, אבל זהו רק לפני תשמיש דליכא רק השחתת זרע בלבד. לכן תלוי זה שפיר באי מצוה אפו"ר אבל לא"ת שהכחות כבר מעורבין והדבר נוגע כבר בחבלת נפש אזי לא תלוי זה עוד באי מצוין אפו"ר וגם נשים שאינן מצוות מזהירות ג"כ על כך.

(ז) ולפלא קצת על החזו"א שלא ראה מדברי הרדב"ז בזה, שכאמור דעתו היא אפילו לדעת רוב המפרשים דלא מבארים כר"ת דאין כל קולא ק"ת מלאחר תשמיש, וס"ל דשימוש במוך נקרא שמשמש שלא כדרך כל הארץ, ואדברא

מדבריו שם מתבאר דק"ת חמור מלא"ת. ועוד זאת ס"ל להרדב"ז שם היפוך מדעת החזו"א דלהשחית זרע דידה קל לה יותר מלהשחית זרע דידיה. והשחתת זרע דידה יש לתלות באי מצוה אפ"ר, דכותב שם בתוך דבריו דאעפ"י שאינה מצוה אפ"ר מ"מ אסורה היא להשחית הזרע וכו' ותו הא תינח זרע דידה זרע דידיה שהוא מצוה על פו"ר היאך מותרת להשחיתו עיי"ש, הרי דס"ל להרדב"ז דאפילו אם נתלה איסור ההשחתה בפו"ר, מ"מ יועיל זה לה רק שתהא מותרת להשחית זרע דידה. אבל לא יועיל זה להתיר לה גם להשחית זרע דידיה מכיון שהוא מצווה על פו"ר.

אבל בספר תורת חסד (מלובלין) חאה"ע סי' מ"ג אות י"ט כתב לברר בדעת הרשב"א שאמנם השחתת זרע דגופה גרע מלהשחית זרע שקבלה מבעלה עיי"ש וראי' להחזו"א.

פרק ב'

שימוש במוך בשעת תשמיש או לאחריו במקום סכנה או סבל רב.

(א) בדברי הפוסקים ישנה מבוכה גדולה בהבנת הסוגיא דג' נשים משמשות במוך וכן בכוונת דברי הראשונים בפירושיהם בה. וגם מזה שברמב"ם ובטושו"ע לא הובא בכלל הדין הזה של ג"נ = ג' נשים = (עיי' בית מאיר אה"ע סו"ס כ"ג ושו"ת דברי מלכיאל ח"א סי' ע') אמנם בשו"ע סי' כ"ג סעיף ה' נזכר מדין אשה שיש לה אוטם ברחם וכו' אבל כבר כתב בשו"ת הרא"ש כלל ל"ג סימן ג' שמשם לקוח דינו של השו"ע דאוטם ברחם גריע ממשמשת במוך דהתם היא משמשת כדרך כל הארץ וכו' עיי"ש. ובמיוחד נוצר הספק אליבא דחכמים דקיי"ל כוותיהו והמה חולקים על ר"מ וקסברי שגם הג"נ משמשות כדרך והולכות ועליהן לסמוך שמן השמים ירחמו, ונחלקו על כן בדיעותיהם בדינה של אשה המסתכנת או שקרובה להסתכן בלידתה אם להתיר השימוש במוך אתה לפני או לאחר תשמיש. או רק לפני תשמיש, או שלא להתיר כלל והבעל או שעליו לפרוש ממנה עד שתבריא ואם א"א או שאין סיכויים אפשר לו באחרת.

כשאנו דנים על שימוש במוך, המכוון על כל בכיוצא בזה המשתמשים בזמנינו. כשימת מכשיר הנקרא בשם ראבער וכל הדומה לזה בצורה זאת.

כמה מגדולי הפוסקים נטו שלא להתיר כלל השימוש במוך ובקושי רק התירו במקום סכנה ממש שימת מוך לאחר תשמיש. יעוין בשו"ת הגרע"א סי' ע"א ע"ב וחתם סופר חיו"ד סי' קע"ב וח"ו סימן מ' ובית מאיר אה"ע סי' כ"ג ושו"ת אמרי אש חיו"ד סי' ס"ח ומהרי"א אסאד חיו"ד סימן רכ"ב ומהר"ם שיק חחו"מ סימן נ"ד ובנין ציון סימן קל"ז אבני נזר חאה"ע ח"א סימנים פ' ורב פעלים ח"ד חיו"ד סימן י"ז. ועוד שורה של אחרונים שהלכו בעקבותיהם והובאו באוצה"פ סימן כ"ג סעיף ה' כיעו"ש.

והרבה מהם התירו בשופי לאחר תשמיש וכן לעשות גם שטיפה במזרקה, וגם לרבות אפילו כשהבעל לא קיים עדיין פו"ר יעו"ש.

שורה אחרת של גדולי פוסקים יצאו להתיר שימוש במוך אפילו לפני תשמיש (דלאחר תשמיש בהרבה פעמים לא מועיל הדבר דהזרע כבר נקלט), וזאת הן בבארם סוגית הגמ' ודברי הראשונים באופן אחר (וזאת רואים שרובם ככולם ביארו דלא"ת = דלאחר תשמיש = קיל מלפ"ת = מלפני תשמיש = ודלא כהחזו"א שהבאתי בפרק הקודם) והן בסברם דשונה הוא מקום סכנה מההיא דג"נ שע"פ רוב לא מתעברות. ולפי דעת החזו"א שם בסימן ל"ז אות ה' גם כל דברי הגרע"א הם שלא במקום סכנה ידועה מוחלטת אלא יולדת בצער יעו"ש. ושורה שלמה זאת של המתירים הובאו ג"כ באוצה"פ שם עיי"ש.

וזה יצא ראשונה בשו"ת חמדת שלמה חאה"ע סימן מ"ו לבאר דאף רבנן דפליגי על ר"מ מ"מ מדקאמרי משמשות כדרך ע"כ דס"ל דלא הוי סכנה כלל, דאלו ה' מקום סכנה ממש ודאי דהוי אסורות לשמש כלל, אבל היכא דהוי סכנה גמורה עפ"י רופאים אם תתעבר אין לנו ראייה לומר דרבנן פליגי בזה על ר"מ. והוכיח שם דבכה"ג היכא דהיא מסוכנת למות ונודע דהוי סכנה לעובר ג"כ לא הוי ג"כ בגדר השחתת זרע עיי"ש. ויעוין עוד מו"מ ארוך בזה מכמה מהגדולים בספר שו"ת אהל אברהם (קארפעלעג) סימנים צ' - ק"ב. וכתב סופר חאה"ע סימן כ"ו ושו"ת ישמח לב (גאגין) חיו"ד סימנים ד' ה' עיי"ש.

(ב) ובשו"ת צמח צדק החדשות חאה"ע סימן פ"ט יצא להתיר בזה אפילו בהיכא שהחשש סכנה לעיבור ולידה אינה עצום ורק דומה לחשש שמא תגמול את בנה דגם אם תגמול עדיין החשש סכנה אינו גדול אעפ"כ מותרת לשמש במוך דהיינו שיהיה המוך שם בשעת תשמיש לקלוט הזרע. ולחלק יצא מההיא דג"נ שאמרו חכמים אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה וכו', דבשם כן שם הבורא ית'

בטבע הבריאה אשר גם נשים הנ"ל ע"פ רוב אנן מתעברות ומ"ש ומן השמים ירחמו שנא' שומר פתאים ה' היינו שלא יקרה כן אפילו על צד המיעוט, אבל באשה שראויה להתעבר כגון שאינה מג' נשים הנ"ל וא"כ ע"פ רוב תתעבר וכו' ואם העיבור והלידה הוא חשש גדול לאשה זו ודאי בכה"ג מודו חכמים לר"מ דמותרות לשמש במוך ולא שייך ע"ז לסמוך לכתחילה על שומר פתאים ה' דהא אמרינן אסור לסמוך על הנס וכו' וגם צריכות לעשות כן עיי"ש.

ויעוין בשו"ת עמק שאלה חאה"ע סימן ס"ח ס"ט דהגם כשלעצמו מהנדז בזה מ"מ כותב בב' התשובות דאם רוצים לסמוך על הצמח צדק האחרון וגדול שבאחרונים שמתיר בזה וסובר שמחויבת לעשות כן ודאי יכולים לסמוך עיי"ש.

(ג) גם בשו"ת תורת חסד להגאון מלובלין ז"ל חאה"ע סי' מ"ג מ"ד חתר חתירה והניף את ידו הגדולה לבאר ולחלק בגאונות עצומה דברי שיטות הראשונים בזה איש איש על מחנהו ואיש איש על דגלו ויצא בכחא דהיתרא להתיר לתת מוך קודם תשמיש, במקום חשש סכנה. בנמקו דאין בכגון דא שום איסור לדעת כל הראשונים. ובלאחר תשמיש מסיק שם בסוף סימן מ"ג דיש מקום בפשיטות להקל במקום צורך קצת ע"ש.

ובדבריו שם בסימן מ"ד אות ג' כותב התורת חסד ג"כ לחלק בכעין חילוקו של הצ"צ הנ"ל דבשם לא חיישי רבנן לסכנה משום דחזינן דרבים הורגלו בזה ולא נשמע תקלה. ור"מ לשיטתו דחייש למיעוטא, אבל במקום דשכיח הזיקא ודאי מודו חכמים דמותרת לשמש במוך בעת תשמיש.

וכדאי להזכיר חילוק שיטות הראשונים שמחלק בזה הגאון בעל תורת חסד שם לפי בירורו. והמה (א) הרא"ש המרדכי והיש"ש מתירין מוך בש"ת אף בשאר נשים, וה"ה במוך אחר תשמיש. (ב) הריב"ן ס"ל ג"כ כנ"ז בש"ת. אך לאחר תשמיש כתבו תוס' יבמות ד' ע"ו בשמו דאסור משום פריצותא. (ג) הריטב"א, בשאר נשים משום לתא דבעל. ומתיר מוך בשעת תשמיש רק בשנים שאינן ראויות להוליד בלא"ה, ובהג' נשים ס"ל דלר"מ מחויבות לשמש במוך ולחכמים רשות משום דיכולות לסמוך שמן השמים ירחמו מטעם דכבר דשו בו רבים, וכשהרופאים קובעים כאשה שנשקפת לה סכנה מלידה גם חכמים מודים דחיובא איכא על שניהם לחוש לסכנה העתידה לבוא ואסור להם לשמש כי אם במוך בשעת תשמיש. (ד) הרמב"ן הרא"ה הרשב"א והנ"י, בנשים שאינן ראויות להוליד פשיטא דס"ל דמותרים לשמש עם מוך בשעת תשמיש. ובראויות

להוליד אין הכרע בדעתם אי ס"ל כדעת המתירים או כדעת הריטב"א. ובג' נשים ס"ל כדעת הריטב"א, וכן ס"ל כנ"ז דהיכא שיש סכנה גם לחכמים מחויבות לשמש במוך בשעת תשמיש ובלא זה אסור להן לשמש. (ה) שיטות ר"ת. אע"פ שנר' מהתוס' דר"ת מפרש הברייטא במוך אחר תשמיש אבל בשעת תשמיש אסור, מ"מ זהו רק בג' נשים דרובן אינן מולידות לכן סמכין על תרופה דמוך אחר תשמיש אע"פ שאיננה תרופה ברורה, משא"כ בשאר נשים כשיש סכנה מכיון דסתם אשה קיי"ל דרוב נשים מתעברות ויולדות לכן אין לסמוך על מוך דאחר תשמיש דאין ברור סגולתו, אלא מחויבת במוך בעת תשמיש כאשר גזרו עליה הרופאים דאין דבר שעומד בפני פקו"נ = פקוח נפש. וגם חכמים מודו דאיכא חובה לכן. (ו) דעתו בדעת רש"י דליכא איסור אף במוך בשעת תשמיש גם בכל הנשים.

ומעניין הדבר דמתחילה הסס מאד הגאון בעל תורת חסד מלגשת לצדד בזה בצדדא דהיתרא בהדגשו, בהיות דשני גאוני דורנו הגרע"א והגר"מ סופר מחמירין בזה, ומי יבוא אחריהן להקל, ורק בהיות שראה ששניהם הסכימו לאסור הוא מטעם שלא מצאו מאן דמתיר בזה, א"כ נראה בעליל שלשניהם היה בהעלם עין דברי היש"ש שמתיר זה אף שלא במקום סכנה כלל. לזאת לקח לו חופש לפלפל בה, והעלה בכחו הגדול לבאר עשר שיטות ראשונים בענין זה, ושלפי דעת כולם יש להתיר בנידון שאלתו עיי"ש. ויש להוסיף שכפי הנראה לא ידעו הגרע"א והח"ס גם מדברי הרדב"ז. שהבאנו בפרק הקודם, והרגיש מזה גם בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' נ"ח עיי"ש. ויעוין בשו"ת לבושי מרדכי מהדו"ק חחו"מ סי' ל"ט ומהדו"ת חיו"ד סימן ק"י וח"ד סימן י"ב שנרתע מהבירורים הנפלאים של הבעל תורת חסד וממסקנתו להתיר יעו"ש.

(ד) כאמור הולכים בעקבות גאונים מתירים הנ"ל עוד הרבה מספרי האחרונים שבאו אחריהם, והובאו באוצה"פ שם. ויש לציין במיוחד מה שכותבים עוד בזה במקורות הדברים בשו"ת אור גדול סימן ל"א. דברי מלכאל ח"א סי' ע' ואחיעזר חאה"ע סי' כ"ג ומרחשת ח"ב סימן ט' עיי"ש.

והורו להתיר השימוש במוך במקום חשש סכנה לפני תשמיש גם הערוה"ש בסימן כ"ג סעיף ו'. והגאון הגרי"א ז"ל מקאוונא בספר שו"ת שמעתתא דרבא ח"ב סוס"י א', והגאון הגרש"ס ז"ל כפי שמובא בשו"ת הר צבי חיו"ד סימן קס"ד, והגאון הגרצ"פ ז"ל אחרי הביאו השמועה מפיו מסיים בלשון וכבר הורה זקן.

אם מותר לכתחילה להתחתן ע"ד לשמש במוך במקום סכנה

סכנת שגעון

(ה) כל האמור הוא כשהאשה נתקלקלה לאחר נשואיה. ואיך הדין אם היא מקולקלת לפני הנשואין, כגון שחלתה אחר שהיתה כבר משודכת וכתוצאה מזה אומר הרופא שאסור לה להכנס בהריון כמה שנים? כגון שאומר שזה יכול להשפיע על עצביה שתצא מדעתה ל"ע, וכדמצינו בשו"ת לבושי מרדכי חחו"מ סי' ל"ט וח"ד סי' ס"ח ובנין דוד סימן ס"ח שהעלו שפיר דלפי"ד הפוסקים המתירים במקום סכנה ה"ה דמותר נמי היכא שהרופאים אומרים שתוכל לבוא עי"כ לידי שגעון ח"ו ע"ש. ועיין מ"ש בכה"ג גם בספרי שו"ת צ"א ח"ד סימן י"ג ע"ש, וכן יעוין באוצה"פ סימן כ"ג סעיף ה' ס"ק ה' ס"ק כ"ח מ"ש מעוד פוסקים המחשיבים זה כמקום חשש סכנה עייש. ויעוין גם בשו"ת ישכיל עבדי ח"ה חאה"ע סימן ט"ו ע"ש. (וגם במקום חשש עירון מובא באוצה"פ שם ס"ק כ"ט מכמה שמתירים ע"ש. ויעוין גם מ"ש בנוגע לחשש עירון אי נחשב כפקו"נ בספרי שו"ת צ"א ח"ה סימן ט"ו פ"י עיי"ש).

הנה נוכחתי פעם בעובדא כזאת שבאה לפני אחד מגדולי ההוראה, הדבר היה כשבועיים לפני הנשואין. ולהורי החתן נודעו אז מפי הרופא שהכלה אסור לה כמה שנים ליכנס בהריון ותהא עלה איפוא לשים תרופות באו"מ =באותו מקום= למניעת הריון, ובאו לשאול אותו אם לקיים הנשואין באופן זה או לא. והתיר להם זאת. ולשאלתי אמר לי כי רחמנות על הכלה ואם לא יקיימו הנשואין יש חשש יותר שמצבה תורע ותצא לגמרי מדעתה ח"ו. ולאחר מיכן הופיע ספר שו"ת אגרות משה וראיתי שבחאה"ע סימן ס"ז שכותב ג"כ צד היתר על כגון זה שיש חשש סכנה לאחד מהן, ואמנם בכמה הסתגויות /הסתייגויות/ כיעו"ש.

ובעייני בזה מצאתי בשו"ת מהרש"ם ח"א סימן נ"ח שהעלה בפירוש שלפני הנשואין אין להתיר לקחתה ע"ד כן, ורק כשנשאה כבר אז הוא דדנין להתיר מטעמא דקשין גירושין. והביא שכ"כ גם בס' חסידים סימן תצ"ט ע"ש. וכך ראיתי גם בשו"ת כתב סופר חאה"ע סימן כ"ו שכותב נמי כן בהדיא דוודאי לא ישא אשה כזו לכתחילה שא"א לו רק או שהי' זורה או לשמש במוך ניהו אם כבר נשאה לו ומחויב בעונה מותר משום מצות עונה ואונס הוא בדבר, אבל לכתחילה לא ישאנה עיי"ש. וגם לרבות בשו"ת לבושי מרדכי הנ"ל בח"ד סי' ס"ח היה הדבר כ"כ פשוט בעיניו לאיסורא בכה"ג עד שכתב על כך בלשון אבל בנ"ז

להיות נושא לכתחילה מי הוא המתיר וכו' והאיך נאמר לעשות תחבולה קודם הנשואין וכו' ע"כ לא ידעתי שום היתר וכו' אבל קודם לכן חלילה וחלילה להתיר דנכפל איסורים רבים עיי"ש, הרי שכפל ושנה ושילש בסגירת שערי ההיתר בלפני הנשואין,

על כן לפענ"ד קשה מאד להתיר בזה לפני הנשואים ויש לחכות עד שתתרפא קודם, ואם המשודך לא נודע לו מזה רק לאחר השידוכים אם אינו רוצה לחכות רשאי בודאי לבטל עבור כן השידוך דאין לך מום גדול מזה הפוגע קשות בעצם מטרת הנשואין, ולפני הנשואין אין ענין של הטלת שלום וכו' ובפרט שע"פ רוב לא מגיעים הדברים לידי סכנה ממש אם לא מקיימים הנשואין ויש לכל היות /היותר/ צער וסבל נפשי רב למשך זמן מה. ובמקום חשש סכנה ממש של שגעון ומחלה וכדומה והחתן מסכים לישאנה לדעתי מה שיש אולי מקום להתיר הוא זה שתיקח כדורים דרך הפה למניית הריון זמן מה והוא ישמש אתה כדרך כל הארץ (יעוין בפרק הבא מדין הקל קל תחילה בזה).

אמנם חשבתי לדייק מדברי שו"ת יעב"ץ ח"א סי' מ"ג שכותב בתוך דבריו בלשון ותדע משלש נשים המשמשות במוך ויתרה עליהם הזקנה שבכולן אין איסור לנושאן אע"פ שמוז"ל = שמוציא זרע לבטלה = אלא ודאי לא מקרי לבטלה אלא כשיסחת ארצה. דמוכח מהך לישנא שאינו אוסר גם לנושאן לכתחילה על דעת כן לשמש במוך, אבל אין בזה כדי הכרע דיש לומר דכוונתו שנושאן בשעה שראויין לשמש בלי מוך ורק יודע שבבוא הזמן יצטרכו אז לשמש במוך, ובכה"ג ראיתי שכותב לבאר בדינא דנשיאת קטנה בשו"ת בית היוצר (חוסט) חאה"ע סימן ג', וכדברי הפוסקים האמורים סובר שם נמי בפשיטות שאסור לכתחילה לישא על סמך שתשמש במוך עיי"ש.

לשים מוך אחר תשמיש במקום צורך קצת

האם דאגת פרנסה נחשב לצורך

(ו) אף על פי שהזכרנו לעיל באות ג' בשם התורת חסד שהעלה שלשים מוך לאחר תשמיש יש מקום בפשיטות להקל במקום צורך קצת, (ועיון גם באוצה"פ ד' ק"ו), מכל מקום עלינו להדגיש שזהו כל כשהצורך קצת הוא משום צער לידה גלל סבלה וחלישות בריאותה של האשה, אבל ח"ו לסמוך על דברי איזה אחרון להתיר בכזאת גם משום חיסרון פרנסה וחוסר בטחון בה"ת הזן

ומפרנס לכל ומכין מזון לכל ברייתו, או משום שרוצים להנצל מצער גידול בנים ובדומה לזה. אם לא שהאשה חולנית וקשה לה גלל מחלתה אז יש מקום להתיר לאשה זמנית לפי ראות עיני המורה בקיחת כדורים דרך הפה או בנקיטת אמצעים לאחר תשמיש. וכך מסכם בספר שו"ת לבושי מרדכי חאה"ע סימן כ"ח, וז"ל: והנה לפי הנ"ל נראה דרוב של אחרונים לא התירו רק אחר תשמיש וג"כ רק במקום צער לידה. אבל כגון הני דעושים בלא סיבה זו אך ורק מפני שטוב להם בלא בנים בגידולם ומפני חסרון בטחון ודאגת פרנסתם חלילה לעשות כן וביד הבעל החיוב למחות בתוקף ידו.

ולפ"ד מרן הח"ס נראה דהחיוב לגרשה, אם לא קיים פו"ר פשיטא ופשיטא, אלא אפי' אם קיים מ"מ בלי סיבה של צער לידה וחולי וכיו"ב נמי נראה דהכי הלכתא דאין מי שיתיר ע"ש. וחזר להזכיר מזה בח"ד סימן ס"ח עיי"ש. והזהיר על כך גם בשו"ת דבר אליהו (קלאצקין) סי' ס"ה, דכשעושין כדי להנצל מצער גידול בנים ופרנסתם ואינם בוטחים בהקב"ה הנותן לכאו"א פרנסתו בעתו ונדמו במעשיהם למה שהיו אנשי דור המבול עושין חלילה להתיר בשביל זה ענין איסור ע"ש.

ויעוין מ"ש בזה גם בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן כ"ו אות ג' עיי"ש. ושו"ת ישכיל עבדי ח"ב חאה"ע סי' ו'. ומאד יש להזהיר וליזהר מפירצת הדור בענינים/ כאלה ובפרט מנשים שחצניות המסיתות אשה לרעותה. (כלשונו של שו"ת יגל יעקב חיו"ד סי' ס"ו). ויש לזכור שהרבה מגדולי הפוסקים אינם מתירים אפילו לא"ת כי אם במקום סכנה.

נאמנות הרופאים

(ז) ובענין נאמנות הרופאים בזה לומר שאסור לה עפ"י הרפואה להיכנס להריון כתבו בזה כמה מהאחרונים שהובאו באוצה"פ ד' קי"ג. והצריכו לשאול לרופא יר"ש = ירא שמים, ועכ"פ לא מרופא שידוע שמזלזל במצוות התורה. ומהם שהצריכו לשאול ב' ואפילו ג' רופאים לאמת הדברים כיעו"ש. ויעוין מ"ש בזה גם בספרי שו"ת ציץ אליעזר ח"ח סימן ט"ו פ"ח אות י"ג ע"ש. ובעיקר דין נאמנות הרופאים במקום סכנה ושלא במקום סכנה וכשקובעים באופן כללי או באופן פרטי. וכמו"כ אם קובעים עפ"י השערה לפי חכמתם הרפואית או עפ"י בירור מוחשי האריכו כבר בזה גדולי הפוסקים, ויעוין לדוגמא ביו"ד סימן קפ"ז

בבאר היטב סק"ז ופ"ת סק"ל. וכן מה שהוסיף לאסוף בזה איש טהור בשו"ת מהרש"ם ח"א סימנים י"ג כ"ד וח"ב סימן ע"ב, וכן בדרכי תשובה סימן קפ"ז ס"ק צ"ח צ"ט ק"ג ובסימן קצ"ד ס"ק י"ט. וכמו"כ בשו"ת ישמח לב חיו"ד סו"ס ה', וכן בספר שו"ת משה האיש (אלישר) חיו"ד סימנים כ"ח כ"ט ע"ש והדברים עתיקים.

בכמה מספרי האחרונים ראיתי שרוצים לבנות שלא להתחשב בדברי הרופאים בזה על יסוד מקרים שקרו שאסרו על האשה גלל מחלתה להכנס להריון ולא שמעו לקולם והאשה הרה וגם ילדה ולא הזיק לה (עיי' לדוגמא בשו"ת בית ישראל (לנדא) חאה"ע סימן קס"ד ושו"ת יגל יעקב חיו"ד סימן ס"ו ע"ש). ולפענ"ד אין בזה כדי סמיכה, ולפי ההלכה יש לומר בכגון דא דמקרים כאלה או שמעשה נסים היו ואין למדין מהם. או שקרה שהרופאים טעו בקביעותם במקרים ההמה ואין זאת אומרת שאין לשמוע להם דחמירא סכנתא מאיסורא וע"פ רוב אם מומחים ונאמנים המה קולעים אל המטרה בחות דעתם ובפרט כשמחליטים על כך אחרי מיבחנים מוחשיים כעשיית צילומים וכדו'. ויפה העלה על כגון דא בשו"ת באר משה (דאנשעווסקי) חאה"ע סימן י"ב דאם לפי אמירת רופא מומחה היא בחשש סכנת נפשות אם תתעבר ותלד. ודאי שאין רשאי בעלה לעכב ע"ז ולא עוד אלא שאין בעלה רשאי לשמש עמה כל עוד שלא לקחה רפואות פן יגרום לה סכנת נפש כשתתעבר עיי"ש. וכאמור, צריכים אבל לחזר לקבל חו"ד על כך מרופא מומחה הגון ונאמן למסורת אבות.

בענין ידיעת הבעל

(ח) כשהותר השימוש במוך הן ק"ת והן לאחריו אם צריך שיעשה זה בידעת הבעל כדי שיסכים לכך, או שאין קפידה על כך או להיפך שיש לחזר שיהא זה שלא בידעתו כדי שיהא הדבר אצלו בגדר של דבר שאין מתכוין, נחלקו בזה גדולי הפוס', כמובא באוצה"פ סימן כ"ה סעיף ה' אותיות כ"א כ"ה עיי"ש. ולפענ"ד כדי לצאת ידי כולם יש לעשות באופן כזה שהאשה תידבר עם בעלה ללכת אל הרופא לקבל טיפול רפואי למחלתה כדי שתוכל להזדווג עם בעלה ותקבל הסכמת בעלה לכל טיפול רפואי שהוא אפילו בשימת מוך באו"מ. ולאחר מיכן לא תודיע לו איזה טיפול שקיבלה. ותספר לו רק שמקבלת כבר טיפול כזה שיכולה להזדווג אתו, ויצא איפוא שמצד אחד יש הסכמה מהבעל על כך ומצד שני הבעל אינו יודע למעשה שיש דבר מונע הריון באו"מ באופן שהו"ל

ג"כ דשא"מ = דבר שאינו מתכוין = וכן יש גם יתר הסברות המקילות שכותבים הפוסקים המצריכים שיהא זה שלא בידיעת הבעל.

(ט) כמו"כ ישנם כמה מהגדולים שאע"פ שהתירו השימוש במוך מ"מ סוברים שלא לשמש מיהת לסמוך טבילתה או לוסתה שהוא הזמן הראוי לקבלת הריון כמובא באוצה"ג ס"ק י"ח כ"ג עיי"ש. וטוב להחמיר בזה אם מצי למיקם אנפשי' שלא יבוא לידי הוזה"ל או הרהורי עבירה דאל"כ יצא שכרו בהפסדו, ובפרט שישנם כמה מהגדולים הסוברים להיפך לדקדק דוקא לשמש בזמן זה דיש בזה משום מצות עונה כיעוין באוצה"פ שם.

מסקנה בענין שימוש במוך

(י) אסיים חתימת הפרק מעין הפתיחה, על זה שעומדים הפוסקים בתימא במה שלא הוזכר כלל ברמב"ם ובטושו"ע מדין ג' נשים משמשות במוך, ואזכיר מה שראיתי בשו"ת התעוררות תשובה ח"א סימן ג' שנו"נ בזה הרבה ולבסוף כותב לומר בזה, שהעיקר נראה דרבותינו בעלי השו"ע מפרשים כהרשב"א והריטב"א דחכמים לקולא פליגו על ר"מ דגם אלו ג"נ אין צריכות מוך ויכולות לסמוך על רחמי שמים אבל מותרות ליתן מוך אם ירצו ור"מ סבר דג' אלו צריכות מוך כר"ת וכרא"ש בנדרים ושאר נשים מותרות במוך, וגם סברי כרש"י דבמוך קודם תשמיש מיירי וכשיטת הרא"ש בנדרים, גם מרשב"א ומריטב"א אין הכרע לנגד זה וכדפסק היש"ש, וכיון שהרמב"ם ובעלי השו"ע אינן מביאין דמניקה וקטנה ומעוברת אסורה בתשמיש ואינם מביאים דצריכות מוך די הכרע בזה דפסקו כרבנן ולהקל דהכל ובכל גוונא שרי וכשיטת רש"י ור"ת כשניהם להקל וכדפסק היש"ש עיי"ש.

פרק ג'

מניעת הריון מטעמי בריאות

כיסוי גומי ע"פ המקור

(א) בשו"ת התעוררות תשובה בסימן ג' שם שצטטנו מדבריו בסוף הפרק הקודם דבר שאלתו שנשאל שם היתה באשה אשר בכל פעם שמתעברת היא בסכנה גדולה שאינה יכולה להוליד הוולד כי נסתם הרחם, ויוכל להכניס ולא

להוציא, אם יש להתיר לשמש במוך שתשים אותו רק בעומק נגד פי הרחם לבד. ובדבריו שם כותב לחדש לומר, דבאופן כזה ליתן רק מוך נגד פי הרחם לבד קיל יותר מאד, די"ל דהא דאסר ר"ת ודימה אותו למטיל זרע על עצים ואבנים מיירי כדפירש"י בנדה במוך שממלאת כל אותו מקום במוך ולא הוי התשמיש כדרך כל הארץ, אבל אם נותנת מוך רק נגד פי הרחם לבד דהתשמיש גופא הוא כדרך כל הארץ וגם זורה מבפנים קיל טובא יותר ואולי גם ר"ת מודה לזה במוך רק נגד פי הרחם לבד דשרי ופשיטא שעדיף מזורה מבחוץ ובפרט אין הכרח שיטיל זרעו על המוך דרקא כי בלא"ה איננו הלוח הזרע תמיד ברחם רק כמה פעמים בצדדים ואעפ"כ לא מצינו אזהרה שיזהר אדם בשעת תשמיש שיכניס האבר בעומק כדי שיכנס לעומת פי הרחם, והוה המוך רק מניעה שלא תוכל לתעבר ודאי אבל אין הכרע שהזרע עליו יפול ואין בו חשש מעשה ער ואונן רק מניעת לקלוט זרע שראוי להתעבר שלא תתעבר וכו' עיי"ש.

ואפשר להביא סייעתא לדברי ההתעוררות תשובה הן מסברא והן מגמרא, מסברא. יש להסביר ולהגדיר זאת כפי שמצינו שמגדיר זקנו הגרע"א בתשובותיו סימן קע"ב בנוגע לביאת קטנה ובהבדל בין פחות מבת ג' לבין יתר מבת ג', והוא דבפחות מבת ג' אף במוותרת לו אסור לבא עליה כיון דלאו שם ביאה עליה הוי כמשחית זרעו על עצים ואבנים אבל בת ג' אף דא"א שתתעבר ותלד מ"מ שם ביאה עליה עיי"ש (ויעוין גם מ"ש בזה בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' רמ"ג), וה"נ נגדיר ונאמר דמכיון שהשמש לא מגיע אף פעם בביאתו עד פי הרחם ומכש"כ לא אל תוכו א"כ נקבע ונגדר שם ביאה כל שבא עליה כדרך כל הארץ בלי חציצה בינו לבינה ושם משמש כדרך הארץ עליו, כלשונו של הרמ"א בסימן כ"ג סעיף ה'. ומבלי שיהא הדבר קשור עם הרחם, ובכל כגון דא לא הוי כמשחית זרעו על עצים ואבנים כל שאינם עושים בשם כל פעולת השחתה. ומגמרא! דהרי מצינו להפוסקים שהתירו (למי שכבר קיים פו"ד) לישא אשה שנטלה האם שלה, ועל אחת כמה להמשיך לחיות אתה כשנטלה לאחר מיכן האם שלה מחמת מחלה וכדביררתי והבאתי מזה בספרי שו"ת ציץ אליעזר ח"ז סימן מ"ח פ"ה אות י"ד עיי"ש.

ויעוין מהמובא מזה גם באוצה"פ עמוד קי"ז ע"ש. (ויכולתי לסייע גם מהאמור בשו"ת מחנה חיים ח"א סימן נ"ג. אבל דברי התשובה בשם המה לפענ"ד בבחינה של במופלא ממך אל תדרוש, וכבר נבהל מהחידושים בדרך ההגיון הנאמרים שם בשו"ת ישמח לב (גאגין) חיו"ד סוס"י ד' ושירטט וכתב בזה"ל:

ועם שראה ספרי הגאונים הנ"ל ב"מ ח"ס אמרי אש ז"ל עכ"ז נטה דעתו להתיר בהחלט את המוך והפריז על המידה בכמה פרטים באותיותיו אותות באשר דרך ובא בדברי התוס' ז"ל וכל הראשונים בדרך חדש ממש לא דרך בו אדם מעולם, ולהיות כי הפנאי לא הסכים עמדי לא עמדתי בו במועצות ודעת להביא רעיונותיו החדודים אל כור הבחינה, ואך אמינא כי לעין כל רואה ראש תשו' הנ"ל, ישום בקרבנו. ירעד ויתבהל כי עיניו ראו זרות, עם כי יראה בה סברות ישירות ושכליים אמתיים, אמנם הם המה תמורת ההרגל לאזן שומעת ועין רואה בס' זה"ק וס' המוסר, גם מקבלת האבות לבנים ומדרשי הגדות אין קץ ומי יודע תעלומות וכעת די בהערה זאת עיי"ש. ועיין עוד בשו"ת נטע שורק חאה"ע סו"ס ט' שכותב נמי ע"ד המ"ח: ולסמוך על היתר של המ"ח בתשובה אף שהעלה דברים חרוצים עכ"ז לא נכנסו הדברים בלבי ובקראי התשובה עלה על דעתי פקפוקים גם הוא נגד כל האחרונים ע"ש, וד"ב).

(ב) ויעוין גם בשו"ת מהרש"ם ח"ה סו"ס מ"ח שכתב ע"ד תשו' הרא"ש באשה שיש לה אוטם ברחם שנפסק /שו"ע אה"ע/ בסימן כ"ג סעיף ה'. דהרא"ש מיירי דוקא בא"א = באי אפשר = לבעול גם בהעראה אבל בראוי להעראה אין איסור משום ושחת ארצה ושם מקודם לכן בתחילת התשובה כותב לומר דמכיון דראוי' להבעל בהכנסת כל העטרה (אע"פ שיש לה אוטם כנידונו שם) הוי לכו"ע ביאה גמורה לכל דבר, ורק בנוגע לזה מביא דבשו"ת רדב"ז העלה דלענין מצות עונה אינו מקיים בהעראה כיעו"ש, אבל כשראוי להכניס כל האבר והאוטם הוא למעלה מזה אינו עולה כלל על דעתו לדון דיון כל שהוא לתת לאשה כזאת דין של אוטם ברחם הנאמר ברא"ש ובשו"ע.

ובאמת מצינו לו להגאון המהרש"ם ז"ל במקו"א בתשובותיו בח"א סימן נ"ח שכתב במפורש כזאת גם בנוגע לגומי ע"פ הרחם, דאחרי שמבאר השיטות בדינא דמוך וכותב דבמקום פ"נ כדאי הם רש"ל ורדב"ז לסמוך עליהם, מוסיף תבלין על כך וכותב וז"ל: ובפרט לפ"מ ששמעתי שבזה"ז נותנים הרופאים לנשים כאלה כמין כיסוי של גומיע /גומי/ דק ונקרא בלשונם פססאר שמכסין בו פי האם והוא המקור מסביב שלא יקלוט הזרע וא"כ התשמיש כמו בשאר נשים אלא דכמו דבמעוברת סגור פי המקור כן ה"נ בזה ואינו דומה כלל למשמשת במוך דהוי כמשליך זרעו על המוך משא"כ בנ"ד ויש לפרש דכ"ע מודו להקל במקום סכנה עיי"ש. הרי דהמהרש"ם כתב ג"כ בכנ"ל דבכה"ג של סתימת פי הרחם קיל הרבה יותר ושי"ל שכו"ע יודו להקל בכגון דא במקום סכנה בהיות

והתשמיש הוא כמו שאר נשים אלא דומה זה כמו מעוברת שסגור פי המקור.

ויש להוסיף עוד ולומר שבכה"ג יש עוד עדיפות מהיכא דניטל הרחם או סתום ע"י אוטם או ממעוברת כי לפעמים קורה שהגומיע זזה מפי הרחם ועל כן ישנם מהרופאים שאינם רוצים להסתפק בזה מהחשש דאולי תזוז, והזכיר מזה המהרש"ם בעצמו במקו"א בתשובותיו והוא בח"ג במפתחות לס' רס"ה ע"ש, ומכיון שכן הוא אין כאן גם פסיק רישא. ואם הבעל לא ידע מזה וכן"ל בפרק הקודם אות ח' יהא זה דבר שאינו מתכוון בדבר שאינו גם פסיק רישא. ויהא איפוא מקום להקל בכגון דא אפילו שלא במקום גורם לחשש פקו"נ =פקוח נפש = ממש אלא גורם רק להתגברות מחלתה או סבלה.

ויעוין גם בשו"ת אמרי שפר (מלובלין) סי' כ"ט אות ו' דאחרי שהעלה להתיר שימוש במוך מוסיף וכותב בפשיטות דמותר בפרט בשימת גומי למעלה ממקום שהשמש דש דכי אורחיה משמש ע"ש. וכ"כ גם בספר טהרת ישראל בחוקה"ט או"ח סימן ר"מ סעיף מ"א דבכיסוי גומי ע"פ הרחם שלא יקלט הזרע במקום סכנה לכו"ע יש להקל ע"ש.

משחה או פתילה

(ג) והלום ראיתי בספר שו"ת מהר"ם בריסק ח"א סימן צ"ז שדן על דרכי מניעת העיבור במקום סכנה, ובדבריו שם הוא מפרט כמה אמצעים שיש בזה. הוא מביא עצת המהרש"ם בשימת גומי ע"פ הרחם, עצת הלבושי מרדכי חאה"ע סימן כ"ז לעשות איינשפריצונג (זילוף) במים פושרין ולרחוץ היטב יד /מיד/ אחר תשמיש, ודברי תשורת שי מהדו"ת סימן ס"ב שמתיר שימת משחה קודם תשמיש באו"מ =באותו מקום= ויהי' נימוס כמים ויהיה הזרע נשחת ולא תתעבר. ולבסוף הוא מכריע שיוכשר יותר בעיניו לעשות המשיחה, דבאנשפריצונג ישנו עשייה בידים להשחתת הזרע, ושימת גומי לכסות פי הרחם מכוער הדבר לכסות פי הרחם ולשפוך זרע על גומי אם יש עצה אחרת, לעשות משחה, אבל בשימת משחה לא עבדה כלל איסור כשעושיית המשיחה דאזי אין שם זרע והוי כמו סוף חמה לבוא והבעל הרי מחויב בעונה עיי"ש.

ולפענ"ד נראה דהן אמנם מצינו גם להגאון הר"מ אריק ז"ל בשו"ת אמרי יושר ח"א סימן קל"א שהעלה ג"כ דשימת קורת כעין פתילה באו"מ קו"ת =באותו מקום קודם תשמיש= קיל טובא ממוך דבשם הוי כמשמש במוך

ולא בגוף האשה וזה ל"ש בהאי קורט קטן שמתערב עם הזרע שלו ומקלישו (ובנידונו שם במקום סכנה מתיר מן הדין לשמש אפילו במוך בהסתמכו ע"ד הי"ש"ש שפוסק להלכה כרש"י דהיינו לפני תשמיש והפירוש דמשמשת כר"ת דצריכות לשמש, וממילא גם לרבנן מותרת בכך. וכן על דברי הצצה"ח כיעו"ש). וכן העלה בכזאת גם בשו"ת פרי השדה ח"ד סימן י"ד ל"ל דשימת פולווער (אבק /אבקה/) באו"מ יש להתיר לכ"ע מכיון שהבעל משמש כדרך כל הארץ (יעו"ש בפרי השדה דמקודם הוא מתנה בזה תנאי דזהו אם כבר קיים פו"ר, אבל מסוף דבריו ניכר שכתב זאת רק משום הידורא וחומרא יתירא ומיראת הוראה, דלבסוף מסיים בלשון ע"כ י"ל דבפולווער כמו בנ"ד (שהוא מקום סכנה) יש להתיר לכ"ע ובפרט אם כבר קיים מצות פריה ורביה. והך לישנא של ובפרט משמע בהדיא שהוא רק לרווחא דמילתא). ובעצם מתיר זאת גם בשו"ת לבושי מרדכי שם (אם כי שכותב ע"ד התשורת שי שנסען לסמוך עפ"י סברת דורשין בנסתרות שלא זכה להשיגה ע"ש) וכן בח"ד סימן י"ב, ובהטעמו מפני דעכ"פ אינו על עצים ואבנים דאין הפסק בין האבר ובין הרחם עיי"ש.

אבל להעדיף זאת על האנשפריצונג לאחר תשמיש, שלזה הסכימו להתיר כל גדולי הפוסקים בהיות שזה נעשית ע"י האשה לא"ת =לאחר תשמיש= וגם אפשר לפעמים שעד שיעשו זאת יקלט הזרע (ומשום כך דעת הרופאים שאין לסמוך ע"ז וטוענים שהכרחי לעשות פעולת מניעה קו"ת =קודם תשמיש=), וכן להעדיף שימת המשחה על כיסוי פי הרחם, (וכך נוטה לומר גם בשו"ת מהרי"ץ (דושינסקי) סי' קכ"ח. וכן בשו"ת צור יעקב סימן קמ"א עיי"ש) לפענ"ד לא כן הוא, ולפי הברורים הנ"ל שביררתי נראה בודאי הברור שב' האמצעים הנ"ל קל עשייתם בהרבה יותר משימת משחה (ועל עשיית הזילוף לאחר התשמיש הודה גם הצור יעקב שם דעדיפא מפתילה קו"ת ע"ש) דהמשחה או האבקה והפתילה הרי משחיתים הזרע, מיד עם כניסתם לשם, ומשא"כ בכיסוי פי הרחם שאין כל השחתת זרע (ובאנשפריצונג אף שיש השחתה אבל זה בא לאח"ת מצד האשה,

והדבר מבורר היטב בדברי הפוסקים המדברים מזה ורמז על כך גם בשו"ת לבושי מרדכי שם), ומ"ש המהר"ם מבריסק שאין כאן השחתה בידים גם מצד האשה, כבר הבאנו בפ"א אות ה' בשם הרדב"ז שדעתו ששימת מוך קו"ת (שבפעולה זה כשימת המשחה ורק שם יוצא שלא כדרך תשמיש) הר"ז כעשיית מעשה בידים וא"כ ה"ה לפי"ז גם בשימת המשחה. וכמו"כ יש לדון ולומר דמצד הבעל נחשב באופן כזה כעושה מעשה השחתה בידים דמצידו אפשר להחשב

זה ככפתו בחמה (ולא כסוף חמה לבוא) מכיון שמטיל זרעו במקום שישחת מיד (ומבחינה זאת יש מקום לומר שזה חמור אפילו ממוך דבשם אין השחתה בקום ועשה).

וראיתי בספר שו"ת שם משמעון חאה"ע סימן ז' שמהנדז באמת מה"ט על העצה הזאת של שימת פולווער, ומתנה בהתרת עשיית דבר זה בב' תנאים, ראשית שלא ישאר ממנו בשעת מעשה שום ממשות אבל אם נשאר מסם הנ"ל איזה מקצת דמקצת עכ"פ על שטח הרחם ודאי אין בו היתר דאז הו"ל לגמרי כמוך לפני תשמיש, ושנית, אפילו אם לא נשאר ממנו בשעת מעשה שום ממשות אלא שפעולתו הוא עכ"פ על הזרע של הבעל עצמו שיתקלקל מתוך זה עד שלא יהי' ראוי לקליטה ג"כ אין בו שום היתר שהרי אז הו"ל בכלל השחתת זרע. ואך אם פעולתו אינו לקלקל הזרע אלא לפעול על האם של האשה שלא לקלוט הזרע אזי אפשר להתירו עיי"ש,

הן אמנם טענתו הראשונה של השם משמעון יש לדחותה בנקל, וברור שלא דומה למוך גם אם יש ממשות ע"פ הרחם, דאיך שהוא הרי האבר דש ונוגע בדופני הרחם, אבל טענתו השני' ממשות יש בה וכו"ל, והרי המציאות היא כפי שכותבים כולם שהמשחה וכן הפולווער פעולתם כן להשמיד ולהשחית זרע הבעל והכי ראיתי גם בספר שו"ת דעת סופר חאה"ע סימן י"ג שכתב מה"ט להשוות שימת הכדור או הפולווער באו"מ בהיות שמשחית הזרע ע"ש ביתר אריכות. הן אמנם כאמור יש אפ"ה לחלק בין זה לבין מוך בהיות ואין דבר מפסיק. אבל איך אפשר לבוא ולהעדיף בכזאת על כיסוי פי הרחם שאין שם כל פעולה של השמדת הזרע. ולא אוכל להבין מדוע מכווער הדבר לכסות פי הרחם יותר משימת משחה באו"מ להשחית הזרע, כפי שכותב כן הספר שם, הא הרי המהר"ם בריסק בעצמו בדבריו שם כותב שעצת המהרש"ם יש לה מקור בהלכה ומביא סעד לדבריו כיעו"ש, וא"כ איזה כיעור יש בזה יותר משימת משחה. ע"כ לדעתי ברור הדבר שיש להעדיף כיסוי פי הרחם על שימת משחה או אבקה קו"ת להשחתת הזה /הזרע/ (ובספר יגל יעקב חיו"ד סי' ס"ו נזהר יותר בזה וכתב בלשון ספק דאפשר דהמשיחות עוד קיל יותר מכיסוי פי האם בפנים ע"ש. וכנראה לא ידע שהמשיחות משחיות הזרע).

(ד) וראה זה ראיתי בספר חיי נפש ח"א ד' ק' שכותב ששאל את החזו"א אם מותר במקום פ"נ =פקוח נפש= לחיות עמה שלא תתעבר באופן לשום

הפתילה באו"מ לפני התשמיש, דזה מקלקל הזרע שלא תתעבר, והשיב לו דנוהגים להתיר את נתינת הפתילה במקום סכנה. אך מחבר הספר מוסיף ע"ז וכותב, אבל אמרו לי אנשים מהימנים שהעדיף להתיר בנתינת הגומיע /הגומי/ על הרחם יותר מהפתילות מכמה טעמים עיי"ש. הרי שגם הגאון החזו"א ז"ל סבר להעדיף סגירת פי הרחם משימת פתילה, ואם כי לא פורשו נימוקיו. אבל לפי האמור מובנים מאד הטעמים שהיו לו בזה. וזה מזדהה גם עם דברי החזו"א בספרו שהובא לעיל בפ"א אות ו' שכתב דקו"ת קיל טפי, ובהסבירו זאת משום דלא גרע מאטום בפנים למעלה מהשמש דש דכל שהוא דרך תשמיש אין איסור כיעו"ש.

(ה) ודבר תימא ראיתי בספר שו"ת אגרות משה חאה"ע סימן ס"ב שכותב לומר שענין המשיחה בסם מסתבר שאינו אלא ככוס של עיקרין, ומותר ממילא כיון דלא מיעקר, התיר עפ"י לעשות זאת בנידונו שם שלא היה סכנה לה ולולד ורק שהרופאים אמרו שהולד שיולד ימות לאחר זמן מתוך מחלה עיי"ש, ולא אבין הא הרי במשחה יש השחתת זרע הבעל בפועל וכפי שכותב בעצמו שם בדבריו שהמשחה נוטלת כח ההולדה שיש בהזרע של הבעל, וא"כ איך אפשר לבוא ולדמות זאת לשתיית כוס עיקרין חד פעמי דבשם הרי זה לעקר כח הזרע עוד לפני שנעקרים לצאת מהגוף. ובכאן הרי זה לאחר היציאה וא"כ הרי זה השחתת ממש וכאמור דומה זה ככפתו בחמה. ויעוין בשו"ת צפנת פענח סימן קס"ד שמוכיח דזרע שלא יצא עדיין לחוץ אין עליו שם זרע כלל ע"ש. ועל כן על מקודם לא שייך השחתה כ"א עיקור. אבל כשיצא הו"ל תו השחתה וכו"ז.

ומהאמור נסתר מחמתו גם מה שראיתי בספר שו"ת מלמד להועיל חאה"ע סימן י"ח שמעיר בתוך דבריו שאינו רואה היתר פשוט בסתימת פי הרחם (רהשאלה בשם היתה באשה שסכנה לה לשמש כדרכה) וצדקו דברי הרב ד"ר ביעבערפעלד שם שהביע דעתו לפני מחבר הספר שבסתימת פי הרחם אינו רואה שום צד ונידנוד איסור הואיל ואין משחיתין את הזרע אלא שמונעין את הזרע מליכנס לרחם ע"ש. וכל האמור מסייע לו.

תפירת הרחם

ויעוין עוד בספר שו"ת חשב האפוד סימן כ"ה שכתב להתיר מה"ט לשמש עם אשה שתפרו לה הרחם שלא תוכל להתעבר שלא תבוא לידי סכנה

דאין זה אלא כמשמש עם אשה שאינה ראויה להריון וכותב שהסכים לו לפסקו הגאב"ד מטעבין ז"ל ע"ש. ולפלא רק שלא הביא כלל מכל המדובר בזה כבר וכן"ל. וגם לא נגע כלל בדיונו בשאלת העקרות ע"י מעשה באברי הזרע.

התקן תוך רחמי

(ז) והנה כהיום הזה משתמשים גם כאמצעי למניעת הריון בשימת טבעת לתוך הרחם, וכפי שהסבירו לי הרופאים הטבעת הזאת צורתה חוט ניילון בצורת טבעת והרופא מכניסה לתוך הרחם ונשאר שנים, זה לא מעכב את האשה מקבלת וסתה, וגם זה לא מעכב את זרע הבעל מליכנס לרחם, אבל פעולתה היא פעולת - מניעה לאחר חיבור הביציה של האשה עם זרע הבעל. יוצא איפוא שפעולתה גובלת בהריסת זרע הבעל וזרע האשה גם יחד וגם אחרי חיבורם, וא"כ זה הרבה יותר חמור מכיסוי פי הרחם ויתכן אפילו גם משימת משחה (ומבחינת מה אולי אפילו גם משימוש במוך). בהיות ויש כאן השחתת זרע הבעל וזרע האשה גם יחד (עיין לעיל פ"א אות ו' בשם החזו"א ואות ז' בשם התורת חסד). וגם פעולת ההשחתה לאחר שנתערבו הכחות יחד (עיין לעיל אות ו' שם בשם המחנה חיים). ולכן יש להעדיף על כך לעשות יותר טוב פעולה של כיסוי פי הרחם או לשים באו"מ משחה או אבקה וכדומה. (וגם מבחינה רפואית אומרים הרופאים שהטבעת האמורה יכולה לגרות /לגרום/ לדלקת ברחם).

כיס של גומי ע"ג האיש

(ח) בשו"ת מהרש"ם שם בח"ג נשאל עוד אם יש להתיר במקום סכנה גם על דרך שילבוש הבעל כיס של גומי ע"ג האבר בשעת תשמיש כי האשה נסתה כבר בפעסוריום ולא הועיל כי נזוז מפי הרחם. וגם א"א להשימו לשם מבלעדי הרופא, והשיב לאיסור דאין זה פ"נ =פקוח נפש= דלא תשמש ותתגרש מבעלה ולא תסתכן, וזה שהתירו במוך גם קו"ת אינו משום דפ"נ דוחה אלא דהוי צורך גדול שלא להפריש בין הזוג לכן סמכו על סברות המתירים והוי כעין פ"נ, משא"כ בנ"ד שהוא גרוע ממך דהתם שופך זרעו בתוך גוף הרחם אלא שנופל על המוך, משא"כ בנ"ד שמוציא זרעו לתוך הכיס המכסה כל האבר והכיס חוצץ מסביב ואינו נוגע בגוף הרחם כלל הוי הוז"ל =הוצאת זרע לבטלה= ממש ואין שום צד להקל אלא משום פ"נ ובנ"ד אין זה בכלל פ"נ שהרי בידה שלא תשמש והבעל

בידו לגרשה לכן ח"ו להקל והמיקל בזה עתיד ליתן את הדין ואף שהתורה התירה למחוק את שמו יתברך לעשות שלום וכו' אין ללמוד מזה להתיר בנ"ד דשא"ה שהוא רק פ"א = פעם אחת = ולא להתיר לעשות כן בתמידות וכו'.

אולם אעפ"כ לאחר מיכן הוסיף שם המהרש"ם לצדד להתיר בכגון זה של לבישת כיס באופן אם יעשו בהכיס נקב בצד תחתית העטרה וכאשר ישפוך זרעו להכיס יהי' שותת תיכף לתוך הרחם של האשה מתוך הכיס מצד מטה של הכיס ואם יאמרו הרופאים שעי"ז לא תתעבר כיון שאינו יורה כחץ לתוך רחמה וכו' א"כ יש לצדד להקל באופן שיהי' הנקב שבכיס למטה רחב שיהא שותת הכל בתחתיתו מתוך כיס לתוך הרחם ולא ישאר כלום בהכיס. ומסיים ע"ז בלשון: ובכ"ז מצד חומר האיסור אינני אומר אלא להלכה ולא למעשה רק אם יסכימו עוד ב' רבנים מובהקים בתורה ויר"ש = ויראת שמים = אז אצטרף כדי שלא להבדיל בין איש לאשתו עיי"ש. (והזכיר מעצת מהרש"ם זאת גם בשו"ת מהרי"ץ שם בסימן ככ"ט). ולמעשה אין לדון על הצעתו האחרונה הזאת, כי כפי שמטיל המהרש"ם בעצמו ספק אם לא תוכל להתעבר גם בדרך זאת, כך היא גם דעת הרופאים דבאופן כזה תוכל עדנה להתעבר ולא הועלנו עי"כ כלום לאשה כזאת המסתכנת בלידתה.

אחר הדברים האלה של הגאון המהרש"ם ז"ל שסגר שערי ההיתר בשימוש בגומי על האבר בא הגאב"ד מטשעבין ז"ל בספרו שו"ת דובב מישרים ח"א סימן כ' כשנשאל גם הוא על כך והפטיר בדברים לאמר: אולם מה שדימה כ"ת שימת כיס למוך יעוי' בשו"ת מהרש"ם ח"ג שכתב דשימת כיס גרע ממוך עיי"ש שסיים אע"פ שהקל במוך מ"מ בשימת כיס אין ברצונו להתיר וכותב שהמקיל בזה עתיד ליתן את הדין, וידיע רב חילו ותקפו מהגאון שר התורה הזה בכחא דהתירא ואם הוא ירא להחליט לקולא ע"כ גם אני ירא להקל בזה עיי"ש.

גם לרבות בשו"ת שבט סופר חאה"ע סימן ב' העלה ג"כ דלהשימ מוך על אבר הבעל אין זה דרך תשמיש, ואפילו להסוברים דגם לפני תשמיש מקרי דרך תשמישו, ועיין יש"ש יבמות, מ"מ בודאי כה"ג אינו דרך תשמיש וכה"ג י"ל אפילו הנ"י והריטב"א אוסרים לכן אין להקל כלל עיי"ש. וכ"כ גם בשו"ת מהר"ש אנגיל ח"ה סימן צ', דאבל לכסות האבר לפני תשמיש פשיטא שיש לאסור ע"ש. ובשו"ת יגל יעקב חיו"ד סימן ס"ו כותב נמי דחלילה וחלילה להתיר בלבוש עור מצד האיש עיי"ש.

(ט) למרות האמור מצינו מאידך להגאון הדרח"ע ז"ל מוילנא בשו"ת אחיעזר ח"ג סימן כ"ד אות ה' שפתח פתחא דהיתרא גם על כגון זה. דנשאל שם באשה אשר לפי דברי הרופאים סכנה נשקפה לה אם תתעבר אי מותר לשמש במוך או בנרתיק שיהיה נתון על האבר ויקלוט הזרע אל תוכו, ובדברי תשובתו לאחר שהעלה להתיר השימוש במוך הוסיף להשיב גם על הנרתיק והראה פנים להתיר גם על דרך זאת בפרט בהנידון שנשאל שהבעל יש לו בנים, (ואע"פ שמסתפק דאולי אין זה כדרך כל הארץ). ובנמקו: דלמש"כ בספר הישר לר"ת הובא בשו"ת חמדת שלמה דבכה"ג שרי, עכ"פ י"ל דאיסור תורה ליכא ואינו אלא מד"ס = מדברי סופרים =, ומשום מצות עונה התירו כמש"כ הרא"ה בשטמ"ק כתובות ומסיים על כן את דבריו שם בלשון והנני מסכים עם רומעכ"ת להורות היתר בדבר עיי"ש. ויעזין גם בשו"ת אגרות משה חאה"ע ס"ג שהתיר ג"כ בחשש סכנה גדול השימוש בכיס שילבש האיש אם האשה פוחדת לסמוך על מוך וראבער עיי"ש, ויש לעיין גם בשו"ת צפנת פענח סימן קס"ד מ"ש לומר דאם הכיס יהיה מהודק על האבר לא חל שם ש"ז = שכבת זרע = על זה ע"ש וצ"ע. וגם שם לא מתיר בכזאת רק באקראי כיעו"ש.

ויש להוסיף על דברי האחיעזר ולומר עוד דמכיון דלגבי עריות אסור בודאי גם בכה"ג דנרתיק וכדמבאר שם האחיעזר במילתא בטעמא משום דגלי קרא דשני משכבות דגם שלא כדרכה חייב כדאיתא בסנהדרין ד' נ"ה ע"ש, וכ"כ גם בשו"ת דבר אליהו סימן ס"ה. א"כ מכיון שגם בכה"ג מיקרי תשמיש, ליכא איסור גם לבעל, במקום סכנה, ובפרט שניתן לומר כן לדעת הר"י שמובא גם ברמ"א / אה"ע/ בסימן כ"ה סעיף א' בשם יש מקילין להתיר שלא כדרכה, ובכה"ג ראיתי בשו"ת משיב דבר חיו"ד סימן פ"ח שכותב להסביר טעם התוס' בשלא כדרכה וכן ההיתר במוך משום דס"ל דכל דרך תשמיש לא מקרי מז"ל שהרי שרי לשמש עם הקטנה וה"ה שלא כדרכה דמשכבי אשה כתיב ואע"ג דכתיב בעונשין מ"מ ההיקש הוא לכ"ד וכו' והוי שלא כדרכה כמו כדרכה והיא אינה ראויה להתעבר אבל דוקא באינו מכיון לכך כדי להשחית הזרע דא"כ הוי מעשה ער ואונן, אבל באקראי אינו מכיון לכך וה"ה במשמש במוך דהוי כדרכה ס"ל דלא גרע משלא כדרכה שהרי באיסור מיקרי תשמיש ונענשין ע"ז אלמא דמקרי תשמיש ואינו אסור אם לא שעושה כדי להשחית הזרע כער ואונן משא"כ אם אשתו חולנית עיי"ש.

הרי שגם הנצי"ב ז"ל דימה והשווה ללמוד ההיתר במוך שיקרא תשמיש גם בכה"ג מהא דבאיסור מיקרי זה ג"כ תשמיש ונענשין ע"ז, וא"כ ה"ה יש גם ללמוד ולהשוות גם בנוגע לשימוש בנרתיק במקום סכנה ואין דרך אמצעי אחר מכיון שאין כאן כל כוונה להשחית הזרע. ובאמת מצאתי בתוס' רי"ד על יבמות ד' י"ב שכותב להגדיר בכזאת, בהיתר התשמיש במוך, הוא שואל שם דהאיך התירו חכמים להוציא זרעו לעשות כמעשה ער ואונן, ומתרץ דמעשה ער ואונן שאסרה תורה כל שכוונתו שלא תתעבר כדי שלא יכחיש יופי' ואינו רוצה לקיים פו"ר ממנה, אבל אם כוונתו שלא תביא לידי סכנה מותר, וכן נמי אם מתכוין לתאות יצרו ואינו מתכוין שלא תתעבר מותר כדאמרין בההוא דאתא לקמי' דר' א"ל ערכתיו לו שלחן והפכו והתירו וכו' עיי"ש. הרי ממש כהסבר של הגאון הנצי"ב ז"ל וכיוון בביאורו לדברי חד מקמאי. וא"כ יש מקום יותר נרחב לצדד כמו"כ לומר בכה"ג גם גבי נרתיק וכו"ל.

(י) מובן שצריכים שיקול דעת גדול עד מאד כדי להחליט על התרת השימוש באופן הנ"ז של לבישת כיס על האבר, וכן חקירה מרובה מפי כמה רופאים מומחים אם אמנם הסכנה גדולה ויש פחד מבוסס שאמצעי מניעה אחרים לא יועילו, אז רק אז יש מקום לדון להתיר אם הבעל כבר קיים פו"ר, (דכמה מגדולי הפוסקים מהמתירים במוך קו"ת ג"כ מצריכים בשם התנאי דקיים פו"ר) או במקרה אחר נדיר ביותר ולזמן קצוב, וכולי האי ואולי.

פרק ד'

לקיחת תרופות לעקרות.

(א) בשו"ת מהרי"א אסאד חיו"ד סימן רכ"ב כשנשאל על כגון נשוא - דינונו, בזוג שכבר קיימו מצות פו"ר = פריה ורביה = והוכתה האשה בחולי שבר משני עבריה ורופאים מומחים מחליטים כי אם תלד עוד היא בס"נ = בסכנת נפשות = אם בעלה מותר לשמש עמה שלכ"ד = שלא כדרכה = כדי שלא תתעבר או ישב עיגון ולא יעבור עון חמור שעונשו מפורש בתוה"ק. פירט בדברי תשובתו דלעשות תקנה שלא תתעבר מצינו בש"ס ששה תקנות (א) בתשמיש שלכ"ד (ב) דש מבפנים וזורה מבחוץ (ג) לשמש במוך (ד) מתהפכת מיד לתשמישה שיצא הזרע מבית הרחם (ה) לשמש כדרכה ומן השמים ירחמו ושומר פתאים ד' (ו) לשתות האשה כוס עיקרין. ואחרי שדן על כל תקנה ותקנה ביחוד מסיק

להלכה דהמעולה שבתקנות הוא שהאשה תשתה כוס עיקרין וכדמצינו ביבמות ד' ס"ה בדביתהו דר' חייא דהוה לה צער לידה ועפ"מ שהורה לה ר"ח דאיתתא אינה מצווה אפ"ר אזלא ושתיא סמי דעקרתא. והכי קי"ל באה"ע סימן ה' סעיף י"ב דאשה מותרת לשתות וגם אחר מותר להשקותה כוס של עיקרין כדי לסרסה עד שלא תלד,

ודעת הב"ש סק"ד אפי' בלא צער כלל שרי וגם לדעת הב"ח שם עכ"פ לצורך הצלת סכנה מקושי לידה מותר לכו"ע, והוא מוסכם בלא חולק וכו' וזה שלהב"ח איכא איסורא בלא צערא טעמו דס"ל דאשה נמי מצוה על לשבת יצרה וכהפוסקים בב"ש סימן א' סק"ב, אבל כה"ג דהיא בסכנה מקושי לידה לית בה לשבת יצרה ולא העמידו דבריהם במצות לשבת במקום סכנה דאפילו מצוה דאורייתא כתיב וחי בהם ולא שימות בהם א"כ לא עבד' איסורא כלל בשתי' זו גם להב"ח וכו' וכה"ג שאירע בה מקרי חולי ונשתנית מטבע העולם מודו רבנן דאין סומכין על הנס דמן השמים ירחמו וכו' וה"ט דביתהו דר"ח נמי אע"ג דלא היתה מסתכנת בלידה אלא שהיתה יולדת בצער גדול יותר מטובע שאר הנשים חששה דאיתרע מזלה ועשתה לעצמה תקנה שלא תלד בשתי' כוס עיקרין וחו' וכיון שכבר קיים בעלה מצות פו"ר תשתה אשתו כוס של עיקרין, ואע"ג דאיכא מצות לערב ובשלמא חתם דביתהו דר"ח יכול ה' לקיים מצות ערב וכו' באשה אחרת אבל בזה"ז דחרם רגמ"ה שלא לישא אשה על אשתו אסור לבטל בידיה מצות לערב ע"י שתית כוס של עיקרין, מ"מ נ"ל להצילה מסכנה מותר וכו' ואע"ג דהתם דביתהו דר"ח כבר קיימו פו"ר וכו' נ"ל היינו משום שלא ה' אלא להצילה מצער לבד אבל במקום סכנה תהיה שותה אפילו לבטל מצות לערב וכו' ומכ"ש לדין דקי"ל אתתא לא מיפקדא אפ"ר וליכא בדידה מצות לערב אלא בדידיה לא אמרינן תכנס לסכנה כדי שיזכה בעלה לערב וכו' עכת"ד המהרי"א ז"ל.

למדנו מדברי המהרי"א אסאד בעיקרא של זאת ההלכה שאנו מתעסקים בה שהדרך של לעקר את האשה אם אפשרית היא, היא הדרך היותר טובה במקרה כזה וכו' ע' מודים בזה, אך בטרם נבוא ללמוד מזה לדרך אופני העקרות בימינו ולאופני המקרים, וכדי שיצא מתח"י דבר שלם, נעיר כמה הערות על פרטי הדברים שכתב בזה המהרי"א אסאד.

(ב) והנה מה ששמע מהמהרי"א דפירש בכוונת הב"ח דלא התיר שתשתה כוס עיקרין אלא במקום סכנה, לא אבין זאת, הא הב"ח בטור שם כותב בהדיא

דגם לצורך רפואה שרי זאת באשה, וכותב עוד זאת בלשון לא מיבעיא, ואינו מתנה כלל שצריך שיהא זאת לצורך רפואה כדי להצילה מסכנה, ומשמע דס"ל דכל לצורך רפואה דידה שרי אפילו שאין סכנה. וגם במקום צער לידה, מדגיש הב"ח שם פעמיים בדבריו דלצורך שלא תלד בקושי כדביתהו דרבי חייא שרי והרי המהרי"א בעצמו כותב דלא היתה מסתכנת שם בלידה אלא שהיתה יולדת בצער גדול יותר מטבע שאר הנשים, וא"כ הרי מוכח דלא מצריך בזה הב"ח כלל חשש סכנה, וז"ש הב"ח שם בתוך דבריו בלשון דלא אמר הרמב"ם במסרס הנקבה דפטור אבל אסור אלא במסרס אותה שלא לצורך הצלת סכנה מקושי לידה, אין ללמוד מזה כלל שמותר רק במקום הצלה מסכנה ממש, אלא כוונתו שאסור כשאין מקום צורך להצילה מהסכנה היתירה שנתונה בה יותר מסתם יולדת, גלל קושי הלידה, דהרי כל יולדת מיקרי שנתונה אז מסכנה /בסכנה/, וסיפא דדברי הב"ח מורים ע"ז שמסיים בלשון אבל לצורך שלא תלד בקושי כדביתהו דר"ח שרי בין היא עצמה בין אחר ואצ"ל דלצורך רפואה דשרי באשה, והא בדביתהו דר"ח לא היה סכנה, וכן הלשון לצורך רפואה מורה דכל לצורך כזה מותר אפילו כשאין סכנה וכנ"ל.

ועוד זאת דבב"ש סק"ד משמע שביאר דדברי הב"ח בנויים על דברי הרש"ל בזה, דכותב בלשון וע' ב"ח מ"ש בשם המהרש"ל. והרש"ל ביש"ש יבמות פ"ו סימן מ"ד כותב בזה בזה"ל: ואומר אני דאין ראיה מזו אלא למי שיש לה צער לידה כעין דביתהו דר"ח וכ"ש אם בניה אין הולכין בדרך ישרה ומתיירא' שלא תרבה גידולים כאלו שהרשות בידה עכ"ל, הרי בהדיא שהרש"ל לא מיעט לאיסור כי אם כשאין צער לידה ובלי שום אמתלא, אבל כל שיש לה צער לידה כעין דביתהו דר"ח, אע"פ שאין סכנה, וה"ה, או וכל שכן (כלשונו) כשיש אמתלא בכעין שהבנים אין הולכין בדרך ישרה, הרשות כבר בידה לשתות כוס של עיקרין (ואגב, על הטענה של שאין הבנים הולכים בדרך ישרה יש להעיר מדברי הגמ' בברכות ד' י"א דאיתא דחזקיהו המלך טען בכזאת וישעיהו הנביא דחה הטענה והשיב לו: בהדי כבשי דרחמנא/ למה לך מה דמפקדת איבעי לך למעבד ומה דניחא קמיה קוב"ה לעביד. וצריך לחלק דבאיש שאני דמצווה על כך וזהו דא"ל מה דמפקדת איבעי לך למעבד ומשא"כ באשה).

(ג) ואפילו לפי מה שפירש המהרי"א בכוונת הב"ח שמתיר דוקא במקום סכנה, אבל לעומת זה הרי הפרישה הח"מ הב"ש והט"ז מתירים לגמרי אפי' שלא

במקום צער כשהעיקור לא בא אלא ע"י שתיה, והגר"א בס"ק כ"ז מביא תוספתא מפורשת על כך, ולמה אין מקום גם לפי"ז להכריע להתיר בכה"ג במקום צער רב וכדומה ואפילו שלא במקום סכנה של ממש (ומהגר"א רואים שסבר לה לההיא דתוספתא דהלכה היא וסבר בודאי לחלק ג"כ בין ע"י מעשה לבין ע"י שתיה דאל"כ היה עומד על הסתירה שבשו"ע. וזה דלא כדברי ספר שו"ת בית יצחק חאה"ע סימן צ"א שרוצה לדחות דברי התוספתא מהלכה עיי"ש. ואין להאריך).

והחילוק שמחלקים הפרישה והב"ש וכו' שבאשה אסור רק סירוס במעשה, אבל לא ע"י שתיה. מפורש גם בפירוש הראב"ד על הספרא פ' אמור פ"ז אות י"ב, דאיתא שם בת"כ: מנין שמנקיבות בסירוס תלמוד לומר כי משחתם בהם מום במ רבי יהוא אומר בהם אין נקיבות בסירוס. ומפרש ע"ז הראב"ד, דהאי סירוס דקאמר ת"ק סירוס בידים הוא שלא יחתוך האם שלה כדי שלא תלד אבל גרמא כגון על ידי מאכל או ע"י משקה שמצטמקת האם שלה ואינה יולדת דבר זה אף באשה מותרת שאינה מצווה על פריה ורביה וכו' עיי"ש. הרי כהחילוק הנ"ש, גם לרבות בספר יראים ס' שפ"א כותב נמי לחלק בזה בין סירוס ביד לבין סם דהוי ממילא, מלבד מה שפוטר בכלל בנשים עיי"ש. וזהו גם חילוקו של המ"מ בפט"ז מה' איסור"ב הי"ב כוונת דברי הרמב"ם שם בה' י"א ובהי"ב.

ויתירה מזאת יעוין עוד ברמב"ן נדה ד' י"ג ורשב"א שם שפי' כוונת דברי הגמ' בשבת ד' קי"א דנשים אינן בדין סירוס, והאשה מותרת לעקור את עצמו, ורק כתבו לחלק, שאע"פ שמוותרות הן להשחית כלי הזרע אבל אינן מותרות להשחית זרע, דסירוס מצוה אחריתא היא ואפילו מסרס אחר מסרס חייב אבל בהשחתה כל בשר כתיב עיי"ש. ויעוין עוד בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ד ח"ג סימן ק"ח מ"ש להסביר טעמו של דבר הא דמותר לאשה לשתות כוס עיקרין ול"ד לבהמה עיי"ש (ובספר נתיבות לשבת כותב להסביר דהאיסור הוא משום חבלה והיתר שתיית כוס עיקרין לאשה משום שאין עושה חבלה ע"ש. וחוקי מה שיש לדון בעצם הסברא, יש להעיר עוד דכוס עיקרין כן עושה חבלה שמהרס בית הרהם).

(ה) ומ"ש עוד המהרי"א לחלק בין ההיא דביתו דר"ח שיכול היה ר"ח לקיים מצוה לערב באשה אחרת, ומשא"כ בזה"ז דאיכא חרגמ"ה = חרם רבינו גרשום מאור הגולה, ולכן דוחק א"ע לומר דאעפ"כ י"ל דלהצילה מסכנה מותר שאין לך דבר שעומד בפני פ"נ = פקוח נפש. לפלא בעיני שלא הרגיש בדברי

הדרישה בטור שם שכותב בהדיא שגם אשת איש מותרת לשתותו וגם האיש אינו מצווה לגרשה או לישא אחרת עליה, ועוד זאת מעיד על כך מעשה רב שראה שפסקו הלכה למעשה באשה שקשתה לילד שהתירוה לשתות כוס של עיקרין, ולא מצריך תנאי של סכנה אלא מדמה לההיא דדביתהו דר"ח, כיעו"ש, ומשמע שהתירו בכל כיצא בזה שיוולדת בצער גדול, ואפילו בזה"ז.

(ו) עוד זאת אדרש דנראה מוכח בעליל שאע"פ שלאחר מיכן ראה המהרי"א כפי שכותב שם מה שהשיב הגאון החתם סופר בחיו"ד על אודות שימוש במוך, מכל מקום לא שלטו עיניו הבהירות במה שכותב החתם סופר בחאה"ע בדבר שתיית כוס עיקרין לאשה. דבח"א מחאה"ע סימן כ' שאלו נשאל הה"ס אודות אשה המצטערת בהריון ולידה אי שרי' לה למיشتי כוס עיקרין.

ואחרי שבדברי תשובתו הניף ידו הגדולה לברר דברי הרמב"ם השו"ע והפוסקים בזה, זאת הלכה העלה, דאשה שלא ילדה עדיין ולא קיימה שבת לא תשתה כוס עיקרין אם לא להציל מירקון וצער לידה וכדומה, אבל אם כבר קיימת שבת כל דהו שריא אפילו בלא צערא כלל, ושוב הוסיף לומר, דאך לכאורה היינו בפנוי' וא"נ אפילו בנשואה כדביתהו דר"ח ובימיהם שהי' יכול הבעל לישא אשה על אשתו או לגרשה בע"כ וא"כ אם הוא מתואבי בנים ורוצה לקיים לערב אל תנח ידך יכול לישא אחרת או לגרש את זו, ודביתהו דר"ח נכנסה על זה הספק שיגרשנה או ישא אחרת עליה אם ירצה, אבל השתא הכא דאיכא חרגמ"ה א"כ אין לה רשות לשתות בלי רצון בעלה דודאי משום לערב אל תנח ידך לא הותר לו חר"ג דא"כ כל הזקנות יתגרשו בע"כ וכיון דאינו יכול לגרשה בע"כ ולא לישא אחרת עליה ומתבטל ממצות עשה= של לערב אל תנח ידך צריכא רשות מבעלה או תתרצה לקבל גט ממנו ואם הוא אינו רוצה לגרשה וגם לא ליתן לה רשות נ"ל דאינה מחויבת לצער עצמה מפני שיעבודה שמשועבדת לבעלה והיינו צער גדול לפי ראות עיני המורה עיי"ש.

הרי דדעתו הגדולה של החתם סופר היא בפשיטות דמשום מצות שבת של האשה לא בעינן דוקא מקום סכנה בכדי להתיר לה לשתות, כפי שפירש המהרי"א, אלא מתירים לה בכל שנצרך לרפואה, או צער לידה, וכפי שפירשתי לעיל בכוונת הב"ח, והח"ס סיכם את דבריו שאפילו כשעדיין לא קיימה שבת מותר לה לשתות כוס עיקרין כדי להציל מירקון וצער לידה וכדומה, בעל פי מה שפירש שם קודם לכן, דהיכא דאיכא ירקונא או צער לידה לא קא מיבעי

לי כלל דשרי אפילו אין לה שום ולד דלא דמי האי עשה דלשבת לשארי מ"ע שצריך אדם לצער עצמו לקיים מצות בוראו ית"ש, אבל הכא טעמא משום לשבת העולם ושבת דגופי עדיף וכי מאי ישוב עולם שייך בבעלי ירקון וחולים ומסתכנים בלידה אין זה שבת ולא מחייב להחריב עצמו כדי ליישב העולם,

ועוד דעשה דלשבת דברי קבלה ולא חמירא כ"כ כפריה ורביה = דאורייתא והא דמחמירין למכור ס"ת משום לשבת היינו דמשו"ה חמירא עשה דפ"ו טפי משארי מ"ע משום דאיכא נמי עשה דלשבת נוסף על עשה דפ"ו אבל באשה דליכא אלא עשה דלשבת קיל טובא ושרי משום צער לכל הפחות ע"ש, ומפורש יוצא מדבריו אלה דמכיון דבאשה יש בזה רק משום עשה דלשבת א"כ כל היכא שע"כ מחריבה בריאות גופה ומצערות עצמה הרבה על כגון דא אמרינן שבת דגופה עדיף, ומה שכותב בתוך דבריו בלשון ומסתכנים בלידה ברור דכוונתו ג"כ עה"ד שפירשתי לעיל בכוונת הח"ס דהצער היתר משאר נשים שיש לה בלידה מחמירה ביותר ענין סכנת הלידה של כל הנשים וראי' לכך שהרי הח"ס כלל בזה גם בעלי ירקון וסתם חולים, וביותר יוצא כן ממה שהוסיף עוד הח"ס לאחר מיכן לומר דבכלל העשה דלשבת קיל טובא ושרי משום צער לכל הפחות ודברים אלה אומרים בהדיא שכוונתו שהיה מקום גלל כן להתיר אפילו שלא במקום צער ומשום אמתלא יותר פחותה מזה, אבל לכל הפחות יש להתיר משום כך במקום צער, ופירושו של צער בסתמא הכוונה ברורה אפילו שלא במקום סכנה, ופשוט.

שנית שמענו בדברי הח"ס דאם האשה כבר קיימה שבת כל דהו אזי מותרת לשתות אפילו בלא צערא כלל, וזהו ע"פ מה שביאר שם נמי קודם לכן דלהרמב"ם ולרוב הפוסקים דס"ל דבשותה כוס עיקרין ואינו עושה מעשה בידים ליכא איסורא דאורייתא בזכר א"כ בנקבה מותר לכתחילה אפילו בלא ירקונה ובלא צער לידה. אנו רואים שהח"ס תפס נמי לעיקר לחלק בזה בין עושה מעשה בידים לבין כשאננם עושים אלא ע"י שתיה. (ויעוין בשו"ת דבר אליהו סימן י"ז מ"ש להשיג ע"ד הח"ס ולומר דכשהרופא עושה המעשה עדיפא ממה שתשתה היא בעצמה, ואין הכרע לדבריו, והרגיש בעצמו שם שדבריו מכוונים בעיקר כשהרופא עכו"ם ע"ש).

ואע"פ שהח"ס הרגיש נמי בחילוקו של המהרי"א מה שיש לחלק בין ההיא דדביתו דר"ח לבין סכנה כפי שהצריך המהרי"א ואחרת לאסור לבטל

לא התנה הח"ס תנאי שלא להתיר משו"כ כ"א במקום סכנה כפי שהצריך המהרי"א ולאסור אחרת לבטל בידים מצות לערב ע"י שתיית כוס עיקרין, ומה שהצריך הוא רק זה שהאשה תודיע מזה לבעלה ותתן לו הברירה או לגרשה או לתת לה רשות, ואם לא יסכים לא על זה ולא על זה התיר לה שלא לשמוע לו ולשתות, בנימוק שאינה מחויבת לצער עצמה מפני שיעבודה שמושעבדת לבעלה, והיינו כדברי הפרישה הנ"ל שהבעל אינו מצווה לגרשה, ולא זאת אלא שהרשות בידו לתת לה רשות מפורשת לכך, ורק האשה מצידה צריכה לתת לו האפשרות גם לגרשה אם ירצה בכך, ובמפורש הדגיש בזה הח"ס שהמדובר לא במקום סכנה אלא במקום צער גדול לפי ראות עיני המורה.

(ז) אחת לא ברור מדברי הח"ס אם המדובר בדבריו כאן כשהבעל כבר קיים פו"ר או אפילו אם קיים רק שבת כל דהו בבן א' או בת אחת, דמרישא דדבריו שכותב אבל אם כבר קיימה שבת כל דהו שרי משמע שהמדובר אפי' בבן או בת א', ואילו מסיפא דדבריו שכותב בלשון וא"כ אם הוא מתואבי בנים ורוצה לקיים לערב אל תנח ידך משמע להיפך שהמדובר כשכבר קיים פו"ר ורוצה רק לקיים מצות לערב, ומדברי הפרישה שם משמע נמי שהמדובר על בכזאת כי מדמה זאת למה שפסק הטור בסימן א' דאם קיים פו"ר ונשא אשה דלאו בת בנים א"צ לגרשה כיעו"ש.

ובשו"ת משיבת נפש ח"א סימן י"ח העלה להתיר לשתות לה כוס עיקרין ואין הבעל צריך להוציא בשביל זה כיון דגדול השלום ואפשר אפילו מן התורה א"צ להוציא אף שאין פו"ר כדבעי ומכ"ש בזה"ז דאיכא חדר"ג ואם אינה רוצה אין יכול להוציאה כמו"ש נ"י. ודחה בדבריו שם בתוקף דברי העצי ארזים שחשב להחמיר בזה עיי"ש. ובדרך זאת דרך גם בשו"ת אבני נזר חאה"ע ח"א סימן א' וביאר הדבר לפי דרכו בקודש עיי"ש.

(ח) ועל כגון מקום סכנה ראיתי בספר שו"ת באר משה (דאנושעווסקי) חאה"ע סי' י"ב שכותב לומר דאפילו הח"ס יודה בכך שא"צ רשות מבעלה, וע"כ לא כתב הח"ס אלא בעובדא דידיה לגבי צער לידה וכו' אבל אם לפי אמירת מומחה היא בחשש סכנת נפשות כשתתעבר ותלד ודאי שאין בעלה רשאי לעכב ע"ז ורשות לה ליקח הרפואות שתתעקר גם בלעדי רשות בעלה עיי"ש, אבל אין הכרח לדבריו דהרי מה שמצריך הח"ס רשות בעלה הוא כדי שיוכל לגרשה אם ירצה כדי לקיים מצות לערב, וא"כ מה משנה בזה אם מסתכנת, ועוד זאת דנראה

שנעלם מדברי הבעל באר משה דברי החתם סופר בחי"ד סימן קע"ב דהמדובר שם בהדיא במקום סכנה ובכל זאת הצריך רשות הבעל והסכמתו לכך כיעו"ש.

(ט) וכעת. ועצם דברי המהרי"א אסאד שמעדיף שתיית כוס עיקרין על כל שאר האמצעים מצינו שהעלה בכזאת גם בשו"ת בנין ציון סימן קל"ז, ואע"פ שדעתו לאסור השימוש במוך אפילו לאחר תשימש מ"מ העלה שם להתיר שתיית כוס עיקרין, וכותב דאע"פ שיש מהפוסקים אחרונים שפקפקו גם בזה מפני חשש סירוס באשה מכ"מ אין זה רק חשש בעלמא וכה"ג במקום סכנה ודאי אין צריכה לחוש ע"ש, ובדברי הבנין ציון רואים סיוע גם בנוגע למה שהמהרי"א הצריך שיהא זה גם במקום סכנה. וכ"כ גם בשו"ת דברי מלכאל ח"א סימן ע' שאם אפשר שתשתה כוס של עיקרין יותר טוב ובנימוק דבזה עושה רק פעם אחת משא"כ המוך צריכה לעשות איסור השחתת זרע בכל פעם, וגם כי איסור השחתת זרע חמור מאד בש"ס וזוהר ע"ש. גם לרבות בשו"ת פרי השדה ח"א סימן פ"ח העלה ג"כ דכוס עיקרין קיל טפי מקינוח אחר תשימש ולא שייך כלל השחתת זרע ע"ש (ובתוך דבריו שם ביאר דמדברי הב"ש שכתב דאפילו שלא במקום צער מותר משמע דמיירי אפי' בנשואה ושכן משמע בהדיא גם מהבאה"ט בסקי"א עיי"ש). ולפלא על ספר שו"ת אגרות משה חאה"ע סימן י"ג שלא שת לבו לכל האמור בזה כיעו"ש.

(י) אולם דא עקא דמצינו לו להחתם סופר במקו"א בתשובותיו בח"ו סימן מ' שכותב דאע"פ דמותר מדינא בשתיית כוס עיקרין מ"מ אין הדעת נוחה בשתיית כוס כי שמע שיש בזה סכנת נפשות בזה"ז. ואפילו כשהרופאים יאמרו שזה רק זמנית מצינו בשו"ת בית היוצר (מחוסט) שמפקפק בנאמנותם וחושש לפן תשאר עקרה לעולם ע"ש, ועובדא ידענא שבאה לפנינו בביה"ד אשה כזאת שהרופא הבטיח לה שהרפואה שנותן לה לשתות יועיל שתעקר רק לשלש שנים ולמעשה נשארה עקרה עולמית שרוסק בית רחמה. גם בשו"ת עמק שאלה חאה"ע סימן ס"ח כותב ששמע מרופאי זמנו שכהיום אין נותנין כוס עיקרין בשום אופן. ובשו"ת תורת חסד סו"ס מ"ד כותב דדיבר על כך עם רופאים ואמרו לו דשתית כוס עיקרין חבלה היא ונראה שהוא מקלקל חדר ההריון, ולכן חושש מאד מכמה בחינות ליעץ לשתות כוס עיקרין ומתיר על כן השימוש במוך עיי"ש.

שימוש בגלולות

(יא) ואע"פ שכהיום הזה ישנם בידי הרופאים אמצעים חדישים כדי לעקר את האשה זמנית או עולמית, וכמעט לא ידוע להם מהו כוס עיקרין, מכל מקום יש לבדוק כל אמצעי ואמצעי על מהותו ומדת פעילותו. והנה למשל ישנם כהיום כדורים לעקירות אשר בספר שו"ת אגרות משה חאה"ע סימן ס"ה כותב עליהם שנתברר שרוב הנשים כששים אחוז רואות ע"י כדורים אלה טפת דם שנעשית נדה. ובח"ב סימן י"ז הוסיף לכתוב שעתה נשמע שהכדורים הם דבר שמזיק להאשה במחלות אחרות ועל כן כותב שאין ליקח הכדורים מצד חשש סכנה לענין אחר ע"ש. וכשהרצאתי הדבר לפני הרופאים אישרו את הדברים אך אמרו שכעת פחתו בהרבה החששות. אבל זה עוד לא מספיק עד שידעו בבירור שאין כל חשש בלקיחתם. שם הכדורים כפי שאמרו לי הוא אנובה ופירושו אל - ביצה. ז"א שפעולתם למנוע המגע בין ביצת האשה לבין זרע הבעל, והיינו, שהכדורים פועלים לעקרות זמנית. ואם אמנם יבורר שישופרו עד שלא מזיקים כבר כלל, הרי הדרך הזאת למניעת הריון היא המובחרת ביותר, דאין כאן שום השחתת זרע וגם העקרות של האשה זמנית היא בלבד, ועוד זאת דאין כאן פעולת עקרות בידים.

ויש לציין דאודות קיחת אמצעי לכך דרך הפה כבר נזכר גם בשו"ת מהר"ם בריסק ח"א סימן צ"ז. ובהגהת המז"ל מעיר שם דשתיית מעצצין או איניקטיאן הוי כעין כוס של עיקרין וכו' ולכן הכא עדיף דלא נתעקרה רק שאינה מתעברת מתשמיש זה עיי"ש.

קשירת חצוצרות או השחתת ביציות האשה

(יב) כמו כן ישנן כהיום עוד כמה דרכי אמצעים למניעת הריון, כגון ע"י קישור שפופרת של הביצים או חיתוכה אשר יכולים לקשרה או להדביקה עוד הפעם להרחם ותוכל שוב ללדת, או כגון ע"י עשיית קרני רענטגן /קרני רנטגן/ או ראדיום שייגרמו להשחית פעולת השלל של ביצים ולמנוע להתהוות זרע האשה.

אך בכגון אופנים אלה הפעולה היא כבר ע"י מעשה. והגם שהראיתי למי שרו"ל שבאופן הא' יש מיהת צד יתרון שהעיקור הוא רק עיקור זמני אבל לדעתי יש מקום פיקפוק גם בזה. כי זמני נקרא כשהפעולה משפיעה באופן זמני, ומשא"כ

בכאן דהפעולה אם תשאר כמו שהיא הרי גרמה לעיקור תמידי ורק אפשרי לעשות ע"י רופא פעולה אחרת כדי לבטל זאת הפעולה, א"כ בכל כגון זה הדעת נותנת שזה כן נקרא פעולת עיקור תמידי בהיות שגרמת פעולת - העיקור הזאת תמידית היא כשלעצמה. ורק זאת כן ניתן לומר, דבהיות ובדרך זו ניתן אח"כ להחזיר לאשה כח ההולדה לכן יתכן שבכה"ג גם הח"ס יודה שאין הכרחי לידיעת הבעל על כך.

(יג) וכשהעיקור הוא ע"י מעשה, ובמקום צער לידה או מחלה, בכה"ג יוצא דלהב"ח ודעימי' אין חומרא יותר כ"כ מה שהדבר הוא ע"י מעשה, כי העיקר מה שמחלקים הוא רק אם זה במקום צער או מחלה או לא, וכשהוא במקום צער או מחלה אזי מתיר אפילו ע"י מעשה. ורק להב"ש ודעימי' יש בזה יותר חומרא כי המה מחלקים בעיקר בין אם זה ע"י מעשה שאסור גם באשה לבין ע"י גרמא שאזי הוא דמותר.

(יד) על כן נראה. דאם אפשרי הדבר על ידי נתינת תרופה שתגרום רק פעולת מניעה של מגע זרע הבעל עם זרע האשה, אזי זוהי הדרך הקלה והמובחרת ביותר, ואם לא, יש לחזר אחרי קבלת תרופה וכדומה אשר תגרום רק לעקרות זמנית, וגם שלא ע"י מעשה כ"א ע"י גרמא, ואם לא, על ידי מעשה, ואם לאו לחזר אחרי הקל קל תחילה כפי שיסוכם להלן, אולם אע"פ שפעולת - עקרות יותר קלה היא כפי דברי המהרי"א אסאד, אבל מסתבר לומר דאם פעולת העקרות נעשית לצמיתות. אזי יש לשקול ולקחת בחשבון דעת הרבה והרבה מגדולי הפוסקים המתירים ההשתמשות באמצעי מניעה האחרים שנתבארו אשר זמניים הם, ולהעדיף ההשתמשות בהם על פעולת העקרות - התמידית.

סיכום היוצא להלכה מהאמור בשער זה.

א' אשה שההריון והלידה סכנה לה ויש לאחוז באמצעי מניעה שהאשה לא תכנס להריון, והבעל לא בא לשאול על אודות קיום פו"ר אלא בא לשאול אם מותר להם לחיות בדרך המוצע להם, אין להורות להם שיתגרשו עבור כן או שהבעל ימנע א"ע מלחיות אתה עד שתתרפא אם נותן זמן קצוב לרפואתה, אלא רשאית האשה לעשות הפעולה הנדרשת והבעל מותר לו לחיות אתה.

אולם נקיטת הפעולות צריכות להעשות בדרך של הקל קל תחילה כל שאין עיכוב מבחינה רפואית ליעילות הפעולה, או בריאותית. והמה:

(א') להשתמש בתרופה שאינה משחיתה הזרע ופעולתה היא רק למנוע מגע זרע הבעל עם זרע האשה.

(ב') פעולות רפואיות לעקרות זמנית של האשה על ידי גרמא. זאת אומרת על ידי קיחת רפואות דרך הפה.

(ג') פעולות רפואיות לעקרות זמנית של האשה על ידי מעשה. בפעולה ישירה באברי המין.

(ד') פעולות רפואיות לעקרות תמידית, וזה מתחלק לשתיים, אם הפעולה היא בדרך שלא יוכלו להחזיר לה עוד כושר הלידה אפילו בפעולה נגדית אחרת אזי צריך שיעשה זאת דוקא בידיעת בעלה, ואם הבעל לא קיים עדנה פו"ר הרשות בידו לדרוש ג"פ = גט פטורין, ולפי כמה שיטות יכול לדרוש כנ"ז גם כדי לקיים מצות לערב אל תנח ידך, ואם הפעולה היא בדרך שיוכלו להחזיר לה כושר הלידה ע"י פעולה נגדית, כגון שהעיקור נעשה על ידי קישור שפופרת של הביצים או חיתוכה, ולאחר מיכן יכולים לחזור ולקשרה או להדביקה עוד הפעם אל הרחם ותוכל שוב ללדת אזי אין הכרחי ידיעת הבעל לכך.

(ה') שימוש במוך וכדומה לאחר תשמיש כדי לקלוט הזרע, או עשיית זילוף וכל הדומה לזה.

(ו') כיסוי פי הרחם בגומי שלא יכנס בו הזרע ואם היעילות אינה בטוחה דישי לחוש לתזוזה אפשר להתיר גם על ידי תפירת הרחם.

(ז') לשים אבקה, כדורים, פתילות, משחה, וכדומה, קודם תשמיש שישחית הזרע.

(ח') לשמש במוך או ראבער וכדומה שינתן באותו מקום קודם תשמיש.

(ט') לשים טבעת לתוך הרחם שתפקידה פעולת מניעת הריון לאחר החיבור הביציה של האשה עם זרע הבעל.

(י') ישנן שיטות יחידות הסוברות שליתן מוך וכדומה קודם תשמיש קיל יותר מליתן מוך וכדומה לאחר תשמיש.

(י"א) אם הצורך לאמצעי - מניעה זמנית היא אזי יש להקדים כל האמור עד כה על ס"ק ד'.

(י"ב) להלביש כיס - נרתיק על אבר הבעל, ורק באופן זמני ולזמן קצוב. ויתכן שיש להקדים גם זה על ס"ק ד', וזה תלוי לפי אורך הזמן והכרעת המורה הוראה.

(י"ג) אם הבעל יכול למיקם אנפשיה טוב להחמיר שבאופנים האמורים קודם תשמיש שלא ישמש בזמן הסמוך לטבילתה או לוסתה שראויה אז לקבל הריון.

ב' גם במקום שהסכנה להריון אינה ברורה וקיים רק חשש סכנה לכך אע"פ שהחשש אינו גדול מכל מקום סוברים ג"כ הרבה מהפוסקים שיש להתיר משום כך השימוש בדרכים האמורים בסעיף הקודם.

ג' במקום שאין סכנה והאשה היא רק חולנית וההריון גורם לה צער גדול וסבל רב, אזי אין להתיר לה השימוש ככל האמור בסעיפים הקודמים, אלא דינה כדלקמן:

(א') אין להתיר שימת מוך ראבער וכדומה קודם תשמיש.

(ב') אין להתיר עקרות - תמידית אם הבעל לא קיים עכ"פ מצות לשבת.

(ג') יש להתיר עקרות זמנית על ידי גרמא, כקיחת תרופות דרך הפה, ובמקרה הצורך גם על ידי מעשה.

(ד') יש להתיר שימת גומי על פי הרחם או תפירתו.

(ה') יש להתיר שימת אבקה כדורים פתילה ומשחה וכדומה באו"מ =באותו מקום=.

(ו') יש להתיר שימת מוך וכדומה או זילוף וכדומה לאחר תשמיש.

(ז') האשה צריכה להודיע מנקיטת האמצעים הנ"ז לבעלה ואם ירצה יגרשנה, ואם לא יסכים יכולה לעשות הפעולה גם שלא ברשותו דאינה צריכה להצטער.

(ח') אין להתיר בשום פנים לבישת נרתיק על אבר האיש.

ד' כשיש מן הצורך לנקוט באמצעי מניעה לפני התשמיש יש שמצריכים לעשות כן דוקא שלא בידיעתו, ויש שלא מחלקים בזה, ולצאת ידי כולם יש לעשות שהאשה תידבר עם בעלה שתקבל טיפול רפואי ככל אשר יורה לה הרופא אפילו בנקיטת אמצעי למניעת הריון קודם תשמיש, ולאחר מיכן לא לא תודיע לו איזה טיפול שמקבלת.

ה' קביעות הצורך לנקיטת אמצעים למניעת הריונה של האשה צריך להיקבע באופן ברור ולא ע"פ השערות בעלמא והמה:

(א') אם האשה כבר הסתכנה במקרים קודמים, או אם מחלתה צערה וסבלה של האשה גלוי לעין.

(ב') אם רופא מומחה קובע על כך לאור המבחנים הרפואיים.

(ג') יש לחזר לשאול על כך ב' רופאים זה שלא בפני זה.

(ד') יש לחזר לשאול ברופא מומחה הגון ונאמן למסורת.

(ה') אין לבנות יסוד להחמיר ולא לציית להוראות הרופאים בע"פ מקרים בודדים שקרו שלא שמעו להוראות הרופאים והאשה נכנסה בהריון וילדה ולא הזיק לה. והבעל אינו רשאי לעכב על סמך זאת.

ו' כשאין חשש סכנה בהריון וגם לא מחלה או צער לידה ורוצים למנוע מהריון בגלל סיבות אחרות, דינם דלקמן:

(א') אין להתיר קיחת אמצעים למניעת הריון גלל דאגת חסרון פרנסה הנובעת מחוסר בטחון בד' הזן ומפרנס לכל ומכין מזון לכל בריותיו.

(ב') אין להתיר נקיטת אמצעים כנ"ז כדי להנצל מצער גידול בנים.

(ג') במקרה שקשה לאשה גלל מחלתה ורפיון מצב בריאותה לגדל יותר בנים, ורופא קבע על כך, יש מקום להתיר זמנית לאשה, לפי ראות עיני המורה, שתיקח תרופה דרך הפה, שהוא ע"י גרמא, לעקרות זמנית, או בנקיטת אמצעי מניעה לאחר תשמיש.

(ד') יש מתירים כהנ"ז בס"ק (ג') בהיכא שכל בניה שיש לה כבר אינם הולכים בדרך ישרה ויראה מבנים שיבואו לה עוד, וכמו"כ יש מתירים אפילו ע"י מעשה.

(ה') המורה צריך מאד להיזהר ולחשוב ולשקול הרבה בדעתו מתי להורות היתר כשבאים לפניו לשאול בכגון הנ"ל. ויש ליזהר מאד מפירצת הדור בענינים כאלה ומנשים קלות דעת המסיתות אשה לרעותה, ויש על כן לבחון היטב מצב הדברים ולדעת מתי לקרב ומתי לרחק.

ז' כל המדובר עד כה הוא היכא שנסתחפה שדהו של הבעל והאשה נתקלקלה בהיותו תחתיו. ואם היא מקולקלת לפני כן דינה ככה.

(א') אשה שמקולקלת לפני הנשואין באופן שאסור לה להכנס להריון ונודע לבעל על כך לפני כן (אם נודע לאחר מיכן וטוען טענת מקח טעות אין זה שייך לנושא דיונו כאן) ובא לשאול אם מותר לו לשאתה על אופן זה, אין להתיר לו להנשא אתה על דעת כן כדי לשמש אתה במוך קודם תשמיש ולו אפילו באופן זמני ויש לחכות עד שתתרפא.

(ב') אם המשודך לא נודע לו מזה כי אם לאחר עשיית השידוך ואין רצונו לחכות כנ"ז הרשות בידו לבטל השידוך.

(ג') אם יש חשש סכנה לאשה בביטול השידוכין או בהארכת זמן החתונה והחתן מרוצה לשאתה ולחיות אתה בזמן קצוב בדרך שתקח אמצעי למניעת הריון יש מקום להתיר רק בדרך שתקח תרופה דרך הפה לעקרות זמנית והוא ישמש אתה כדרך כל הארץ.

רכח תורת המשפחה

אנציקלופדיה תלמודית

ערך השחתת זרע
בנושא מניעת הריון
ע"י מוך או דיאפגרמה

אנציקלופדיה תלמודית

הערות כך יא, השחתת זרע (טור קכט)

שלוש נשים משמשות במוך - ממלאות אותו מקום מוכין לשאוב את הזרע שלא תתעבר¹⁴⁶, שלא ייקלט במקום הריונה¹⁴⁷ - ואלו הן: קטנה מעוברת ומניקה, קטנה שמא תתעבר ותמות, מעוברת שמא תעשה עוברה סנדל - ולד שאין לו צורת פנים - מניקה שמא תגמול בנה וימות, דברי ר' מאיר, וחכמים אומרים משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו, משום שנאמר שומר פתאים ה'¹⁴⁸. הלכה כחכמים¹⁴⁹.

ונחלקו (ראשונים: א) יש מפרשים שהכל מודים שיש בתשמיש במוך השחתת זרע, ושאר כל הנשים אסורות לשמש במוך שנותנות שם לפני תשמיש, שאין דרך תשמיש בכך והרי הוא כמטיל זרעו על העצים והאבנים - שאין המקום ראוי להזריע כיון שהוא סתום, ומה לי להשחית דרכו על הארץ ומה לי במוך כיון שאינו כדרך כל הארץ, שעושה המעשה בידים להשחית הזרע, וכמעשה הזה אינו ראוי להזריע בשום מקום, ולכן אינו דומה לקטנה ואילונית¹⁵⁰ - ולא נחלקו התנאים אלא בשלוש (טור קלח) הנשים, שר' מאיר סובר שהן מותרות לשמש במוך משום חשש סכנה, וחכמים אוסרים אף בהן¹⁵¹. והאיסור הוא על שניהם¹⁵², ואפילו להסוברים שאין האשה מזהרת על השחתת זרע¹⁵³, היינו על זרע שלה, אבל על זרע של הבעל מזהרות¹⁵⁴. לדעה זו יש סוברים שכשהאשה נותנת המוך אחר התשמיש כדי לשאוב הזרע שלא יקלט אין איסור, שהרי אין הבעל כמטיל זרעו על עצים ואבנים, ואפילו בשאר הנשים מותר¹⁵⁵, ולא נקרא השחתת זרע אלא במי שגורם על ידי חימום שמוציא זרע לבטלה, בין האיש בין האשה, אבל לאחר שנעקר הזרע מן הגוף לא שייך בו השחתתה¹⁵⁶. ויש סוברים לדעה זו שאף אחר תשמיש יש איסור במוך, ובשאר הנשים אסור אף לר' מאיר, אלא שקודם תשמיש האיסור הוא גם עליו, שהוא כמשמש בעצים ואבנים, ולאחר תשמיש האיסור הוא עליה, שמשחיתה זרעו של הבעל, ואף היא מצווה על השחתת זרע¹⁵⁷, ולא עוד אלא שיש מהאחרונים כתבו שלאחר תשמיש חמור יותר, שכן כבר נקלט הזרע של האיש בזרע של האשה וראוי להיווצר מהם ולד¹⁵⁸.

ב) ויש מהראשונים מפרשים אף הם שמחלוקת התנאים בשלוש נשים היא במוך שבשעת תשמיש, אלא שמפרשים דברי ר' מאיר משמשות במוך שחייבות לשמש במוך, כדי שלא יסכנו את הולד, וחכמים שאומרים משמשות כדרכן,

היינו שאינן חייבות, אבל איסור אין לדברי הכל¹⁵⁹. ויש שהוסיפו (טור קלט) שאין איסור לבעליהן מפני שאינם משחיתים, ועוד שמשום מצות עונה מותרים¹⁶⁰. לדעה זו יש סוברים שאפילו בשאר כל הנשים אין איסור לשמש במוך, לפי שדרך תשמיש הוא והגוף נהנה מן הגוף ודומה למשמש עם הקטנה¹⁶¹, ויש סוברים שאף לדעת האומרים בשלש נשים שאפילו חכמים מתירים, מודים הם בשאר כל הנשים שאסורות במוך קודם תשמיש, ולא התירו בשלש נשים אלא מפני שעל כל פנים קצת סכנה יש בדבר¹⁶², ויכולה לומר שמא אין לי זכות שירחמו עלי מן השמים¹⁶³, או משום שלא אסרה תורה מעשה ער ואונן אלא כשכוונתו שלא תתעבר ואינו רוצה לקיים פריה ורביה ממנה, אבל אם כוונתו שלא תבוא לידי סכנה מותר¹⁶⁴.

ג) ויש מהראשונים מפרשים שמחלוקת התנאים בשלש נשים היא במוך שנותנת אחר התשמיש, והמחלוקת היא - כמו לדעה הקודמת - לא באיסור הנתינה, אלא בחיובה, שר' מאיר סובר חייבות לתת המוך כדי שלא יבוא לידי סכנה - או שצריכות לשמש במוך בתורת עצה טובה¹⁶⁵ - וחכמים אומרים מותרת לשמש גם בלא מוך, משום שומר פתאים ה' ומן השמים ירחמו, אבל איסור נתינת מוך אחר תשמיש אין אפילו בשאר כל הנשים לדברי הכל, שהרי הבעל משמש כדרכו, והאשה אינה מוזהרת על השחתת זרע מפני שאינה מצווה על פריה ורביה¹⁶⁶, ואפילו אם הנשים מוזהרות על השחתת זרע, כל שכבר נעקר הזרע מן הגוף לא שייך בו השחתה¹⁶⁷. לדעה זו יש סוברים שקודם תשמיש ודאי אסורה לשמש במוך לדברי הכל, ואפילו בשלש נשים, שאין דרך תשמיש בכך¹⁶⁸, (טור קמ) ולא מסתבר שיתירו לאלו הנשים בשביל שמחת עונה¹⁶⁹. ויש סוברים שלדעה זו מותר לשמש במוך גם קודם תשמיש בשלש נשים¹⁷⁰, ואפילו בשאר כל הנשים יש מפרשים שאין איסור לדעה זו¹⁷¹.

לדעת האוסרים לשמש במוך, אפילו בקטנה קודם אחת עשרה שנה, שבדאי לא תתעבר, אסור, ואף על פי שבקטנה כדרכה מותר לשמש¹⁷², הרי זה מפני שמשמש כדרך כל הארץ, ואם אינה מתעברת, הרי התשמיש ראוי להזריע במקום אחר, אבל במוך אינו כדרך כל הארץ ועושה מעשה בידים להשחית הזרע¹⁷³.

אשה שהרופאים אומרים שאם תתעבר או אם תלד תסתכן, נחלקו אחרונים אם מותרת לשמש במוך: יש סוברים שכיון שהלכה כחכמים בשלש נשים, אף

זו אסורה לשמש במוך, וחוששים לדעת הסוברים שהמחלוקת של התנאים היא אם מותרות, ולחכמים אסורות לשמש¹⁷⁴, או שמחלוקתם היא אחר תשמיש אם חייבות ליתן מוך, וקודם תשמיש אסורות לדברי הכל¹⁷⁵, אלא שמהם שאוסרים גם נתינת מוך אחר תשמיש¹⁷⁶ ומהם שאחר תשמיש מתירים¹⁷⁷. ויש חולקים וסוברים שמותרות במוך קודם תשמיש, שבשלוש נשים בלבד הוא שאסרו חכמים - לדעת הסוברים כן - לפי שאין כאן חשש סכנה קרובה, ואדרבה בדרך הטבע שלש נשים אלו רובן אינן מתעברות, ואין כאן אלא חשש רחוק של סכנה בלבד, אבל כשהרופאים אומרים שיש כאן סכנה ודאית, או חשש קרוב של סכנה, שהיא אשה שראויה להתעבר, והרי רוב נשים מתעברות, בזה אף לדעת חכמים מותר¹⁷⁸. כשהאיש (טור קמא) נותן על האבר כיס, כדי שהזרע לא יכנס לתוך הרחם, יש מהאחרונים מחמירים בזה יותר ממוך, כי שם שופך זרעו בגוף הרחם אלא שנופל על המוך, אבל בכיס המכסה כל האבר הרי זו הוצאת זרע לבטלה ממש, ואף במקום סכנה אין להתיר, שלא תשמש ולא תסתכן¹⁷⁹, ויש שאין מחלקים בדבר, ומתירים במקום סכנה אף בזה¹⁸⁰.

146. רש"י נדה ג א ד"ה משמעת, ועי' רש"י יבמות יב ב.

147. מאירי כתובות לט א.

148. תהלים קטז ו. תוספתא נדה פ"ב וברייתא ביבמות יב ב וש"נ.

149. מאירי יבמות שם; תוס' רי"ד שם; שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' אלף כב (תקצו), ע"פ הכלל יחיד ורבים הלכה כרבים. וכן נקטו האחרונים, כל אחד לפי שיטתו דלהלן.

150. שו"ת הרדב"ז שם.

(טור קלח)

151. רש"י יבמות שם וכתובות שם וכפ"י הר"י בתוס' כתובות שם בדעתו, וכן פי' בד' רש"י הריטב"א יבמות וכתובות שם ורשב"א יבמות שם ותוס' הרא"ש כתובות שם והובא בשמ"ק שם.

152. ריטב"א יבמות שם.

153. עי' לעיל: המוזהרים.

154. תוס' הרא"ש כתובות שם והובא בשמ"ק שם. ועי' שו"ת רעק"א סי' עא שר"ל בד' הנמוק"י בשיטת רש"י שעיקר האיסור הוא עליה במה שמכילה ומנחת שם קודם תשמיש, אבל הוא משמש כדרכו ואינו כמטיל על עצים כו', ועי' אחיעזר ח"א סי' כד ומרחשת ח"ב סי' ט ושו"ת זכרון יהונתן אהע"ז סי' ג שדחו פירושו בנמוק"י.

155. תוס' הרא"ש כתובות שם לד' רש"י וכ"מ בתוס' כתובות שם בת"א, וכ"כ בחת"ס יו"ד סי' קעב בד' רש"י, ועי' אחיעזר ח"א סי' כג שר"ל כן בנמוק"י יבמות שם בד' רש"י.

156. תוס' הרא"ש יבמות יב ב, אלא שמחלוקת התנאים בשלש נשים מפרש שם כמו ר"ת, עי' להלן בשיטה ג. ועי' תוס' מגילה יג ב שאסתר היתה משמשת במוך, אבל כוונתם שעם אחשוורוש שימשה כן וכמש"ש במהרש"א (ולא כמש"כ בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' נח בשם מהרש"א).

157. ריטב"א יבמות שם בד' רש"י, ועי' תוס' כתובות שם בת"א ב ועוד כו'. ועי' שו"ת רעק"א סי' עא שכו' להוכיח כן מהנמוק"י יבמות ורמב"ן ורא"ה ותלמיד הרשב"א שבשמ"ק כתובות שם בד' רש"י, ובשו"ת חמדת שלמה סי' מז הבין כן בדעת ר"ת בתוס' יבמות שם לשיטת רש"י, ועי' שו"ת עמק שאלה מהרנאסטייפולי אהע"ז סי' סט.

158. שו"ת בנין ציון סי' קלו ושו"ת מחנה חיים ח"א סי' נג. ועי' בית מאיר אהע"ז סי' כג שהוכיח שלאחר תשמיש אסור מכתובות עב א שתמלא ונופצת ורש"י שיוציא ויתן כתובה, ועי' שמ"ק כתובות שם ב' פירושים אם משום האיסור של השחתת זרע או משום טענה שרוצה בנים.

159. רשב"א יבמות שם ור"ן נדרים לה ב, וכמו שהוכיח בשו"ת צ"צ החדש אהע"ז סי' פט שר"ל קודם תשמיש, וכ"ד הרמב"ן והרא"ה וריטב"א בשמ"ק כתובות שם, ועי' שו"ת דברי מלכאל ח"א אהע"ז סי' ע ושו"ת תורת חסד אהע"ז סי' מד שכו"כ בדעתם, וכ"ד היש"ש יבמות פ"א סי' ח, וכ"נ ברש"י נדה מה א ד"ה משמשות שכו' תקנתן הוה לשמש במוך כו', משמע שר"ל שנחלקו אם חייבות ולא אם מותרות כפי שפ' ביבמות שם. ועי' תשו' רב האי גאון בתשוה"ג הרכבי סי' שלח שכו' בד' חכמים בשלש נשים שלא נאסרו לשמש במוך ויש לבעליהן ולהן לשמש במוך ואין בזה חשש, וממש"כ לבעליהן הרי שר"ל לפני תשמיש.

(טור קלט)

160. שמ"ק שם בשם הרא"ה.

161. יש"ש יבמות שם, וכ"מ במרדכי יבמות פ"א בשם ריב"ן, וכ"כ בשו"ת מחנה חיים שם, וכ"כ בחזון איש אהע"ז סי' לז, וכ"כ בשו"ת תורת חסד אהע"ז סי' מד ובשו"ת דברי יששכר סי' קלח בד' הרא"ש והמרדכי.

162. שו"ת רעק"א סי' עא בד' הריטב"א יבמות שם שכ' שאין לה להכניס עצמה בסכנה; שו"ת הרדב"ז ח"א סי' אלף כב (תקצו); שו"ת דברי מלכיאל שם בד' הראשונים הנ"ל.

163. רדב"ז שם.

164. תוס' רי"ד יבמות שם.

165. עי' תוס' כתובות שם.

166. ר"ת בתוס' יבמות שם, ועי' תוס' כתובות שם בשמו; תוס' הרא"ש יבמות שם, ועי' רש"י כתובות לז א ד"ה משמשת שמפרש ג"כ תשמיש במוך שנותנת המוך אחר התשמיש ולא כמש"כ ביבמות שם ובנדה ג א ד"ה משמשת.

167. תוס' הרא"ש יבמות שם, ועי' דבריו לעיל בשיטה א.

168. תוס' יבמות שם ותוס' הרא"ש שם, וכ"כ בשו"ת רעק"א סי' עא ובחת"ס יו"ד סי' קעב וחמדת שלמה סי' מז בד' ר"ת. ועי' לעיל בשיטה א בטעם הסוברים שקודם תשמיש אסור בשאר נשים, וזה שייך לשיטה זו גם בשלש נשים.

(טור קמ)

169. תוס' הרא"ש יבמות שם.

170. שו"ת תורת חסד שם ושו"ת דברי יששכר שם בד' ר"ת בתוס' יבמות שם.

171. תורת חסד שם ודברי יששכר שם בד' ר"ת בס' הישר סי' קמט (הוצ' ירושלים סי' קסו) ובתוס' כתובות שם, וכן הוכיח בדברי יששכר גם בד' הרמב"ן נדה יג וכתובות שם בשיטת ר"ת. ועי' לעיל בשיטה ב בטעם היש"ש ועוד המתירים קודם תשמיש.

172. עי' לעיל בנושא קטנה ועקרה.

173. שו"ת רדב"ז ח"ג סי' אלף כב (תקצו). ועי' רשב"א וריטב"א ונמוק"י ומאירי
בבמות יב ב שאף הם הבינו כן בדעת רש"י אלא שהקשו על טעם הדבר,
והרדב"ז הסביר.

174. עי' לעיל ד' רש"י בשיטה א.

175. עי' לעיל ד' ר"ת בשיטה ג. שו"ת רעק"א שם; שו"ת חת"ס שם; שו"ת משיב
דבר להנצי"ב יו"ד סי' פח; שו"ת מהר"ם שיק חו"מ סי' נד; בינת אדם בית
הנשים סי' לו: שו"ת בנין ציון ח"א סי' קלז, ועוד.

176. רעק"א שם ובסי' עב (וצידד שם להתיר בסדר בדיקה בחורין וסדקין אלא
שכ' שאין תועלת מזה) ומהר"ם שיק.

177. חת"ס ומשיב דבר ובינת אדם, ועוד.

178. שו"ת חמדת שלמה סי' מו; שו"ת צמח צדק החדש אהע"ז סי' פט; שו"ת
דברי מלכאל שם; שו"ת דברי יששכר שם: שו"ת תורת חסד שם; שו"ת
זכרון יהונתן סי' ג (רק במצות עונה החיובית); אחיעזר שם: שו"ת מהרש"ם
ח"א סי' נח: מרחשת ח"ב סי' ט עי"ש בארוכה: שו"ת אור גדול סי' לא, ועוד.

(טור קמא)

179. שו"ת מהרש"ם ח"ג בהשמטות שבסוף הס'.

180. אחיעזר ח"ג סי' כד. ועי' שו"ת צפנת פענח דווינסק ת"ש סי' פט ובתשובותיו
ד' ווארשא ח"ג סי' קסד.

הודעה משמחת

לציבור הרבנים, מורי הוראה, ומדריכי חתנים.
לאור הצלחת הרישום של מחזור חורף לקורס הייחודי

"המשפחה ברפואה"

המקנה כלים נכונים במתן יעוץ והכוונה
בכל הנושאים הקשורים
לפוריות, אישות, מניעה, וגנטיקה, הריון ולידה.

אנו מודיעים בזאת על פתיחת הרשמה
למחזור נוסף בשלש שפות
עברית, אידיש, ואנגלית
שיתקיים בתחילת הקיץ הבעל"ט

בנוסף ניתן לרכוש כל סדרת הספרים שיצאו
במסגרת מאורות השובבי"ם
ח' חלקים בעלות מסובסדת

לפרטים והרשמה ולקבלת תוכנית מפורטת של הקורס

ניתן לפנות בכל שעות היממה למוקד של המכון

03-600-22-11

בברכת יגדיל תורה ויאדיר
הנהלת המכון

מכון מחקר
והוצאת ספרים
קורסים וימי עיון
לרבנים ואנשי מקצוע

מוקד לרבנים
לבירור ידע רפואי

אתר ופורום
לרבנים ורופאים

קבצים תורניים

מגזין רפואי

בית מדרש
לבירורים הלכתיים
במשפחה

רח' מנחת יצחק 10
ירושלים
ת.ד. 45329
מייקוד 91451

טל'
02-571-1231

פקס:
1532-571-1231

דוא"ל:
torathamishpacha@gmail.com